

Ἡ ΠΡΩΤΗ ἜΣΤΙΑ

Σ Β'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΚΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΝ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1953

ΕΚΔΟΤΑΙ:
Ε. Α. ΦΑΚΑΤΣΕΛΗΣ
ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

Επιτροπή Επιμελείας βλ.ης:
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΓΕΩΡ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΔΑΜΑΓΚΑΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ:

Εσωτερικοῦ :	Ἐτησίᾳ	Δραχ.	150.000
	Ἐξάμηνος		80.000
Ἐξωτερικοῦ :	Ἐτησίᾳ	Δολλ.	10
	ἢ Δίραι	Ἀγγλίας	3 ¹ / ₂
Νομικῶν προσώπων		Δραχ.	200.000
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ		ΔΡΑΧ.	12.500

Ἀντεπιστάλλοντα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς:

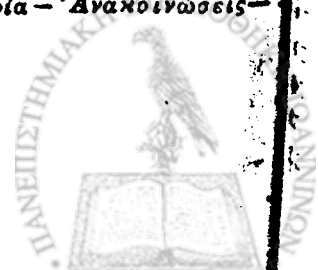
ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΔΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
ΚΩΣΤΑΣ Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ (Θεσπρωτία)
Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβόματα: ΜΙΧΑΗΛ ΧΡ. ΜΑΝΟΣ, Ὀδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 69 Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Δημ. Σ. Παλάνου:	Χριστούγεννα	1229
Κώστα Κρυστάλλη:	Ἐημέρωναν Χριστούγεννα	1230
Σεβασμ. Παντελεήμονος:	Τὸ νόημα τῆς ἐποποιίας τοῦ 1940	1231
Γ. Κάκου-Παπαφωτίου:	Ἡ καταγωγή τοῦ Καραϊσκάκη	1237
	Τὸ μνῆμα τοῦ παλληκαριοῦ (Δημοτικὸ Τραγούδι)	1241
Βασιλείου Σκαφιδᾶ:	Γεώργιος Μιχ. Ἀδέρων (συνέχεια)	1242
Νικολάου Πατσέλη:	Παλαιογραφικὰ Πωγωνίου (συνέχεια καὶ τέλος)	1249
	Στρατιώτης καὶ πραγματευτῆς (Δημοτικὸ τραγούδι)	1255
Μ. Κ. Οἰκονόμου:	Διονύσιος Παπαρούσης (συνέχεια καὶ τέλος)	1256
Δ. Σ. Σαλαμάγκα:	Ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ τῶν Γιαννίνων (συνέχεια καὶ τέλος)	1260
Κώστα Λαζαρίδη:	Κωνσταντῖνος Ράδος	1266
Κ. Αθ. Διαμάντη:	Ἔθιμα Χριστουγέννων στὴ Νησίστα τῶν Τζουμέρκων	1272
Τάκη Τσιάκου:	Τὸ τραγούδι τῆς ἀδερφῆς (ποίημα)	1274
Νίκου Σημηριώτη:	Ξέρω . . . (ποίημα)	1279
Χρυσάνθης Ζιτσαίας:	Τὸ θάμα (Χριστουγεννιάτικοι θρύλοι)	1280
Βασ. Κραψίτη:	Ἀνατολή (ποίημα)	1284
Βασ. Γκάτζαρου:	Τὸ πένθιμο σονέτο «Ζίκυνθος» τοῦ Ε.Α.Πόου	1285
Α. Γαλανάκη-Βουρλέκη:	Ἀγάπη (ποίημα)	1287
Γεώργου Ράγκου:	Ματωμένος Ἐρωτας (Ἐπικολυρικὴ μυθιστορία)	128
Γεωργ. Κοτζιούλα:	Ἀπὸ μικρὸς στὰ γράμματα (συνέχεια)	129
	ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ. Κώστας Κρυστάλλης: 9 ποιήματα, 1 Διήγημα, 1 ἐπιστολὴ του.	1299

Ἀπὸ μῆνα σὲ μῆνα: Σημειώματα: Ὁ δεῦτερος τόμος—Ἡ Παπαζόγλειος—Τὸ μέγαρον τῆς Ῥθιν-
κῆς.—Ἐπιστολαί: Παλαιογραφικὰ Πωγωνίου (ἐπανορθώσεις) ἢ ἀπάντησις.—Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου
Ἀθαν. Χ. Παπαχαριστή: «Ἱστορίες ἀπὸ τὸ χωριό»—Ι. Μ. Μίτζα, «Γιαννιώτικα ἐβραϊκὰ τραγούδια»—
Τάσ. Κόρφη: «Ταξίδι χωρὶς πολικό»—Ἀν. Γεωργαντζή: «Ἀρχαία ἱστορικὰ κέντρα τῆς περιοχῆς Προ-
βίτης».—Τὰ γεγονότα τοῦ Δεκεμβρίου.—Πνευματικὴ κίνησις—Ἀλληλογραφία—Ἀνακοινώσεις—
Βιβλία καὶ περιοδικὰ πού λάβαμε

Ἡ ΠΑΙΡΩΤΙΚΉ ἘΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΤΟΣ Β'

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1953

ΤΕΥΧΟΣ 20

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΥ, Ἀκαδημαϊκοῦ, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

*Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε·
Χριστὸς ἐξ οὐρανῶν, ἀπαντήσατε·
Χριστὸς ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε.*

Πανηγυρίζει πάλιν ἡ ἀνθρωπότης τὴν μεγάλην ἡμέραν τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος, ἡ ὁποία εἶναι συγχρόνως καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς ἀνθρωπότητος. Πράγματι ὁ Σωτὴρ ἐκήρυξε τὰς ἀρχὰς τῆς ἰσότητος, τῆς ἀδελφότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἀρχὰς αἱ ὁποῖαι κατέστησαν αἱ βάσεις τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ, ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι μέχρι σήμερον πολλάκις λησμονοῦνται καὶ παρερμηνεύονται. Καὶ δὴ ἠδύνατο νὰ ἐπαναληφθοῦν οἱ λόγοι τοῦ Σωτῆρος, ἐπαναλαμβάνοντος τοὺς λόγους τοῦ προφήτου Ἡσαΐου: «Οὗτος ὁ λαὸς τοῖς χεῖλεσί με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν ὄρθρῳ ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ· μάτην δὲ σέβονται με». Καὶ ἀληθῶς, τὴν πνευματικότητα τοῦ Θεοῦ ἐκήρυξεν ὁ Χριστός, καὶ ἡ τυπολατρεία καὶ δεισιδαιμονία κυριαρχεῖ τὴν ἀγάπην ἐξαράκτηρισε ὡς τὴν πρώτην ἐντολήν, καὶ τὸ μῖσος καὶ ἡ διχόνοια διέπουν τὰ τοῦ κόσμου· τὸ ὄνομα τῆς εἰρήνης προφέρεται διαρκῶς, καὶ ὁ πόλεμος, ψυχρὸς ἢ θερμὸς, ἀπασχολεῖ κατ' ἐξοχὴν τὰς σκέψεις μας· τὴν ἀπειρον ἀξίαν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς διεκήρυξεν Ἐκεῖνος, καὶ σήμερον μέ ἐλαφρὰν συνείδησιν περιφρονεῖται αὕτη.

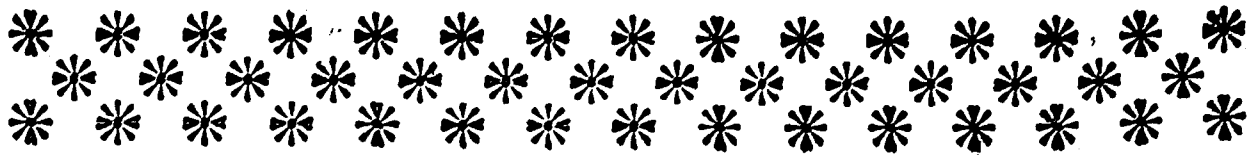
Καὶ ἀντὶ εἰς τὸν ὥραϊον αὐτὸν κόσμον νὰ χαιρώμεθα τὰ ἀγαθὰ του καὶ νὰ προσπαθῶμεν νὰ εὐρωμεν τὰ μέσα καλυτερεύσεως τῶν ὄρων τῆς ζωῆς μας, καταγινόμεθα κυρίως πῶς νὰ τελειοποιήσωμεν καὶ αὐξήσωμεν τὰ μέσα τῆς ἀλληλοεξοντώσεως. Παντοῦ ἐπικρατεῖ ὁ φόβος καὶ ἡ ἀγωνία διὰ τὴν αὔριον καὶ δηλητηριάζουν τὴν ζωὴν μας.

Ἄς ἐλπίζωμεν ὅτι τὸ γνήσιον χριστιανικὸν πνεῦμα δὴ κατισχύσει ἐπὶ τέλους καὶ ὅτι ἡ παρούσα κρίσις δὴ εἶναι ἡ τελευταία, ὅτι αἱ δυνάμεις τοῦ ἀγαθοῦ δὴ κατισχύσουν ὀριστικῶς τῶν δυνάμεων τοῦ σκότους καὶ ὅτι ἀπὸ τὸ παγκόσμιον χάος δὴ ἀνακύψει νέος κόσμος, στηριζόμενος εἰς τὰς αἰδίους ἠθικὰς ἀρχὰς, τοῦ ὥραϊου, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς.

Καὶ ὡς ἐλπίζωμεν ὅτι ἡ γνησια χριστιανικὴ ἰδεολογία, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν ἑλληνικὴν σοφίαν καὶ τὰ πορίσματα τῆς ὑγιούς νεωτέρας ἐπιστήμης, δὴ κατισχύσει καὶ δὴ νεκρώσει τὰς ἀντιθέτους τάσεις καὶ ὅτι, ὅπως ἔλεγεν ἄρχαῖος ἐκκλησιαστικὸς πατήρ, «τὸ ἄροτρον τῆς εἰρήνης, δηλαδὴ τὸ δεῖον τοῦ Χριστοῦ κήρυγμα, δὴ τιθασσεύσει τὰς φιλοπολέμους χώρας καὶ τὰ ὄπλα τῆς κακίας δὴ μετασκευασθοῦν εἰς βιωφελῆ τῆς γεωργίας ὄργανα». Γένοιτο!

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

ΚΩΣΤΑ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

ΕΗΜΕΡΩΝΑΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

[*Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ α' Ὁ Καλόγηρος τῆς Κλεισούρας τοῦ Μεσολογγίου*]

ΙΑ'

*Ἐημέρωναν Χριστούγεννα. Οἱ ἐκκλησιᾶς σημαίνουν,
κουνιοῦνται τὰ καμπαναριά, καὶ οἱ φωνῆς πὸν βγαίνουν
ἀπ' τὸ βαθὺν καὶ διάπλατο κάθε καμπάνας στόμα,
μοιάζουν Χερουβικὸς ψαλμοὺς σὰν τὸ ἀπ' οὐράνιο δῶμα
χιλιάδες τὰ Χριστούγεννα νὰ τραγουδοῦν ἄγγελοι·
καὶ κάθε ἀχτίδα ἀπὸ ψηλὰ πὸν κάθε ἀστὲρι στέλλει
μοιάζει ἀγγελικὴ ματιὰ. Ἐρησκέια· γλυκεῖα μάνα,
τί ὁμορφη δίνεις ἐσὺ λαλιὰ καὶ στήν καμπάνα,
καὶ πόσο ἐκείνη ἢ λαλιὰ σαλεύει τὴν καρδιά μας!
Πόσος ἐκεῖνος ὁ σιαυρὸς ἀπ' τὰ καμπαναριά μας,
σὴν ἀντηλιάδα χύνοντας τόσες χρυσῆς ἀχτίδες,
χύνει βαθιά μας, σὴν ψυχὴ, γλυκῆς χρυσῆς ἐλπίδες!
Κ' οἱ δυὸ ἐκεῖνες χαραυγῆς πὸν ἄγγελοι κατεβαίνουν
μέσ' ἀπ' τὸν οὐρανὸ ψηλὰ κι' ἔρχονται καὶ σημαίνουν
Χριστούγεννα κι' ἀνάστασι, ὦ! τί μυστήριον χύνουν,
τί χαραυγοῦλες εἶν' αὐτές, πόση ζωὴ μᾶς δίνουν!
Λάμπουνε τ' ἀουγενέφιαστα τὰ οὐράνια σὰν ζαφεῖρια·
σὰν μάτια π' ἀγρυπνήσανε φέγγουν τὰ παραθύρια·
χαρούμενες καὶ σιγαλῆς μιλιῆς σμίγονται γύρα,
καὶ ἀπὸ κάθε θύρα,
πὸν ἀνοίγεται, βγαίνουν μορφῆς γελοῦμενες λουσομένης,
γλυκῆς καλοντυμένης.
Κρατοῦν στὰ χέρια τους κηριά, λαμπάδες. Στὴ ματιὰ τους
λάμπ' ἢ χαρὰ πὸν νοιώθουνε βαθιά μέσ' τὴν καρδιά τους.
Ἐημέρωναν Χριστούγεννα*

ΠΑΝΤΕΛΗΜΟΝΟΣ, Μητροπολίτου 'Αργυροκάστρου

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΟΠΟΪΑΣ ΤΟΥ 1940*

Τὸ Πανελλήνιο σύσσωμο ἐώρτασε καὶ ἐφέτος, μέσα σὲ ἐκδηλώσεις πηγαίου πατριωτισμοῦ τὴν ΙΓ' Ἐπέτειο, τῆς μεγαλύτερης σύγχρονης ἐθνικῆς του ἐποποιίας. Ὅσον κι' ἂν μὲ τὸ γοργὸ πέρασμα τοῦ χρόνου τὸ μεγάλο αὐτὸ ἱστορικὸ γεγονός παίρνει ἀπόστασι στὴ μνήμη μας, δὲν χάνει μ' ὅλα ταῦτα τὴν αἴγλη του, ἐφ' ὅσον οἱ ἄνθρωποι ποὺ τὸ ἐδημιούργησαν καὶ τὸ ἔζησαν, τὸ διατηροῦν ἀκόμη στὶς ἀναμνήσεις τους σὰν τὸ ὠραιότερο καὶ γλυκύτερο ὄραμα καὶ κατώρθωμα τῆς ἐθνικῆς μὴς ψυχικῆς εὐφορίας καὶ προκοπῆς. Στὰ δέκα τρία αὐτὰ χρόνια, τὰ κρισιμώτερα ἀλλὰ καὶ γονιμώτερα τῆς ἐθνικῆς καὶ κοινωνικῆς μας ζωῆς, μέσα σὲ ἀνεκδιήγητους κυματισμοὺς ἐλπίδων καὶ ἀπογοητεύσεων, ξετυλίχθηκαν κι' ἄλλα γεγονότα παγκόσμια καὶ τοπικά, ποὺ ἦλθαν σὰν συνέχεια καὶ συνέπεια τῆς μεγάλης ἐκείνης παγκόσμιας ἀναταραχῆς, ποὺ ὑπῆρξε γιὰ τὸ Ἔθνος μας, μία μεγάλη δοκιμασία, ἀλλὰ καὶ μία μεγαλύτερη καταξίωσι τῆς φυλετικῆς του ἀνωτερότητας. Ὁ ὁδοστρωτήρας τοῦ χρόνου, ἀσταμάτητος στὴν αἰώνια ἀποστολή του, μέσα στὰ ἀσταθῆ πλαίσια μὴς κυμαινόμενης καὶ ἀπιαστῆς ἀκόμη εἰρήνης, φιλότιμα καὶ εἰλικρινῶς προσπαθεῖ νὰ σβύσει ἀπὸ τὴν μνήμη τῶν λαῶν μίση, ποὺ ὠδήγησαν στὴν ἀδελφοκτονία καὶ νὰ λειάνει τὸν δρόμο γιὰ καινούριες προσεγγίσεις καὶ συμφωνίες, ποὺ ἔχουν γιὰ στόχο καὶ σκοπὸ ἀναμφισβήτητα ἀμοιβαῖα συμφέροντα, τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος. Δύο μεγάλοι λαοί, ποὺ πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια πέρασαν ἀπὸ τὴν φωτεινὴ καὶ φτωχὴ πατρίδα μας μὲ τὴν ἀγοριότητα τοῦ τυφῶνος, εἶναι δεμένοι σήμερα ψυχικὰ μαζύ μας μὲ τοὺς εἰλικρινεῖς δεσμοὺς μὴς κοινῆς προσπαθείας ποὺ σκοπὸ ἔχει τὴν ἀποτροπῆ

ἀπὸ μία καινούρια ἐπανάληψι, γι' αὐτοὺς καὶ γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα, συμφορᾶς.

Δίχως παραγνώρισι τῶν ἀπαιτήσεων τῶν νέων καιρῶν καὶ τῶν σκοπιμοτήτων ποὺ ἐπιβάλλουν στὴν σύγχρονη ἐν τούτοις παγκόσμια συνείδησι, ἔμεῖς ἐορτάζουμε ἐφέτος πρὸ πάντων τὴν ἐπέτειο τοῦ τελευταίου ἐθνικοῦ μας θριάμβου, ὄχι τόσο σὰν ἐκδήλωσι μὴς νοσηρᾶς μνησικαχίας, ὅσο σὰν ἀφορμὴ γιὰ μιὰ πατριωτικὴ ἀξιολόγησι τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς ἡμέρας, ποὺ εἶναι γιὰ τὸ Ἔθνος μας ἀφειρητὰ μὴς νέας ἱστορικῆς περιόδου τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς. Τὰ πολύτιμα διδάγματα ποὺ μπορεῖ νὰ βγάλει κανεὶς ἀπὸ τὴν μεγάλη αὐτὴ ἡμέρα, δὲν ἔχουν μόνον τὴν ἀξία τῆς κατακυρώσεως ἐνὸς γονίμου παρελθόντος τῆς φυλῆς μας, ἀλλ' εἶναι καὶ ἓνα παρήγορο μήνυμα καὶ σύνθημα γιὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς. Καὶ ἰδοὺ γιὰτί :

Τὰ εἴκοσι τελευταῖα χρόνια ποὺ ἀρχίζουν μὲ τὸ τέλος τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου, καὶ τελειώνουν μὲ τὴν ἔναρξιν τῆς δευτέρας μεγαλύτερης παγκόσμιας συμφορᾶς, ὑπῆρξαν γιὰ τὸ Ἔθνος καὶ τὸ Κράτος μας μὴς περίοδος ἐθνικῆς, κοινωνικῆς καὶ οικονομικῆς περισυλλογῆς. Ἡ Μικρασιατικὴ συμφορὴ καὶ ὁ σφαγιασμὸς τῆς Θράκης καὶ τῆς Βορείου Ἡπείρου εἶχαν ἔλθει σὰν τραγικὴ ἐπιβροβείσις μὴς οὐ στρατείας καὶ συμμαχίας, στὴν ὁποίαν εἴχομεν τοποθετήσει τοὺς γλυκεῖς δραματισμοὺς τῆς ὀριστικῆς ἐθνικῆς μας ἀποκαταστάσεως. Ὁ μικρὸς βραχῶδης καὶ στενὸς αὐτὸς χῶρος ποὺ παλεύει ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια μὲ τὴν ἀχώριστη σύντροφον τῆς μοίρας του, τὴν πενία, βρέθηκε ἔτσι

* Ραδιοφωνικὴ ὁμιλία ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς 18 ἐπετείου τῆς 28ης Ὀκτωβρίου τοῦ 1940.

στην ανάγκη κάτω από τὰ βλέμματα τῆς Χριστιανικῆς Εὐρώπης, ν' ἀπορροφήσει ἐνάμισυ ἑκατομμύριο ἀστέγων καὶ γυμνῶν ἀνθρώπων, πού ἡ λύσσα ἐνὸς ἠττημένου ἐχθροῦ εἶχε ξερριζώσει ἀπὸ τὶς πανάρχαιες ἐστίες των. Μπροστὰ σὲ μιὰ τέτοια ἐθνικὴ συμφορὰ, κάθε ἄλλο ἔθνος καὶ τὸ πιὸ μεγάλο σὲ ὄγκο καὶ τὸ πιὸ τρανὸ σὲ πλοῦτο, θὰ εἶχε λυγίσει καὶ θὰ εἶχε γονατίσει μπροστὰ σὲ παρόμοια θανάσιμα χτυπήματα τῆς μοίρας. Ἡ ἀπόγνωσις, ἐρχομένη σὰν φυσικὸ ἐλακλούθημα μιᾶς τόσο μεγάλης ἀναταραχῆς καὶ ὑποβοηθουμένη ἀπὸ τὶς ἀνατρεπτικὰς ὀλέθριες δυνάμεις, πού ἀνακύπτουν στὶς δύσκολες αὐτὲς στιγμὲς, ἐπιταχύνει μὲ γοργὸ ρυθμὸ τὴν κατάρρευσί του καὶ ὀδηγεῖ πρὸς τὸν ὀριστικὸ θάνατό του. Ἡ παλαιὰ καὶ ἡ νέα ἱστορία κατακυρώνουν μὲ τὴν ἐτυμηγορία τους τὴν ἀναντίρρητη αὐτὴ ἱστορικὴ ἀλήθεια.

Τὸ ἔθνος μας ἐν τούτοις φοβερὰ τραυματισμένο ἀπὸ τὴν μεγάλη αὐτὴ ἐθνικὴ περιπέτειά του δὲν ξέφυγε μόνον ἀπὸ τὴς συμπληγάδας τοῦ ἀμειλίχτου αὐτοῦ νόμου τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ μέσα σ' ἓνα λιγιστὸ χρονικὸ διάστημα ἀνέκτησε τὴν βιολογικὴν του ἰσορροπία, μέσα σὲ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς του καὶ στάθηκε ὄρθιο γιὰ νὰ συνεχίσει τὴν ἱστορικὴ πορεία του. Ἐπετέλεσε ἔτσι ἓνα ἄλλο θαῦμα μέσα στὰ τόσα ἄλλα πού στολίζουν τὴν ἱστορία του καὶ δείχνουν τὴν ἀκατάβλητη δυναμικότητά του. Κάτω ἀπὸ τὴν πίεσι τῆς βιωτικῆς ἀνάγκης καὶ μὲ κίνητρο τὸ βαθὺ συναίσθημα τῆς αὐτοσυντηρήσεώς του καὶ μὲ ἓνα πείσμα φιλότιμου πού ἐγγίζει τὰ ὄρια τοῦ μυστηρίου, ξαναζυμώνει μὲ τὶς μυστικὰς ψυχικὰς του δυνάμεις τὸ τραγικὸ περιεχόμενον τῆς μοίρας του μὲ ἀποτέλεσμα τὸν πνευματικὸ, τὸν κοινωνικὸ καὶ τὸν οικονομικὸ θρίαμβό του.

Σχορπισμένοις ὀλόκληρος ὁ προσφυγικὸς οὗτος κόσμος δίχως κανένα προμελετημένο σχέδιο, στὰ πιὸ ἄγωνα μέρη τῆς ἀγόνου αὐτῆς χώρας μὲ μόνον ἐφόδιο τὰ ἱερὰ κειμήλια τῆς ἀγαπημένης πατρίδος ἀπὸ τὴν ὁποία ἀνελήθη τὸν ξερριζωσαν καὶ τὴν πίστι πρὸς τὸ Θεῖον πού μετατοπίζει βουνά, ἰσοπεδώνει τὰ γυμνὰ βουνὰ γιὰ νὰ χτίσει ὠραιότερες τὶς πόλεις καὶ τὰ

χωρία πού ἔχασε, μεταβάλλει τοὺς βάλτους σὲ κατάφυτους παραδείσους, ζωντανεῖ τὰ φωτεινὰ ἀκρογιάλια τῆς παλαιᾶς κοιτίδος του μὲ καινούρια ναυτιλιακὴ ζωὴ, ἀναρριπίζει μὲ καινούρια πνοὴ τὸ ἐμπόριο καὶ στυλώνει σὲ ἀπίθανα ἀκατάλληλους χώρους ὑπερήφανα ἐργοστάσια, ὅπου ἡ λάσπη καὶ τὸ μέταλλο καὶ κάθε ἄλλο ἐπίγειο ἢ ὑπόγειο προϊόν μεταβάλλεται σὲ χρυσὸ καὶ σὲ ἄρτο κάτω ἀπ' τὴν δημιουργικὴ εὐφυΐα καὶ φιλοπονία του.

Τὸ καινούριο αἷμα, πού μεταγγίζεται στὸν παλαιὸ ἐθνικὸ κορμό, πού ἐπὶ μίαν ὀλόκληρη καὶ πλέον ἑκατονταετηρίδα ἔχει ἀναλάβει στοὺς ὤμους του τὸ βαρὺ φορτίο τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ἐθνικῶν πόθων καὶ ἐλπίδων μὲ ἀφάνταστες αἱμορραγίες καὶ μὲ τρομακτικὴ ἐξάντλησι τῆς ζωτικότητός του, δημιουργεῖ καινούριο ρυθμὸ ζωῆς καὶ ἐθνικῶν πολιτιστικῶν παλμῶν. Μία βραχεῖα περίοδος πρόσκαιρης εἰρήνης καὶ μία διακυβέρνησις τῆς χώρας, κάτω ἀπὸ ἓνα πολιτικὸ καὶ διοικητικὸ σχῆμα πού τὸ ἐξηγίαζεν ἡ ἱερότης τῶν προθέσεων καὶ τὸ ὄραμα ἐνὸς τρίτου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, εὐνοεῖ παρὰ τὴν ἐκδηλουμένην ἀντίδρασι, τὴν πλήρη ἀνασύνηταξιν τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων καὶ τὴν προπαρασκευὴν τοῦ Ἔθνους στὸ σύνολό του γιὰ τὸ θαρραλέο ἀντίκρουσμα τῶν γλυκύτερων δραματισμῶν του καὶ τῆς καταξιώσεώς του στὴν παγκόσμια συνείδησι καὶ ἐκτίμησι.

Εἶναι ἐδραιωμένα πιά τὰ ἰδανικὰ τῆς πίστεως τῶν πατέρων τῆς συνειδητῆς ἐλευθερίας, τῆς ἐθνικῆς ἀσφαλείας μέσα σὲ μιὰν ἐθνικὴν ἐνότητα, πού ἐμφανίζει τὸ ἔθνος σὰν ἓνα συμπαγὲς σῶμα, σὰν μιὰ ψυχὴ, σὰν ἓνας γρανιτώδης βράχος, πού θὰ ἀψηφήσει τὰ κύματα καὶ τὰς θυέλλας τῆς ἀξονικῆς παραφροσύνης. Ἐχει πλήρη συναίσθησι τῆς σμικρότητός του, στὴν συγκριτικὴ ἐκτίμησι τῶν ἀναλογιῶν του καὶ ἐναντι τῶν μοιραίων φίλων του καὶ ἐναντι τῶν προαιώνιων θανασίμων ἐχθρῶν του. Ἄλλ' ἔχει συναίσθησι καὶ τῆς ἐθνικῆς του μεγαλωσύνης καὶ τοῦ χειμῶνος πού ἔχει συσσωρευθεῖ στὴν ψυχὴ του, ἀπὸ τὰ συνεχῆ καὶ κράζοντα ἀδικήματα τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας ἐναντίον του.

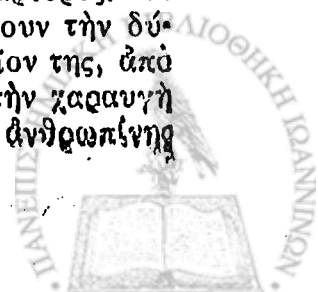
Μέσα σὲ μιὰ τέτοια ψυχολογικὴ κατάστασι καὶ δημογραφικὴ ἀνασύνθεσι βρισκεται τὸ Ἔθνος τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς τῆς 28ης Ὀκτωβρίου, ὅταν ὁ πρεσβευτῆς τῆς Ἰταλίας ἐπέδωσε τὸ τηλεσίγγραφόν του πρὸς τὸν τότε ἀείμνηστον Κυβερνήτην Μεταξᾶν, ζητώντας τὴν ἀνευ ὄρων ἀτιμωτικὴν ὑποταγὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ ἀπάντησις δόθηκε μὲ τὴν γνώριμη σπαρτιατικὴ βραχυλογία, μὲ μιὰ μόνο λέξι, τὸ θυρικὸν ΟΧΙ. Εἶναι τὸ τριγράμματό σύνθημά ποῦ μέσ' τὴν συντομία του συνοψίζει τὸ τρισχιλιόχρονο πείσμα εὐτυχῶς τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς καὶ ἱστορίας. Μὲ τὸ στόμα τοῦ Πρωθυπουργοῦ του μίλησε ὀλόκληρο τὸ Ἔθνος σὰν ἓνας καὶ μόνος ἄνθρωπος, μὲ πλήρη συναίσθησι τοῦ βάρους καὶ τοῦ πλάτους τῆς περιπετειᾶς εἰς τὴν ὁποίαν ἔμπαινε καὶ μὲ λελογισμένη ἀναμέτρηση τῶν συνεπειῶν καὶ τῆς τελικῆς ἐκβάσεώς της. Ὁ Θεὸς ἠθέλησε «να διέλθωμεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος καὶ να ἐξέλθωμεν κατὰ τὴν θεῖαν ψαλμωδίαν εἰς ἀνάψυχήν». Ὅσο κι' ἂν εἶναι κανεὶς σκεπτικιστής, δὲν μπορεῖ παρὰ να δῆ τὸν δάκτυλο τῆς Θεῖας Προνοίας, ποῦ κατευθύνει τὴν ζωὴν τοῦ Ἔθνους μέσα ἀπὸ τοὺς δρόμους τῆς ζωῆς του καὶ μέσ' ἀπ' τὴν ἀριθμητικὴν σμικρότητά του καὶ μέσα ἀπ' τὴν εὐγενῆ πενία του, πρὸς τέλη καὶ σκοποὺς ἀνερμήνευτους καὶ δυσκολόπιαστους ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπινους ὑπολογισμοὺς, σκοποὺς, ὅπου κάθε φορὰ κίλιτεχνεῖται ὁ δουξασμὸς του καὶ καθαγιάζεται ἢ παγκόσμια καὶ ἱερὴ ἀποστολή του.

Τὴν κρίσιμη ἐκείνη νύκτα τὴν ἀγλαΐσεν ἓνα ὑπέργειο φῶς, τὸ φῶς τῆς ἑλληνικῆς τιμῆς καὶ φιλοτιμίας καὶ παλληκαριᾶς. Μέσα στὸ σκοτάδι τῆς νύκτας ἐκείνης μπορούσε να ἀμαυρωθεῖ ἓνα ὀλόκληρο φωτεινὸ παρελθὸν καὶ να διακυβευθεῖ ἓνα ὀλόκληρο μέλλον. Μέσα στὸ σκοτάδι τῆς νύκτας ἐκείνης, σὲ μιὰ φευγαλέα στιγμὴ τοῦ χρόνου, ἔπιασε τὸ Ἔθνος μας τὴν αἰωνιότητα σ' ὅλο τὸ πλάτος τῆς γοητείας, τῆς ὁμορφιάς καὶ τῆς ἠθικῆς ἀξίας. Γιὰ τὰ ἔθνη καὶ τὰ άτομα, στὸ ξετύλιγμα τῆς ζωῆς τους ὀρισμένες στιγμὲς ἀξίζουν μιὰν αἰωνιότητα. Μὲ κάποια ὑπέρθεια δύναμι, κατὰ μυστηριώδη τρόπο, μὲ φωτεινὰς ἀχτίδας

πλέκεται ὁ φωτοστέφανος μιᾶς δόξης ποῦ οὔτε τοῦ πανδαμάτορος χρόνου τὸ ἀνελέητο πέρασμα, οὔτε ἡ κακότης τῶν διεθνῶν κακοποιῶν, οὔτε οἱ χεῖμαρροι καὶ οἱ ἄνεμοι τῶν δοκιμασιῶν μποροῦν να πνίξουν ἢ να μαράνουν ἢ να ἀφανίσουν.

Μποροῦσε τὸ Ἔθνος τὴν νύκτα ἐκείνη να προκρίνει τὸν δρόμο τῆς ὑπεκφυγῆς, ὅπως ἔπραξαν πολλοὶ ἄλλοι λαοὶ μεγαλύτεροί του. Καὶ εἶχε λόγους πολλοὺς να τὴν προκρίνει. Οἱ φίλοι του καὶ οἱ σύμμαχοί του ἐπανελημμένως δὲν τὸ εἶχαν ἀδικήσει ; Οἱ ἐχθροὶ του δὲν βρισκονταν ἀκόμη στὴν ἀκμὴ τῶν καταπληκτικῶν πολεμικῶν ἐπιτυχιῶν τους ; Κράτη μεγάλα εἰς ὄγκον, πλοῦτον, εἰς ἱστορίαν καὶ εἰς στρατιωτικὴν δύναμιν δὲν εἶχαν σωρευθεῖ τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο ὡς ἄψυχα πτώματα κάτω ἀπὸ τὰ πλήγματα τῶν συγχρόνων θηρίων τῆς Ἀποκαλύψεως ; Τὸ Ἐθνικὸν συμφέρον καὶ ὅταν ἀκόμη βρίσκεται σὲ κατάφωρη ἀντίθεσι μὲ τὶς αἰώνιες ἠθικὰς ἰδέες, ἐπιβάλλει πολλὰς φορὰς ἀθέλητες στροφὰς ποῦ καμμιά κριτικὴ τοῦ παρόντος ἢ τοῦ μέλλοντος ὄσοδῆποτε καὶ ἂν εἶναι δικαία καὶ αὐστηρὴ δὲν μπορεῖ να τὶς ἀγνοήσει ἢ να τὶς παραβλέψει. Κι' οἱ πιὸ ἀνῆθικοὶ συμβιβασμοὶ στὴν ἱστορία, ὅταν ἔρχονται σὰν ἀναγκαῖα ἐπακόλουθα ἑνὸς πανικοῦ ἢ μιᾶς ὑπερέρας πιέσεως, μποροῦν να ἔχουν κάποια ἀνεκτὴν δικαιολογίαν. Ἄλλ' ὅταν, παρερχομένου τοῦ κινδύνου, καλύπτονται μὲ τὴν πορφύραν τῆς δῆθεν διπλωματικῆς εὐστροφίας, στὴν γλῶσσα τῆς ἀληθείας λέγονται θρασύτης καὶ ἀναισχυντία ποῦ μποροῦν να σώζουν μεγάλας πόλεις ἢ καλλιτεχνικοὺς θησαυροὺς καὶ σωροὺς ὑλικῶν ἀγαθῶν, ἀλλ' ὄχι καὶ τὸ μέγιστον τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀγαθῶν ποῦ λέγεται ἔθνικὴ τιμὴ καὶ ἔθνικὴ ἀξιοπρέπεια.

Ἡ μικρὴ Ἑλλάδα ἦταν ἠθικῶς παρὰ πολὺ μεγάλη ἢ ὥστε να διαπράξει μιὰν τόσον μεγάλην ἀτιμίαν. Ἀντίκρουσε τὴν ἀπειλὴν καὶ ἀψήφησε τὸν κίνδυνον, μὲ τὴν ψυχραιμίαν τοῦ ἀληθινοῦ ἥρωος καὶ μὲ τὴν ἀποφασιστικότητα τοῦ μάρτυρος. Αἱ δύο αὐτὲς ἰδιότητες δὲν συνθέτουν τὴν δύναμιν καὶ τὸ ψυχικὸν μεγαλεῖον της, ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ποῦ ἐμφανίζεται στὴν χαρραγῆ τῶν αἰώνων καὶ στὸν ραῦν τῆς ἀνθρωπίνης

ιστορίας : Αὐτὲς δὲν ἀποτελοῦν τὸν ἀσάλευτον βράχον, πάνω στὸν ὁποῖον συντρίβονται ἀφρίζοντα ἐπὶ αἰῶνες τὰ κύματα τῆς βαρβαρότητος ; Σφηνωμένη ἐπάνω στὰ γρανιτώδη ἐδάφη της, πού τὰ δέρνουν οἱ ὑποχθόνιοι δυνάμεις τοῦ Ἐγκελάδου καὶ τὰ χαϊδεύουν αἱ ἑλικωνίδες αὐραὶ μέσα σὲ μιὰ μυστυριακὴ ἀνάκρουσι φωτὸς καὶ ἀρωμάτων, ζυμώθηκε μὲ τὶς ἀντιθέσεις αὐτὲς τὶς κλιματολογικῆς, διέπλασε τὸ ψυχικὸ της κλίμα καὶ ἐλάξευσε μέσα στὴν δίνη τῶν αἰῶνων τὸν ἀναλλοίωτον καὶ γρανιτώδη χαρακτήρα της. Οὐδέποτε λαὸς πάνω στὸν πλανήτη αὐτὸν βρέθηκε τόσο σφιχτὰ καὶ φυσικὰ δεμένος μὲ τὸν χῶρο ὅπου ζεῖ, κινεῖται καὶ γράφει τὴν μοῖρα του, ὅσοι ὁ λαὸς ὁ ἑλληνικὸς. Γι' αὐτὸ κι' ὅταν ξένοι λαοί, σὰν ξένα σώματα προσπαθοῦν νὰ ὑπείσέλθουν στὸν ἀμιγῆ ἐθνικὸ ὀργανισμό του, ὀλόκληρο τὸ ἔμψυχο καὶ τὸ ἄψυχο περιεχόμενο τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ χώρου, φαίνεται νὰ ὀρθώνεται σὰν γίγας γιὰ τὴν ἀλόκρουσι καὶ γιὰ τὴν συντριβὴ των.

Αὐτὸ εἶναι τὸ μεγάλο μυστικὸ πού ἐπλαστούργησε τὰ ἱστορικὰ θαύματά του μέσα σὲ μιὰ ἀδιάκοπη ἀλληλουχία καὶ ἀγωνιστικὴ προσπάθεια αἰῶνων. Αὐτὸ ἐγινε καὶ κατὰ τὴν 28ην Ὀκτωβρίου καὶ στὸ πεντάμηνο διάστημα πού ἐπηκολούθησε καὶ πού κάθε μέρα του εἶναι καὶ μιὰ δόξα καὶ τὸ σύνολό του ἀποτελεῖ τὸ θαυμασιώτερο ἐθνικὸ καὶ πολεμικὸ μεγαλουργήμα του. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκθέσω τὶς λεπτομέρειες πού τὸ συνέθεσαν καὶ τὸ ἐπέβαλαν στὴν παγκόσμια συνείδησι καὶ πού ἀνέβασαν τὸ ἔθνος στὰ δυσθεώρητα ψηλῶματα τοῦ σεβασμοῦ καὶ τοῦ θυμιασμοῦ. Σὰν πρόσφατο ἱστορικὸ γεγονός εἶναι γνωστὸ σ' ἐκείνους πού τὸ δημιούργησαν καὶ τὸ λάξευσαν ἀνεξίτηλα στὴν μνήμη μας καὶ στὴν ἱστορία. Ἀρκοῦν μερικὰ ὀνόματα, πού τότε ὑπῆρξαν πραγματικότης καὶ τώρα εἶναι ντυμένα μὲ τὴν πορφύρα τοῦ θρύλου, γιὰ νὰ ὑπενθυμίσουν τὴν ἀληθινὴ δξίλι του καὶ τὴν παγκόσμια σημασία του : Ἰβάν, Μοράβα, Πίνδος, Κορυτσά, Πάγραδες, Μοσχόπολις, Ἐρσέκα, Πορμεκλή, Ἅγιοι Σαράντα, Χειμάρρα καὶ Τρεμπεσίνα εἶναι τὰ ὀνόματα πού ἀποτελοῦν τοὺς τίτλους καὶ τὰ κεφάλαια τῆς σύγ-

χρονῆς μας ἱστορίας, καὶ πού θὰ παραμείνουν γιὰ τοὺς αἰῶνες φωτεινὰ σήματα καὶ σύμβολα τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς εὐψυχίας καὶ ἀρετῆς.

Τὶ σημασία ἔχει γιὰ τὸ ἔθνος μας καὶ τὴν ἱστορία του ἡ τελικὴ δυσμενὴς ἔκβασις τοῦ ἀνίσου ἐκείνου ἀγῶνος, ὅταν ἀργότερα αἱ ὑπέρτεροι εἰς ἀριθμὸν, εἰς ὀργάνωσιν καὶ εἰς πολεμικὰ μέσα δυνάμεις τοῦ ἑτέρου σκέλους τοῦ Ἄξονος, ἐπέφεραν τὴν κάμψι του καὶ τὸ γονάτισμά του ; Στὴν ζωὴ τῶν Ἐθνῶν καὶ τῶν ἀτόμων ὑπάρχουν νίκαι πού φέρουν τὰ χαρακτηριστικὰ μιᾶς ἐπαισχύντου ἤττης καὶ ὑπάρχουν ἤτται πού ἐκπέμπουν τὶς λαμπρόνες καὶ τὴν γοητεῖαν τοῦ μεγαλύτερου καὶ ὠραιότερου θριάμβου. Διότι δὲν εἶναι ἡ ὑλικὴ ἰσχὺς καὶ ἡ κτηνώδης βία τὸ ἀληθινὸ κριτήριον μιᾶς νίκης μεγάλης ἢ μιᾶς μεγάλης ἤττης, ἀλλ' ἡ ἀστραπὴ μιᾶς αἰωνίας ἰδέας πού τὶς συνοδεύει στὴν ἀρχή, στὴν ἐξέλιξη καὶ στὸ τέλος τους. Ὁ ἑλληνικὸς θριάμβος πού ἔχει τὴν ἀρχὴν τὴν 28ην Ὀκτωβρίου καὶ τέλος του τὴν 6ην Ἰουνίου καὶ συνέχειάν του τὴν τετραετὴ ξενικὴν κατοχὴν, ὑπῆρξε νίκη τῶν ἐψίστων ἠθικῶν ἰδεῶν, τῆς ἐλευθερίας, τῆς αὐτοθυσίας, τῆς φιλοτιμίας καὶ τῆς φυλετικῆς ἀξιοπροπέλειας. Κι' ἐπὶ πλέον τῆς θρησκευτικῆς ἀφροσιώσεως πρὸς πανανθρώπινα ἰδανικά, πού ἀποτελοῦν τὰ ἀσάλευτα βάθρα τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ λόγου τῆς ὑπάξεως της.

Ὁ ἱστορικὸς τοῦ μακρυνοῦ μέλλοντος ὅταν μὲ τὸν φακὸ τῆς περιεργείας του ἢ τῆς φιλομαθείας του θὰ ἀναδείξει τὴν χρυσόσκονι ἢ τὸν κονιορτὸ τοῦ παρελθόντος καὶ θὰ ἀντικρίσει τὸ ἑλληνικὸ τόλμημα μέσα στοὺς κεραυνοὺς τῆς πατριωτικῆς παραφροσύνης του, δὲν θὰ δυσκολευθεῖ, κρατώντας τὴν ἀναπνοὴ νὰ τὸ συλλάβει στὸ βαθὺ καὶ ἀποκαλυπτικὸ νόημά του. Ἄλλ' ἔχοντας ὑπ' ὄψιν παρόμοια καταπληκτικὰ τόλμηματα μὲ τὰ ὁποῖα τὸ ἔθνος ἔχει διανθίσει τὴν ἱστορία θὰ νοιώσει τότε ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν συνειθισμένη λογικὴ, πού ὑφαίνει τὶς συνήθεις ἀνθρώπινες πράξεις, ὑπάρχει καὶ ἡ λογικὴ τῶν ἡρωισμῶν, πού στὰ ἀνεκάντεχα ξαφνιάσματα της παίρνει τὴν μορφὴ σωστῆς παραφροσύνης.

Πάνω σὲ μία τέτοια λογική ἢ παραφροσύνη ἐρείδεται ὀλόκληρη ἡ ἐθνικὴ ζωὴ καὶ ἡ ἱστορία μας. Πάνω στὰ ξαφνιάσματα μιᾶς τέτοιας λογικῆς, σὲ βάθος καὶ σὲ πλάτος, στηρίχθηκε καὶ ξεδιπλώθηκε ἡ τελευταία ἐθνικὴ ἐποποιΐα μας, ἐπάνω στοὺς κάμπους καὶ τὰ βουνὰ τῆς σκλαβωμένης Βορείου Ἡπείρου μας, καὶ ὑπῆρξε γιὰ τοὺς λαοὺς καὶ τὸ ἔθνος μας μία διπλῆ ἀποκάλυψις.

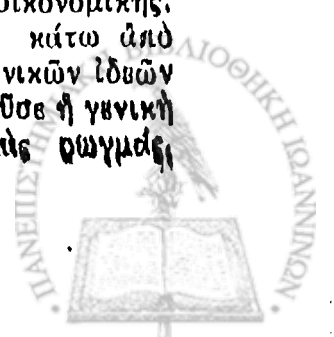
Μέσα ἀπὸ τοὺς καπνοὺς καὶ τὰ ἐρελπια τῆς μάχης τῶν Ἡπειρῶν τοῦ μεγαλύτερου αὐτοῦ Ἀρμαγεδῶνος τῆς παγκόσμιας ἱστορίας, ὁ Ἕλληνας στρατιώτης ἔσκαψε τὴν ἀχίλλειο φτέρνα τοῦ Ἄξονος καὶ ἀπεδείξε ὡς ἀπίθανον τὸν μῦθο τοῦ ἀητητήτου του. Μὲ τὴν παράφορη μαχητικὴν ὁρμὴ του καὶ μὲ τοὺς χειμάρρους τοῦ ἐνθουσιασμοῦ του ἄρδευσε τὶς ψυχὰς τῶν τρομοκρατημένων συμμαχητῶν τῆς ἐλευθερίας μὲ τοὺς ζωτικοὺς χυμοὺς τῆς πίστεώς του γιὰ τὴν τελικὴ νίκη καὶ κατὰ κράτος. Καὶ μὲ τὸ ἀπαράμιλλο παράδειγμα τοῦ ἐδίδαξε ἄλλη μιὰ φορὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἀπὸ τοῦ ταπεινοῦ παιδευτηρίου, ποὺ εἶναι ἡ φτωχὴ αὐτὴ λουρίδα γῆς, ὅτι δὲν εἶναι ὁ χάλυψ καὶ τὸ χρῆμα καὶ τὰ ἄψυχα πλήθη οἱ μόνοι παράγοντες ποὺ κατεργάζονται τοὺς μεγάλους θριάμβους, ἀλλ' αἱ ψυχικαὶ θύελλαι, μὲ τὴν ἀνερμήνευτη σύνθεσι καὶ ἐκδήλωσί τους. Εἶναι γνωστὴ πλέον ἡ αὐθεντικὴ ὁμολογία τῶν ἀντιπάλων μας καὶ γνωστότερη ἢ διαπίστωση καὶ ἀναγνώρισι τῶν φίλων καὶ συμμάχων μας, ὅτι ἀπὸ τῆς ἡμέρας αὐτῆς, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν σημερινὴ ἐπέτειό μας, ἄλλαξεν ὁ ροῦς τῆς παγκόσμιας ἱστορίας μὲ κατεύθυνσι πρὸς τὸ ἱστορικὸ του τέρας, ποὺ φέρει τὸν τίτλο συμμαχικὴ νίκη.

Ἄλλ' ὑπῆρξεν ἡ ἡμέρα αὐτὴ καὶ μιὰ δευτέρα ἀποκάλυψις, ὑψίστης ἠθικῆς καὶ ἐθνικῆς σημασίας δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔθνος καὶ διὰ τὰ τέκνα του. Ἡ ἀποκάλυψις ὅτι μέσα στὴ ροὴ τῶν αἰώνων καὶ μέσ' ἀπὸ τοὺς ἀπερίγραπτους καταγισμοὺς ποὺ ἐξαπολύονται ἀπ' ὅλες τὶς κατευθύνσεις γιὰ νὰ τὸ καταποντίσουν καὶ νὰ τὸ ἐξαφανίσουν, αὐτὸ διατηρεῖ ἀνέπαφο καὶ ἀνεξάντλητο τὸ χρυσάφουρον τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀρετῶν καὶ ἀξιών του

καὶ τὴν ψυχικὴ ἀντοχὴ καὶ ζωτικότητά του Ὅτι οἱ ἀμείλιχοι νόμοι τῆς φθορᾶς ἢ τοῦ μαρasmus ποὺ παρακολουθοῦν τοὺς λαοὺς στὴν ἐξελικτικὴ τους πορεία γιὰ τὴν πραγματοποίησι τῆς μοίρας των δὲν μπόρουν νὰ σμικρύνουν ἢ νὰ ἐξουδετερώσουν τὶς θαυμαστὰ καὶ μυστικὰ βιολογικὰ δυνάμεις, ποὺ χαλκεύουν τὸν χαρακτήρα του καὶ πλαστουροῦν τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ἀνωτερότητά του. Ὅτι μέσα στὶς ἄγριες τρικυμίες καὶ τοὺς κοσμογονικοὺς τυφῶνες ποὺ δέρονται τὴ ζωὴν τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν πάνω στὸν μικροσκοπικὸ αὐτὸ πλανήτη, δὲν ἔχασε τὴν γραμμὴν ἐλευσεώς του, ἀλλὰ πορεύεται ὑπερήφανος καὶ ἀκατάβλητος στὴν ἐκτέλεσι τῶν σχεδίων τῆς Θεῆς Πρωτοίας, ποὺ ρυθμίζει ἀνεξίτηλα τὸ ἄψυχον καὶ ἔμψυχον σύμπαν.

Αἱ μυστικαὶ αὐτὰ πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ δυνάμεις, ἐσκινῶσαι κατὰ μέγαρα ἢ μικρὰ χρονικὰ διαστήματα ἀπὸ τοὺς διαφόρους σταθμοὺς τῆς ἱστορίας του, γίνονται ἀφετηρία νέων ἱστορικῶν περιόδων τῆς ἐθνικῆς ζωῆς καὶ τῆς χρησιμοποίησεώς της γιὰ τὴν ἀρτίωσι τοῦ πανανθρώπινου πολιτισμοῦ. Καὶ πράγματι, μιὰ τοιαύτη ἀφετηρία ἀρχίζει διὰ τὸ ἔθνος μας, ἀπὸ τῆς ἡμέρας, ἀπὸ τῆς ὁποίας βεβηγήσασεν τιτανικὴ σὰν ψυχικὴ ἐκδήλωσις, μεγαλοπρεπῆς ὡς ὀμαδικὴ ἐξόρμησις καὶ ὀμορφὴ στὸ προσωρινὸ τέρας της σὰν ἐλληνικὸ θαῦμα καὶ καλλιτέχνημα. Μία γριγορη σιοχαστικὴ ματιὰ στὸ δωδεκάχρονο χρονικὸ διάστημα ποὺ πέρασε καὶ στὸν πολὺμορφο ἐθνικὸ ὄργανισμὸ ποὺ ἐστυλίχθηκε καὶ συνεχίζεται, θὰ πείσει καὶ τὸν πιὸ στροφνὸ σκεπτικιστὴ, ὅτι ἡ ἡμέρα αὐτὴ εἶναι ἀφετηρία μιᾶς νέας ἱστορικῆς περιόδου τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς.

Ἡ ἐξάμηνος ἠρωτικὴ ἀντίστασις μας καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα σκληρὴ ξενικὴ κατοχὴ, μᾶς ἀφήσαν στὸ πέρασμά τους πολλοὺς τάφους καὶ πολλὰ ἀνθρώπινα καὶ ὀλικὰ ἐρελπια. Ἡ ἐθνικὴ μας οἰκονομία σ' ὅλες τὶς μορφές της εἶχε φθάσει στὸ μηδὲν τῆς ἀποδόσεώς της τῆς οἰκονομικῆς. Ἡ κρατικὴ ἀποσύνθεσις μας, κίττω ἀπὸ τὴν φθοροποιὸ ζύμωσι κοινωνικῶν ἰδμεῶν ποὺ τὴν κυκλοφορία τους ἐνόσοθσε ἡ γενικὴ ἐξασθλίωσις, παρουσίαζε πολλὰς ὀργμας,

λίμα τῶν τάλαιπωρημένων ψυχῶν μας, ἔξαπολύθηκε ἕνας ἄλλος ἀκήρυκτος ἰδεολογικός σάλος, ἀλλὰ καὶ πραγματικός θερμὸς πόλεμος, πὺ μιά ξενοκίνητη μοῖρα τοῦ Ἔθνους, εὐτυχῶς ἐλαχίστη, τὸν μετέβαλε στὴν πιὸ φορικτὴ καὶ ἀπάνθρωπη γενεοκτονία καὶ ἀδελφοκτονία. Ὁ ὄλεθρος στὴν πιὸ χυδαία καὶ εἰδεχθῆ μορφὴ του, εἶχε συμπληρώσει τὴν ἐθνικὴ καταστροφὴ. Φίλοι καὶ ἐχθροὶ παρίσταντο ἀπαθείς θεαταὶ ἢ τροφοδόται τοῦ μεγαλυτέρου ἐγκλήματος τῆς παγκόσμιας ἱστορίας, ἄλλοι μὲ τὰ ψυχουλά τῆς φιλάνθρωπίας καὶ ἄλλοι μὲ τὴς νάρκες τοῦ μίσους γιὰ τὴν παράτασι τῆς ἐθνικῆς ἀγωνίας. Οὐδέποτε τὸ Ἔθνος ἀντίκρουσε κρισιμώτερη καὶ δραματικώτερη ἐποχὴ στὴν ἱστορία του. Κι' ὅμως δὲν ὑπέκυψε κι' ἂν καὶ θανάσιμα τραυματισμένο. Στάθηκε ὄρθιο καὶ ρωμαλέο σὰν μυθολογικός Τιτάν καὶ σὸ τέλος ἐνίκησε.

Καὶ πάλιν οἱ μυστικὲς ψυχικὲς του δυνάμεις, πὺ τὸ χειραγωγοῦν στοὺς ἀγρίους ὠκεανούς τῶν αἰώνων, ἀνέκυψαν ρωμαλέες καὶ θαυματουργές. Τὰ ζώπυρα τῆς φιλοτιμίας καὶ τῆς παλληκαριᾶς του δὲν εἶχαν ναρκωθεί. Καὶ πάλιν ἡ σωτηρία του καὶ ἡ λύτρωσίς του καὶ ἡ ἀνάστασίς του στάθηκε θαῦμα καὶ δίδαγμα καὶ σύνθημα γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ σεμνοῦ αὐτοῦ διδακτηρίου, πὺ κάτω ἀπὸ τὸν ἱερὸ βράχο τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ σελαγίζει τὸ φῶς τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὸ Θαβώρειο φῶς, διεκήρυξε πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα ὅτι καὶ οἱ ἰδεολογικοὶ πόλεμοι δὲν κερδίζονται μὲ τὰ στεγνά καὶ ἄψυχα προγράμματα, οὔτε μὲ τὰ κούφια λόγια, ἀπὸ τὴς ὁποῖες διέρρηε τὸ ἐθνικὸν σφρίγγος καὶ ἐξαμηδενίζετο σὰν σὲ διάτρητο πίθον

Δαναΐδων. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι πὺ ὑπῆρξε καὶ πέρασε σὰν ἕνα ἐφήμερο ἀγαλοῦτε μὲ τὴν λάμπι τῆς λίρας καὶ τὴν γοητεία τοῦ δολλαρίου, οὔτε μὲ τὴν ἀπόκτησι πετρελαιοπηγῶν, ζωτικῶν χώρων, ὀρυζῶνων ἢ χρυσωρυχείων, ἀλλὰ μὲ τὰ στήθη πὺ ἐγκλείουν φωτεία καὶ λαῦρα καὶ μὲ τὴς ψυχῆς πὺ εἶναι πλασμένες ἀπὸ τὴν πεμπτουσία τῶν κεραυνῶν.

Βέβαια, δὲν συντελέσθη ἀκόμη ἡ ὀλοκληρωτικὴ ἀνόρθωσι τοῦ Ἔθνους ἡ οικονομικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ. Πολλὲς ἀκόμη πληγὲς τῶν κοινωνικῶν, τῶν ἐπαγγελματικῶν καὶ τῶν ἀγροτικῶν τάξεων του παραμένουν ἀνεπούλωτες. Εἰς τὰς ὑπαρχούσας νέαι τοιαῦται προσίθενται ἀπὸ τὴν μῆνι καὶ τὴν ὀργὴ τῶν ὑποχθονίων δυνάμεων. Τὸ συνέχει ἀκόμη ἡ θλίψις ὅτι γνήσια τμήματα τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος δουλεύουν ὑπὸ ξενικοὺς ζυγούς καὶ ἀναμένουν ἀπ' αὐτὸ καὶ μόνον τὴν σωτηρία καὶ τὴν λύτρωσί τους. Ἄλλ' εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι τὴν ψυχὴ τοῦ Ἔθνους τὴν διαθέει μιά θεϊκὴ πνοὴ ἐξαγνιστικὴ, δημιουργικὴ, πὺ παρέχει τὴν ἐγγύησι καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἀνορθώσεως καὶ ἀποκαταστάσεώς του. Καὶ οἱ μεμψιμοιρίες καὶ τὰ παράπονα καὶ οἱ ὀργίλες ἀπαντήσεις, εἶναι τρανὰ τεκμήρια μιᾶς συντελουμένης ἐθνικῆς κοσμογονίας, πὺ θὰ ἀποδειχθεῖ, πολὺ σύντομα μάλιστα, ἰσόβαρη καὶ ἰσοδύναμη μὲ τὸ ἐθνικὸ μεγαλοῦρημα, πὺ τὸ βροντοφωνεῖ ἡ σημερινὴ ἡμέρα. Νὰ γιατί ἡ τελευταία ἐθνικὴ ἐποποιία μας εἶναι ἡ ἀφετηρία μιᾶς νέας ἱστορικῆς περιόδου τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς.

* Ο ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

Γ. ΚΑΚΟΥ-ΠΑΠΑΦΩΤΙΟΥ

Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Εἰς Ἀθηναϊκὸν περιοδικὸν ἀνέγνωσα τυχαίως μονογραφίαν τοῦ κ. Γ. Κυριακίδη ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ καταγωγή τοῦ Καραϊσκάκη», ἐν τῇ ὁποίᾳ, μεταξύ τῶν ἄλλων ἀναφέρεται ὅτι ὁ Καραϊσκάκης ἦτο υἱὸς τοῦ Καραϊσκού ἐκ Βάλτου καὶ τῆς Γκόλφως ἐκ τοῦ χωρίου Μαυρομάτι τῆς Καρδίσης.

Ἐπειδὴ τὰ πράγματα δὲν εἶναι ὅπως τὰ γράφει ὁ κ. Κυριακίδης, θὰ ἤθελα, μὲ κίνδυνον νὰ θεωρηθῶ ὅτι καταπατῶ ξένα οἰκόπεδα νὰ γράψω, σχετικὰ μὲ τὸ θέμα αὐτό, τὸ ὁποῖον τόσον ἀπασχόλησε τοὺς ἱστορικοὺς καὶ τοὺς βιογράφους, μερικὰ ἀπὸ τὴν ζωντανὴν ἱστορίαν, ὅπως τὴν διέσωσε ἡ παράδοσις μεταξύ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Σκουλικαριά τοῦ Νομοῦ Ἄρτης, μετὰ τῶν ὁποίων ἔχω συνομιλήσει ἐπανειλημμένως. Ἴσως ἔτσι δοθῇ ἀφορμὴ νὰ γίνῃ καμμιά νέα ἐρευνα ἐξονυχιστικὴ καὶ σπουδαία διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας καὶ διὰ τὴν ἀρίστην εἰς τὸ χωρίον Σκουλικαριά προσγενομένης ἀδικίας.

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὴν παράδοσιν αὐτὴν φυσικοὶ γονεῖς τοῦ Καραϊσκάκη δὲν ἦσαν ὁ ἐκ τῆς γνωστῆς οικογενείας τῶν Ἰσκῶν τῆς Ἐπαρχίας Βάλτου Καραϊσκος, οὐδὲ ἡ ἀνευ ἐπωνύμου Γκόλφω τοῦ κ. Κυριακίδη, ἀλλ' ὁ Νίκος Πλακιάς καὶ ἡ Διαμάντω Διμισκῆ, ἀμφότεροι καταγόμενοι ἐκ τοῦ ἀνω μνημονευθέντος χωρίου Σκουλικαριά τῆς Ἄρτης, τὸ ὁποῖον κεῖται πλησίον τῆς ὀρθοθετικῆς γραμμῆς, ἣτις διαχωρίζει τὸν Νομὸν Ἄρτης καὶ τὴν Ἐπαρχίαν Βάλτου, ὅπου καὶ ἐγεννήθη ὁ Καραϊσκάκης.

Ἡ γνώμη ὅτι πατὴρ τοῦ Καραϊσκάκη ἦτο ὁ Καραϊσκος εἶναι μεταγενεστέρᾳ καὶ στηρίζεται ἐπὶ ὑποθέσεων καὶ εἰκασίων, δὲν εἶναι δὲ τίποτε ἄλλο παρὰ προσπάθεια ἀναγωγῆς τῆς καταγωγῆς τοῦ Στρατάρχου εἰς φλέβαν ἀρχοντικῆς καὶ εὐγενικῆς οικογενείας, ἵσπερ ἄλλως τε συνήθως συμβαίνει ὅταν ἐξετάζεται τὸ γενεαλογικὸν δένδρον ἀνδρῶν διαπρεψάντων.

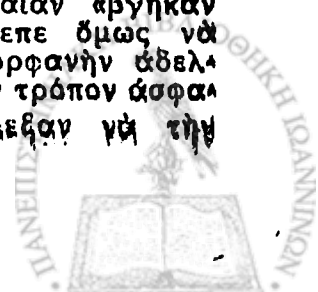
Μάλιστα οἱ ὑποστηρικταὶ τῆς γνώμης ταύτης ἀνάπτυξαν καὶ τὴν περιέργον

θεωρίαν ὅτι, διότι ὁ Καραϊσκάκης ἦτο μελαχρῖνὸς τὴν ὄψιν, ἔπεται ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦτο ὁ Καραϊσκος, ὁ ὁποῖος, καθ' ἃ λέγουσι, ἦτο μαῦρος.

Ἄλλ' ἡ θεωρία αὕτη ὅσον καὶ ἂν ἐπικαλεῖται κριτήρια κληρονομικότητος δὲν δύναται νὰ ληφθῇ σοβαρῶς ὑπ' ὄψει διότι δὲν ἐρείδεται ἐπὶ θετικῶν ἐπιστημονικῶν δεδομένων. Ἄλλως τε θὰ ἠδύνοτο, ἐξ ἀντιθέτου, νὰ ἀντιπαραβληθῇ, εἰς ἀντίκρουσίν τῆς, τὸ γεγονός ὅτι πάντες σχεδὸν οἱ ἀποτελοῦντες τὴν σημερινὴν γενεάν ἀπόγονοι τῆς οικογενείας Πλακιά εἶναι, ἂν ὄχι μαῦροι, μελαψοί. Ἐτι δὲ πλέον ἐκ τοῦ γένους Διμισκῆ ὑπάρχουσι τινές, μεταξύ τῶν ὁποίων ἰδίως εἰς ὅστις παρουσιάζει καταπληκτικὴν ὁμοιότητα μὲ τὴν εἰκονιζομένην μορφήν τοῦ Στρατάρχου καὶ μάλιστα καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ θυσσανωτοῦ μύστακος.

Ὁ Νίκος Πλακιάς, καθ' ἃ διηγούνται οἱ Σκοιληκαριῶται, ἐχρημάτισε κατ' ἀρχὰς κλέφτης, ἔπειτα δὲ ἐνετάχθη εἰς τὰ ἀρματωλικά σώματα τῆς περιοχῆς, τὰ ὁποῖα, ὡς εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας ἰδρῦθησαν εἰς τὰ ὄρεινά διαμερίσματα τῆς χώρας διὰ Σουλτανικοῦ Φερμανίου καὶ ἦσαν οἰονεὶ τμήματα ἀσφαλείας καὶ τάξεως καὶ τὰ ὁποῖα ὅμως πολλάκις μετεπήδουν εἰς τὸ Στρατόπεδον τῶν κλεφτῶν.

Τούτων τὸν Πλακιάν ἐφόνευσαν οἱ ἀδελφοὶ τῆς Διαμάντως, ὑφ' ἃς συνθήκας, παρακατιόντες, θέλομεν διεξέλθει. Ἡ δὲ Διαμάντω Διμισκῆ, ἡ ὁποία δὲν ἦτο χήρα —ἐκπάγλου καλλονῆς— ὡς ἰσχυρίζονται τινές ἀλλὰ κόρη ἀνήλικος, ἀγαμος καὶ ὀρφανὴ γονέων, εἶχε δυὸ ἀδελφούς, οἱ ὁποῖοι, κατόπιν φιλονικίας μὲ τινὰς πρὸς τὰ διατρέχοντα τὴν περιόχην Τουρκαλβανικά ἀποσπάσματα φίλα προσκειμένους συγχωριανούς τῶν καὶ διότι ἠσθάνοντο μέσα των καρδίαν σφύζουσαν καὶ ψυχὴν γενναίαν «βγήκαν κλέφτες στὸ Κλαρί». Ἐπρεπε ὅμως νὰ μεριμνήσουν καὶ διὰ τὴν ὀρφανὴν ἀδελφήν των καὶ ὡς καλύτερον τρόπον ἀσφαλείας καὶ προστασίας ἐξέλεξαν νὰ τὴν

«ἀφιερῶσουν» εἰς τὴν Μονὴν τῆς Κοιμῆσεως τῆς Θεοτόκου Σκουληκαριᾶς. Τὴν παρέδωκαν λοιπὸν εἰς τὸν Ἑγούμενον τῆς Μονῆς, ὁ ὁποῖος τὴν ἀνέλαβε ὑπὸ τὴν προστασίαν του.

Ἐκεῖ εἰς τὸ Μοναστήρι ἡ μικρὴ Διαμάντω ἐξετέλει διαφόρους ἐργασίας. Ἦναπτε τὰ κανδήλια τῆς Ἐκκλησίας, ἐπιμελεῖτο τῆς καθαριότητος τῆς Μονῆς καὶ ἐβοήθει εἰς τὰς γαλακτοκομικὰς καὶ τυροκομικὰς ἐργασίας, διότι ἡ Μονὴ δι-ετῆρει ποίμνια αἰγῶν καὶ προβάτων.

Πῶς ὁμως προεκλήθη καὶ πῶς ἀνεπτύχθη τὸ εἰδύλιον μεταξύ τοῦ Νίκου Πλακιᾶ καὶ τῆς μικρῆς Διαμάντως;

Ὁ Νίκος Πλακιᾶς, ὁ ὁποῖος, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, ἦτο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Καπετάνου καὶ εἶχε λάβει καὶ κάποιον ἀξίωμα, ἐπεσκέπτετο συχνὰ τὴν Μονὴν, ὅπου καὶ τῷ παρείχετο φιλοξενία.

Ὡς δὲ γνωρίζομεν τὰ Μοναστήρια ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἦσαν τὰ ἀσυλα τῶν Στρατοκόπων. Ἐκεῖ προσέφευγον καὶ οἱ ἀγωνισταὶ τῆς Ἐλευθερίας.

Εἰς τὸ Μοναστήρι λοιπὸν αὐτὸ εἶδε ὁ Πλακιᾶς τὴν Διαμάντω, ἡ ὁποία ἐν τῷ μεταξύ ἐμεγάλωσε καὶ ἔλαβε τὸ σχῆμα τῆς ὠραιότητος καὶ τὴν ἡράσθη παραφόρως. καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν τῆς ἔκαμνε «γλυκὰ μάτια», ἔπειτα τῆς ἐξεδήλωσε τὸν ἐρωτὰ του, πλὴν ὁμως ἐκείνη δὲν ἀντεπεκρίνετο εἰς τὸ αἶσθημά του. Ἄλλ' ὁ Πλακιᾶς δὲν ἦτο ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἀπαγοητεύονται εὐκόλως καὶ ὑποχωροῦν. Ἀπ' ἐναντίας ἐγίνε ἐπιθετικώτερος, μετεχειρίζετο δὲ καὶ διάφορα ἄλλα μέσα διὰ νὰ τὴν κάμη νὰ ἐνδώσῃ. Καὶ ἄλλοτε μὲν ἠπείλει ὅτι θὰ ἀποκαλύψῃ τὸ κρησφύγετον τῶν ἀδελφῶν τῆς καὶ ἄλλοτε ὑπέσχετο νὰ μεσολαβήσῃ εἰς τὸν Καπετάνιον διὰ τὴν ἐπάνοδόν των εἰς τὸ χωριὸν ἢ διὰ τὴν ἐνταξίαν των εἰς τὸ ἀρματωλικὸν, ὅπερ ἄλλ. ς τε ἦτο, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, σύνηθες μεταξύ τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀρματωλῶν.

Ἀπὸ τίς πολλὰς ὁμως φορές τίς ἐπίμονες καὶ ἀνευ τέλους προκλήσεις τοῦ Πλακιᾶ ἡ μικρὴ Διαμάντω ἐνέδωκε, διότι καὶ αὕτη ἠγάπησε μὲ ὄλην τὴν νεανικὴν τῆς θέρμην τὸν νέον, ὁ ὁποῖος τῆς ἠνοιξε τὴν καρδίαν. Ἔτσι λοιπὸν ἀνεπτύχθη τὸ εἰδύλιον μέσα εἰς ἕν περιβάλλον ἐξόχως ρωμαντικόν, ὅπου συνελήφθη ὁ Καραϊσκάκης, ὁ μετέπειτα μεγαλοφυῆς Στρατάρχης.

Ἀλλὰ τὸ εἰδύλιον ἦτο βεβαίως ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Ἑγούμενου, ἡ δὲ Διαμάντω ἀπέκρυβε ἐπιμελῶς τὴν ἐγκυμοσύνην τῆς. Τὸ πρᾶγμα ὁμως δὲν ἦτο ἐξ ἐκείνων, τὰ ὅποια εἶναι δυνατόν ν' ἀποκρυβοῦν τελείως, διότι θὰ ἤρχετο ἡμέρα καθ' ἣν

θ' ἀπεκαλύπτετο. Δι' ὃ καὶ ἐξεμυστηρέυθη τὸ πάθημά της εἰς τὸν Ἑγούμενον.

Ὁ Ἅγιος Γέρων δὲν ἐδοκίμασε μόνον ἐκπληξιν, ἀλλὰ εὐρέθη καὶ ἐν ἀμηχανίᾳ περὶ τοῦ πρακτέου. Δύο δὲ τρόποι ὑπῆρχον ἢ νὰ τὴν φυγαδεύσῃ, ἔγκυον οὔσαν, εἰς ἀσφαλὲς μέρος, ἢ νὰ τὴν κατήσῃ εἰς τὸ Μοναστήρι, λαμβάνων ὅλας τὰς προφυλάξεις συγκαλύψεως, μέχρις ὅτου γεννήσῃ.

Ἐὰν ἐπραγματοποιῆ τὸ πρῶτον θὰ τὸ ἐπληροφοροῦντο οἱ ἀδελφοὶ τῆς Διαμάντως, οἵτινες καὶ θὰ τὴν ἀνεζήτουν. Ἐπειτα ἀνησύχει μὴ ἡ Διαμάντω, φοβουμένη τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ σκανδάλου καὶ τὴν συεπεία τούτου μῆνιν τῶν ἀδελφῶν τῆς, προβῆ μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν της ἐκ τῆς Μονῆς, εἰς ἔκτρωσιν τοῦ κυοφορουμένου ἢ καὶ εἰς τὸν φόνον ἀκόμη τοῦ τέκνου κατὰ τὴν γέννησιν — ἂν καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο κάπως ἀπίθανον, διότι σπανίως συνέβαινε, λόγω τοῦ μητρικοῦ φίλτρου, — πρᾶγμα τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο σύνηθες, διότι ἀφ' ἐνός μὲν τὰ ἦθη ἦσαν αὐστηρὰ καὶ ἀφ' ἐτέρου δὲν ἐλείτουργουν ποινικοὶ νόμοι ἐλευθέρας Πολιτείας κολάζοντες τὰς πράξεις αὐτὰς καὶ ἰδίως τῆς ἐκτρώσεως, ἣτις ἦτο εἰς ἐκ τῶν τρόπων καὶ μέσων, δι' οὗ συνεκαλύπτετο ἡ γενόμενη προσβολὴ τῆς τιμῆς καὶ ἀπεφεύγετο κατὰ τινα λόγον σιωπηρῶς ἢ ἠθικῆ μείωσις τῆς προσβληθείσης.

Ἐνώπιον τοῦ φοβεροῦ τούτου διλήμματος εὐρεθεὶς ὁ Ἑγούμενος ἐπροτίμησε τὸ δεύτερον. Ἐπροτίμησε δηλαδὴ νὰ τὴν κρατήσῃ εἰς τὸ Μοναστήρι μέχρι τοῦ τοκετοῦ, ἵνα ἔχῃ τὴν κυοφοροῦσαν ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ πρὸς διαφύλαξιν τοῦ ἐμβρύου ἀπὸ τοῦ πιθανοῦ κινδύνου τῆς ἐκτρώσεως, διότι συνησθάνετο βαρεῖαν τὴν ἠθικὴν εὐθύνην ἐνός τοιοῦτου ἐγκλήματος, διὰ τὸ ὁποῖον, ἐνόμιζε ὅτι αὐτὸς θὰ εἶχε τὴν ἀμαρτίαν, ἐὰν τὴν ἀπεμάκρυνε ἐκ τῆς Μονῆς. Παρὰ ταῦτα ὁμως ὑπῆρξαν τινές, οἵτινες ὑπεστήριξαν ὅτι ὁ Ἑγούμενος τὴν ἐξαπέστειλε ἔγκυον οὔσαν εἰς τὸν Ἑγούμενον τῆς εἰς τὸ Μαυρομάτι Καρδίσης Μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Τοῦτο ἀποκρούεται διαρρηθῆν ὑπὸ τῶν Σκουληκαριωτῶν. Τὸ βεβαίον ἐν προκειμένῳ εἶναι ὅτι ὁ Ἑγούμενος τῆς Μονῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Σκουληκαριᾶς ἔστειλε τὴν Διαμάντω εἰς τὸν συνάδελφόν του τῆς Μονῆς Ἁγίου Γεωργίου Μαυροματίου Καρδίσης μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ τέκνου, ὁ ὁποῖος τὴν ἐφιλοξένησε ἐπὶ τι χρονικὸν διάστημα, μεθ' ὃ μετέβη αὕτη εἰς Δουνίσταν νῦν Σταθὰ τῆς ἐπαρχίας Βάλτου πλησίον τῆς οἰκογενείας τῶν Ἰσκῶν, μεθ' ἧς συνεδέετο διὰ συγγενείας

ας, παρ' ἧ ἔτυχε προστασίας, παραμείνασα ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, καὶ δὴ ἐπὶ δωδεκαετίαν ὁλόκληρον, ἐργαζομένη εἰς τὰ κτήματα τῶν Ἰσκῶν. Μετὰ δὲ τοῦτο καὶ ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἐφονεύθησαν οἱ ἀδελφοὶ τῆς εἰς μάχας κατὰ τῶν τυράννων, ἐκρύωσε δὲ ἡ ἐκ τοῦ σκανδάλου δημιουργηθεῖσα ἀτμοσφαῖρα, ἐπανῆλθε εἰς τὴν Σκουληκαριὰν μετὰ τοῦ δωδεκαετοῦς πλέον υἱοῦ τῆς, προσληφθεῖσα καὶ πάλιν εἰς τὴν Μονὴν τῆς Κοιμησεως τῆς Θεοτόκου, ὅπου μέχρι τῆς τελευταίας τῆς ὑπηρετεῖ ὡς ἐξωτερικὴ Καλογρηά.

Ἡ δὲ τύχη τοῦ Πλακιά δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι ἄλλη παρὰ νὰ ἀποπλύνῃ μετὰ τὸ αἷμα τοῦ τὴν γενομένην εἰς τὴν οἰκογένειαν Διμοικῆ προσβολήν, διότι οἱ ἀδελφοὶ τῆς Διαμάντως πληροφορηθέντες τὸ γεγονὸς ἐκαρπαδόκουν ὅπως τὸν φονεύσωσι, ὅπερ καὶ ἔπραξαν ὑπὸ τοὺς ἀκολούθους συνθήκας.

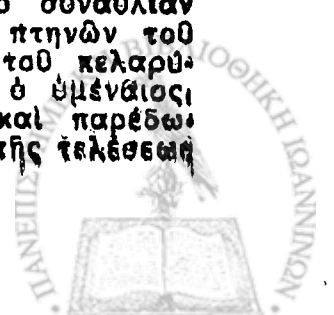
Μίαν ἡμέραν, καθ' ἣν μετέβησαν εἰς τινὰ καλύβην, κειμένην ἐξωθὶ τοῦ χωριοῦ τῶν Σκουληκαριά, ἵνα ἀλλάξωσι τὰ ἀκάθαρτα ρούχα τῶν με πλυμένα, τὰ ὁποῖα τοῖς ἐκόμιζον ἐκεῖ κρυφίως φίλιὰ τῶν πρόσωπα, εἶδον τὸν Νίκον Πλακιάν κατεβαίνοντα τὴν πλαγιὰν τοῦ βουνοῦ μετ' ἄλλων δύο, ἐξ ὧν ὁ εἰς, ὡς λέγουσι, Τοῦρκος καὶ ἀμέσως ἔσπευσαν καὶ τὸ ἔπιασαν καρτέρι εἰς τὴν στροφήν τοῦ δρομίσκου, ἐξ οὗ θὰ διήρχοντο καὶ τὸν ἐφόνευσαν, εἶναι δὲ ἡ θέσις αὕτη γνωστὴ καὶ λέγεται καὶ μέχρι σήμερον «Θέσις Πλακιά». Μάλιστα οἱ Σκουληκαριῶται λέγουσι ὅτι δὲν ἐπρόφθασαν οἱ ἀδελφοὶ τῆς Διαμάντως νὰ ἀλλάξωσι τὰ ρούχων, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ὁ εἰς ἐξ αὐτῶν εἶδε τὸν Πλακιάν καὶ ἀμέσως ἐκάλεσε τὸν ἕτερον μετὰ τὴν φράσιν «νὰ ὁ φίλος ποῦ μᾶς πρόσβαλε τὴν ἀδελφή» μεθ' ἧς ἔσπευσαν εἰς τὴν στροφήν, ὅπου καὶ ἐφόνευσαν τὸν Πλακιάν, τραπέντες εἰς τὰ ὄρη.

Αὐτὰ ἤκουσα ἀπὸ κατοίκου τῆς Σκουληκαριάς καὶ ἰδίως ἀπὸ τὸν ἐκ τοῦ χωρίου τούτου καταγόμενον Ἰατρὸν κ. Ἰωάν Τσιρογιάννην, διαμένοντα νῦν ἐν Κομποτίῳ Ἄρτης, ὅπου ἀσκεῖ τὸ ἱατρικὸν ἐπάγγελμα, ὁ ὁποῖος πάλιν ἤκουσε ταῦτα ἀπὸ αἰωνοβίους γέροντας τοῦ χωρίου τοῦ καὶ ἰδίως ἀπὸ τὸν Γερό - Καράδῆμαν, ἀποβιώσαντα πρὸ 30ετίας εἰς ἡλικίαν 100 καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν, ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους συγγενεῖς καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα του μακαρίτην Λαμ. Τσιρογιάννην ἱερέα. Ὁ ἱατρὸς οὗτος εἶναι εἰς θέσιν νὰ παράσχῃ πλείονας πληροφορίας ἐπὶ πολλῶν σημείων διὰ τὴν καταγωγήν, τὰ ἀνέκδοτα καὶ ἄλλα περιστατικὰ τῆς ζωῆς τοῦ θρωλικοῦ Στρατάρχου, Ὁσθα

μοὶ ἀνέφερε καὶ ἐν ἀνέκδοτον, ἀγνωστον μέρι τοῦδε, ἀφορῶν ἐπεισόδιον, ὅπερ ἔλαβε χώραν εἰς θέσιν «Πλατὺ» τῆς περιοχῆς Κομποτίου, μετὰ τὴν τέλεσιν τῶν γάμων τοῦ Καραϊσκάκη, ὁ ὁποῖος τότε ὑπηρετεῖ ὡς Ἀξιωματικὸς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τῆς Ἡπείρου, μετὰ τῆς ὠραιότητας κόρης τοῦ ἐκ τῆς ἐπαρχίας Βάλτου Ψαρογιάννη, τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς ἐξῆς :

«Μετὰ τὴν τέλεσιν τῶν γάμων εἰς τὸ ἐν Βάλτῳ ἀρχοντικὸν τοῦ Ψαρογιάννη ὁ Καραϊσκάκης μετὰ τῆς νύμφης καὶ τῆς συνοδείας τῶν ἀνεχώρησαν ἐπιστρέφοντες εἰς Ἰωάννινα Μερικοὶ τοῦ περιβάλλοντος τοῦ πενθεροῦ Ψαρογιάννη, θέλοντες νὰ ἀστερευθῶσι τὴν πενθεράν, εἶπον ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ζεύγους, πρὶν λάβῃ χώραν ὁ ὑμέναιος, διότι ὑπῆρχε κίνδυνος μὴ ὁ αἰμοσταγῆς τύραννος τῆς Ἡπείρου, πληροφορούμενος τὸ κάλλος τῆς κόρης, πληροπορούμενος τὸ κάλλος τῆς κόρης, ἀρπάσῃ ταύτην, ἀμωμον οὔσαν, καθ' ὁδὸν διὰ τῶν ἐμπίστων του καὶ τὴν ἐγκλείσῃ εἰς τὸ χαρέμιόν του, τοῦθ' ὅπερ καὶ δὲν ἀπεκλείετο, διότι τέτοια καὶ χειρότερα ἀκόμη ἔπραττε τὸ ἀνθρωπόμορφον ἐκεῖνο θηρίον.

Ἡ πενθερὰ ἀκούσασα ταῦτα τὰ ἔλαβε ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν τόσον ὥστε ἐγίνετο ἕξαλλος καὶ ἐχάλασε τὸν κόσμον. Πρὸ τῆς καταστάσεως αὐτῆς ὁ σύζυγός τῆς διέταξε τὰ παληκάρια τοῦ νὰ τρέξουν νὰ φθάσουν τὸ ζεῦγος καὶ νὰ τὸ ὑποχρεώσουν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν οἰκίαν του. Πράγματι κατέφθασαν τὴν συνοδείαν εἰς τὴν ἀνω μνημονευομένην θέσιν «Πλατὺ» τῆς περιφέρειας Κομποτίου, εἰς ἣν καὶ ἀνεκοίνωσαν τὴν ἐπιθυμίαν (διαταγὴν) τῶν πενθερικῶν, χωρὶς ὁμῶς νὰ εἶπουν εἰς τὸν Καραϊσκάκην καὶ τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἐπιστροφῆς. Ὁ Καραϊσκάκης ἐπειγόμενος νὰ φθάσῃ εἰς Ἰωάννινα τὸ γρηγορώτερον ἠθέλησε νὰ μάθῃ τοὺς λόγους, ὧν ἕνεκα οἱ γονεῖς τῆς νύμφης ἤξιουν τὴν ἀντι παντὸς ἄλλου ἐπιστροφήν. Κατόπιν τούτου καὶ πρὸς ἀποφυγὴν περαιτέρω ἀντεγκλήσεων, αἱ τινες θὰ κατέληγον εἰς ἔριδα, οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ πενθεροῦ ἐγνωστοποίησαν τὰ διατρέξαντα καὶ τὴν ἀνησυχίαν τῆς πενθερᾶς εἰς τὸν Καραϊσκάκην, ὁ ὁποῖος ἀντιληφθεὶς τὴν φαιδρότητα τοῦ πράγματος εἶπε «Αἱ Γί' αὐτό; καθήστε καὶ θὰ ἰδῆτε» καὶ παραλαβὼν τὴν νύμφην ἀπεσύρθη εἰς ἀπόκρυφόν τι μέρος, ὅπου ὅπισθεν ἐνὸς θάμνου καὶ ὑπὸ συναυλίαν τὰ χαρμόσυνα ἄσματα τῶν πτηνῶν τοῦ δάσους καὶ τὸν ἀντίλαλον τοῦ κελαρύζοντος ρυακίου, ἐτελέσθη ὁ ὑμέναιος μεθ' ἧς ἐπιστρέψας ἐπέδειξε καὶ παρέδωκε τὰ παρθενικὰ θείγματα τῆς τελεσεως

εις τούς απεσταλμένους, οἵτινες κατόπιν τούτου ἐπέστρεψαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πενθεροῦ, κομίζοντες τὰ πειστήρια τοῦ ὕμεναίου, ὁ δὲ ἐσυνέχισε τὴν πορείαν πρὸς Ἰωάννιναν.

Γιθανὸν ἢ διήγησις εὖτε νὰ θεωρηθῆ μῦθος. Ἄλλὰ δὲν εἶναι μῦθος, εἶναι Ἱστορία ζῶσα: μετοδιδομένη ἀπὸ στόματος εἰς στόμα. Μήπως τὰ ὑπὲρ ἄλλων περὶ τῆς καταγωγῆς ὑποσηριχθέντα εἶναι ἀπολύτως ἐξηκριβωμένα; Διότι μετοξὺ τῶν ἱστορικῶν συγγραφέων καὶ τῶν βιογράφων, οἵτινες ἠσχολήθησαν μὲ τὸ θέμα τοῦτο, μεγίστη ὑπάρχει ἀσυμφωνία καὶ ἔρις. Καὶ ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν δέχονται τὴν ἀνω ἐκδοχὴν τοῦ κ. Κυριακίδη, ἄλλοι δὲ ἄλλα καὶ ἄλλοι, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Καραϊσκάκη Αἰλιάν, ὅτι ἐγενήθη εἰς τὴν Σκουληκαριάν, ἀπὸ γονεῖς Σκουληκαριώτες.

Ἐν τούτοις περὰ τὴν ἀσυμφωνίαν ταύτην τῶν συγγραφέων εἶχεν ἐπικρατήσῃ γενικῶς εἰς τὰ παλαιότερα χρόνια, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα ἰδίως τοῦ τόπου τῆς γεννήσεως, ἢ ὑπὸ τῶν ἐπισημοτέρων ἱστοριογράφων ὑποσηριχθεῖσα γνώμη, ὅτι ὁ Καραϊσκάκης ἐγενήθη εἰς τὴν Σκουληκαριάν, εὖτως δὲ καὶ ἐγράφετο εἰς τὰ πρὸ 30ετίας ἐκδιδόμενα πρὸς χεῖρσιν τῶν μαθητῶν ἱστορικὰ δοκίμια.

Ἄλλὰ περὶ τοῦ ὅτι φυσικοὶ γονεῖς τοῦ Καραϊσκάκη ὑπῆρξαν ὁ Νίκος Πλακιάς καὶ ἡ Διομάντω Διμισκῆ, καθὼς καὶ περὶ τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς του, ἀναφέρεται καὶ εἰς τὶ βιβλίον τοῦ Χρηστοβουσίλη τιτλοφοροῦμενον, ἂν ἐνεθυμοῦμαι καλῶς, «Τρυγούδια τῶν Κλεφτῶν» ἐν ᾧ παρατίθεται ἡ καταγωγή καὶ ἱστορεῖται ὁ βίος καὶ ἡ θράσις τῶν ὑπὸ τῆς Λαϊκῆς Μούσης ὑμνηθέντων ἀγωνιστῶν τῆς ἐλευθερίας.

Τὸ ζήτημα ὅμως κατέστη ἐπίμαχον ὅφκειτο ὁ ἀειμνηστὸς Βλαχογιάννης, ὁ ὁποῖος ἠσχολήθη εἰδικῶς μὲ τὴν ζῶην καὶ τὴν θράσιν τοῦ Στρατάρχου, ὑπεστήριξε ἢ μάλλον συνετάχθη μὲ τὴν γνώμην τῶν συγγραφέων ἐκείνων, οἵτινες δέχονται ὅτι ὁ Καραϊσκάκης ἐγενήθη εἰς τὸ Μαυρομάτι τῆς Κερδίτης. Ἡ γνώμη εὖτε τοῦ μακαρίτου Βλαχογιάννη ἐπεκράτησε ἐκτοτε τελικῶς ἔλλειπει..... ἀντιδικίας, διότι ποῖος ἠδύνατο νὰ ἀναμετρηθῆ μὲ τὸ ὄντως τεράστιον λογοτεχνικὸν ἀνάστημα τοῦ ἐπιφανοῦς ἱστοριοδίφου; Ἄλλὰ τῆς γνώμης ταύτης τοῦ Βλαχογιάννη ἐγένετο καὶ πολιτικὴ ἐκμετάλλευσις, ἥτις ἔσχεν ὡς συνέπειαν νὰ στηθῆ ἐπὶ ταῖς ἐν ἔτει 1929 ἐορταῖς τῆς ἑκατονταετηρίδος ἢ προτομῆ τοῦ Στρατάρχου οὐχὶ εἰς τὴν Σκουληκαριάν, ὡς ἔδει καὶ ἦτο δίκαιον, ἀλλ' εἰς τὸ Μαυρομάτι τῆς Κερδίτης, γεγονός διὰ τὸ ὁποῖον ἐνδιεφέρθησαν τὰ μάλα οὐσώσωμοι οἱ Θεσσαλοὶ μὲ ἐπικεφαλῆς τοὺς Πολιτικοὺς (σημειωτέον δὲ ὅτι εἰς τὴν Κερδίτσαν καὶ τὰ Τρίκαλα ἀπολιτεῦτο καὶ ὁ ἔγγονος τοῦ Στρατάρχου ἀξιότιμος κ. Γεώργιος Καραϊσκάκης, ἐκλεγείς ἀνανεωτικῶς ἐν ταῖς περιφερείαις ταύταις

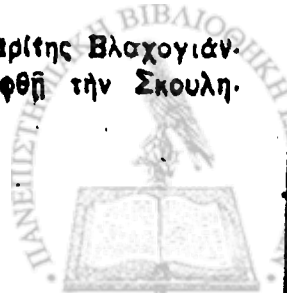
Βουλευτῆς) καὶ τοὺς διανοουμένους τῶν, οἵτινες ἐκαταφέραν τελικῶς νὰ κερδίσουν ὑπὲρ αὐτῶν τὸν Ἥρωα, ἐνῶ ἐξ ἀντιθέτου οἱ Σκουληκαριῶται ἔμειναν μόνοι καὶ χωρὶς φωνήν.

Βεβαίως ὁ Καραϊσκάκης ἀνήκει εἰς τὴν Ἀθανασίαν καὶ εἰς σύμπασαν τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ ἡ τοπικὴ φιλοτιμία, ἥς ἐνεκα εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἑπτὰ (7) πόλεις ἤριζον περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ Ὀμήρου. Διὰ τοῦτο νὰ μὴν ἰσχύσῃ τοῦτο καὶ διὰ τὴν Σκουληκαριάν, ἥτις βασιμῶς θεωρεῖ ἑαυτὴν γενέτειραν τοῦ Στρατάρχου;

Καὶ κατεβλήθη μὲν φιλότιμος προσπάθεια ἀντιδράσεως κατὰ τῆς γνώμης ταύτης τοῦ Βλαχογιάννη καὶ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν Θεσσαλῶν διὰ τὴν εἰς τὸ Μαυρομάτι τῆς Κερδίτης, ἀνέγερσιν τῆς προτομῆς τοῦ Καραϊσκάκη ὑπὸ τῶν ἐκ Κομποτιοῦ Ἀρτῆς καθηγητῶν τῆς Φιλολογίας μακαρίτου Γεωργίου Πολύζου καὶ τοῦ νῦν ἐν Ἀρῆ διδάσκοντος Χρ. Τατισπούλου, πλην ὅμως οὕτη περ' οὐδεὶς οὐνεπικουρηθεῖσα εἰς οὐδὲν ἀπέληξε.

Μάλιστα δὲ ὁ Γεώργιος Πολύζος ἐκτός τῆς ἀπὸ τῶν στηλῶν ἡμερησίας ἐφημερίδος δημοσιογραφίας τῆς δὲν πορέλειψε νὰ καλέσῃ τὸν ἀειμνηστὸν Βλαχογιάννην ὅπως ἐπισκεφθῆ τὴν Σκουληκαριάν καὶ συλλέξῃ ἐπὶ τόπου πληροφρέας χρησίμους περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ Καραϊσκάκη παρὰ τῶν συγγενῶν καὶ ἰδία τῶν ἐκ τοῦ γένους Διμισκῆ ἀπογόνων, μετὰ τῶν ὁποίων καταλέγονται ὁ ἐξ Ἀμφιλοχίας Στρατηγὸς Σκαλτσουγιάννης καὶ ὁ ἐκ Κομποτιοῦ Βρακατωῶλης, ἐξῶν δὲ τότε καὶ ὁ προαναφερθεὶς Ἰωάννης Τσιρογιάννης καὶ λοιποὶ αἰωνόβιοι γέροντες, θὰ ἠδύνατο ἐπίσης νὰ λάβῃ πληροφορίας καὶ περὰ τοῦ ἐκ Κομποτιοῦ Σπυρ. Ἀρχιμανδριτῆ, ἀποβιώσαντος ἐν ἔτει 1935 εἰς ἡλικίαν 87 ἐτῶν, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀπόφοιτος τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς Ἰωαννίνων βιβλάξας ἐπὶ δεκαετίας ὀλοκλήρους εἰς τε τὴν δουλωμένην καὶ τὴν Ἐλευθέραν Ἑλλάδα τὰ γράμματα καὶ ὁ ὁποῖος ὡς ἐκ τῆς μορφώσεως του καὶ τῆς ἡλικίας του ἐγνώριζε πολλὰ ἐπεισόδια καὶ περιστατικὰ ἀπὸ τὴν ζῶην καὶ τὴν θράσιν τοῦ Καραϊσκάκη καὶ τῶν ἄλλων ἀγωνιστῶν τῆς περιοχῆς, οἵτινες σημειωτέον τὸ εἶχον γύρισμα εἰς τὸ Κομιότι καὶ τὰ ὁποῖα περιστατικὰ διηγείτο. Ὁ γέρον οὖτος διηγείτο καὶ ἄλλα πολλά, περὶ ὧν δὲν εἶναι ἐνταῦθα ὁ λόγος, καθὼς καὶ περὶ τοῦ εἰς τὸ Κομιότι γεννηθέντος Ἀρχηγοῦ τῶν Φιλικῶν Ν. Σκουφᾶ.

Δυστυχῶς ὅμως ὁ μακαρίτης Βλαχογιάννης δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν Σκουληκαριάν.

Οι κάτοικοι της Σκουληκαριάς αισθάνονται την πικρίαν και εκφράζουν το παράπονό των ότι έρημη ούτιών και δη κατά παράβα-
 σιν του έν τή Νομική Έπιστήμη ισχύοντος
 αξιώματος «μηδενί δίκην δικάσης πριν άμφοίν
 τόν μίσθον άκούσης» άπεφασίσθη ή άνέγερ-
 σις της προτομής του Καραϊσκάκη εις τό

Μαυρομάτι της Καρδίτσας και ούχι εις την
 Σκουληκαριάν, ήτις είναι ή πραγματική και
 άληθής γενέτειρα του Στρατάρχου, άναγνω-
 ρισθείσα και υπό των, ώς άνω ειρηται, έπι-
 σημοτέρων Ιστοριογράφων.

ΓΕΩΡΓ. ΚΑΚΟΣ—ΠΑΠΑΦΩΤΙΟΥ

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΤΟ ΜΝΗΜΑ ΤΟΥ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΟΥ

Έψες βγήκα κι' επλάγιασα σέ πέτρα σέ λιθάρι
 εκεί ήταν μνήμα κλέφτικο, θαμμένο παλληκάρι.
 Δεν τό'δα και τό πατησα' βαρυνά μέσ' τό κεφάλι
 'κούω τό μνήμα και βουγκᾶ και βαρυναστενάζει
 — Μνήμα μ' τί έχεις και βουγκᾶς και βαρυναστενάξης ;
 Μήνα τό χῶμα σου βαρεῖ μήνα κι ή μαύρη πλάκα ;
 — Μήδε τό χῶμα μου βαρεῖ μηδὲ κι' ή μαύρη πλάκα
 μου βάρεσε πού με πατᾶς άπάνου στο κεφάλι
 Τάχα δέν ήμουν κι εγώ νηός, δέν ήμουν παλληκάρι ;
 Τάχα δέν επερωπάτησα νύχτες με τό φεγγάρι ;

Από τή συλλογή 'Αχ. Μέντζου, Δ. Λεοντό-
 πουλου και 'Αθ. Παπαγεωργιάδη

Β. ΣΚΑΦΙΔΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΙΧ. ΑΒΕΡΩΦ*

Διὰ χρημάτων τοῦ Γ. Ἀβέρωφ ἐλιθοστρώθησαν ὅλοι οἱ κεντρικοὶ καὶ συνοικιακοὶ δρόμοι τοῦ Μετσόβου καὶ ἀνηγέρθη μεγαλοπρεπὲς Σχολεῖον παρὰ τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, εἰς τοὺς δύο δρόμους τοῦ ὁποίου ἐστεγάζοντο τέσσαρες τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, τρεῖς τάξεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου καὶ 1—2 τάξεις τοῦ Γυμνασίου. Τὸ σχολεῖον ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν ἑλασιτῶν τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1947. Ὡς διδάσκαλοι καὶ καθηγηταὶ ἐξελέγοντο οἱ καλλίτεροι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Μετσοβῖται καὶ ξένοι. Ἰδρυσε σχολεῖα εἰς τὰ χωρία Ἀνήλιο, Βουτονόσι, Μηλιὰ καὶ Κουτσούφλιανην, τῶν ὁποίων οἱ διδάσκαλοι ἐμισθοδοτοῦντο ἀπὸ τὸ Ἀβερῶφειον ταμεῖον τοῦ Μετσόβου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον διετίθεντο καὶ μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ διὰ τὴν ἀγορὰν βιβλίων καὶ γραφικῆς ὕλης, παρεχομένων δωρεὰν εἰς ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς μαθητὰς. Ἐν συνεχείᾳ τῶν πλουσίων δωρεῶν πρὸς τὴν γενέτειράν του ὁ Γ. Ἀβέρωφ ἐν ζωῇ εὐρισκόμενος ἀποκατέστησε πολλὰ ἄπορα κοράσια, προικίσας μὲ 20—30 λίρας τουρκικὰς ἕκαστον.

Ἐχορήγει ἐπίσης γενναῖα χρηματικὰ ποσὰ εἰς χήρας καὶ ὄρφανὰ καὶ ἀποκλήρους τῆς τύχης Μετσοβίτας κατὰ τὰς ἐορτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα. Ἐνίσχυσε χρηματικῶς πολλοὺς νέους ἐκ Μετσόβου διὰ νὰ σπουδάσουν Ἰατρικὴν, Φαρμακευτικὴν, Φιλολογίαν καὶ Φυσικομαθηματικὰ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ προσφέρουν τὰς ἐπιστημονικὰς ὑπηρεσίας των ἐπὶ πληρωμῇ πάντοτε ἐν Μετσόβῳ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν των.

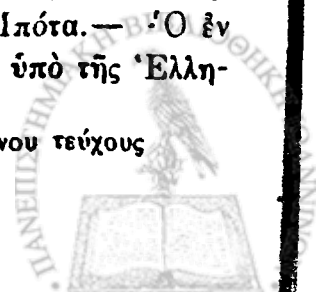
Ἡ εὐεργετικὴ δρᾶσις τοῦ Γεωργίου Ἀβέρωφ δὲν περιορίσθη μόνον εἰς τὴν γενέτειράν του, τοῦναντίον ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν φιλόξενον πόλιν τῆς Ἀλεξανδρείας

πρὸς τὴν ὁποίαν αἱ ἀλλεπάλληλοι δωρεαὶ του ὑπῆρξαν ἐξόχως ἡγεμονικαί. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρχεν Ἑλληνικὴ Παροικία μεγάλη καὶ ἐλειτούργει ἑλληνικὴ κοινότης, ἡ ὁποία προγενεστέρως εἶχεν εὐεργετηθῆ ἀπὸ ἄλλα ἐπίλεκτα τέκνα τοῦ Μετσόβου τὸν Μιχ. Ἄν. Τουσίτσαν, τὸν ἀδελφόν του Θεόδωρον καὶ τὸν ἀνεψιόν του Νικόλαον Στουρνάρην, τὸν Κυριάκον Τσαπέκον καὶ τὸν Γεώρ. Μπόταν.

Ὁ Ἀβέρωφ ἐνεμίχθη ἐνεργῶς εἰς τὰ ζητήματα τῆς Κοινότητος καὶ διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ ὕλικὴν πρὸς αὐτὴν ἐνίσχυσιν του τὸν Νοέμβριον τοῦ 1885 ἐξελέγη πρόεδρος ταύτης, τοῦ Θεοδώρου Ράλλη παραιτηθέντος καὶ ἀνακηρυχθέντος ἐπιτίμου προέδρου διὰ τὰς πολυτίμους πρὸς αὐτὴν ὑπερεσίας του. Ἐπὶ τῆς προεδρίας τοῦ Γ. Ἀβέρωφ ἐσημειώθη ἡ μεγαλύτερα καὶ σπουδαιότερα ὄθησις εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ βελτίωσιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων Ἀλεξανδρείας, ὡς θὰ ἐκτεθῆ κατωτέρω.

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1887 ἐψηφίσθη ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ὁ νέος κανονισμὸς τῆς κοινότητος, ἐν τῷ ὁποίῳ διετηρήθη ἀκέραιον τὸ πνεῦμα τοῦ παλαιοῦ κανονισμοῦ τοῦ ἔτους 1854 καὶ ἔμειναν σεβασταὶ αἱ θεμελιώδεις ἀρχαί, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἰδρῦθη καὶ ἤκμασεν ἡ Κοινότης. — Ἄς σημειωθῆ ὅτι ὁ παλαιὸς Κανονισμὸς συνετάγη τὸ 1854 ὑπὸ μεγάλης Ἐπιτροπῆς, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας ἦσαν ὁ Μετσοβίτης Μιχαὴλ Ἄν. Τουσίτσας καὶ ὁ ἀνεψιὸς του Νικόλαος Στουρνάρης καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ὀνομάτων ἀναφέρονται καὶ τὰ ὀνόματα τῶν Μετσοβιτῶν Κυριάκου Στερ. Τσαπέκου καὶ Γεωργίου Μπότα. — Ὁ ἐν λόγῳ κανονισμὸς ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς Ἑλλη-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους

νικῆς Κυβερνήσεως διὰ Β. Δ. τῆς 18ης Ἰουνίου 1887. Κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἐποχὴν τὰ χρέη τῆς Κοινότητος Ἀλεξανδρείας ἀνῆρχοντο εἰς 500.000 χρυσᾶ φράγκα, ἧτοι 20.000 χρυσᾶς λίρας Ἀγγλίας. Διὰ τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ καταθλιπτικοῦ αὐτοῦ ποσοῦ τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Ἀβέρωφ συνεστήθη τότε μεγάλη ἐπιτροπὴ μὲ πρόεδρον τὸν Πατριάρχην Σωφρόνιον πρὸς ἐνέργειαν εἰσφορῶν. Συνελέγη ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος ὁλόκληρον τὸ πρὸς ἀπόσβεσιν τοῦ χρέους ἀπαιτούμενον ποσόν, τοῦ ἡμίσεως αὐτοῦ καλυφθέντος διὰ προσωπικῆς τοῦ Ἀβέρωφ εἰσφορᾶς ἐκ 250.000 χρ. φράγκων.

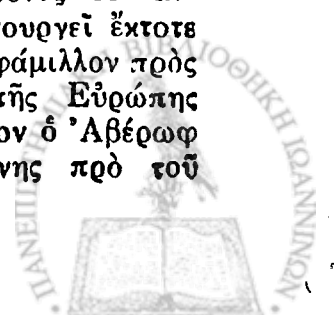
Μετὰ τὴν τακτοποίησιν τῶν δύο ἀνωτέρω σοβαρωτάτων ζητημάτων ἡ προσοχὴ τοῦ Ἀβέρωφ ἐστράφη τότε πρὸς βελτίωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως. Καὶ ἀνεδείχθη τότε ὁ Ἀβέρωφ ὁ μέγιστος εὐεργέτης τῶν σχολείων τῆς Κοινότητος Ἀλεξανδρείας. Διὰ γενναίων ἐπιχορηγήσεών του κατώρθωσε νὰ προστεθῇ μία εἰσέτι ἀνωτέρα τάξις εἰς τὸ λειτουργοῦν Σχολεῖον καὶ κατὰ τὸ 1889 διὰ τῆς προσθήκης καὶ τετάρτης γυμνασιακῆς τάξεως ἀνήγαγε τὴν ἀνωτέραν Σχολὴν εἰς πλήρες τετρατάξιον Γυμνάσιον, ἀναγνωρισθὲν ἀπὸ τοῦ 1890 ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὡς ἰσότιμον τῶν ἐν Ἑλλάδι γυμνασίων. Ἡ Κοινότης εὐγνωμονοῦσα ὠνόμασε τὸ γυμνάσιον Ἀβερῶφειον. Ὁ σεμνὸς ὅμως αὐτὸς ἀνὴρ ἐδέχθη τὴν προσωνυμίαν « Ἀβερῶφειον » ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ ἀποκλειστικὴ ὑπὲρ τοῦ Γυμνασίου ἐτησίᾳ ἐπιχορηγήσις του ἐκ λιρῶν στερλινῶν τετρακοσίων. Ἡ κοινότης συγκινηθεῖσα ἀπὸ τὴν πλουσίαν αὐτὴν δωρεὰν εἰς ἔνδειξιν τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς ἔστησεν ἐν περιφανεῖ θέσει τῆς κλίμακος τοῦ Γυμνασίου τὴν προτομὴν τοῦ Ἀβέρωφ, ἔργον τοῦ Ἑλλήνου καλλιτέχνου Γ. Βρούτου ἐκ πεντελικοῦ μαρμάρου.

Διαπιστώσας ἀργότερον ὁ Ἀβέρωφ ὅτι τὸ παρὰ τὴν Τοσιτσαίαν Σχολὴν ἰσόγειον Παρθεναγωγεῖον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς Ἑλληνικῆς Παροικίας ἀνήγειρε τὸ 1894 δι' ἰδίας του δαπάνης Παρθεναγωγεῖον ἐπὶ κοινοτικοῦ οἰκοπέδου καὶ ἡ λειτουργία του ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1896 - 7.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἀβέρωφ διὰ τῶν πρὸς τὸ Ἔθνος μεγάλων δωρεῶν του ἀνήχθη πλέον εἰς Μέγαν Ἐθνικὸν Εὐεργέτην καὶ ἡ Κοινότης Ἀλεξανδρείας ὑπερήφανος διὰ τὸν Μέγαν Πρόεδρόν της ἔστησε τὸν Μάιον τοῦ 1899 τὸν ἀνδριάντα αὐτοῦ ἐν τῇ μεγάλῃ αὐλῇ τῆς Τοσιτσαίας Σχολῆς, ἔργον τοῦ Ἑλλήνου καλλιτέχνου Γ. Βιτάλη. Κατὰ τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀνδριάντος παρίστατο καὶ ὁ Ἀβέρωφ, ὅστις συγκεκινημένος ἐξήγγειλεν ὅτι δωρεῖται εἰς τὴν Κοινότητα νέον εὐεργετικὸν διὰ τὴν παροικίαν ἴδρυμα, ἰδίαις αὐτοῦ δαπάναις ἰδρυθησόμενον, τὴν « Βιοτεχνικὴν Σχολὴν » τὴν ὁποίαν ὑπεσχέθη νὰ προικίσῃ δι' ἐτησίας ἐπιχορηγήσεως, ὅπως εἶχε πράξει διὰ τὸ Ἀβερῶφειον Γυμνάσιον καὶ τὸ Ἀβερῶφειον Παρθεναγωγεῖον, πρὸς τὰ ὁποῖα ἐχορήγει ἐτησίως χιλίας λίρας Ἀγγλίας.

Περισσότερον ὅμως γενναϊόδωρος ὑπῆρξεν ὁ Γ. Ἀβέρωφ πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος καὶ ὅλη του ἡ προσοχὴ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ἐστράφησαν πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἑλλάδος, ἣτις καὶ πνευματικὴ ἐστία εἶχε καταστῆ ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς Ἀνεξαρτησίας ὄχι μόνον τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ἐπειδὴ τὸ χρηματικὸν ποσόν, τὸ ὁπεῖον εἶχον πρυσφέρει οἱ ἐν Αἰγύπτῳ πλουτήσαντες μεγαλέμποροι Μιχαὴλ Ἀν. Τουσίτσας καὶ Νικόλαος Στουρνάρης, ἐκ Μεταύβου τῆς Ἡπείρου ἀμφότεροι, διὰ τὴν ἰδρυσιν ἐν Ἀθήναις Πολυτεχνεῖου δὲν ἐπῆρκεσεν ὡς ἀσκόπως σπαταληθὲν ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας ἐπιτροπῆς, ὁ Γεώργιος Ἀβέρωφ πρυσέφερε διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ κτιρίου 500.000 χρυσᾶ φράγκα, ἧτοι 20.000 χρυσᾶς λίρας Ἀγγλίας καὶ ἡ Πολυτεχνικὴ Σχολὴ ὠνομάσθη Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον, ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς γενετήρας τῶν τριῶν ἰδρυτῶν της. Τὸ Μετσόβειον Πολυτεχνεῖον ἐκτίσθη χάρις εἰς τὴν πλουσίαν δωρεὰν τοῦ Ἀβέρωφ ἐπὶ ὠραίου σχεδίου τοῦ ἀρχιτέκτονος Λυσάνδρου Καυταντζόγλου καὶ λειτουργεῖ ἔκτοτε μέχρι σήμερον, ἀναδειχθὲν ἐφάμιλλον πρὸς τὰ καλλίτερα Πολυτεχνεῖα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ἀργότερον ὁ Ἀβέρωφ ἀνήγειρε δι' ἰδίας του δαπάνης πρὸ τοῦ

Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου τοὺς ἀνδριάντας τῶν πρωτομαρτύρων τῆς ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως Ρήγα Φεραίου (1871) καὶ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' (1872) κατὰ τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ ὁποίου ὁ ἔθνικὸς ποιητὴς Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης ἀπήγγειλε τὸ γνωστὸν ποίημά του :

*Πῶς μᾶς θεωρεῖς ἀκίνητος, ποῦ τρέχε'
[ὁ λογισμὸς σου ;*

Κατὰ τὴν ἐνηλικίωσιν τοῦ Διαδόχου τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου Κωνσταντίνου ἐκτίσθη διὰ μεγάλης δαπάνης τοῦ Ἀβέρωφ ἐν Ἀθήναις ἡ Στρατιωτικὴ Σχολὴ τῶν Εὐελπίδων, λειτουργοῦσα μέχρι τότε ἐν Πειραιεῖ, καὶ βραδύτερον τὸ Ἀβερῶφειον Ἐφηβείον, χρησιμεῖον ὡς Φυλακαὶ τῶν Ἐφήβων. Κατὰ τὸ 1895, ὅτε τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ βιρῶνου Κουμπερνιὲν ἀπεφασίσθη ἐν Παρισίοις ἡ ἀνασύστασις τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων καὶ ἐλήφθη ἀπόφασις νὰ τελεσθοῦν οἱ πρῶτοι τοιοῦτοι ἐν Ἀθήναις, ὁ Ἀβέρωφ, τῇ εἰσηγήσει τοῦ τότε δημάρχου Ἀθηναίων Τιμολέοντος Φιλήμονος, μέσῳ τοῦ γυμνασιάρχου Ἀλεξανδρείας Παλαιολόγου Γεωργίου, ἀνέλαβε τὴν δαπάνην τῆς ἀναμαρμαρώσεως τοῦ Παναθηναϊκοῦ Σταδίου. Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1896 ἐτελέσθησαν μὲ μεγαλοπρέπειαν οἱ πρῶτοι Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐντὸς τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου χώρου ὅστις, χάρις εἰς τὸν Γ. Ἀβέρωφ, ἠτύχησε νὰ ἴδῃ μετὰ τόσους αἰῶνας νέας ἡμέρας λαμπρότητος καὶ δόξης. Ὁ Γεώργιος Ἀβέρωφ ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ὥραιαν ἐορτὴν τῶν ἀποκαλυπτηρίων τοῦ ἀνδριάντος του ἐν τῇ αὐτῇ τῆς Τοσιτσαίας Σχολῆς, περὶ τῆς ὁποίας ἀνέφερα εἰς τὰ προηγούμενα, προσεβλήθη ἐκ πνευμονίας καὶ ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος.

Κατεβλήθη ὁμως σοβαρῶς καὶ παρὰ τὰς συμβουλὰς τῶν ἰατρῶν νὰ ταξιδεύσῃ εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν, πρὸς ἀλλαγὴν κλίματος, δὲν ἐλείσθη νὰ μετακινήθῃ ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρείαν, συγκατετέθη μόνον νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐξοχικὴν εἰς τὸ Ράμπι ἑπαυλίῳ του μὲ δυσκολίαν. Ἐκεῖ διήλθε τὰς τελευταίας ἡμέρας καὶ ἔγραψε τὴν τελευταίαν ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις διαμένοντα γαμβρόν του ἐπὶ ἀνεπιᾶ συνταγματάρχην Λεωνίδα Παπάγον,

εἰς τὸν ὅποιον παρεπνεῖτο ὅτι τὸ γῆρας του τὸν κατέβαλε πλέον. Καὶ πράγματι τὴν 15ην Ἰουλίου καὶ ὥραν 11ην τοῦ ἔτους 1899 ὁ Γεώργιος Ἀβέρωφ ἀπέθανε. Τὸν θάνατον τοῦ Γ. Ἀβέρωφ ἔσπευσε νὰ ἀναγγείλῃ εἰς τὴν ὑπὸ τὸν Γεωργίον Θεοτόκην Κυβέρνησιν ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πολιτικὸς πράκτωρ τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννης Γουπάρης διὰ τοῦ ἀκολουθοῦτος τηλεγραφήματός του πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν Ἀθῶ Ρωμᾶνον :

« Ἀπέθανεν ὁ Ἀβέρωφ ».

Τὸ θλιβερὸν ἀγγελμα τοῦ θανάτου τοῦ Μεγάλου πατριώτου Ἀβέρωφ προὔξενε εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος βαθυτάτην ὀδύνην καὶ ὀλόκληρον ὁ τύπος τῆς Ἑλληνικῆς Πρωτευούσης καὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος ὡς καὶ τῆς Αἰγύπτου ἀφιέρωσεν συγκινητικὰ ἄνθρα διὰ τὸν ἐκλιπόντα Μέγαν Ἐθνικὸν Εὐεργέτην. Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις διὰ τηλεγραφήματος πρὸς τὸν Γουπάρην εἰς Ἀλεξανδρείαν ἐξέφρασε τὰ θερμότερα συλλυπητήριά της πρὸς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ἀβέρωφ. Ὁλόκληρον τὸ Ἔθνος, προσέθετεν εἰς τὸ τηλεγράφημα, ἔδοκίμασε βαθυτάτην ὀδύνην ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Μεγάλου Πολίτου Ἀβέρωφ, αἱ πράξεις τοῦ ὁποίου σκοπὸν ἔσχον πάντοτε τὸ ἀγαθὸν τῆς Πατρίδος. Τὸ ὄνομα τοῦ Γεωργίου Ἀβέρωφ θὰ παραμείνῃ πάντοτε συνδεδεμένον μετὰ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἔργου τῆς Ἀναστάσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων, διὰ τῶν ὁποίων ἠθέλησε νὰ ἐνανιδῇ ἐπαναστάσαν τὴν ἀρχαίαν λαμπρότητα καὶ μετὰ τόσων ἄλλων ἔργων τῆς αἰτίας. Ἐν τέλει ἡ Κυβέρνησις παρεκάλεε τὸν Γουπάρην νὰ καταθέσῃ βιρὺτιμον στέφανον ἐξ ὀνόματός της καὶ νὰ παραστῇ εἰς τὴν κηδεῖαν του ἐν μεγάλῃ στυλῇ μετὰ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Πρακτορείου (Προξενείου). Ἐκ μέρους τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἀπέστειλε τὸ κάτωθι τηλεγράφημα :

« Ἡ Α. Β. Ὑψηλότης ὁ Διάδοχος τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου βαθυτάτα συγκεκινημένος ἐκ τοῦ θλιβεροῦ ἀγγέλματος τοῦ Μεγάλου Πατριώτου Ἀβέρωφ παρακαλεῖ νὰ τὸν ἀντιπροσωπεύσῃτε κατὰ τὴν κηδεῖαν του καταθέτοντες ἐξ ὀνόματός Του στέφανον ἐπὶ τῆς σοροῦ ». Ἡ Ἑλληνικὴ Βουλὴ

συνελθούσα τότε έκτάκτως έξουσιοδότησε τὸν Πρόεδρόν της Ν. Τσαμαδὸν νὰ συλλυπηθῆ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ἀβέρωφ. Ὑπὸ τοῦ Ν. Τσαμαδοῦ ἐστάλη τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα εἰς τὸν Γρουπάρον : « Ἐξ ὀνόματος τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων ἐντελλόμεθα ὑμῖν ἵνα ἐκφράσητε εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ μεγάλου τῆς Ἑλλάδος εὐεργέτου Γεωργ. Ἀβέρωφ συλλυπητήρια καὶ καταθέσητε στέφανον ἐπὶ τῆς σοροῦ ». Ἡ Σύγκλητος τοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου συνελθούσα έκτάκτως ἀπεφάσισε νὰ τηρήσῃ πενθήμερον πένθος τὸ Ἴδρυμα καὶ νὰ ἀναρτηθῆ ἡ εἰκὼν του εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῶν τελετῶν καὶ ἡ σημαία νὰ μείνῃ μεσίστιος. Τὸ Χρηματιστήριον τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὰ Θέατρα καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς 16ης Ἰουλίου παρέμειναν κατὰ κλειστα εἰς ἔνδειξιν πένθους.

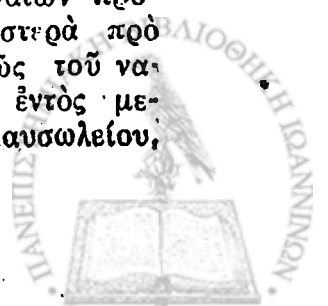
Περισσότερον ὁμως ὄλων τὸν θανόντα Ἀβέρωφ ἐθρήνησεν ἡ γενετείρά του τὸ Μέτσοβον, οἱ κάτοικοι τοῦ ὁποίου κλαίοντες, ἅμα τῷ θλιβερῷ ἀγγέλματι, ἔσπευσαν ἀπὸ ὅλας τὰς συνοικίας νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ πληρώσουν ἀσφυκτικῶς τὴν οἰκίαν τοῦ Νικ. Ἀβέρωφ, ὅπου διέμεινεν ἡ ἀνηψιά τοῦ εὐεργέτου Εὐδοκία Στ. Τζωαννοπούλου. Ὅλα τὰ δωμάτια τῆς μεγάλης ἀρχοντικῆς οἰκίας, ἡ μεγάλη αὐλὴ της καὶ οἱ πλησίον δρόμοι κατεκλείσθησαν ἀπὸ Μετσοβίτας πάσης ἡλικίας οἱ ὁποῖοι παρήλασαν καὶ συνελυπήθησαν τὴν Εὐδοκίαν. Τὴν ἐπομένην κατέφθασαν πολυμεεῖς ἐπιτροπαὶ ἀπὸ τὰ εὐεργετηθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀβέρωφ χωρία Ἀνάλιον, Βουτονόσι, Μηλιά, Κουτσούφλιανη καὶ Μαλακάσι διὰ νὰ ἐκφράσουν τὰ συλλυπητήρια εἰς τὴν ἀνεψιᾶν τοῦ Ἀβέρωφ. Ἡ ἐφορευτικὴ ἐπιτροπὴ Μετσόβου καὶ ἡ Ἀβερῶφειος ἐπιτροπὴ ἀπεφάσισαν νὰ τηρηθῆ τεσσαράκοντα ἡμερῶν πένθος ὑπὸ τῶν κατοίκων εἰς ἐκφρασιν ἐλαχίστης εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Μεγάλον συμπολίτην καὶ εὐεργέτην τοῦ Μετσόβου. Οἱ κώδωνες ὄλων τῶν ἐκκλησιῶν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐσήμαναν μὲ τὴν σειρὰν των πένθιμα, ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, τὰ γραφεῖα τῆς κοινότητος καὶ τὰ σχολεῖα ἐσολίσθησαν ἐπίσης πένθιμα, καθὼς καὶ αἱ εἰκόνες καὶ οἱ πολυέλαιοι ὄλων τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Μετσόβου. Εἰς τὸν μη-

τροπολιτικὸν ναὸν ἐτελέσθη πάνδημον καὶ ἐπιβλητικὸν μνημόσυνον, μετὰ τὸ πέρασ τοῦ ὁποίου ἐξεφωνήθησαν συγκινητικώτατοι λόγοι ὑπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου Βενεδίκτου Βοῖλα καὶ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου Στ. Δημητρίτση.

Ἡ κηδεῖα τοῦ Ἀβέρωφ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐγένετο μεγαλοπρεπῆς καὶ ἐπιβλητικῆ. Ὁ πολιτικὸς Πράκτωρ τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Γρουπάρης ἀπέστειλε τότε τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν εἰς Ἀθήνας.

« Ἡ κηδεῖα τοῦ Ἀβέρωφ ἐτελέσθη ἐν μεγάλῃ μεγαλοπρεπείᾳ. Ὀλόκληρος ἡ Ἑλληνικὴ Παροικία καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐν τῷ ἔσωτερικῷ τῆς Αἰγύπτου ἑλληνικῶν κοινοτήτων παρίσταντο. Παρέστησαν ὡσαύτως ὁ ἐπίτροπος τῆς Αἰγυπτιακῆς Κυβερνήσεως καὶ πολυάριθμα διακεκριμένα μέλη τῶν ξένων παροικιῶν. Τὰ ἐμπορικὰ ἑλληνικὰ καταστήματα ἦσαν κλειστά, ἔχοντα μεσιστίους σημαίας. Ἀναρίθμητοι στέφανοι κατετέθησαν. Συμφώνως πρὸς τὴν Ὑμετέραν διαταγὴν κατετέθησαν στέφανοι ἐξ ὀνόματος τοῦ Διαδόχου τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, τοῦ ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου, τρεῖς λόγοι ἐξεφωνήθησαν εἰς τὸν ναόν, παρὰ τοῦ Ἀρχιδιακόνου τῶν Πατριαρχείων, παρὰ τοῦ ἀντιπροέδρου τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος καὶ παρ' ἐμοῦ. Δέον νὰ προστεθῆ ὅτι εἰς τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν ἐχοροστάτησεν ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ».

Τοιοῦτον ὠραῖον θάνατον ἔσχεν ὁ Γεώργιος Ἀβέρωφ, εὐτυχήσας νὰ ἰδῆ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του τὸ ὄνομά του λατρευόμενον ἀπὸ τὸ Πανελλήνιον διὰ τὴν πρὸς τὰ κοινὰ καὶ τὴν Πατρίδα του μεγάλην ἀγάπην. Τὰ ὄστα του μετεκομίσθησαν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1908 εἰς Ἀθήνας διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πολεμικοῦ πλοίου «Ναύαρχος Μιαούλης» καὶ ἐνεταφιάσθησαν μὲ ἐξαιρετικὰς τιμὰς ἀπὸ μέρους τοῦ ἐπισήμου Κράτους καὶ τοῦ λαοῦ τῆς πρωτεύουσῆς εἰς τὸ πρῶτον νεκροταφεῖον τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου ὁ Δῆμος Ἀθηναίων προσέφερε κατ'ἀλληλὸν χῶρον ἀριστερὰ πρὸ τῆς εἰσόδου, ἀκριβῶς ἀνατολικῶς τοῦ ναοῦ. Τὰ ὄστα του ἐναπετέθησαν ἐντὸς μεγαλοπρεποῦς ἐκ μαρμάρου Μανσωλείου,

μετ' ανδριάντος του ἐπ' αὐτοῦ, παριστά-
νοντος τὸν Ἀβέρωφ καθήμενον ἐπὶ ἔδρας.
Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις εἰς ἔνδειξιν εὐ-
γνωμοσύνης πρὸς τὸν Γεώργιον Ἀβέρωφ
διὰ τὰς μεγάλας πρὸς τὸ Ἔθνος δωρεὰς
καὶ ὑπηρεσίας ἀνεκήμενος αὐτὸν Μέγαν
Ἐθνικὸν Εὐεργέτην καὶ ἀνήγειρε μισμά-
ρινον ἀνδριάντα τοῦ πρὸ τῶν προπυλαίων
τοῦ Παναθηναϊκοῦ Σταδίου. Διὰ διαθή-
κης του ὁ Γεώργ. Ἀβέρωφ, τὴν ὁποίαν
συνέταξε τὸν Μάρτιον τοῦ 1898, κατέστη-
σε κληρονόμον τοῦ τὸν ἕγγονον τοῦ μεγα-
λυτέρου ἀδελφοῦ του Αὐγερινοῦ Γεώργιον
Μιχ. Ἀβέρωφ, μετέπειτα πολιτευτὴν Εὐ-
βοίας καὶ ὑπουργὸν τῆς κυβερνήσεως Ἐ-
θνικῆς Ἀμύνης τὸ 1916—1917, κληρο-
δοτήσας εἰς αὐτὸν μέγα ἐν Αἰγύπτῳ κτή-
μα του καὶ μέγα χρηματικὸν ποσόν. Μι-
κρότερα ἀκίνητα ἐκληροδότησεν εἰς τοὺς
ἄλλους συγγενεῖς του Αὐγερινὸν Μ. Ἀβέ-
ρωφ, Κων)νον Μιχ. Πίχτον, Εὐδοκίαν
Στ. Τζωανοπούλου, Μιχαὴλ Πίχτον, Μα-
ριγούλαν Παπάγου, Κούλιτσαν Παπαπο-
λυμέρου, Νικόλαον Ἀβέρωφ, Ἀναστάσι-
ον Μιχ. Ἀβέρωφ, Κων)νον Ἀδαμίδην,
Νικόλαον Ἀδαμίδην καὶ Νικόλαον Ἰωαν-
νίδην.

Ἐκτελεστὰς τῆς διαθήκης του διώρισε
τούς: Νικόλαον Ἀδαμίδην, Νικόλαον
Ἰωαννίδην, Κων)νον Μ. Πίχτον καὶ τὸν
δικηγόρον Λ. Λυμπρίτην.

Ἐν συνεχείᾳ διατάσσει τὴν ἐκτέλεσιν
τῶν κάτωθι κληροδοτημάτων:

α') Εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα Ἀλε-
ξανδρείας κληροδοτεῖ τὸ ἐν Ἀμποχοῦμους
τῆς ἐπαρχίας Βεχέρας κτήμα του ἐκ χιλίων
ἑκατὸν ἐξήκοντα φεδδανίων γῆς μετ' ὄλων
τῶν ἐν αὐτῇ παραρτημάτων, ἵνα ἐκ τοῦ
εἰσοδήματος αὐτοῦ διατηρῶνται, ἀναπτύσ-
σωνται καὶ τελειοποιῶνται τὰ σχολεῖα τῆς
εἰρημένης κοινότητος, μάλιστα δὲ τὸ Ἀβε-
ρώφειον Γυμνάσιον καὶ τὸ Ἀβερῶφειον
Παρθεναγωγεῖον.

β') Τέσσαρα μερίδια ἐκ 5000 χρυσῶν
λιρῶν ἕκαστον, ἧτοι συνολικῶς 20.000
χρυσῆς λίρας Ἀγγλίας (500.000 χρυσῆ
φράγκα) διὰ τὴν ἰδρυσιν Γεωργικῆς Σχο-
λῆς ἐν Λαοσίῃ τῆς Θεσσαλίας.

γ') Ὅκτω μερίδια ἧτοι 40.000 χρυσῆς
λίρας Ἀγγλίας (1.000.000 χρ. φράγκα)

διὰ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ Παναθηναϊκοῦ
Σταδίου.

δ') Τέσσαρα μερίδια ἧτοι 20.000 χρ.
λίρας Ἀγγλίας (500.000) χρ. φράγκα εἰς
τὸ Ἔθνος Ἀθηνῶν διὰ τὴν σύστασιν
δραμωτικῆς ἢ μουσικῆς διαγωνισμοῦ, ἔκ-
δοσιν βραβευμένων ἔργων καὶ τελειοποιῆ-
σιν δι' ὑποτροφίῶν ὑπὲρ τῶν ἀριστευσάν-
των μουσουργῶν ἢ ἡθοποιῶν.

ε') Πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν οἰκοδομι-
κῶν καὶ διακοσμητικῶν ἔργων τοῦ Μετσο-
βίου Πολυτεχνείου δύο μερίδια, ἧτοι
10.000 χρ. λίρας Ἀγγλίας καὶ ἕτερα τέσ-
σαρα μερίδια, ἧτοι 20.000 χρ. λίρας Ἀγ-
γλίας πρὸς ἀπονομὴν βραβείων εἰς τοὺς
ἀριστεύοντας ἐν τῇ Ζωγραφικῇ, τῇ Γλυ-
πτικῇ, τῇ Ἀρχιτεκτονικῇ, τῇ Ξυλογραφίᾳ,
τῇ Ξυλογλυπτικῇ, τῇ Χαλκογραφίᾳ καὶ τῇ
Κοσμηματογραφίᾳ καὶ πρὸς ἀποστολὴν
ἀριστευόντων καὶ διαπρεπόντων ἐπὶ μα-
θήσει, εὐφυΐᾳ καὶ χρηστότητι μαθητῶν
τοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου εἰς Εὐρώπην
πρὸς ἀνωτέραν αὐτῶν ἐκπαίδευσιν. Ἐὰν
περισσεύσωσι χρήματα νὰ ἀγοράζωνται
δι' αὐτῶν ἔργα τέχνης ἑξαιρετικῆς ἀξίας
πρὸς καταρτισμὸν Μουσείου τοῦ Πολυ-
τεχνείου.

ς') Εἴκοσι μερίδια, ἧτοι 100.000 χρυ-
σῆς λίρας Ἀγγλίας (2.500.000 χρ. φράγκα)
εἰς τὸ Ἔθνος διὰ τὴν ναυπήγησιν ἰσχυροῦ
καταδρομικοῦ διὰ νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς
ἀνωτέρα ἐκπαιδευτικὴ Σχολὴ Δοκίμων τοῦ
Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ ὑπὸ τὸν ὄρον τὸ ἐν
λόγῳ πλοῖον νὰ φέρῃ τὸ ὄνομά του

ζ') Δαπανήσας ἑτησίως ἀπὸ τοῦ 1868
ὑπὲρ τῆς Γενετήρας του, τοῦ Μετσόβου,
ἀπὸ 700 μίχρι 1.100 λιρῶν Ἀγγλίας καὶ
ἐπιθυμῶν νὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ μετὰ τὸν
θάνατόν του αἰ πρὸς αὐτὴν εὐεργεσίαι του,
κληροδοτεῖ εἰς αὐτὴν ἕξ μερίδια, ἧτοι
30.000 λίρας Ἀγγλίας ἵνα κατατεθῶσιν
εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος
ἐπὶ τόκῳ καὶ τὸ εἰσόδημα αὐτῶν νὰ χρησι-
μεύσῃ ὅπως: 1) διατηρηθῆται τὸ ἐν Με-
τσόβῳ Ἀβερῶφειον Φαρμακεῖον, 2) διατί-
θενται μέχρι 300 λιρῶν Τουρκικῶν ἑτη-
σίως εἰς προικοδότησιν ἀπόρων κορισίων
ἐκ Μετσόβου, 3) διανεμῶνται διακόσια
λίραι Ἀγγλίας ἑτησίως εἰς τοὺς πτωχοὺς
τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ

Πάσχα, 4) τὸ ὑπόλοιπον νὰ διατίθεται πρὸς συντήρησιν τοῦ Νεκροταφείου, τοῦ Ἀβερωφείου κήπου, πρὸς ἐπισκευὴν ἐκκλησιῶν καὶ διατήρησιν τῶν δημοσίων ὁδῶν τῆς πόλεως Μετσόβου. Μετὰ τὰς ἀνωτέρω δαπάνας τὰ περισσεύοντα χρήματα νὰ διατίθενται ὑπὲρ τοῦ Ἀβερωφείου Σχολείου πρὸς ἀγορὰν ἐτησίως βιβλίων, καταλλήλων εἰς κατάρτισιν δημοσίας βιβλιοθήκης πρὸς ὄφελος τῆς τε σπουδαζούσης νεολαίας καὶ παντὸς φιλομούσου, καταρτιζομένου πρὸς τοῦτο καταλλήλου ἀναγνωστηρίου.

η) Ἐν μερίδιον, ἤτοι 5.000 χρυσαὶ λίραι Ἀγγλίας, ἵνα ἐκ τῶν τόκων των, 1) κατασκευασθῇ ὑδραγωγεῖον ἀπὸ τῆς πηγῆς Σόποτου μέχρι τοῦ Ὑδραγωγείου τοῦ μακαρίτου Κωνσταντίνου Φουρνίγκα, ἐνωθῇ οὕτω τὸ ὕδωρ τῆς ρηθείσης πηγῆς μετὰ τοῦ ὕδατος τοῦ παλαιοῦ ὑδραγωγείου τούτου καὶ ἀποκτήσῃ τὸ Μέτσοβον ἀφθονώτερον ὕδωρ, 2) κατασκευασθῶσιν ἀνὰ μία ἢ δύο κρήναι εἰς ἐκάστην συνοικίαν τοῦ Μετσόβου πρὸς εὐκολωτέραν ὑδρευσιν τῶν κατοίκων, 3) ἐπισκευασθῇ ὁ δρόμος ἀπὸ Μετσόβου μέχρι Ἀγίου Ἀθανασίου καὶ μέχρι γεφύρας Μπουϊάνου, 4) ἀνακαινισθῇ καὶ ἐξωραϊσθῇ ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ νὰ κατασκευασθῇ ἀμαξιτὴ ὁδὸς ἀπὸ τὸν Ἀβερῶφειον Νεκροταφεῖον μέχρι τοῦ Προφήτου Ἡλία καὶ νὰ φυτευθῇ διὰ δεινροστοιχίας.

θ) Κληροδοτεῖ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον πάσας τὰς ἐν τῇ οἰκίᾳ του ἐλαιογραφίας, συμποσούμενας εἰς ὀγδοήκοντα τεμάχια, καθὼς καὶ τὴν εἰς φυσικὸν μέγεθος εἰκόνα του, ἔργον τοῦ ζωγράφου Προσαλέντη, μὲ τὴν παράκλησιν νὰ κατατεθῶσιν ἐν ἰδιαιτέρῳ τοῦ Πολυτεχνείου αἰθούσῃ, ἣτις θὰ φέρῃ τὸν τίτλον « Πινακοθήκη Ἀβέρωφ ».

ι) Κληροδοτεῖ εἰς τὸ Ἀβερῶφειον Γυμνάσιον Ἀλεξανδρείας τὴν βιβλιοθήκην του καὶ δύο μαρμαρίνας προτομὰς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' καὶ τοῦ Λόρδου Βύρωνος.

ια) Τέλος εἰς τὴν ἀνεμίαν του Μαρίαν Γ. Ἀβέρωφ ἐκληροδότησε μίαν ἐλαιογραφίαν του εἰς φυσικὸν μέγεθος, τὸν ἀργυροῦν στέφανον, τὸν προσφερθέντα εἰς

αὐτὸν ὑπὸ τῆς πόλεως Ἀθηνῶν καὶ ἅπαντα τὰ ψηφίσματα καὶ διπλώματα ἀπονεμηθέντων αὐτῷ παρασῆμων ὑπὸ διαφόρων ὀργανώσεων καὶ ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως.

Τελευταίως ἐπληροφορήθην ὅτι οἱ ἀπόγονοι τῆς Μαρίας Γ. Ἀβέρωφ πρόκειται νὰ προσφέρουν τὴν ἐν λόγῳ ἐλαιογραφίαν εἰς τὴν κοινότητα Μετσόβου.

Ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν ἐκτεθεῖσαν διαθήκην ὁ Γεώργιος Ἀβέρωφ διαθέσας ψυχία μόνον ἐκ τῆς κολοσσαίας περιουσίας του εἰς τὴν γενέτειράν του καὶ πλουσίαν μερίδα εἰς τὴν κοινότητα Ἀλεξανδρείας, τὸ μεγαλύτερον μέρος, πραγματικὴν μερίδα τοῦ λέοντος, ἐδώρησεν εἰς τὸ Ἔθνος. Διὰ τοῦ θωρηκτοῦ « Ἀβέρωφ » ἐξησφαλίσθη ὡς εἶναι γνωστὸν ἢ κατὰ θάλασσαν ὑπεροπλία τῆς Ἑλλάδος ἐναντίον τῆς Τουρκίας κατὰ τὸν Βαλκανο—Τουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912—1913 καὶ θὰ μείνουν ἱστορικαὶ αἱ δύο ναυμαχίαι παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον κατὰ τὰς ὁποίας ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον Παῦλον Κουντουριώτην μὲ ναυαρχίδα τὸ θρυλικὸν θωρηκτὸν « Ἀβέρωφ » κατενίκησεν τὸν Τουρκικὸν καὶ ἐξησφάλισεν οὕτω τὴν νίκην τῶν χριστιανικῶν τῆς Βαλκανικῆς συμμάχων ἐναντίον τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ κατὰ συνέπειαν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἡπείρου, τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης καὶ τῶν Νήσων τοῦ Αἰγαίου ἀπὸ τὸν μακραίωνα καὶ ἐπάρατον τουρκικὸν ζυγόν.

Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ κληροδοτήματος Μετσόβου ὁ Ἀβέρωφ διὰ τῆς διαθήκης του διώρισεν εἰδικὴν ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν Στεργίου Τζωαννοπούλου, Μιχαὴλ Ν. Πίχτου, Γεωργίου Μιχ. Πίχτου καὶ Δημητρίου Γ. Μπότα. Ἡ ἐν λόγῳ ἐπιτροπὴ διέπραξε τὸ μέγα καὶ ἀσυγχώρητον λάθος νὰ μετατρέψῃ τὸ εἰς χρυσὸν κληροδοτήμα εἰς χαρτίνας ἐλληνικὰς δραχμὰς καὶ νὰ καταθέσῃ αὐτὸ εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος. Ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης αὐτῶν ἐνεργείας ὑπῆρξεν ἡ ἐλάττωσις τῶν τόκων, τῶν εἰσπραττομένων ἐκ τοῦ κατατεθέντος εἰς τὴν Ἐθνοτράπεζαν κεφαλαίου μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν (1922) λόγῳ ὑποτιμήσεως τῆς ἐλληνικῆς

δραχμῆς καὶ ἡ πλήρης ἐκμηδένισις τοῦ κληροδοτήματος μετὰ τὴν μαύρην κοιτοχὴν 1941—1944.

Ἄν καὶ ἀπὸ δεκαετίας ἔπαυσε νύφιστάμενον Ἀβερῶφειον κληροδοτήμα ἐν Μετσόβῳ, οἱ Μετσοβίται ἐν τοσοῦτῳ δὲν ἔπαυσαν νὰ ὑπερηφανεύωνται διὰ τὸν Μεγάλον συμπατριώτην των καὶ νὰ ἐκδηλώνουν τὴν ἀπέραντον εὐγνωμοσύνην των πρὸς τὴν μνήμην του. Ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Γεωργ. Ἀβέρωφ —15 Ἰουλίου τοῦ 1899— συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως μέχρι σήμερον ἡ Κοινότης Μετσόβου πελεῖ κατ' ἔτος πάνδημον καὶ ἐπιβλητικὸν μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς του τὴν πρώτην Κυριακὴν τοῦ δευτέρου δεκαήμερου τοῦ μηνὸς Ἰουλίου. Κατὰ τὴν τέλει τῶν ἐτησίων αὐτῶν μνημοσύνων ἐξεφωνοῦντο καὶ ἐκφωνοῦνται ἐπιμνημόσυνοι λόγοι ὑπὸ τῶν διδασκάλων συνήθως, οἵτινες ἐξαίροντες τὴν Φιλογένειαν καὶ τὴν Φιλανθρωπίαν τοῦ μεγάλου τέκνου τοῦ Μετσόβου παροτρυνον καὶ παρωτρύνουν τοὺς

νέους εἰς μίμησιν. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ μνημοσύνου ὑπὸ τῶν ἱερέων καὶ τῶν ἱεροψαλτῶν ψάλλεται κατανυκτικώτατα ἡ ἀκόλουθος εὐχή, συντεθεισα ὑπὸ τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου Μετσόβου Βενεδίκτου Βοΐλα :

« Τοῦ αἰοδίμου καὶ ἀειμνήστου εὐεργέτου ἡμῶν Γεωργίου αἰωνία ἡ μνήμη » (τρῖς).

Ἐπὶ πλέον μετὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ ἐκ Μετσόβου δικηγόρου Βασιλείου Κρίτσα, ἐπάρχου Γρεββενῶν, διενηργήθη ἔρανος μεταξὺ τῶν Μετσοβιτῶν διὰ τὴν κατασκευὴν προτομῆς τοῦ Γεωργίου Ἀβέρωφ, ὡς καὶ τοιαύτης τοῦ Μιχαὴλ Ἄν. Τουσίτσα, αἵτινες τὸν παρελθόντα Αὐγούστον ἐ.ἔ. ἐστήθησαν ἐν Μετσόβῳ, τοῦ μὲν Ἀβέρωφ εἰς τὸν κῆπον τοῦ Γηροκομείου Τριαντ. Τσουμάγκα καὶ τοῦ Τουσίτσα εἰς τὴν ὁμόνυμον πλατεῖαν, παρὰ τὸ περίπτερον τοῦ Ἐξωραϊστικοῦ Συλλόγου Μετσόβου.

[Συνεχίζεται]

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΑΤΣΕΛΗ

ΠΑΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΠΩΓΩΝΙΟΥ*

Διαθήκη ήγουμένου Μοναστηρίου Πέπελης

† 'Ο Δρυϊνουπόλεως Νεόφυτος επιβεβαιοῖ τὴν παροῦσαν διαθήκην

Ἐνθυμούμενος τὸν Δεσποτικὸν ἐκεῖνον θεῖον λόγον τοῦ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ λέγοντος γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε οὐκ ὄϊδατε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν ἐν ἧ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται καὶ ὅτι σώας ἔχων τὰς φρένας ἐγὼ ὁ κάτωθεν ὑπογεγραμμένος ἀνθιμος ἱερομόναχος ὁ ποιῶν χρηματίσας ἡγούμενος ἐν τῷ ἱερῷ μοναστηρίῳ τῆς Πέπελης, διὰ τὸ ἄωρον καὶ ἀπροσδιόριστον τοῦ θανάτου τὸ ὁποῖον ἐστὶ βέβαιον τοῖς ἀνθρώποις καὶ πάντες ὑπόκεινται εἰς αὐτὸ τὸ μυστήριον ὡς ἀπόγονοι τοῦ πρωτοπλάστου τοῦ τε ἀδάμ καὶ τῆς εὔας καὶ διὰ τῆς παρακοῆς ἐκείνων ἵνα μὴ τὸ κακὸν ἀθάνατον γένητε, φιλανθρωπῶς κελεύσας τὴν ἐκ τοῦ προσκαίρου καὶ κόσμου τούτου μετάβασιν, τῆς μὲν ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡμῶν τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν καταταγίνε ἐν τῷ χορῷ τῶν δικαίων ἐν τόπῳ φοτεινῷ καὶ γλοερῷ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ παρουσίᾳ θέλει ἀντιδόσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, τοῖς μὲν δικαίοις ζωὴν ἐώνιον καὶ ἀνάπασιν παντοτινὴν εἰς τὸν οὐράνιον παράδεισον, τοῖς δὲ ἁμαρτωλοῖς κόλασιν ἐώνιον. τὰ δὲ σώματα εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθησαν στοιχείων ἀναλύεσθε μέχρι τῆς κοινῆς ἀναστάσεως καὶ τότε θέλουσιν αὐτοβουλῶς ἀναστήσονται ἅπαντες ἡγούσης τῆς σάλπιγγος πρὸς ἀπάντησιν τοῦ φοβεροῦ καὶ ἀδεκάστου κριτοῦ. ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα συλογιζόμενος φρόντων ὅλως καὶ τρέμων ἀποφάσισα διὰ νὰ κάμω τὴν παρούσαν μου διαθήκην διὰ νὰ ζητήσω πρώτον συγχώρεσιν ἀπὸ πάντας τοὺς ἐν χριστῷ ἀδελφούς μου ἱερεῖς καὶ ἱερομονάχους καὶ ἀπὸ ὅλων τοὺς χριστιανούς μικροὺς καὶ μεγάλους ἐκάστης τάξεως καὶ βαθμοῦ.

Δεύτερον δὲ ἀφίνω τὴν εὐχὴν μου ὁ ταπεινὸς πᾶσι τοῖς ἐν χριστῷ ἀδελφοῖς μου Χριστιανοῖς καὶ πνευματικοῖς μοι τέκνοις καὶ τρίτον διορίζω τὰ ὅσα πράγματά μου εὐρίσκονται ἅπερ ἀπέκτησα ἐκ νεαρῆς μου ἡλικίας δι' ἰδίων μου κόπων καὶ μόχθων, τόσον μετροητά, ὁμολογίας καὶ φορέματά μου. τρία κομᾶτια λήψαν ὅπου ἤχον ἀγοράσει ἀπὸ τὰ ψάλτικά μου τὰ ἀφίνω εἰς τὸ μοναστήριόν μου.

δύο σταυροὺς ἓνα μικρὸν καὶ ἓνα μέγαλον μετὰ τὴν εὐχὴν των καὶ αὐτὰ τὰ ἀφίνω εἰς τὸ μοναστήριον

ἓνα φελόνιον μεταξωτὸν καὶ ἓνα ἐπιτραχίλιον καὶ αὐτὰ εἰς τὸ μοναστήριον ὅσας ὁμολογίας μοι εὐρίσκονται

γρόσια

1.000 μίᾳ ὁμολογίαν ἐπ' ὀνόματι νίκου μίχου κάτω λάμποβον 1825 φεβρουαρίου 10 τὰ χρεωστᾶ.

1.000 τοῦ βασιλέη γιότι ἀπὸ πολιτζανην, τὴν ἔχει ὁ μίτρος χρίτου τὴν ὁμολογίαν.
100 ὁμολογίαν τῶν τοῦ γκήκα νάστου ἀπὸ στρατίνιστα 1826 φεβρουαρίου 22.

* Συνέχεια ἐν τοῦ προηγούμενου τεύχους καὶ τέλους.

- 60 ὁμολογία τοῦ θωμᾶ παπαβασίλη χορμοβίτου 1817 10βρίου 10.
 80 ὁμολογία τοῦ παπαβαγγέλη χορμοβίτου 1819 φεβρουαρίου 15.
 120 ὁμολογία πόλιο παπὰ ἀπὸ ἁγίον βασίλειον 1830 ἰουνίου 1.
 240 γκίκα γκιχούλη ἀπὸ χαντενζόβα 1830 μαρτίου 20.
 2.600 συμποσοῦνται.
- αὐτὰ μοὶ ἄφισεν ὁ ἔξαρχος κύριος προκόπιος μετὰ τῶν προκρίτων καὶ προεστώτων τοῦ βιλαετίου ὅτε ἀνεχώρησα ἀπὸ τὸ μοναστήριον, τώρα δὲ τὰ ἀφιερῶνω εἰς τὸ μοναστήριον καὶ νὰ παρθῶσιν χωρὶς διάφορον τὰ ὅποια διάφορα ὅπου δὲν ἔχω λάβει ἀπὸ αὐτοῦ τοὺς τὰ χαρίζω ὁμοίως καὶ τὰ 500 γρόσια ἦτοι τὰ διακόσια τοῦ θωμᾶ βαγγέλη χορμοβίτου καὶ αὐτὰ νὰ εἶνε τοῦ μοναστηρίου, ὁμοῦ μὲ αὐτὰ τὰ ἄνωθεν γρόσια διορίζω ἐπιτρόπους τοὺς τιμιοτάτους κύριον εὐάγγελον γεωργίου πύρου καὶ Κύριον διὰ νὰ τὰ συνάζουν τὸ ἀμπέλιον
- ἀπὸ τὰ φορέματά μου ὅπου μοῦ εὐρέθησαν ἀφήνω δύο πενίσια τῷ σεβαστῷ μοὶ δεσπότη ἁγίῳ Δρυϊνουπόλεως κυρίῳ νεοφύτῳ διὰ νὰ μὲ μνημονεύει, γιὰ τὰ ὅσου ὅπου τοῦ ἦπον διὰ ζωῆς μου.
- Πρὸς τούτοις μοὶ εὐρίσκονται καὶ μετρητὰ γρόσια τρεῖς χιλιάδες, ἦτοι 3.000 τὰ ὅποια διατάζω ὀνοματοδῶς ποῦ πρέπει νὰ δοθῶσι, διὰ τὰ ὅποια διορίζω ἐπιτρόπους διὰ νὰ τὰ μοιράσουσιν τοὺς τιμιοτάτους, κύριον σταύρον νικόλα τουρτούφη καὶ τὸν κύριον εὐστράτιον σούλα, καὶ τὸν κύριον Ἰωάννην γκιόχαν.
- 200 γρόσια ἀφίνω τοῦ Δεσπότη μας ἁγίου Δρυϊνουπόλεως κυρίου νεοφύτου διὰ παρησιαν καὶ μνημόσυνα.
 200 τῶν παπάδων διὰ νὰ μὲ μνημονεύουν διὰ παντός καὶ νὰ μοὶ γίνουν τὰ μνημόσυνά μου.
 50 διὰ τὸν τάφον ὅπου νὰ μοὶ κάμουν.
 100 διὰ τὸν ἄμβωνα Δελβινακίου τῆς ἐκκλησίας νὰ τὸν κάμουν.
 150 γρόσια εἶνε τῆς καλογραίας ἀπὸ λάμποβον νὰ τὰ μοιράσουν οἱ παπάδες ἀνὰ δέκα γρόσια.
 700
- 1.000 νὰ γίνουν ἔξοδα εἰς τὴν ἡμέραν τῆς θανῆς μου καὶ τὴν μακαρίαν μου καὶ δι' ὅλα τὰ μνημόσυνά μου καὶ εἰς ἐλεημοσύνας νὰ τὰ δόσουν οἱ διορισμένοι ἐπίτροποι μου.
 200 τῆς μαρίας.
 100 τοῦ νίκου ἔγκονου τῆς μαρίας.
 70 τῆς νύμφης τῆς.
 2.070
- 200 διὰ λάσσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν σχολὴν ἀργυροκάστρου.
 200 εἰς τὸ σχολεῖον τῆς χώρας Δελβινακίου.
 100 τῆς ἑλένης καλογραίας
 200 διὰ κηρία τῆς ταφῆς μου καὶ τῶν μνημοσύνων μου.
 20 εἰς τὸ μοναστήριον Δρυϊνουπόλεως παρησια.
 10 εἰς τὸ μοναστήριον Δρυινόβου.
 20 εἰς τὸ μοναστήριον
 10 εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἄνω λαμπόβου.
 20 εἰς τὸ μοναστήριον τῆς πολύτζανης
 10 εἰς τὸ μοναστήριον τῆς πέπελης
 50 εἰς τὸ μοναστήριον σοδίων ὅπου ἐκάθισα μῆνας δύο
 10 εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὅπου νὰ λειτουργίσουν ἡμέρας σαράντα καὶ νὰ τὰ πάρῃ ὁ παπακάνος.

80 τῶν ἐπιτρόπων μου νὰ τὰ μοιράσουν εἰς τοὺς ὄρφανούς ὅπου νὰ γνωρίσωσιν αὐτοὶ οἱ ἐπίτροποί μου.

3.000

ἔὰν ἀποθάνω τόρα αὐτὰ νὰ δοθοῦν ὅπου διορίζω ὅπου καὶ δὲν ἀποθάνω ἀπὸ αὐτὰ θενὰ ἐξοδεύσω ἕως νὰ ζίσω καὶ ἐκεῖνα ὅπου νὰ περισυύσουν νὰ μοιρασθῶσι. ἤχον κάμει καὶ μιὰν διαθήκην εἰς τὰ 1837, ἔτος κατὰ μῆνα δεκέμβριον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτον ἀτακτοκαμομένη ἐκείνη νὰ μένη ἄκυρος καὶ ἀνίσχυρος ὡς χαρτίον ἄγραφον.

αὕτη ἐστὶν ἡ τελευταία μου διαθήκη καὶ διάταξις, ἡ ὁποία ἐγένετο παρόντος τοῦ σεβαστοῦ μου Δεσπότη ἀξιοπίστων μαρτύρων καὶ προκρίτων τῆς χώρας Δελβινακίου, καὶ τοὺς ἀδελφούς μου καὶ ἀδελφήν μου καὶ ἀνεψίδια μου δὲν ἔχει νὰ τοὺς ἐνοχλήσῃ τινάς. ὁμοίως εἰς τὸ ὁσπίτιον τοῦ μακαρίτου παπᾶ γεωργίου ὅπου ἐκάθισα χρόνους δέκα κανένα βάρους μου ἢ δόσιμον δὲν ἔχω μὲ αὐτούς, οὔτε μὲ τοὺς συγγενεῖς μου, ἀλλ' οὔτε μὲ αὐτὸ τὸ ὁσπίτι, ὅπου ἐκάθομον ἐγὼ καὶ ὅποιος ἤθελε τοὺς ἐνοχλήσῃ ἀπὸ κακίαν του παρακινούμενος νὰ ἔχη τὴν κατάραν τοῦ ὑψίστου Θεοῦ καὶ τὴν ἰδικήν μου καὶ νὰ δώσῃ ἀπολογία εἰς τὸ φοβερὸν καὶ ἀδέκαστον κριτήριον ἔὰν διασύρει καὶ ἀνερέσῃ αὐτὴν ὅποιος καὶ ἂν εἴη. ἐγὼ δὲ ζητῶ συγχόρησιν ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ μοναστηρίου πέπελης καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς χριστιανούς ὅπου μὲ γνωρίζουν ἀπὸ μικροὺς καὶ μεγάλους καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ πνευματικά μου τέκνα, καγὼ εὐχομαι αὐτοῖς ζωὴν μακρόβιον καὶ εὐτυχισμένην εἰρηνικὴν καὶ ἀσκανδάλιστον καὶ παρακαλῶ τοῖς προκρίτοις καὶ προεστῶσι τῆς χώρας Δελβινακίου καὶ λοιποῖς κατοικοῖς χριστιανοῖς διὰ νὰ ἐπισκέπτονται τὸν ἀνήλικον ἀναδακτόν μου ὅπου ἔμεινεν ὄρφανός ἕως νὰ ἔλθῃ εἰς ἡλικίαν καὶ ὁ ἐπουράνιος θεὸς νὰ συγχωρήσῃ καμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἀνάξιον αὐτοῦ δοῦλον ἐν τῇ μελλούσῃ του βασιλείᾳ τῇ ἐπουρανίῳ ἀμήν.

τῇ 19 7βρίου 1838 Δελβινάκιον

ω προην ηγουμενος ανθιμος βεβεώνω τὰ ἀνώθεν
 πρωτόπαπας νικόλας μαρτιρω
 μιτζι κουδισ μαρτιρω
 ιωαννης ιερομόναχος μαρτιρω
 παπᾶ Ἀθανάσιος δημ. μαρτυρῶ
 Παπαπάνος Ἰωάννου μαρτυρῶ.

*

*Διαθήκη Κώστα Βάγια Μεγάλου εδεργέτου τοῦ Δελβινακίου,
 Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Νοσοκομείου Χατζηκώστα*

Ἐχων ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀπεριόριστος ἐπὶ τῆς γῆς ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰ χριστιανικὰ καθήκοντα καὶ καθήκοντα κοινωνίας τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν κόσμον, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὴν προβεβηκίαν ἡλικίαν μου. Ὁ ὑποφαινόμενος Κώστας Βάγιας ἄγαμος σήμερον 9 Ἀπριλίου 1891, ἡμέρα Τρίτη ἔχων σώας τὰς φρένας μου διαθέτω τὴν περιουσίαν μου ὅπως διανεμηθῇ μετὰ τὸν θάνατόν μου ὡς ἑξῆς :

- 4.000 φράγκα ἀφίνω εἰς τὰ ἐξαδέλφια μου Γεώργιον, Ἀλέξανδρον, Μαρίαν Χρ. Βάγια καὶ Ἐλένη Ἀργέντη τὸ γένος Βάγια.
- 4.000 εἰς τὸν ἐξαδελφόν μου καὶ ἀναδακτόν μου Παναγιώτη Χρ. Βάγια ὅστις ἐβασίλευσε παρ' ἐμοῦ.
- 4.000 εἰς τοὺς ἐξαδέλφους μου Χρῆστον καὶ Δημήτριον Ν. Βάγια.
- 2.000 εἰς τὸν ἐξαδελφόν μου Γεώργιον Ν. Βάγια.
- 4.000 εἰς τὰς ἀνεψιάς μου Ἐλίζα καὶ Αἰκατερίνη Γ. Ν. Βάγια.
- 1.000 εἰς τὴν ἐξαδέλφην μου Κωνσταντῶ Ν. Βασαγιώργη τὸ γένος Ν. Βάγια.
- 1.000 ἀφίνω εἰς τὴν ἐξαδέλφην μου Ἐλένην Β. Σκόρδη τὸ γένος Βάγια.
- 16.000 εἰς τοὺς ἀνεψιούς μου Νικόλαον καὶ Ὀδυσσεά Ἰωάννου Βάγια.

- 1.000 εἰς τὸν ἀνεψιόν μου Μάρκον Δ. Οἰκονομίδη.
 200 ἀφίνω εἰς τὴν ἑξαδέλφην μου Ἐλένην Ν. Βαΐα ἀπὸ τὰ Φρασανὰ τῆς Ἡπείρου.
 3.000 εἰς τὸν Ἀντώνη Γκιώκα νὰ κάμῃ τὸ ἐξωκλήσι τοῦ Ἀγ. Δημητρίου εἰς τὴν ἀγαπητὴν μου πατρίδα Δελβινάκι τῆς Ἡπείρου.
 10.000 τοῦ Ἀντώνη Γκιώκα διὰ τὴν πιστὴν ὑπηρεσίαν ὅπου μ' ὑπηρετήσε ἐπὶ 16 χρόνια. μὴ ἐπιτρέπων εἰς κανένα νὰ τοῦ κάμῃ παρατηρήσεις διὰ τὰ τοῦ οἰκοκυριοῦ.
 2.000 τοῦ ἀνεψιοῦ μου Γεώργη Ν. Βασαγιώργη.
 500 εἰς τὴν Θεοδώρα Νεκούλτζια ἀπὸ Βερέστε θέμα Λορέντζια πρώην ὑπηρετριά μου.
 500 εἰς τὸ παιδί Νικόλαον Γερασίμπλο ἀπὸ Βερέστε τὸ ὁποῖον ἀνέθρεψα.
 2.000 εἰς τὸ Ὀρφανοτροφεῖον Χατζηκώστα ἐξ Ἀθηνῶν.
 2.000 εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν.
 12.000 νὰ κτισθῇ Παρθεναγωγεῖον εἰς τὴν Ἀγαπητὴν μου Πατρίδα Δελβινάκιον τὰ ὁποῖα χρήματα νὰ κατατεθῇ εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν Ἀθηνῶν (Ἑλλάς) καὶ μόνον τοὺς τόκους νὰ πέρνῃ τὸ σχολεῖον, τὰ δὲ κεφάλαια ποτέ.
 2.500 διὰ τὴν θανὴν μου καὶ τὰ χριστιανικὰ καθήκοντα.
 2.500 φράγκα ἀφίνω νὰ δοθοῦν εἰς τὸ σπίτι Βαΐα ἀπὸ Δελβινάκι τῆς ἀγαπητῆς μου πατρίδος διὰ νὰ μοῦ κάμουν ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη μνημόσυνον.
 75.200 ἑβδομήκοντα πέντε χιλιάδες διακόσια φράγκα τὸ ὅλον ποσόν.

Τὰ ἄνω ποσὰ ἀφιθέντα παρ' ἐμοῦ κατὰ τὴν θέλησίν μου θέλουν πληρωθῆ παρὰ τῶν ἐκτελεστῶν τῆς παρούσης Διαθήκης Νικόλαον Λουλούδη, Στέλιανὸ Σεραγιάννη, Χρηστον Ν. Βαΐα καὶ Παναγιώτη Χρ. Βαΐα στενοὶ μου φίλοι τοὺς ὁποίους παρακαλῶ πολὺ νὰ δεχθοῦν τὸ τοιοῦτον βαρὺ βάρος ἔχων μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτοὺς. Ἀφοῦ πωληθῇ διὰ δημοπρασίας παρὰ τῶν ἀνωτέρω Κυριῶν ἐκτελεστῶν ἢ κινητὴ κι' ἀκίνητος περιουσία μου δηλαδὴ τὸ κτῆμα Ὀντζιο Κοβουλλοῦ τὸ κτῆμα Φουῦλγκο Νομὸς Τούτοβας, καὶ τὸ κτῆμα Ρογκαρία ἰδιοκτησία τῶν ἀδελφῶν Γεώργη Παναγιώτη κι' Ἀλεξάνδρου Χρ. Βαΐα Νομὸν Τούτοβας τὸ ὁποῖον εἶναι ὑποθηκευμένον εἰς ἐμὲ διὰ τοῦ Πρωτοδικείου Τούτοβας μὲ 55.000 χιλιάδες φράγκα ἀπὸ τὸ 1884 Αὐγούστου 28, τοὺς δὲ τόκους τοὺς χαρίζω εἰς τοὺς ἀδελφοὺς Γεώργιον, Ἀλέξανδρον καὶ Παναγιώτη Χρ. Βαΐα καλῶς ἐννοούμενος τοὺς τῆς ὑποθήκης τοὺς ὁποίους δὲν μοῦ ἐπλήρωσαν ἐπὶ 4 ἔτη μέχρι σήμερον. Καὶ ἐκ τῶν συναχθέντων χρημάτων μετὰ τὴν πώλησιν ὅλης τῆς περιουσίας νὰ πληρῶσουν τὰ χρεῖα ὅπου χρεωστῶ μὲ ὑποθήκην 25.000 φράγκα τοῦ Κου Νικολέσκου, 19.900 φράγκα τοῦ Κου Ν. Κουρβεισιάνου, 7.000 φράγκα τοῦ Κου , 4.500 φράγκα τοῦ Ἰωάννου Στελίδη, 4.112 φράγκα τῆς Κας Ἐλένης Β. Σκόρδη. Νὰ πληρῶσουν τῶν ὑπηρετῶν μου κατὰ τὴν κατάστασιν, τοῦ δὲ Ἀντώνη Γκιώκα νὰ τοῦ πληρῶσουν οἱ Κοι Ἐκτελεσταὶ τῆς Διαθήκης κατὰ τὴν Διαθήκην, καὶ τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα τοῦ ἔχω δώσει ὡς φαίνεται εἰς τὴν μερίδα του τὰ χαρίζω.

Ὅσα χρήματα περισσεύουν μετὰ τὴν πληρωμὴν ὅλων παρακαλῶ τοὺς Κους Ἐκτελεσταὶ τῆς παρούσης Διαθήκης νὰ τὰ καταθέσουν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν Ἀθηνῶν (Ἑλλάς), μὴ χαιρών τὸ δικαίωμα κανεὶς νὰ τὰ σηκώσῃ οὐδέποτε, οἱ δὲ τόκοι κατ' ἔτος νὰ στέλνονται παρὰ τῆς Τράπεζης τακτικώτατα εἰς τὴν Προσφιλῆ μου Πατρίδα Δελβινάκι, Ἐπαρχία Πυγόνι (Ἡπείρου) πρὸς διατήρησιν τῶν σχολείων θηλέων κι' ἀρσένων ἀφοῦ κατὰ πρῶτον κτισθῇ σχολεῖον τῶν θηλέων. Αὕτῃ εἶναι ἡ τελευταία θέλησίς μου καὶ ὅστις ἐκ τῶν κληρονόμων ζητήσῃ τὴν ἀκύρωσίν της νὰ εἶναι κατηραμένος παρὰ τοῦ Θεοῦ κι' ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ. Ἡ παροῦσα εἶναι γραμμένη καὶ ὑπογεγραμμένη παρ' ἐμοῦ μὲ τὴν ἰδιόχειρόν μου ὑπογραφὴν δις ὑπογεγραμμένης. 1891 (ἔνα) Ἀπριλίου 9

Ἰπογραφή Κ. Βαΐας, Κ. Βαΐης

Φουῦλγκο

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ : Ἡ ἀνωτέρω διαθήκη προσεβλήθη ἀπὸ τοὺς συγγενεὶς τοῦ δαιμνήστου ἀνδρός, οἱ ὅποιοι συγγενεὶς ἐπισημασμένοι τῆς Ρουμανικῆς τῶν ἐπισημοτήτος καὶ τοῦ ἀνδραγαθικοῦ πνεύματος καὶ ἐκκυριάρχει τότε εἰς Ρουμανίαν, ἐνήγαγον τὴν Κοινότητα Δελβινάκιου πρὸς τῶν Ρουμανικῶν Δικαστηρίων ὡς σφετεριστὴν τῆς διαθήκης. Τὰ δικαστήρια ἐπεδίκασαν εἰς τοὺς Ρουμάνους ὁμηροὺς κληρονόμους Βαΐα ἀλόκληρον τὴν περιουσίαν καὶ ἐπέτρεψαν ὅσα τὴν Κοινότητα Δελβινάκιου, τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον καὶ τὸ Ὀρφανοτροφεῖον Χατζηκώστα σημαντικῶν πόρων.

Συλλυπητήριος ἐπιστολή Κοινότητος Δελβινακίου
πρὸς τοὺς ἀδελφούς τοῦ Ἡροκλέους Βασιάδη ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀνδρός.

Ἐν Δελβινακίῳ τῇ 8 Μαρτίου 1890

Ἀγαπητοὶ ἡμῶν συμπολίται Κύριοι Εὐστράτιε καὶ Ἰωάννη Βασιάδαι

Ὡς κεραυνὸς ἐπληξεν ἡμᾶς ἡ θλιβερωτάτη ἀγγελία τοῦ θανάτου τοῦ θαλαροῦ ἀχρι τῆς χθὲς γέροντος τοῦ ἐπιφανεστάτου πατριώτου ὑμετέρου δὲ ἀνταδέλφου, τοῦ σοφοῦ διδασκάλου ἡμῶν τε καὶ τοῦ γένους σύμπαντος τοῦ ἀφειδῶς καὶ δαψιλέστατα τὰς ἐκ τῆς θείας ἐπιστήμης εὐεργεσίας διαχύσαντος καθ' ἅπαντα τὸν ἔνδοξον αὐτοῦ βίον πᾶσι μετ' ἄνευ διακρίσεως πρῶτιστα δὲ καὶ αἰείποτε ἡμῖν τοῖς πατριώταις, οὓς ἐπὶ πλεόν ὡς ἴδια τέκνα ἠγάπησεν πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως, ὡς τε ἐπιστήμων καὶ πατριώτης ἀριστος καὶ ὡς ἄλλος πατήρ ὑπεστήριξε καὶ εὐηργέτησε.

Ὁ θάνατος λοιπὸν τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός βεβαίως ἐπήνεγκεν ὑμῖν πένθος βαρυτάτον ὡς δυσαναπλήρωτον εἰς τὰς εὐγενεῖς ὑμῶν καρδίας κενὸν καταλίπων καὶ καιρίον τραῦμα αὐταῖς κατενεγκών. Ναί, ἀγαπητοὶ συμπολίται, ἀπωλέσθη ὑπαρξίς πολυτιμοτάτη καὶ μεθ' ὑμῶν θρηνεῖ ἢ τε ἰδιαίτερα πατρίς σας καὶ σύμπαν τὸ ἔθνος ὡς ἀπώλεσαν ἓνα τῶν μεγάλων σκαπανέων αὐτοῦ.

Ἡ πατρίς ἀπώλεσεν ἔνδοξον τέκνον, ὅπερ ἐδόξασεν αὐτὴν καὶ τὴν ἀνεπανόρθωτον ἀπώλειαν βαρυπενθοῦσα θρηνεῖ. Θρηνεῖ τέκνον ἔνδοξον καὶ μέγα τὸν αἰοίδιμον ὑμῶν ἀδελφὸν τὸν κλεινὸν Κωνσταντῖνον Ἡροκλέα αὐτῆς. Αἱ Σχολαὶ τὸν μέγιστον αὐτῶν προστάτην, ταῖς ἀκαμάτοις του ὁποῖου προσπαθειαῖς καὶ σοφαῖς ὑποθήκαις εἰς ὑπέροχον θέσιν ἀφίχθησαν. Πλὴν μὴ προτιθέμενοι νὰ ἀλεξωμεν τὸν πανηγυρικὸν τοῦ ὑπὸ σύμπαντος τοῦ Γένους πενθουμένου μεγαθύμου ἀνδρός ὡς οὐχ ἡμῶν ἴδιον, σπεύδομεν ὅπως ἐρμηνεύσωμεν τὴν ἀμετρον ἡμῶν θλίψιν ἐπὶ τῇ ἀνεπανορθώτῳ συμφορᾷ τῇ πληξάσῃ τὰς εὐγενεῖς ἡμῶν ἀδελφικὰς καρδίας εὐχόμενοι τῷ Ὑψίστῳ ὅπως ἐν αὐταῖς μὲν ἐνοσταλάξῃ βάλαμον παραμυθίας τῇ δὲ πατρίδι παρέξῃ τὴν εὐτυχίαν ὅπως ἴδη καὶ ἄλλα τέκνα τῆς ἐφάμιλλα τοῦ αἰοιδίου ἀδελφοῦ ὑμῶν καὶ ἀγλαοῦ αὐτῆς τέκνου Κωνσταντίνου Ἡροκλέους Βασιάδου.

Εὐαρεστήθητε ὅπως δεχθῆτε τὰ ἀπὸ μέσης καρδίας συλλυπητήρια ἡμῶν καὶ τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πρὸς ὑμᾶς ἀκρας ὑπολήψεως μεθ' ἧς διατελοῦμεν.

Οἱ ὑμέτεροι συμπολίται
[ἔπονται αἱ ὑπογραφαί]

*

Ἀπάντησις εἰς τὴν ἀνωτέρω ἀπιστολήν.

Ἀγαπητοὶ συγχωριανοὶ

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 19 Μαρτίου 1890

Ἡ συλλυπητήριος ὑμῶν ἐπιστολή ἐξ ἀκραιφνοῦς πατριωτικῆς καρδίας καὶ ἀγνῶν καὶ εἰλικρινῶν αἰσθημάτων προσερχομένη ἐπὶ τῇ μεγάλῃ καὶ ἀνεπανορθώτῳ ἀπωλείᾳ τοῦ πεφλημένου καὶ πολυκλαύστου ἀδελφοῦ ἦν ὑπέστη ἡ τεθλιμένη ψυχὴ μου, μεγάλως μὲ συνεκίνησε καὶ ἐν αὐτῇ μακρὰν τινὰ παραμυθίαν τοῦ βαθυτάτου καὶ ἀνεκφράστου ψυχικοῦ μου ἄλγους εὗρον. Εὐγνώμων δὲ ἐσαεὶ εἰμι ἐπὶ τῇ συμμετοχῇ καὶ ἐκφράσει τῆς βαθείας λύπης ὑμῶν ἐπὶ τῇ πληξάσῃ καιρίον τῇ ψυχῇ μου μεγάλη συμφορᾷ.

Διατελῶ ἀσπαζόμενος ἀπαξάπαντας ὑμᾶς ἀπὸ μέσης καρδίας.

Ὁ ὄλος πρόθυμος
Εὐστράτιος Βασιάδης

Ἡ Ὁ Βασιάδης ἀπέθανεν τὴν 19 Φεβρουαρίου 1890.

Πωλητήριον ἐν τῇ ζωῇ

Ὁ Δρυϊνουπόλεως Παντελεήμων ἐπιβεβαιοῖ

Διὰ τοῦ παρόντος πωλητηρίου καὶ ἐμμαρτύρου γράμματος δηλοποιῶ ὁ ὑποφαινόμενος, ὅτι ἐπούλησα εἰς τὴν συμβίαν μου χρυσάνθην θυγατέρα Δημήτρι Σούρβη τὸ σπήτι μὲ ὄνταν καὶ τσαρδάκι καὶ κρεββάταν μὲ ὅλα τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα καὶ ἔξω περιοχὴν του, τὸ ἀμπέλι εἰς τοῦ ντάνη, ἓνα χωράφι εἰς λεφτοκαριά, ἓνα χωράφι εἰς λουρωτή, ἓνα χωράφι εἰς χιύνη, δύο χωράφια εἰς φράζον ἀνήλιον καὶ προσήλιον μὲ ταῖς καστανιαῖς των, ἓνα χωράφι εἰς κόλια, ἓνα χωράφι εἰς παλιόρογγο καὶ ὅλα τὰ πράγματά μου κινητὰ καὶ ἀκίνητα εἰς τὰ γρόσια τὸν ἀριθ. 4000 τέσσαρας χιλιάδας, καὶ δὲν ἔχει κανεὶς νὰ τὴν ἐνοχλήσῃ μῆτε συγγενὴς μῆτε ὅποιος δῆποτε ἄλλος, ἀλλὰ νὰ ἦνε τελεία οἰκοκυρὰ εἰς αὐτά. διὸ ἐγένετο τὸ παρὸν πωλητήριόν μου ἐνώπιον τῶν παρευρεθέντων μαρτύρων, καὶ ἐδόθη αὐτῇ ἵνα ἔχη τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχὺν ἐν παντὶ τόπῳ καὶ κριτηρίῳ δικαιοσύνης. τῇ 8 Σεπτεμβρίου 1851 Δελβινάκιον.

σταβρο νταλες βεβονο
 προτόπαπα νικόλαος μαρτιρο
 παπαπάνος μαρτυρῶ
 Π.Π. Αθ. οἰκονόμος μαρτυρῶ
 εὐστράτιος μπάσιος μαρτρῶ
 γιαννη τζωκονας μαρτυρο
 νικολας δημοσ γιακοβος μαρτιρω
 σταυρο ντελιγιάνης μαριρῶ
 σταύρος Δορτούφης μαρτυρω.

*

Ὁ Δρυϊνουπόλεως Νικόδημος ἐπιβεβαιοῖ

1 ταψι ἓνα
 1 κακάβι ἓνα
 1 τέτζερι μία
 1 σαγάνι ἓνα
 5 πρόβατα πέντε
 1 κομμάτι χωράφι κουτζόκρανο εἰς τὸν στάλον
 1 ἀμπέλι ρούσινη
 1 στρῶμα
 1 τηγάνι
 1 πυροστιὰ
 1 δικέλι
 1 τζαπί
 1 χαλκατζοῦκι
 8 σοινίκια καλαμπόκι
 8 σοινίκια σιτάρι
 4 κατοστάρια κρασί
 800 Γρόσια ἔτοιμα δεκακόσια

Δηλοποιῶ ἐγὼ ὁ Γιάννη δίκος ὁμοῦ μὲ τὸν ἀνεψιόν μου δημήτριον, ὅτι σήμερον αὐτοθελήτως καὶ μὲ τὴν προσέρισιν τῆς νύμφης μου μπρεσιουῖρος χάιδως καὶ κόρι της ἀλεξάνδρας σήμερον ἐχωρήσαμεν τὸ ἀναμεταξύ μας καὶ ἐξοφλήσαμεν καὶ ἐπειδὴ ἡ νύμφη μας χάιδω εὐρίσκειται εἰς τὸ σπήτι, τῆς ἀποφασίσαμε τὰ ἀνωθεν ἢ μὲν καὶ

φύγη ἀπὸ τὸ σπῆτι, νὰ τὰ πάρη ὄχι καὶ μείνει νὰ γηροκομηθῆ εἰς τὸ σπῆτι νὰ μένη ἔστω εἰς ἀσφάλειαν. τῆ 27 Νοεμβρίου 1848 δελβινάκιον

γιαννιτηκος στρέγο

διμίτριος ἀνεψιός του στρέγω

οἰκονόμος Παπᾶ Ἀθανάσιος μαρτυρῶ

Γεώργη ἔξαρχος μαρτυρῶ

κοσταταλες μαρτιρο

ιοανης γιαννοπουλος μαρτιρας

χρηστο μπασιος μαρτηρο

Ὅπισθεν τοῦ ἀνωτέρω ἐγγράφου ὑπάρχει ἢ κάτωθι σημείωσις :

Απο τα ανοθεν δοσιματα οπου ηγα να λαβο εγο η χαδιο τικου νιφη του στρατο τικου ελαβα τα ορησταν σημερα τα ελαβα εγο η χαδιο μονον το αμπελι δεν ελαβα επειδη εβηκε φιλονικουμενο το ζαποσε η σαρακουπο κι οταν ερθη ο γιανη τικος εχη να μου τα δοση οπος κριθη εβλογον κε υπογραφομε 1856 γεναριου

εγο η χαιδο ελαβα γινη στρατο τικου τα οπισθεν σε λογο απανο κε βεβεονο δια χειρος κωστα τολε κε μαρτιρο

στρατο μπάσιος μαρτιρῶ.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ ΚΑΙ ΠΡΑΜΑΤΕΥΤΗΣ

- Στρατιώτης καὶ πρᾶματευτῆς πῶρχεται ἀπὸ τὰ ξένα
 φέρνει μουλάρια σὰν πουλιὰ καὶ μούλες σὰν ἀηδόνια
 Κι' ἀποκοιμήθηκε ὁ νιούτσικος ἀπανωθιὸ στὴ μούλα·
 κι' ὅταν διανιῶθηκε ὁ νιούτσικος στέκεται καὶ τὸ λέει :
- Χαρὰ σὲ τοῦτα τὰ βουνά, χαρὰ στούτους τοὺς κάμπους·
 οὔτε καὶ κλέφτες κούγονται, οὔτε καὶ χαραμῆδες.
 Τὸ λόγο δὲν ἀπόσωσε, τὸ λόγο δὲν ἀπέειπε
 νάτοι κι' οἱ κλέφτες πῶρχονται, νάτοι κι' οἱ χαραμῆδες.
 Οἱ πέντε κόβουν τὶς τριχιές κι' οἱ ἕξι ξεφορτώνουν.
- Γιὰ μὴν τὰ ξεφορτώνετε τὰ ἔρημα μουλάρια,
 τί ἐσάπηκε τὸ στήθος μου φορτώντας ξεφορτώντας,
 Μιά μαχαιριὰ τοῦ δώσανε ἀνάμεσα στοὺς πλάτες.
- Ἐένε ποῦθε ν' τὰ ντόπια σου, ποῦθε τὰ γονικά σου ;
- Ἡ μάνα μου εἶχε τρεῖς υἱοὺς, τρεῖς καλὰ σαῖνια·
 ἕνας ἐβγῆκε ἀρματωλός, ἄλλος ἐβγῆκε κλέφτης
 κι' ἐγὼ εἶμαι ὁ Γιάννης ὁ μικρός, ὄρφανοφυλαγμένος.
- Ἐσὺ 'σαι, Γιάννη μου ἀδερφε κι' ὄρφανοφυλαγμένε !
 Στὴν ἀγκαλιὰ τὸν ἀρπαξε καὶ στὸ γιαιτρὸ τὸν πάνει.
- Γιαιτρὲ πολλοὺς ἐγιάτρευες, κόμα τὸν ἀδερφό μου,
 — Ἐγὼ πολλοὺς ἐγιάτρευα καὶ Τούρκους καὶ Ρωμαίους
 κι' αὐτὴ 'ναι ἀδερφοχαντζαριὰ κα γιαιτρεμὸ δὲν ἔχει.

Ἀπὸ τὴν συλλογὴ Χρισταφι Μηλιῶνῃ

ΜΑΝΘΟΥ Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, καθηγητού.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΠΑΠΑΡΟΥΣΗΣ*

Βραδύτερον κατά τὸ ἔτος 1843 εἰς ἀντι-κατάστασιν τῶν πρώην πληρεξουσίων καὶ ἀντὶ τοῦ ἐνὸς ἐκλεγέντος κατὰ τὸ ἔτος 1842 τοῦ Χρ. Γκούτζα ἐξελέγησαν ὑπὸ τῶν Μονοδενδριτῶν δύο ὁ εἰρημένος Χ. Γκούτζας καὶ ὁ Μιχαήλ Παππᾶ - Ἰωάννου. Τὸ ἐπιτροπικὸν δὲ αὐτῶν ἔχει ὡς ἑξῆς :

Κώπια διὰ τὸ ἐπιτροπικὸν τὸ ὑστερινὸν ὅπου ἐδώθη τοῦ Κυρίου Γκούτζα καὶ Κυρίου Μιχαήλ Παππᾶ - Ἰωάννη

«Οἱ ὑποφαινόμενοι κάτοικοι τοῦ ἐν Ζαγορίῳ τῆς Ἠπείρου Μαναδενδρίου ὁμολογοῦμεν διὰ τοῦ παρόντος μας, ὅτι ἐπειδὴ καὶ ὁ ἐν Τριεστῷ τελευτήσας κατὰ τὰς 26 Μαΐου τοῦ 1837 τριάκοντα ἑπτὰ ἔτους Διονύσιος Παππᾶ - Ρούση συγχωριανὸς μας διὰ διαθήκης του χρονολογημένης τῆ 25 Δεκεμβρίου τῶν 1832 - τριάκοντα δύο, ἀφιερῶν διὰ παντὸς εἰς τὴν σχολὴν μας πρὸς ἐκπαίδευσιν τῆς πτωχῆς νεολαίας τοὺς τόκους τῆς χρηματικῆς περιουσίας του, ἥτις συμποσοῦται εἰς φ. 7800 ἑπτὰ χιλιάδες καὶ ὀκτακόσια ἀργυρᾶ ἐσφαλισμένης ἐπάνω εἰς ὀσπήτια ἐκείσε κατὰ τὴν ἐπιστολὴν τῶν 12/24 Αὐγούστου τῶν 1839 - τριάκοντα ἑννέα, τῶν κυρίων ἐπιτρόπων τοῦ ἐκεῖ γένους τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων, καὶ ἐκτελεστῶν τῆς ἀνω διαθήκης τοῦ Μακαρίτου, καὶ ἐπειδὴ θεωρούμεν ὡς ἀναγκαίαν τὴν σύστασιν μιᾶς ἐπιτροπῆς ἐκ μέρους τῆς κοινότητός μας διὰ τὴν συνεννόησιν μας μετὰ τούτων, καὶ τὴν ἐν καιρῷ ἀποτραδίζιν τῶν εἰρημένων τόκων, διὰ τοῦτο σήμερον μὲ κοινὴν ἡμῶν εὐχαρίστησιν ἐκλέγομεν καὶ ἀποκαθιστῶμεν ἐπιτρόπους μας τοὺς κυρίους Χριστόδουλον Γκούτζαν καὶ Μιχαήλην Παππᾶ - Ἰωάννου συγχωριανοὺς μας εἰς τόπον τῶν πρώην ἐπιτρόπων μας Κυρίων Χριστοδούλου Γ. Κόνιαρη καὶ Κωνσταντίνου Καπρῆ, δίδοντες

πᾶσαν πληρεξουσιότητα πρὸς τοὺς ἀνω ἐκλεγθέντας ἐπιτρόπους μας Κυρίους Χριστόδουλον Γκούτζαν καὶ Μιχαήλην Παππᾶ - Ἰωάννου διὰ νὰ συναγροικηθῶσι μετὰ τῶν διαληφθέντων ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης τοῦ μακαρίτου, νὰ παραλαμβάνωσι παρ' αὐτῶν ἐν καιρῷ τοὺς ἐτησίους τόκους τῆς εἰρημένης χρηματικῆς περιουσίας τοῦ Μακαρίτου, καὶ ἐν καιρῷ νὰ τοὺς ἐμβάξουσιν εἰς τὴν κοινότητά μας. Προσέτι ὡς πληρεξούσιοι ἐπιτροποι ἡμῶν, θέλουσι παραλάβῃ καὶ τὴν ἐκεῖ εὑρισκομένην τοῦ Μακαρίτου βιβλιοθήκην, τὴν ὅποίαν διὰ τῆς διαληφθείσης διαθήκης του διὰ παντὸς ἀφιερῶνει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν μας, καὶ θέλουσι τὴν πέμψει ἢ παραδώσει, ὅσον ἔνεστι τάχιον, εἰς τὴν κοινότητα ἡμῶν. ὑποσχόμενοι δὲ ν' ἀποδεχθῶμεν τὰς ὡς πρὸς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν πράξεις των στεραίας καὶ ἀμετατρέπτους, ὑποσημειούμεθα τὴν 28 Ἰουνίου τοῦ 1843 - τεσσαρακοστοῦ τρίτους ἔτους Μαναδένδριον.

- » Πανταζῆς Σακελλαρίου
- » Κωνσταντῆς Καπρῆς
- » Γεώργιος Κατσαδίμα
- » Ἰωάννης Κωτρότζου
- » Μάνθος Κ. Τζάντη
- » Χαρίσης Γιανῆ
- » Χριστόδουλος Γεωργίου
- » Ἀθανάσιος Μίσιαλος
- » Ἰωάννης Στεφανῆς
- » Δημήτριος Γιανῆς
- » Νικόλαος Πούλου
- » Μαχαλάκης Ἀθανασίου
- » Στέφανος Τζίμα

* Ἀπὸ τὰ δημοσιευόμενα ἔγγραφα συνάγεται ὅτι ὁ Διονύσιος Παπαρούσης εἶχε

* Συνάχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου καὶ τέλους

άρκετην χρηματικὴν περιουσίαν. Οὗτος εἰς τὴν διαθήκην του διαλαμβάνει ρητῶς, ἵνα, ἀφοῦ αὐτὴ ἐκκαθαρισθῆ, κατατεθῆ ὡς δάνειον εἰς τὸ Κοινὸν τῆς Βιέννης ἢ εἰς τὴν Ἐλευθέραν Ἑλλάδα, δηλ. εἰς μέρος ἀκίνδυνον καὶ ἀσφαλές καὶ νὰ ἀποδίδηται ὁ ἐτήσιός της τόκος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν Μονοδενδρίου. Ὡς ἐπιτρόπους δὲ καὶ ἐκτελεστὰς τῆς διαθήκης του διώρισε τοὺς ἐπιτρόπους τῆς ἐν Τεργέστη Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Διονυσίου εὐρέθη ὅτι ἡ χρηματικὴ του περιουσία ἀνήρχετο εἰς 8950 φιορίνια καὶ ἔχι εἰς 9000, ὅπως ὁ ἴδιος διελάμβανεν εἰς τὴν διαθήκην του καὶ ὅτι δὲν ἦτο αὐτὴ δανεισμένη εἰς πρόσωπα, ἀλλ' ἠσφαλισμένη εἰς τρεῖς οἰκίας ἐν Τεργέστη καὶ ὅτι ἐχρειάζετο ἀρκετὸς χρόνος διὰ νὰ συναχθῆ αὐτὴ καὶ νὰ κατατεθῆ εἰς μέρος ἀσφαλές κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ διαθέτου. Ἀφοῦ ἐξεκαθαρίσθη ἡ χρηματικὴ αὐτὴ περιουσία μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν χρεῶν, διότι κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐγγραφα ὁ Διονύσιος ἦτο καὶ χρεωμένος καὶ τὴν δαπάνην τὴν ἀπαραιτήτως ἀναγκαίαν, ἠλαττώθη εἰς 7800 φιορίνια¹ ἧτις ἀπέμεινε καὶ πάλιν ἠσφαλισμένη εἰς τὰς εἰρημένας τρεῖς οἰκίας τῆς Τεργέστης καὶ ἀπέφευγεν ἐτήσιον τόκον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην 390 φιορίνια. Οἱ τόκοι ἐστέλλοντο ὑπὸ τῶν ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης εἰς τοὺς ἐπιτρόπους τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Μονοδενδρίου Χριστόδουλον Γ. Κόννιαν καὶ Κωνσταντῖνον Καπρῆν, οἱ ὅποιοι ἐζήτησαν ἀπ' αὐτοὺς ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Μονοδενδρίται καὶ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ αἰμνήστου δωρητοῦ, κατόπιν πιστοποιήσεως αὐτῶν, ὅτι ἡ Σχολὴ τοῦ Μονοδενδρίου ἀνταπεκρίνετο εἰς τὰς διατάξεις τῆς διαθήκης.

Ἄλλ' ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ ἐδράζυεν ἐπ' ἀρκετὰ ἔτη, ἂν καὶ οἱ ἐπίτροποι τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Μονοδενδρίου ἐζήτησαν παρὰ τῶν ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης κατὰ τὸ 1841 τὴν κατάθεσιν τῆς χρηματικῆς περιουσίας εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Βιέννης εἰς φιορίνια ἀργυρὰ πρὸς 5%. Κατὰ τὸ ἔτος 1842 οἱ ἐπίτροποι Κων. Καπρῆς καὶ Χρ. Κόννιανης ἀπηλλάχθησαν ἀπὸ τὰ καθήκον-

τά των καὶ ἀντ' αὐτῶν ἐξελέγη ὁ Χριστόδουλος Γκούτζας ἐμπορευόμενος ἐν Τεργέστη ὡς δραστηριώτερος καὶ ἐπιμελής ἐπίτροπος καὶ γνωστὸς εἰς τοὺς ἐπιτρόπους καὶ ἐκτελεστὰς τῆς διαθήκης τοῦ Διονυσίου, διὰ νὰ παραλαμβάνη τοὺς τόκους καὶ ἀποδίδη τὰς ἀπαιτουμένας πρὸς τοῦτο ἀποδείξεις, παραλάβη δὲ καὶ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ διαθέτου ποῦ εὗρισκετο ἀκόμη εἰς τὴν Τεργέστην.

Κατὰ τὸ ἔτος 1843 οἱ Μονοδενδρίται ἐπειδὴ ἐθεώρουν ὡς ἀναγκαίαν τὴν σύστασιν μιᾶς ἐπιτροπῆς ἐκ μέρους τῆς Κοινότητός των ἐξέλεξαν καὶ ἕτερον ἐπίτροπον τὸν Μιχαὴλ Παππᾶ Ἰωάννου. Οὗτος καὶ ὁ Χρισ. Γκούτζας ἐπεράτωσαν τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ἡ ὁποία ἐχρόνισε ἐπὶ τόσα ἔτη, καὶ τοῦτο συμπεραίνομεν ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὸν κώδικα τοῦ Μονοδενδρίου δὲν ἀναγράφονται ἄλλα ἐγγραφα σχετιζόμενα μὲ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαθήκης τοῦ Διονυσίου καὶ ἀναγόμενα εἰς ἐπὶ τὴν νεωτέραν τοῦ 1843 ἔτους. Ἡ βιβλιοθήκη ἀπεστάλη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν τοῦ Μονοδενδρίου, ἡ δὲ χρηματικὴ περιουσία ἀπέμεινε εἰς τὴν Τεργέστην, τὸ ἐτήσιον δὲ εἰσόδημα αὐτῆς ἀνήρχετο πρὸ τοῦ 1912 μὲν εἰς 37 περίπου χρυσᾶ εἰκοσόφραγκα, πρὸ τοῦ 1940 δὲ εἰς 720 δραχμάς.

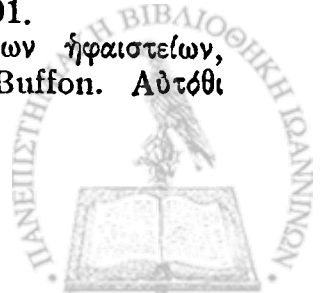
Ἔργα τοῦ Διονυσίου

Ἔργα τοῦ Διονυσίου Παπαρρεύση, τοῦ πολυγραφωτάτου τούτου ἀνδρὸς σώζονται πολλά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μερικὰ μὲν ἔχουν ἐκδοθῆ, μερικὰ δὲ εἶναι ἀνέκδοτα. Τὰ πρῶτα τούτων ἐξεδόθησαν παρὰ τῷ «Λογίῳ Ἑρμῆ» ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ συγγραφέως, τοῦ ὁποῦ, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω ἐχρημάτισε καὶ συντάκτης ἀπὸ τοῦ 1818 - 1821 καὶ εἶναι μεταφράσεις συγγραμμάτων ξένων συγγραφέων ποῦ ἀναφέρονται εἰς τὰς Φυσιολογικὰς Ἐπιστήμας, ἀλλὰ πολλαχοῦ παρεμβάλλει καὶ ἰδικὰς του παρατηρήσεις ἐν εἴδει ὑποσημειώσεων. Εἶναι δὲ τὰ ἑξῆς :

1) Φυσικαὶ Ἐπιστήμασι. Περιτῶν Ἡφαιστειῶν ἢ πυριπνῶν ὀρέων. Μετάφρασις ἐκ τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας τοῦ Γάλλου Βουφῶνος. «Λόγιος Ἑρμῆς» 1818 σελ. 241 - 256 καὶ 278 - 291.

2) Περί τῶν ἐσθυσμένων ἠφαιστειῶν, μετάφρασις ἐκ τῶν τοῦ Buffon. Αὐτόθι 1818 σελ. 391 - 404.

1. Ἐν Αὐστρίᾳ τὸ φιορίνιον ἢ φλωρίνιον ἰσοῦτο πρὸς 2, 47 χρ. φρ. ἐπομένως τὰ 7800 φιορίνια ἰσοῦνται πρὸς 19266 χρυσᾶ φράγκα.

3) Περὶ μαγνητισμοῦ. Αὐτόθι 1818 σελ. 549 - 557 καὶ 605 - 614.

4) Βίος Μεσμέρου (τοῦ Ἰδρυτοῦ τῆς διδασκαλίας τοῦ λεγομένου ζωτικῆς μαγνητισμοῦ ἀκμάσαντος κατὰ τὸ ἔτος 1770) μεταφρασθεὶς ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ. Αὐτόθι 1819 σελ. 63 - 72.

5) Φυσικὴ Ἱστορία. Περὶ τῶν Γιγάντων ἐκ τῶν τοῦ Buffon. Αὐτόθι 1819 σελ. 167 - 179.

6) Φυσικὴ. Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Δημήτριον Νίτσον Ἰωαννίτην ἀπὸ Βιέννης. Αὐτόθι 1819 σελ. 921, ἐν αὐτῇ διαπραγματεύεται περὶ ζωϊκοῦ μαγνητισμοῦ.

7) Ἀπάντησις εἰς τὰ κυριώτερα τῶν ὄσων κατὰ τοῦ συστήματος τοῦ Z.M. ὁ κύριος Ν.Σ. (Νικόλαος Στεργίου) διὰ τοῦ Α.Ε. σελ. 555 ἐξέδωκεν. Αὐτόθι 1820 σελ. 654 - 661.

Ἐνέκδοτα ἔργα τοῦ Διονυσίου μᾶς εἶναι γνωστὰ τὰ ἑξῆς :

1) «Περὶ ἡγήσεις εἰς Κίναν». Τὸ χειρόγραφον τῆς «Περὶ ἡγήσεως εἰς Κίναν» ὅτε κατεγράφετο ἢ περιουσία τοῦ Διονυσίου κατὰ τὴν ἀπαντητικὴν ἐπιστολὴν τῶν Μονοδενδριτῶν πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τῆς ἐν Τεργέστη Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας δὲν εὑρέθη μεταξὺ τῶν βιβλίων του. Ἄλλ' ὁ Κωνσταντινίδης¹ λέγει ὅτι, ὅταν ἐτακτοποιεῖ τὰ ἀρχεῖα τῆς Κοινοτικῆς εὔρε τοῦτο ὑπὸ σωρὸν ἀχρήστων χαρτίων κεκαλυμμένων ὑπὸ κοριοῦ καὶ ἐν μέρει τιλλόβρωτον. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο κατὰ τὸν Κωνσταντινίδην² ἀπαρτίζεται ἀπὸ 425 σελίδας καὶ εἶναι διαστάσεων 0,23Χ0,18. Κατὰ Λάμπρον δὲ³ εἶναι ἀστάχωτον καὶ ὁ ὁποῖος λέγει τὰ ἑξῆς «Εἰς 8ον μέγα. Αἰῶνος XIX» «Περὶ ἡγήσεις εἰς Κίναν». Ἐν τέλει «Ὁδοιπορία εἰς τὴν Κίναν μετὰ τῆς πρεσβείας τοῦ κύριου Macartney παρὰ John Barrow μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν Γαλλικὴν καὶ ἐκ τῆς Ἀγγλικῆς καὶ Γαλλικῆς εἰς τὴν κοινὴν Ἑλληνικὴν. A PARIS CHEZ LA ΛΕΡΕΤΙΤ ΜΑССΥII».

1. Μ. Κωνσταντινίδης «Νέα Σιών» Τομ. ΙΑ' 1911 σελ. 582.

2. Ὁ αὐτὸς ἐνθ' ἀνωτέρω.

3. Σ. Λάμπρος «Ν. Ἑλληνομνήμων» 1909 σελ. 70 ἐνθα περιγράφει τοὺς κώδικας τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἐν Τεργέστη Ἑλληνικῆς Κοινοτικῆς.

* Ἄλλη δὲ χεὶρ κάτωθεν τῶν ἀνωτέρω : «Παρὰ Διονυσίου Ζαγορίτου ἐν Βλαχίᾳ κατὰ τὸ 1812 ἔτος· μεταφράσθη δὲ ἐν βίᾳ διότι τὸ πρωτότυπον ἦτον ξένον, μήτε ἐπεθεωρήθη πλέον· ἔθεν ἂν μέλλῃ νὰ ἐκδοθῇ χρεῖα διορθώσεως τινῶν λέξεων, ὅλον ἀντὶ τοῦ τινος νὰ γραφθῇ κανεῖς, ἀντὶ τοῦ ρεοβάρβαρον ραβάρβαρον, ἀντὶ τοῦ ὁποῦ ὁποῖος.

Εἰς τὴν προτελευταίαν σελίδα κατὰ Κωνσταντινίδην¹ ἀναφέρεται ἡ ἑξῆς σημείωσις : «Ἡ παρούσα περιήγησις μεταφράσθη κατεσκευασμένως παρὰ Διονυσίου Παπα Ρούση² ἔθεν ἂν ὁ ἀναγνώστης ἀπαντήσῃ σφαλματα γενόμενα ἐκ παραδρομῆς διὰ τὴν ταχύτητα δὲν πρέπει νὰ παραξενευθῇ, διότι τὸ πρωτότυπον ἀνήκεν εἰς ἄρχοντα τινὰ τῆς Βλαχίας καὶ μετὰ τὸ ἐδάναίσε διὰ ὀλίγον καιρὸν· συγγραφεὺς δὲ εἶναι ὁ John Barron συνοδοιπόρος τοῦ Macartney».

2) Λεξικὸν τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐπίτομον.

Περὶ αὐτοῦ ὁ Δ. Σάρρος³ λέγει ὅτι εἶναι σχέδιον τοῦ ἐπομένου ἐκτενεστέρου πονήματος καὶ περιλαμβάνει λέξεις καὶ τῆς λογίας καὶ τῆς δημώδους ἑλληνικῆς, ὡς καὶ ξένας τοιαύτας μετὰ τῶν συνωνύμων αὐτῶν καὶ ἀρκειῶν φράσεων ἐκ τῆς ἀρχαίας. Προσέτι λέγει ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο συνετάχθη μετὰ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας δεκαετηρίδος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, δὲν φέρει δὲ τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως. Ἐπίσης ὅτι ὁ συγγραφεὺς προέταξε πρόλογον τοῦ ὁποῖου σώζεται μόνον τὸ ἑξῆς :

«Ἡ μέθοδος λοιπὸν τὴν ὁποῖαν ἐμεταχειρίσθημεν εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς οἴας δημοτοῦν ταύτης φρασιολογίας, εἶναι ἡ ἀκόλουθος ; Ἐτέθησαν αἱ λέξεις ἕλαι σχεδόν, ὅσαι εἶναι ἐν χρήσει τὴν σήμερον παρὰ τοῖς γραικοῖς, εἴτε ἀναμιεταξὺ τοῦ χυδαίου λαοῦ ἢ καὶ τῶν πεπαιδευμένων· μετὰ τίθενται φράσεις (ἐξ ἀρχαίων συγγραφέων)... Μὴ θαυμάσης δὲ ἂν ἀπαντήσης λέξεις καὶ φράσεις εἰς τόπους ὅχι πολὺ καταλλήλους· ὁ σκοπὸς μου ἦτον νὰ

1. Μ. Κωνσταντινίδης Νέα Σιών σελ. 582.

2. Ἴδου καὶ ἄλλη ἐνδειξις ὅτι τῶντι ὁ Διονύσιος ἐπωνομάζετο Παπαρρούσης.

3. Δ. Σάρρος Ἑλλήν. Φιλ. Σὺλ. Κ/πόλεως Τόμος ΛΓ' ἀπὸ σελ. 86 - 94 περιγράφει τὰ τρία ἀνέκδοτα λεξικά τοῦ Διονυσίου μετὰ πολλῶν ἀποσπασμάτων αὐτῶν.

εισάξω, ὅσον τὸ δυνατόν πλεῖστα εἰς τοῦτο τὸ πονημάτιόν μου καὶ μὲ πόσῃν μου λύπην παρέδραμον μίαν μεγάλην πληθὺν λέξεων μὴ ἔχων ποῦ νὰ τὰς κατατάξω... ἀλλὰ τοῦτο εἶναι σχέδιον»· ἔχει σελίδας 848.

3) Λεξικὸν τῆς Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Γλώσσης ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν ἀρχαίαν. Περί αὐτοῦ ὁ Δ. Σάρρος¹ λέγει ὅτι εἶναι καθάρωτα γραμμένον εἰς δύο στήλας, ὅτι προήλθεν ἐκ λαμπρᾶς ἐπεξεργασίας τοῦ προηγουμένου (δηλ. τοῦ ἐπιτόμου), ὅτι συνετάχθη κατὰ τὴν δευτέραν δεκαετίαν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὅτι περιλαμβάνει λέξεις καὶ τῆς λογίας καὶ τῆς δημώδους γλώσσης, ἀναμίξ μετὰ τῶν συνωνύμων αὐτῶν ὡς καὶ ξένας ἐν χρήσει, κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν ἀπάσας τεταγμένας μὲ πλεῖστα παραδείγματα ἐκ τῆς ἀρχαίας. Τὸ λεξικὸν κατὰ τὸν Σάρρον ἀρχίζει χωρὶς πρόλογον ἀπὸ τὸ στοιχείον Α' καὶ φθάνει κολοβὸν μέχρι τοῦ μέσου τῆς λέξεως Κ ο π λ ι μ ἔ ν τ α καὶ ἔχει σελίδας 780.

1. Δ. Σάρρος ἐνθ' ἀνωτέρω σελ. 88.

Τὸ λεξικὸν αὐτὸ ἀναφέρει καὶ ὁ Παρανίκας² μὲ μερικὰ ἀποσπάσματα αὐτοῦ.

4) Χειρόγραφον εἰς τὸ ὁποῖον περιέχονται δύο πραγματεῖαι, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ μὲν μία «Φαρμακευτικὴ», μεταφρασθεῖσα ἐκ τῆς Γαλλικῆς Γλώσσης μετὰ πίνακος γραικολατίνου τῶν εὐχρήστων ἐν τῇ φαρμακοποσίᾳ καὶ θεραπευτικῇ ἑρτανῶν, ἡ δὲ ἄλλη περὶ τῶν Γαλλικῶν ἢ Ἀφροδισιακῶν παθῶν, συνοψισθεῖσα ἐκ τῆς τοῦ Πίνδου καὶ αὐξηθεῖσα παρὰ Διονυσίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων ἐν ἔτει 1814».

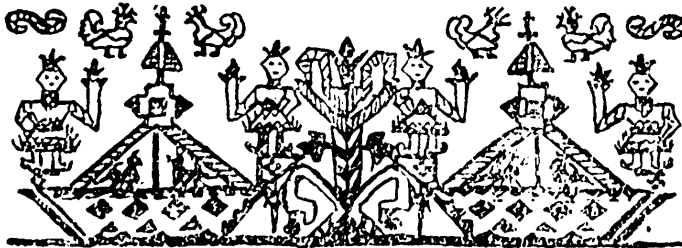
Περιγραφὴν αὐτοῦ κάμνει ὁ Δ. Σάρρος³.

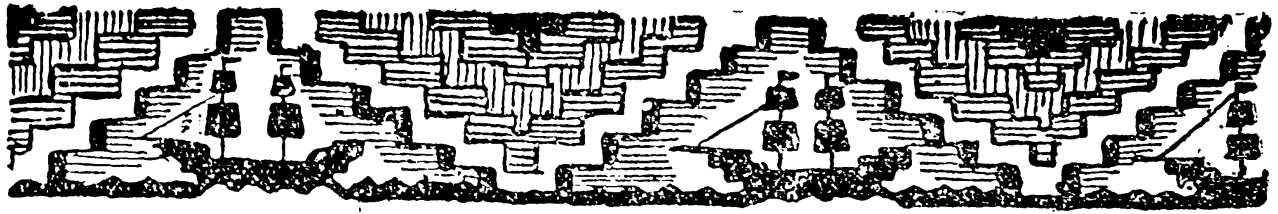
Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Διονύσιος Παπαρούσης ὁ ὁποῖος ἠσχολήθη ὄχι μόνον περὶ μίαν ἐπιστήμην ἢ περὶ ἓνα κλάδον ἐπιστήμης τινος, ἀλλὰ περὶ πολλὰς τοιαύτας.

ΜΑΝΘΟΣ Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

2. Μ. Παρανίκας Αὐτόθι Τόμ. ΙΒ' 1878.

3. Δ. Σάρρος ἐνθ' ἀνωτέρω Τόμ. ΔΓ' σελ. 86.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΑΠΟ ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΩΝ ΓΙΑΝΝΙΝΩΝ*

Γ- ΤΟ «ΜΙΚΡΟ ΧΡΟΝΙΚΟ» ΚΙ Ο ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ

Τὰ ὅσα πάντως ἀφηγεῖται ὁ συντάκτης τοῦ «μικροῦ χρονικοῦ» γιὰ τὴν παράδοση τοῦ Κάστρου τῶν Γιαννίνων, βρίσκονται σὲ ὀξύτερη ἀντίθεση πρὸς ἐκεῖνα ποὺ εἶναι, ἱστορικὰ γιὰ τὸ περιστατικὸ αὐτὸ ἐξακριβωμένα : Ἀπὸ τὰ, μέχρι τοῦ 1938 γιὰ τὸ θέμα αὐτό, ἀπὸ Ἡπειρώτες — ἢ καὶ ἄλλους — ἱστορικοὺς μαρτυρημένα, ὅτι δηλ., κατὰ τὴ συνθηκολόγησιν τοῦ Κάστρου τοῦ 1430, οἱ Τοῦρκοι — πολυάριθμος στρατὸς — με ἐπὶ κεφαλῆς τὸ Σινὰν Πασιᾶ, εἶχαν πολιορκήσῃ τὰ Γιάννινα, καὶ ἐπακολούθησαν κατόπι διαπραγματεύσεις, καὶ τελικὰ συνθήκη — καὶ τέτοια εἶναι τὸ ἔγγραφο, τὸ γνωστὸ ὡς Ὁρισμὸς τοῦ Σινὰν Πασιᾶ. Μὲ τὴν συνθήκην αὐτή, οἱ πολιορκοῦντες, με ὄρκους ἐξασφάλιζαν στοὺς πολιορκούμενους τοὺς πλεονεκτικὸς ὄρους ποὺ αὐτοὶ εἶχαν ζητήσῃ, γιὰ ἀντάλλαγμα τῆς χωρὶς ἀντίστασιν παράδοσῆς τους. Τῆ χρονιῶ ἐπὶ πλεον αὐτή, (1938), ὁ Κ. Μέρτζιος, δημοσίευσεν στὰ Ἡπειρ. Χρονικὰ ἀπὸ τὰ Ἀρχεῖα Βενετίας, ψήφισμα τῆς Ἑνετικῆς Γερουσίας ἀπὸ 17 Ἰουνίου 1430, στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ὅτι οἱ Τοῦρκοι «ἐπῆγαν π ο λ ὺ ἰ σ χ υ ρ ο ἰ σ τὰ Γιάννινα γιὰ νὰ καθυποτάξουν ἐκεῖνον τὸν τόπον καὶ τοὺς ἄλλους τόπους τοῦ Δεσπότη του Καρόλου».

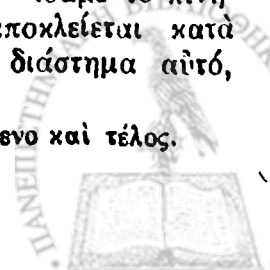
Πῶς λοιπὸν μπορούμε νὰ δεχτοῦμε ἐφαρμόσιμον, γι' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τῆς ἱστορίας τῆς πόλης, αὐτὸ ποὺ γράφει τὸ «μικρὸ χρονικόν», ὅτι δηλ., ὅταν οἱ Γιαννιώτες ζήτησαν ἀπὸ τὸ Σουλτάνο Μουράτ νὰ παραδοθῶν, «οὗτος ἔστειλε εὐθύς μετὰ τῶν πρέσβων, δέκα ὀκτώ (μόνον)

Τούρκους νὰ παραλάβουν τὸ κάστρον καὶ νὰ στήσουν διὰ παντὸς εἰς Ἰωάννινα τὴν κατοικίαν των;» (δὲς Ἀθηναγόρα Νέος Κουβαρᾶς, σελ. 11 καὶ ἐπ.). Κατὰ τὸν ἴδιον δὲ τρόπο, δὲ μπορούμε νὰ δεχτοῦμε γιὰ τὴν ἴδια αὐτὴ ἐποχὴ ἐφαρμόσιμον, καὶ ἐκεῖνο ποὺ μεταδίνει ὁ Ἀραβαντινός : Ὅτι κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ 1430, οἱ Τοῦρκοι, κατέλαβαν τὸν μέσα στὸ Κάστρο Ναὸ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ καὶ τὸν μετέβαλαν σὲ Τζιαμί, ποὺ τάχα ὠνομάστηκε Φετιγιέ.

Ἡ προνομιακὴ κατάστασιν ποὺ εἶχαν ἐξασφαλίσῃ με τὸν Ὁρισμὸν τοῦ Σινὰν Πασιᾶ, οἱ Καστρινοί, (δὲς Ἡπειρ. Χρονικὰ τοῦ 1930, σελ. 197 καὶ ἐπ.), ἀλοκρούει κάθε πιναδοχὴ μιᾶς τέτοιας ἀπὸ μέρους τῶν Τοῦρκων βιαιοπραγίας, τὴν ἐποχὴ ἀκριβῶς μιᾶς συνθηκολόγησῃ, με τὴν ὁποία οἱ χριστιανοὶ τοῦ Κάστρου, ὄχι μόνον τὰ εὐρείας πολιτειακῆς μορφῆς προνόμια τοῦ Ὁρισμοῦ εἶχαν ἐξασφαλίσῃ, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἀκόμα, γνωστὰ καὶ ἀπὸ παράδοσιν, ἀναφερόμενα δὲ σὲ πολὺ λιγότερον σημαντικὰ θέματα : π.χ. τὸ νὰ χτυποῦν καμπάνες, νὰ γλεντοῦν τις Ἀπόκρως, νὰ φοροῦν προσωπίδες καὶ.

Ἀπὸ τὸ Ἡπειρωτικὸ ἄλλως τε Χρονικὸ τῆς Ἐπανάστασῃ τοῦ 1611, φαίνεται καθαρὰ ὅτι, τὴν προνομιακὴ αὐτὴ κατάστασιν, οἱ Καστρινοί, τὴ διατήρησαν — τοῦλάχιστον κατὰ πολὺ μέρος — ἴσαμε τὸ κίνημα τοῦ Διονύσιου. Καὶ ἀποκλείεται κατὰ τὴ γνώμη μας, κάθε στὸ διάστημα αὐτό,

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον καὶ τέλος.

δχι μονάχα συγκυριαρχία, ἀλλὰ καὶ διαμονὴ ἀκόμα Τούρκων μέσα στὸ Κάστρο.

Ἄλλὰ τότε ; ποῦ καὶ πότε ἔγιναν αὐτὰ ποῦ ἀφηγεῖται ὁ συντάκτης τοῦ «μικροῦ Χρονικοῦ;»

Θὰ μπορούσες αὐτὰ νὰ εἶχαν γίνει, λίγα χρόνια ἀργότερα· ὅταν δηλ. ἔπεσε ἡ πρωτεύουσα τοῦ Βυζάντιου. Ὁ Ἀραβαντινός, ἀληθινά, τὸ χρόνο τοῦλάχιστο τῆς ὀνομασίας Ἐφτάμπουλο —τὴν ὁποία θεωρεῖ μεταγενέστερη μετονομασία τοῦ Τουρκοπαλάουκου— τὸν ἀνάγει στὰ 1455, ὅταν λέει (Β' σελ. 223) ἡ ρεπάγησαν αἱ θυγατέρες τῶν Ἰωαννιτῶν, καὶ ἐπτά ἐξ αὐτῶν κατώκησαν εἰς τὴν συνοικίαν ἐκείνην. Καὶ τὸ Χρονικὸ τῆς Δρουπίδος (δὲς Β. Πατσέλη, Τούρκοι Σπαῖδες, στήν Ἠπ. Ἔστια 1952, σελ. 790), ἀναφέρει ὅτι, μετὰ ἀπὸ τὴν πτώση τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ Τούρκοι, «... εὐθύς ἔγιναν λύκοι ἄγριοι κατὰ τῶν χριστιανῶν, ἐχάλασαν ἐκκλησίαις καὶ μοναστήρια, ἔκοψαν πολλοὺς χριστιανούς καὶ ἔγινε θρῆνος καὶ κλαυθμὸς ἀπαρηγόρητος...».

Αὐτό, λοιπὸν τὸ περιστατικόν, εἰς κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον τὸ τοποθετοῦσαν καὶ οἱ ἄλλοι ἱστορικοὶ τῶν Ἰωαννινοῦν, καθὼς καὶ ἂν εἶχε καὶ κάποιον ἄλλο ἱστορικὸν στήριγμα, θὰ μπορούσε νὰ ἦταν, χρονικὰ, παραδεκτό· καὶ ἴσως εὐεξήγητο.

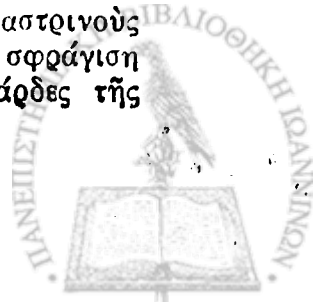
Πιστεύουμε ὅμως, πῶς, τὰ περιστατικὰ ποῦ αὐτὸς καὶ τὸ μ. Χρονικὸ ἀναφέρουν, ἔγιναν, ὅχι στὰ 1430 μὲ τὴ συνθήκη παράδοσης τοῦ Καστροῦ, ἀλλὰ στὰ 1388, μὲ τὴν πρώτην ὑποτέλειάν του. Τότε δηλ. πού, καθὼς αὐτὸ κινδύνευε, καὶ ἀπὸ τοὺς ἐπεκτεινόμενους εἰς τὴν Βαλκανικὴν Τούρκους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἰσχυρότατους Ἀλβανοὺς φυλάρχους τῆς περιοχῆς, ὁ Δεσπότης τοῦ Ἰζάουλος, πῆγε εἰς Θεσσαλονίκην —τὴν εἶχαν καὶ αὐτὴ καταλάβει οἱ Τούρκοι— ὅπου ἔδρευε ὁ Βαγιαζίτ, γιὸς τοῦ τότε Σουλτάνου, καὶ τὸν «προσκύνησε» δηλώνοντάς του «ὑποτελείαν». Σὲ κείνην μονάχα τὴν περίπτωσιν ἀναφέρονται Καστρινοὶ ποῦ πῆγαν μόνοι τους νὰ παραδοθῶν. Ἐπὶ Σουλτάνου δηλ. Μουράτ, ὅχι τοῦ Β' (1421 - 1451), ἀλλὰ τοῦ Α' (1360 - 1389). Ἡ σύγκρισις αὐτὴ μεταξὺ 1338 καὶ 1430,

δημιουργήθηκε πιθανότατα ἀπὸ τὴν ὁμωνυμίαν τοῦ Σουλτάνου ποῦ σουλτάνευε, καὶ κατὰ τὴν ὑποτέλειαν, καὶ κατὰ τὴν ὕστερα ἀπὸ πολιορκίαν παράδοσιν.

Ὁ Ἰζάουλος τότε προσκύνησε τὸν μόλις ὕστερα ἀπὸ ἕνα χρόνον Σουλτάνον Βαγιαζίτ τὸν Α' (1389 - 1402), τὸ γνωστὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς Γιλντιρίμ, ὁ ὁποῖος μετὰ τὸ «προσκύνημα», ἔστειλε γιὰ νὰ τὸν συνόδευσεν, καθὼς γύριζε εἰς τὴν Γιάννινα, τὸ διάσημον Στρατηγὸν τοῦ Γαζῆ Ἐβρενός μπεϊ, ποῦ ἐγκατέστησε, ἔξω ἀπὸ τὸ Κάστρο, τοὺς πρώτους Τούρκους εἰς τὸ «Τουρκοπαλάουκον», ἔδρευε τὸ φερώνυμόν του Τεκέ, καὶ, ἐξ ὀνόματος τοῦ Βαγιαζίτ, πάλι ἔξω ἀπὸ τὸ Κάστρο, τὸ πρῶτον εἰς τὴν Γιάννινα τζιαμί (ἢ μετζίτ), τὸ γνωστὸν ἀργότερον Μπαϊρακλή Τζαμί, ποῦ ἔτσι ἦταν κτίσμα, ὅχι τοῦ Βαγιαζίτ τοῦ Β' (1481 - 1512) —αὐτὸς δὲν ἔχει καμμιά σχέσιν μὲ τὰ Γιάννινα καὶ τὴν Ἠπειρὸν— ἀλλὰ τοῦ Α' Γιλντιρίμ. (Δὲς καὶ Δ. Σαλαμάγκα, Γαζῆ Ἐβρενός, ὁ πρῶτος ἐπικυρίαρχος τῶν Γιαννινοῦν, εἰς τὸ περιοδικὸν Ἠπειρωτικὴ Ἔστια, τεύχος Φεβρουαρίου 1953).

Τὰ ἄλλα ὅμως περιστατικὰ, ποῦ ἀναφέρει ὁ συντάκτης τοῦ «μικροῦ χρονικοῦ», ὡς ἐπακόλουθα τῆς ὑποτελείας τοῦ Καστροῦ ;

Οἱ δεκαοχτὼ Τούρκοι — πιθανότατα Τουρκομάνοι— ποῦ ἄφησε πίσω του ὁ Ἐβρενός —μαζὶ πιστεύουμε καὶ μ' ἄλλους— ἦταν οἱ νικητὲς τῆς ἐποχῆς, καὶ οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ θυελλώδους κατακτητῆ καὶ Ἐπικυρίαρχου, τοῦ «Αὐθέντη» Βαγιαζίτ. Οἱ Καστρινοὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην, ἦσαν οἱ «ἰκέτες ὑποτελεῖς», ποῦ εἶχαν ἀπόλυτην ἀνάγκην ἀπὸ «προστασίας». Εἶναι λοιπὸν, πιστεύουμε, φυσικόν, στοὺς ἀποσταλμένους καὶ ἐνταλμένους τοῦ Ἐπικυρίαρχου, ποῦ εἶχαν μάλιστα ἔρθει εἰς τὸν τόπον γιὰ μόνιμην ἐγκατάστασιν, σ' αὐτοὺς ποῦ στάλθηκαν γιὰ νὰ «παραλάβουν» τὸ Κάστρο, εἶναι λέμε φυσικὸν ν' ἀνοίχτηκαν διάπλατα οἱ πύλεις του. Κι' αὐτοὶ, καθὼς μῆκαν μέσα ἀπὸ τὰ τείχη του, νὰ ζήτησαν ἀπὸ τοὺς Καστρινοὺς νὰ ρίξουν πρὸς τὴν ἐκείνην —γιὰ σφράγισιν τῆς ὑποταγῆς— κανόνια (βομβάρδες τῆς

ἐποχῆς)· καί, θρασύτεροι, νὰ «χαλάσουν» καί τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ προστάτου καί πολιούχου τοῦ Κάστρου Ἀρχάγγελου Μιχαήλ.

Τὸ τελευταῖο αὐτὸ αἴτημα, φαίνεται ἄπως βαρὺ, καί δυσανάλογα θρασύ, γιὰ μιὰ «ὑποτελεία». Στὸ «μικρὸ ὄμως χρονικόν», προσθέτεται ὅτι ὁ Ναός τοῦ Ρωμαιοφόρου Οὐράνιου Στρατηλάτη, ἦταν χτισμένος «ἐν τοῖς Πύργοις τοῦ Κάστρου»· πὺν μπορεῖ νὰ σημαίνει ὅτι ὁ Ναός, ἴσως νὰ ἦταν, ὄχι μονάχα θρησκευτικόν, ἀλλὰ καί ἀνάμικτα στρατηγικόν προπύργιον τοῦ ταπεινωμένου τῶρα Κάστρου τοῦ Δεσποτάτου. Ὁ ἀτίθασσος λοιπὸν καί ἄγριος Τουρκομᾶνος, ταραχοποιὸς καί ἐπαναστάτης, καί γι' αὐτοὺς ἀκόμα τοὺς Τούρκους, σὰν ἀντιπρόσωπος κίβλας τοῦ νέου Ἐπικυρίαρχου, μπορεῖ νὰ ζήτησε, ἔκτος ἀπὸ τὰ κανόνια, καί τὴν κατεδάφιση τοῦ προπύργιου ἐκείνου τῆς Χριστιανωσύνης καί τῆς Ρωμηοσύνης· Τόσο γιὰ περισσότερη ταπείνωση τοῦ ἔνδοξου «ὑποτελοῦς», ὅσο καί γιὰ λόγους στρατηγικῆς, μιὰ πὺν εἶχε ἀποφασισθῆ νὰ «στήση αὐτὸς διὰ παντὸς εἰς Ἰωάννινα τὴν κατοικίαν του».

Ἐξω ὄμως ἀπὸ τὸ Κάστρο καί τὰ τείχη του : «Ἐπειτα, ἱστορεῖ ὁ συντάκτης τοῦ χρονικοῦ, ἐξελθόντες; ὑπῆγαν καί ἔκτισαν ὀσπίτια, εἰς τὸ μέρος τῆς πόλεως τὸ ὀνομαζόμενον τῶρα Τουρκοπάλουκο»· ὀχυρώθηκαν δηλ. ἐκεῖ, μὲ σειρά ἀπὸ πυκνοὺς πασσάλους, μὲ τοὺς ὀποίους περιτείχισαν τὸ μικρὸ συνοικισμό τους. Σὲ πρώτη εὐκαιρία, παραδόκησαν, καί μὲ ἔνοπλη βία, ἄρπαξαν χριστιανὲς τοῦ Κάστρου παρθένες, τὶς ὀποῖες ἔκαναν δυναστικά γυναῖκες τους· καί πῆραν γι' αὐτὸ, ἔκ τῶν ὑστέρων καί σουλτανικῆ ἔγκριση.

Πῶς θὰ μποροῦσαν, ἐλάχιστοι αὐτοί, ἔστω καί πολεμιστές, ἔστω καί Τουρκομᾶνοι· νὰ ζήσουν ἀνάμεσα στὸ ἔσωκαστρινὸ χριστιανικὸ στοιχεῖο τοῦ πολυάνθρωπου καί ἴσως ἀκόμα ἰσχυροῦ καί γεμάτου αἴγλη Κάστρου τοῦ παλινοῦ Δεσποτάτου ;

Ὅμως, καὶ ἂν ἀκόμα πάρουμε τὴ λέξη ζήτησαν τοῦ «μ. Χρονικοῦ», μὲ τὴν ἔννοια τοῦ θέλησαν ἢ ἐπιχείρησαν οἱ

Ἰδιοὶ νὰ ρίξουν τὰ κανόνια καί νὰ χαλάσουν τὸ Ναὸ —οὔτε σ' αὐτὴ— οὔτε καί στὴν ἄλλη περίπτωση ἀναφέρεται ἀπὸ τὸ συντάκτη του, ὅτι, εἴτε οἱ Καστρινοὶ μόνοι τους —ὑποκύπτοντας— εἴτε —θρασεῖς— οἱ καινούργιοι Αὐθέντες, ἔρριξαν τελικὰ τὰ κανόνια καί «χάλασαν» (προπαντὸς) τὸ Ναὸ.

Δ'. ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ "ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΑ,

Ἄλλὰ καί στὰ ἄλλα παλαιὰ κείμενα, τὰ σχετικὰ μὲ τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τοῦ Διονύσιου τοῦ Φιλόσοφου, τοῦ 1611, πὺν μὲ προσωπικοὺς του σχολιασμοὺς, μᾶς δίνει, μαζὴ μὲ τὴν ἐνθύμηση τοῦ 1597, ὁ Δ. Σάρρος στὰ Ἑπειρ. Χρονικὰ τοῦ 1928, (σελ. 169 καί ἐπ.), παρατηροῦμε, καὶ ἄλλες ἀκόμα, ἀνακρίβειες ; λάθη ; πρόχειρες κρίσεις ; συγχύσεις ; γιὰ τὶς ὀποῖες νομίζω ἀναγκαῖο νὰ μιλήσω.

Τὸ πατριαρχικὸ ἔγγραφο μὲ τὸ ὀποῖο διαπιστώνεται ἐπισήμως ἡ χρεῖα τοῦ θρόνου τῆς Μητροπόλης Λαρίσας, μετὰ τὴν ἀποτυχία τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1600 καί τὴ φυγὴ τοῦ Διονύσιου (σελ. 178), χαρακτηρίζεται στὸ τίτλο του ὡς «Ἐπόμνημα ἔκλογῆς τοῦ μεγάλου Πρωτοσυγκέλλου Θεωνᾶ, ὡς Μητροπολίτου Λαρίσης, ἐπὶ διαδοχῇ τοῦ ἔκπτωτου γενομένου Διονυσίου». Ἀπὸ τὸ πῶν ἀπλὸ ὄμως διάβασμα τοῦ κειμένου τῆς Πατριαρχικῆς ἐκείνης Πράξης, φαίνεται σαφέστατα ὅτι μ' αὐτὴ οὔτε ὁ Διονύσιος κυρούχηκε ἔκπτωτος, οὔτε ἔκλέγεται Μητροπολίτης. Μὲ τὸ Ἐπόμνημα αὐτὸ, διαπιστώνεται μόνον τὸ περαστικὸ ὅτι, ἡ «ἀγιωτάτη Μητρόπολις Λαρίσης» ὕστερα ἀπὸ τὴ φυγὴ τοῦ Διονύσιου, διατελεῖ σὲ χρεῖα, χωρὶς ὄμως νὰ κηρύσσεται αὐτὸς καί ἔκπτωτος· τονίζεται μόνον ἐκεῖ ὅτι ὁ Διονύσιος, μ' αὐτὰ πὺν τοῦ κατηγοροῦν ὅτι ἔκανε, ἔφερε τὸν ἑαυτὸ του σὲ κατάσταση ὑποδικίας καὶ θὰ εἴσῃ πρᾶγμα πὺν σημαίνει ὅτι, πρὶν ἀπὸ κάθε ὀριστικὴ κρίση, ἦταν ἀπαραίτητο νὰ προηγηθῆ ἀπολογία του. Μ' ἄλλα λόγια, ἡ Πράξη αὐτὴ, διαπιστώνει μὲν καί κατηγορεῖ —γιὰ τὰ μᾶτα χωρὶς ἄλλο τοῦ Δυναστή,— οὐσιαστικά ὄμως, δὲν καταδικάζει· πιθανότατα, γιὰ

ὡς ξέρεσι πὺ ἐπὶ γαίαν τὰ χρήματα πὺ κατακρατοῦσε ὁ Ἐπαναστάτης Δεσπότης, ἀπὸ τὴν Πατριαρχικὴ ζήτησι καὶ τὰ χαράτσια (πρβλ. καὶ σχετικὴ ἐργασία Χρυσόστομου Παπαδόπουλου, στὰ Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ 1933, σελ. 173 καὶ ἐπ.).

Ἀπὸ τὸ ἴδιο ἐπίσης κείμενο καταφαίνεται ὅτι ἡ Πατριαρχικὴ ἐκείνη Πράξι, ἀπλῶς ὑπόδειξε γιὰ τὴν χηρεύουσα ἐκείνη θέσι καὶ ἀνακήρυξε ὄχι Μητροπολίτη, ἀλλὰ τρεῖς ὑποψήφιοι, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους —πρῶτος— καὶ ὁ Θεωνᾶς. Καὶ εἶναι μὲν γνωστὸ ὅτι, αὐτὸς τελικὰ ἐκλέχθηκε Μητροπολίτης· αὐτὸ ὅμως ἐγινε μὲ ἄλλη Πατριαρχικὴ Πράξι, καὶ ἀργότερα· κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο πὺ θὰ μπορούσε νὰ ἐκλεγῆ ἄντις αὐτὸς, ἕνας ἀπὸ τοὺς ἄλλους δύο.

Δὲ μᾶς εἶναι βολετὸ νὰ ἐξακριβώσουμε —ἐργαζόμεστε σὲ μιὰ ἐπαρχία, στὴν ὁποία στερούμαστε καὶ τὰ στοιχειωδέστερα ἀκόμα δημόσιας χρήσης βοηθήματα— ποῖος εἶναι ὁ συντάκτης τοῦ μὲ τίς ἀνακρίβεις αὐτὲς τίτλου τῆς Πατριαρχικῆς Πράξης τῆς 15ης Μᾶη 1611. Εἶναι ὅμως πιθανό, ὅτι ἀπ' αὐτὸν θὰ παρασῆρθη καὶ ὁ συντάκτης τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Χρονικοῦ τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1611, γιὰ νὰ γράψῃ καὶ αὐτὸς ὅτι ὁ Διονύσιος ἐξώσθη...

Σχετικὰ μὲ τὸ τελευταῖο αὐτό, ὁ Δ. Σάρρος (ὅπου πὺ πάνω, σελ. 180), πιστεύει ὅτι αὐτὸ ἀρχικὰ τὸ συνέταξε ὁ Μάξιμος, ὅπως «ἐξάγωμεν, γράφει, ἐκ τῶν πολλῶν ὁμοιοτήτων ἃς ἔχει, ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, καὶ τινὰς λέξεις καὶ φράσεις, πρὸς τὸν —γιὰ τὴν ἴδια Ἐπανάστασι— Σηλιτευτικὸν (τοῦ Μάξιμου· ὅπου ἀμέσως πὺ πάνω, σελ. 188 καὶ ἐπ.), μεθ' οὗ πρέπει νὰ συνεξετασθῆ». Στὸ κείμενο ὅμως τοῦ ἀπ' αὐτὸν τὸν ἴδιο (Δ. Σάρρο) δημοσιευμένου Χρονικοῦ, ἀναφέρεται καὶ ὅτι, ὕστερα ἀπὸ τὸ κίνημα τοῦ Διονύσιου, ἡ Τρίκκη, διὰ τὸν φόβον τῶν Τούρκων, ἔμεινε χωρὶς Ἐπίσκοπο, ἴσαμε τὰ 1709, χρονιά κατὰ τὴν ὁποία πρωτοδιωρίστηκε Ἀρχιερέας τῆς ὁ Κωνσταντίας. Γίνεται λοιπὸν φανερό ὅτι ὁ συντάκτης τοῦ Χρονικοῦ, τὸ πὺ νωρὶς πὺ ἔγραφε, ἦταν στὰ

1709, ἐποχὴ δηλ. πὺ ὁ Μάξιμος, ἦταν καιρὸς πὺ πὺ δὲ ζοῦσε.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἀκόμα ἡ χρονολογία διορισμοῦ τοῦ Κωνσταντίου, εἶναι σφαιερὴ κατὰ τριάντα χρόνια: Ὅπως προκύπτει ἀπὸ ἐργασία τοῦ Δ. Χατζηγιάννη, πὺ μὲ τίτλο, «Ἡ Λάρισα ἀπὸ τὸ 1200—1821», δημοσιεύτηκε στὴν ἐφημ. τῆς Λάρισας «Κῆρυξ» (ἀπὸ 26 Ἰανουαρίου ἕως 8 Φεβρουαρίου 1940), ὁ Κωνσταντίος, ἐκλέχθηκε Ἐπίσκοπος Τρίκκης, ὄχι στὰ 1709 ἀλλὰ στὰ 1739. Κατὰ συνέπειαν, ὁ συντάκτης τοῦ Χρονικοῦ ἐκείνου πρέπει νὰ ἔγραφε, ὄχι πρὶν καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν χρονιά.

Καὶ ἐπειδὴ τὸ περιστατικὸ τοῦ 1739, συνδέεται ἄμεσα μὲ κάτι πὺ κατὰ κόρο ἔχει μέχρι σήμερον ἐπαναληφθῆ, ὅτι δηλ. ὁ Διονύσιος, καθὼς εἶχε ἐκλεγῆ Μητροπολίτης Λάρισας, μετὰθεσε τὴν ἔδραν τοῦ στὴν Τρίκκη, ἐπειδὴ ἡ Λάρισα ἦταν ἔρημος ἀπὸ (χριστιανούς, προσθέττει, πολὺ ὀρθὰ ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, ὅπου πὺ πάνω) κατ' οἶκον, νομίζουμε ἀναγκαῖο νὰ μεταφέρουμε ἐδῶ ἀπὸ τὰ κείμενα τοῦ Δ. Χατζηγιάννη, μερικὲς πληροφορίες, οἱ ὁποῖες ἀποκαθιστοῦν τὰ γεγονότα στὴν ἱστορικὴ τους θέσι.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ —τελευταίου αὐτοῦ Κυβερνήτη τῆς διοικητικῆς περιοχῆς τῆς Λάρισας— Σεβαστοκράτορα Ἰωάννη Β' Ἀγγέλου (1318 μ.Χ.), σύμφωνα μὲ ἀνέκδοτο χειρόγραφο, ἐπιγραφόμενο «Ἀντωνίου τοῦ ἀγιωτάτου καὶ σοφωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Λαρίσης, ὑπερίτου καὶ ἐξάρχου δευτέρας Θεσσαλίας καὶ πάσης Ἑλλάδος, λόγος εἰς τὸν ἐν ἀγίοις πατέρα ἡμῶν Ἀρχιερέαρχην καὶ θαυματουργὸν Κυπριανὸν Ἀρχιεπίσκοπον Λαρίσης», καὶ ἀποκείμενο στὴν Ὁξφόρδη, τὸ κράτος τοῦ Ἰωάννη Β' διαμελίστηκε ἀπὸ τοὺς ἐπιτόπιους τιμαριούχους, οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὴν διανομή, ἔπεσαν συναμεταξύ τους σὲ τέτοιον βαθμὸν διαμάχης καὶ διαίρεσης, ὥστε ἐπακολούθησαν, «φθοραὶ πραγμάτων, ἀφαιρέσεις βίων» δημεύσεις, ἔξορις, ἀπειλές, θάνατοι· ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὅλα ὁ Μητροπολίτης τῆς πόλης βρέθηκε στὴν ἀνάγκη

νά εγκαταλείψη τὴν ἔδρα του καὶ νὰ μετακομίσει στὴν Τρίκκη. Ὑστερα ἀπὸ ὄλες αὐτὲς τὶς συμφορὰς, ὁ Ἀντώνιος, βροῆκε τὴ Λάρισα ἀκατοίκητη, «φωλεὰ θηρίων καὶ πετεινῶν» καὶ τὸν ὀνομαστὸ Ναὸ τῆς τοῦ Ἁγίου Ἀχιλλείου, «λησιτῶν δρμητήριον».

Ἡ ἐρήμωση αὐτὴ τῆς Λάρισας, ὑπολογίζεται νὰ ἔχη συντελεσθεῖ μεταξὺ 1320 καὶ 1325. Στὰ 1393, οἱ Τούρκοι, ἔθεσαν τέρας στὴν ἐκεῖ Σέρβικη κατοχὴ, καὶ ἔφυγαν στὴν περιοχὴ τῆς Λάρισας μιὰ καινούργια πόλη, τὴν ὁποία ὠνόμασαν Γενί-(νέα) Σιεῖρ (πόλη), (κατὰ τὸ Ἑσικί-(παλαιὰ) Σιεῖρ, Ἀκ-Σιεῖρ, (Ἀξάρι) κτλ.), καὶ ἡ ὁποία προώδευσε καὶ μεγάλωσε, ὡς Τουρκόπολη ὁμῶς μονάχα. Γιατί, τὸ χριστιανικὸ τῆς στοιχεῖο, ἦταν τόσο ἀσήμαντο, ὥστε οὔτε μιὰ μονάχα ἐνορία δὲ μπορούσε ν' ἀπαρτίσει.

Κι ὄχι μονάχα τότε, ἀλλὰ κι ἐπὶ ἑκατὸν πενήντα ἀκόμα χρόνια (γύρω στὰ 1600), ἀλλὰ κι ἀκόμα ἀργότερα, ἐξακολουθοῦσε ἡ Λάρισα νὰ βρίσκεται στὴν ἴδια σχεδὸν κατάστασι ἀπὸ ἀποψη χριστιανικοῦ στοιχείου. Ἔτσι πού, Ἰσαμὲ τὰ 1739, ὁ κάθε φορὰ Μητροπολίτης Λάρισας, ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐδρεύη στὴν Τρίκκη καὶ κατὰ συνέπεια, δὲν ὑπῆρχε περίπτωση νὰ διορίζεται, οὔτε καὶ διωριζόταν, ἰ δ ι α ἰ τ ε ρ ο ς Ἐπίσκοπος τῆς Ἐπισκοπῆς Τρίκκης. Ὁ ἐκάστοτε δηλ. Μητροπολίτης Λάρισας, τυπικὰ μονάχα, ἦταν Μητροπολίτης τῆς, οὐσιαστικὰ ὁμῶς, ἦταν Ἐπίσκοπος Τρίκκης.

Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο κι ὁ Διονύσιος, ἔδρευσε κατ' εὐθείαν στὴν Τρίκκη, ἐνῶ εἶχε διωρισθῆ Μητροπολίτης Λάρισας. Ἡ πόλη αὐτὴ, στὴν ἐποχὴ του, ἦταν μὲν ἓνα πολυάνθρωπο καὶ ἑμπορικὸ, ἴσαμὲ τὴν τότε Θεσσαλονίκη κέντρο, ἐξακολουθοῦσε ὁμῶς ἀκόμα νὰ εἶναι ἔρημη ἀπὸ χριστιανούς.

Τὰ πρακτικὰ τῶν Ἐπισκοπικῶν ἐκλογῶν καὶ τῶν χειροτονιῶν τῆς περιοχῆς, διαβάζονται, γράφει ὁ Δ. Χατζηγιάννης, στοὺς δυὸ κώδικες τῆς Μητρόπολης Λάρισας, κι ἀπ' αὐτοὺς δημοσιεύει αὐτὸς ἀπόσπασμα τοῦ Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ γραμματοῦ τῆς ἐκλογῆς, γιὰ πρώτη

φορὰ ὑστερα ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνες, χωριστοῦ πιά Ἐπισκοποῦ Τρίκκης, τὸν Κωσταντίου. Τὸ πατριαρχικὸ αὐτὸ γράμμα, ἐκδόθηκε στὰ 1739. Ὁ δὲ Κωσταντίος, χειροτονήθηκε στίς 6 Μαΐου τοῦ 1739 (κώδ. Τρίκκης, φυλλ. 88α) στὸν πάνσεπτο Ναὸ τοῦ Ἁγ. Ἀχιλλείου τῆς Μητρόπολης Λάρισας.

Σχολιάζοντας ὁ Δ. Σάρρος τὸ Σηλιτευτικὸ τοῦ Μάξιμου (ὅπου πρὸ πάνω, σελ. 175 καὶ ἐπ.), ἐκφράζει τὴ γνώμη ὅτι, μιὰ πού αὐτὸς, ὄλες —τὶς πολυάριθμες— ὁμιλίαι του, τὶς εἶχε συνταγμέναι «εἰς δημοδωστερὰν γλώσσαν», τὸ Σηλιτευτικὸ— πού παραδόξως τὸν σύνταξε σὲ ἀρχαία—πιθανὸν νὰ τὸν ἔξεφώνησε σὲ ἀπλῆ πρῶτα γλώσσα, καὶ κατόπι νὰ τὸν μετέτρεψε σὲ ἀρχαϊόπρεπο ρητορικὸ γύμνασμα, χάριν τῶν μαθητῶν του.

Εἶναι ἀληθινὰ ἄξιο ἀπορίας, πῶς ὁ Δ. Σάρρος, σχετικὰ μὲ τὸ σχηματισμὸ αὐτῆς του τῆς κρίσεως, δὲν ἔδωσε τὴν προσήκουσα προσοχὴ στὰ ἐξῆς σημεῖα :

Ὅτι ὁ Σηλιτευτικὸς, συντάχθηκε ἀπὸ τὸ Μάξιμο, σὲ μιὰ περίοδο ἑκτακτῆς ἀναταραχῆς κατὰ τὴν ὁποία, τὰ γεγονότα τῆς κάθε στιγμῆς, ἦταν σφαγές, δηώσεις, αἰχμαλωτισμοί, ἐμπρησμοί, κατεδαφίσεις : Τρόμοι καὶ φρίκαι ἀπὸ τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ἐκδικητικῆς μανίας τῶν Τούρκων, ἡ ὁποία, ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα ἀντικείμενά της, εἶχε τοὺς Ναοὺς τῆς πόλης, κι αὐτοὺς ἀκόμα τοὺς ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη της, οἱ ὁποῖοι καὶ ὅλοι κατερειπώθηκαν.

Ὅτι τὸ κείμενό του, πού καταλαμβάνει 23 σελίδαι (0,25Χ0,18) τῶν Ἡπειρ. Χρονικῶν, συντάχθηκε ἀπὸ τὸ Μάξιμο μέσα σὲ μόνον δεκατρεῖς ἡμέραις —ὁ ἴδιος πρόσθεσε στὸ τέλος του τὴν ἡμερομηνία : Σεπτεμβρίου κδη (24η) καὶ τὸ κίνημα ἐκδηλώθηκε τὴ νύχτα 10—11 τοῦ ἴδιου μηνά— καὶ μάλιστα σὲ γλώσσα ἀρχαῖζουσα, μέσα στὸ τρομακτικὸ ἐκεῖνο περιβάλλον.

Ὅτι κι ἂν ἀκόμα δεχτοῦμε ὅτι, κατὰ ἀπὸ παρόμοιαι συνθήκαι, ἦταν δυνατὸ νὰ κἀνη κήρυγμα ὁ Μάξιμος, πῶς θὰ μπορούσε νὰ ἀπαγγεῖλη σὲ δημόσιο τόπο, λόγο, πού χαρακτήριζε τοὺς Τούρκους δ α ι μ ὀ ν ι α (σελ. 209), ἄ σ ε β ε ἰ ς (σελ. 205,

208), σφαγείς, ἑξανδραποδιστές, τυράννους, καταπιστές (σελ. 195, 199, 201, 202), κι ἀπὸ τὸν ὁποῖο φαινόταν ὅτι ἦταν, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐντόπιους ποὺ συμμετείχαν στὴν Ἐπανάσταση.

Ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Μάξιμος πληροφορεῖ, ὅτι, ὅταν συνέταξε τὸ Στηλιτευτικό, ἦταν ἔγκλειστος· ὄχι ἐν εἰρκῆ, ὅπως δέχεται ὁ Δ. Σάρρος — πῶς τάχα ὁ Μάξιμος, φυλακισμένος, πιθανότατα μαζὴ μὲ ἄλλους, θὰ εἶχε τὸν τρόπο καὶ τὴν εὐκαιρία, ἀλλὰ καὶ τὴν ἡρεμία νὰ συντάσῃ μακροσκελέστατο χειρόγραφο σὲ ἀρχαῖζουσα γλῶσσα; κι ἔπειτα, ἀν τὸν εἶχαν συλλάβει οἱ Τούρκοι, γιατί δὲν θὰ τὸν ἐξουθένωναν κι αὐτὸν ὅπως καὶ τοὺς ἄλλους κληρικούς, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο ὁ ἴδιος μᾶς πληρο-

φορεῖ:— ὄχι λοιπὸν σὲ φυλακῆ, ἀλλὰ σὲ σκῆτη, σὲ ἀσκητήριον, σὲ μοναστήρι. Ἡ λέξις ἔγκλειστος, ἔχει πιθανότερα σχέση μὲ τὴν ἀντίστοιχη ἐκκλησιαστικὴ ὀρολογία ἔγκλειστρα καὶ ἔγκλειστον, ποὺ σημαίνει ἀσκητήριον. Ἐπειτα, ἀν ἦταν φυλακισμένος — ὅπως δέχεται ὁ Δ. Σάρρος — πῶς θὰ μποροῦσε ὁ Μάξιμος ν' ἀπαγγεῖλι τὸ λόγο του αὐτό, σὲ δημόσια συγκέντρωση;

Ὅτι τέλος, δὲν εἶναι πολλαπλᾶ δεκτὸ ὅτι ὁ Μάξιμος, ὕστερα ἀπὸ ἓνα τέτοιο ἐπαναστατικὸ κίνημα καὶ μιὰ παρόμοια μορφῆς αἱματηρὴ καταστολὴ του, αὐτὸς ὁ ψοφοδεής, θὰ τολμοῦσε νὰ διδάσκῃ παρόμοια πράγματα, οὔτε καὶ στοὺς μαθητὲς του.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

ΚΩΣΤΑ ΛΑΖΑΡΙΔΗ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΡΑΔΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κατά τή διεξαγωγή τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγῶνων τοῦ 1821 πολλοὶ Ἑπειρῶτες συνέβαλον στήν ἐπιτυχία τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ ποικιλοτρόπως, εἴτε ὡς ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων, εἴτε καί ὡς ἀγωνιστές πολεμώντας στή πεδία τῶν μαχῶν. Πολλά ὅμως ἀπ' τὰ ὀνόματα τῶν τέτοιων ἀγωνιστῶν παρέμειναν καί παραμένουν ἀκόμη ἀγνωστα σ' ἐμᾶς καί γιά πολλά ἱστορικά πρόσωπα, οἱ συγγραφεῖς τῆς ἱστορίας μας ἀσχολήθηκαν πολὺ λιγώτερο, ἀπ' ὅσο ἐπρεπε νά ἀσχοληθοῦν. Μιά τέτοια ἱστορική προσωπικότητα, πού ἐργάστηκε προεπαναστατικά, ἔδρασε κατά τή διάρκεια τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, ἀλλά καί προσέφερε πολὺτιμες ἐθνικές ὑπηρεσίες καί ὕστερα ἀπ' τήν ἀποκατάσταση τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, ὑπήρξεν ὁ Ἑπειρῶτης Κων. Ράδος, γιά τὸν ὁποῖο ἀφιερώνεται τὸ παρακάτω βιογραφικὸ σημεῖωμα.

Ι. Καταγωγή καί νεανικά χρόνια τοῦ Κ. Ράδου

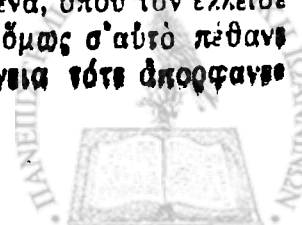
Ὁ Κων. Ράδος γεννήθηκε στὸ Τσεπέλοβο, ἓνα ἀπ' τὰ μεγαλειότερα χωριά τοῦ Ζαγοριοῦ, στὰ 1785. Τὸ Τσεπέλοβο ἦταν τότε σὲ μεγάλο στάδιο ἀκμῆς καί ἐθεωρεῖτο σὰν ἓνα ἀπ' τὰ περιφημότερα χωριά. Ἡ οἰκογένειά του ἦταν ἀρκετὰ εὐπορή καί φριστοκρατική. Ὁ παππὸς του, Κων. Ρά-

δος κι αὐτός, διετέλεσε γιά πολλὰ χρόνια προεστῶς τοῦ Ζαγοριοῦ στὰ Γιάννενα. Ὁ πατέρας του, ὅπως ὅλοι οἱ Ζαγορίσιοι τότε, ἦταν ταξιδεμένος στὸ Γαλάζι τῆς Μολδαβίας, ὅπου εἶχεν ἐπιδοθῆ σὲ διάφορα ἐμπόρια, κι' εἶχε ἀφίσει τὴν οἰκογένειά του στὸ χωριό. Ὁ Κων. Ράδος τὰ πρῶτα γράμματα τὰ ἔμαθε στὸ χωριό του, ὅπου λειτουργοῦσε, ὅπως σ' ὅλα τὰ χωριά τοῦ Ζαγοριοῦ, περίφημο σχολεῖο. Ὅταν ὅμως ὁ Κων. Ράδος εἶχε πιά γίνει 12 χρονῶν, δηλ. στὰ 1797 συνέβη στήν οἰκογένειά του κάποιον γεγονός ὃχι καί τόσο εὐχάριστο, στὸ ὁποῖο ὀφείλεται ὅλη ἡ μετέπειτα ἐξέλιξη τῆς σταδιοδρομίας του. Τῆ χρονιά ἐκείνη ὁ παπ-

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΡΑΔΟΣ

πὸς του ὑπέπεσε στή δυσμένεια τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Γιά πιά ἀκριβῶς αἰτία ἔγινε αὐτό, δὲν εἶναι τελειωτικά ἐξακριβωμένο. Μποροῦμε ὅμως νά συμπεράνουμε, ὅτι αὐτὸ θά συνέβη ἢ γιὰ τὸν ὅτι ὁ Ἀλῆς θά κατεπάτησε τὰ προνόμια τοῦ Ζαγοριοῦ καί καυτηριάστηκε ἀπ' τὸ γέρο - προεστῶτα ἢ γιά κατέναν ἄλλο σκοπὸ σατανικό, ἀπ' ἐκείνους πού μηχανευόταν τὸ σατανικὸ πνεῦμα τοῦ Ἀλῆ, ὅπως ἦταν σφετερισμὸς παρουσίας κλπ. Ἐνῶ λοιπὸν ὁ γέρο Ράδος βρισκόταν στὸ Τσεπέλοβο ὁ Ἀλῆς ἔστειλε καί τὸν προσκάλεσε στὰ Γιάννενα, ὅπου τὸν ἔκλεισε σὲ κρατητήριο. Μέσα ὅμως σ' αὐτὸ πέθανε ὁ γέροντας. Ἡ οἰκογένεια τότε ἀπορφαν-

μένη πιά απ' τὸ μοναδικὸ προστάτη της στὸ χωριό, τὸ γέροντα, ἐπειδὴ φοβήθηκε μήπως ἡ ὀργή τοῦ Ἀλῆ ξεσπάσει κατ'ἐπάνω της, ἐγκατάλειψε τὸ σπίτι κι ὅλη τὴν περιουσία στὸ χωριό, ἡ ὁποία χάθηκε κι ἀναγκάστηκε νὰ φύγη τὸ γλυγορώτερο νὰ πάη στὸ Γαλάζι. Ἡ φυγὴ βέβαια τῆς οἰκογένειας ἔγινε ὄχι διὰ μέσου τῶν Γιαννίνων, ἀλλὰ ἀκολουθώντας τὸ δρόμο τῶν ταξιδιωτῶν τοῦ Ρόβα, διὰ ξηρᾶς. Ὑστερα βέβαια ἀπὸ πολυήμερο καὶ πολὺ κουραστικὸ ταξίδι ἔφθασε ἐκεῖ πού ἦταν ὁ φυσικὸς της πιά προστάτης καὶ ὅπου δὲν θὰ μπορούσαν νὰ τὴ φθάσουν τὰ ὅποια διήποτε καταχθόνια σχέδια τοῦ Ἀλῆ.

Ὁ μικρὸς τότε Κ. Ράδος μῆκε σὲ σχολεῖο στὸ Γαλάζι γιὰ νὰ συνεχίση τὰ μαθήματά του, νὰ τελειοποιηθῆ βέβαια στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἀλλὰ ταυτόχρονα ὁ πατέρας του ἐπιθυμοῦσε νὰ μαθαίνῃ Ἱταλικά καὶ Γαλλικά, γιὰ τὸν προώριζε κι αὐτὸν γιὰ τὶς ἐμπορικὰς ὑποθέσεις. Γιὰ κακὴ ὁμως τύχη στὰ 1790, ἦτοι ὕστερα ἀπὸ 3 χρόνια, ἀπ' τὴ μετάβαση τῆς οἰκογενείας στὸ Γαλάζι, πέθανε ὁ πατέρας κι ἔμεινε ὁ μικρὸς Κωνσταντῖνος ἀπροστάτευτος. Πολλοὶ ἱστορικοὶ παρουσιάζουν τὸν Κων. Ράδο ὅτι μορφώθηκε στὴν Πίζα τῆς Ἱταλίας. Ὁ Ι. Λαμπρίδης ὁμως πού ἔγραψε ἀρκετὰ γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ δὲν ἀναφέρει καθόλου γιὰ τὴ μόρφωση, πού πῆρε ὁ Ράδος στὴν Ἱταλία. Τὸ πιὸ πιθανὸ εἶναι, ὅτι ὁ Κ. Ράδος, ὕστερα ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του σὲ ἡλικία 15—16 χρονῶν, πῆγε στὴν Πίζα τῆς Ἱταλίας, ὅπου τελειοποίησε τὶς σπουδές του. Ἐκεῖ κατὰ τὰ χρόνια τῶν σπουδῶν του μυστήθηκε στὸν καρβοναρισμὸ, μιὰ μυστικὴ εἰσαγγελία μὲ σκοποὺς ἀπελευθερωτικούς. Πόσα χρόνια ἔμεινε στὴν Πίζα δὲν ξαίρουμε, οὔτε καὶ πότε ἀκριβῶς ἐφυγεν ἀπ' αὐτήν. Ἐκεῖνο ποῦναι σωστό, εἶναι ὅτι ὁ Κων. Ράδος φεύγοντας ἀπ' τὴν Ἱταλία δὲν γύρισε οὔτε στὸ Τσεπέλοβο, μὲ τὸ ὅποιο ἴσως τίποτε πιά δὲν τὸν συνέδεε, οὔτε στὸ Γαλάζι τῆς Μολδαβίας, ἀλλὰ στὴ Μόσχα τῆς Ρωσίας, ὅπου ἐκεῖ ἦταν καὶ ἄλλοι πολλοὶ πατριῶτες πολὺ καλὰ ἐγκατεστημένοι. Ἰσως πῆγαν ἐκεῖ μὲ τὴν πρόκλησά τους, αὐτοὶ τὸν προστάτευσαν

καὶ ἐπεδόθηκε σὲ διάφορα ἐμπόρια, ὅπου πρόκοψε πολὺ. Ἡ παραμονὴ του στὴ Μόσχα κράτησε μέχρι τὸ 1818, πού μπῆκαν οἱ Γάλλοι στὴ Ρωσία κάτω ἀπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος.

2. Ὁ Ράδος ἐμπνευστὴς τῆς ἰδέας τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας

Τὰ χρόνια, πού βρισκόταν στὴ Μόσχα ὁ Κων. Ράδος, εἶτε γιὰτὶ ἀκόμα, ἀπ' τὴ μνήμη τοῦ θανάτου τοῦ παπποῦ του ἔτρεφε μῖσος πρὸς τοὺς Τούρκους, εἶτε γιὰτὶ εἶχε δοκιμάσει ἀπὸ μικρὸς ἀκόμα τὴν πικρία τῆς σκλαβιάς, ἀλλὰ μᾶλλον γιὰτὶ τὸν εἶχαν ἐπηρεάσει οἱ ἰδέες τοῦ καρβοναρισμοῦ, στὸν ὁποῖον εἶχε μυηθῆ στὴν Ἱταλία, συνέλαβε ὁ πρῶτος τὴν ἰδέα, ὅτι ἔπρεπε νὰ συστηθῆ μιὰ εἰσαγγελία μυστικὴ, πού γιὰ σκοπὸ της νάχη τὴν ἐξέγερση τοῦ σκλαβωμένου Ἑλληνικοῦ γένους κατὰ τοῦ τυράννου. Τὶς ἀντιλήψεις του αὐτὲς τὶς ἐκμυστηρεύτηκε καὶ σὲ ἄλλους πατριῶτες, ἰδιαίτερα μάλιστα στὸν Ἀναγνωστόπουλο, πού ὑπῆρξε κι αὐτὸς ἓνας ἀπ' τοὺς πρῶτους συντελεστὰς τῆς ἰδρύσεως τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, στὸν Τσακάλωφ καὶ τὸν Σκουφᾶ πού βρισκόταν κι αὐτοὶ τότε στὴ Μόσχα.

Ἡ ἰδέα τοῦ Ράδου ἔκαμε ἐντύπωση. Ἀρесе αὐτὴ σὲ ὄλους καὶ ἀρχισαν νὰ συζητοῦν τότε μὲ κάποιον ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό. Καὶ δὲν ξαίρουμε πὶὸ θὰ ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν συνηνοήσεων αὐτῶν, ἀν δὲν μεσολαβοῦσαν ἡ εἰσβολὴ τῶν Γάλλων στὴ Μόσχα, ὅπως εἶπαμε παραπάνω στὰ 1812, πού χάλασε τὰ σχέδιά τους, γιὰτὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ διασκορπισθοῦν ἄλλοι πρὸς ἐδῶ κι ἄλλοι πρὸς ἐκεῖ. Μὲ τὴν εἰσβολὴ ὁ Σκουφᾶς καὶ ὁ Τσακάλωφ φοβήθηκαν ἀπὸ τοὺς Γάλλους καὶ κατέφυγαν στὰ νοτιώτερα μέρη τῆς Ρωσίας. Ὁ Κων. Ράδος ὁμως ἔκαμε τὸ ἀντίθετο. Καθόλου δὲν φοβήθηκε ἀπ' τοὺς Γάλλους, γιὰτὶ, ὅπως καὶ πολλοὶ Ἕλληνες τότε, περιέμεναν κάποια ὑποστήριξη ἀπ' τὴ Γαλλία, γι αὐτὸ ἦταν ὁπαδοὶ τῶν Γαλλικῶν ἰδεῶν. Παρέμεινε στὴ Μόσχα κι ἐπειδὴ ἤξαιρε καλὰ τὴ Γαλλικὴ γλῶσσα, περιποιήθηκε τοὺς Γάλλους ἀξιοματικούς καὶ στρατιώτες. Ἀργότερα ὁμως, ὅταν τὰ πράγματα πῆγαν ἄλλη τροπὴ, φοβήθηκε ἀπ' τοὺς

Ρώσους για να παραμείνη στη Μόσχα και για αυτό με την υποχώρηση του Γαλλικού στρατού απ' τη Ρωσία, ακολούθησε κι αυτός ως πρόσφυγας μέχρι την Πολωνική πόλη Βίλνα. Εκεί απέκτησε υπηκοότητα Γαλλική, πήρα Γαλλικό διαβατήριο και άλλαξε κατεύθυνση στο δρομολόγιό του. Πήγε πρώτα στη Βλαχιά, έπειτα στην Πόλη και τέλος στα 1814 καταστάλαξε στη Σμύρνη, όπου άρχισε να επιδιώκεται σε διάφορες έμπορικες επιχειρήσεις.

3. 'Ο Ράδος γίνεται επίσημο μέλος της Φιλικής 'Εταιρείας

Είχαν περάσει πιά τέσσερα χρόνια από τότε, πού ο Ράδος έγκατεστάθηκε στη Σμύρνη και είχε χάσει παντελώς τα ίχνη των συμπατριωτών του, με τους όποιους στη Μόσχα είχαν αρχίσει να συζητούν για την ίδρυση της μυστικής εταιρείας. Ένα πρωί όμως στα 1818 παρουσιάζεται στο δωμάτιό του ο Τσακάλωφ, τον άγκαλιάζει και με συγκίνηση του αναγγέλλει το μεγάλο γεγονός, ότι η ιδέα του είχε πραγματοποιηθῆ, ότι είχε συστηθῆ πριν και πολύ καιρό η Φιλική 'Εταιρεία, η οποία είχε αρχίσει να εργάζεται αποτελεσματικά. Τόν έμυήσε τότε με τον τρόπον με τον όποιον έμυούντο στα μυστικά της Φιλικής 'Εταιρείας

1. Καθώς γράφει ο φιλικός 'Ιωάν. Φιλήμων η μύηση των μελών της Φιλικής 'Εταιρείας γινόταν κατά τον ακόλουθο τρόπο: Βλέπε Γ. Βαλέτα: «'Ανθολογία της Δημοτικής πεζογραφίας» Τόμ. Α' σελ. 500 - 501. «.. τοιουτοτρόπως έβιχλιάζοντο βαθύτερα τα φρονήματά του. Τότε του έξηγείτο το πνεύμα της 'Εταιρείας, ως συνισταμένης καθαρώς από 'Ελληνας φιλοπάτριδας και όνομαζομένη 'Εταιρία των Φιλικών, σκοπόν έχουσα την άπελευθέρωση και την εύδαιμονία του 'Εθνους. Μετά μίαν ημέραν συνήρχοντο και πάλιν σιωπώντες οι δύο εις μέρος άσφαλές. Πρώτον έτίθετο επί τινος τραπέζης μία εικών επάνω της οποίας άφηνεν ούτως έν κρηόν. 'Αλλά και εις αυτήν την ώραν έρωτάτο κατ' έπανάληψιν και ειχεν ακόμη καιρόν να παραιτηθῆ, εάν δέν έστοχάζετο Ικανόν τον εαυτόν του. 'Από τον δεσμόν, εις τον όπολον έμβαινε, ο θάνατος μόνος ήτο το μέσον της σωτηρίας του. 'Η μεταμέλειά του μετ' όλίγην ώραν ήτο άσυγχώρητος. Τοιουτοτρόπως έγινοντο δεύτεραι δοκιμαί της χαρακτηριστικής σταθερότητός του και έδίδοντο όλα τα σημεια της άπαρβιάστου προαιρέσεως. 'Εγυονάτιζε μετέπειτα ήτλησεν της τραπέζης μάκρον με το δεξιόν γόνυ.

και άφου τον ώρκισε το σχετικό όρκο' έγινε πιά και ο Ράδος επίσημο μέλος της Φιλικής 'Εταιρείας και ανέλαβε έκτακτη και υπεύθυνη εργασία και άποστολή φιλικού, τόσο μέσα στη Σμύρνη όσο και στα περίχωρά της στο εκεί έλληνικό στοιχείο. Δυό χρόνια εργάστηκε εκεί ο Κων. Ράδος με άριστα αποτελέσματα στον τομέα, τον όποιο ανέλαβε. Στα 1820 όμως, όταν ο 'Αλέξανδρος 'Υψηλάντης μπήκε στη Μολδαυία, τα πράγματα πήραν κάποια δυσάρεστη τροπή. 'Εγινε στη Σμύρνη κάποια προδοσία σχετικά με τη δράση της Φιλικής 'Εταιρείας και μόλις μετά βίας ο Κων. Ράδος κατόρθωσε να ξεφύγη τη σύλληψη και να σωθῆ απ' το

'Ο κατηχητής σχηματίζων τρις εις αυτόν το σημειον του Σταυρου, άφου του έδινε να άσπασθῆ την εικόνα, έφερε το δεξιόν χέρι του επάνω εις αυτήν άνοιχτό και σβήνων κάθε άλλο κρηόν, παρέδιδε εις τούτον άναμένον το κίτρινο, το όποιον έπρεπε να βαστά με την άριστερά χείρα του. Τότε κατανυκτικός και με φωνήν πάσχουσαν έλεγε: «'Αυτό το κρηόν είναι ο μόνος μάρτυς, τον όποιον η δυστυχής πατρίς μας λαμβάνει, όταν τα τέκνα της ύμνώσει τον όρκον της έλευθερίας των». 'Ο κατηχούμενος εύθυσ έσχημάτιζε άπαξ το σημειο του Σταυρου και ένω ο άλλος άνεγίνωσκε, αυτός επανελάμβανε τον Μέγαν όρκον μ' όλον το άνήκον εις την ιερότητα και το μεγαλειον της υποθέσεως σέβας».

2. Κατά τον αυτόν πάντοτε φιλικόν και άγωνιστήν Φιλήμονα ο Μέγας 'Ορκος διελάμβανε τα έξης: «'Ορκίζομαι ένώπιον του, άληθινου θεου οικειοθελώς, ότι θέλω ειμαι επί ζωής μου πιστός εις την 'Εταιρία κατά πάντα. Να μη φανερώσω το παραμικρό από τα σημεια και λόγους της, μήτε να σταθώ κατ' ούδένα λόγο η άφορμή του να καταλάβωσι άλλοι ποτέ ότι γνωρίζω τι περι τούτων, μήτε εις συγγενεις μου, μήτε εις πνευματικόν η φίλον μου. 'Ορκίζομαι, ότι εις το έξης δέν θέλω έμβει εις καμιά άλλη εταιρία, όποια και αν είναι, μήτε εις κανένα δεσμό υποχρεωτικό και μάλιστα, όποιονδήποτε δεσμό αν ειχα και τον πλέον αδιάφορα ως προς την εταιρία, θέλω τον νομίζω ως μηδέν. 'Ορκίζομαι, ότι θέλω τρέφει εις την καρδιά μου αδιάλλακτο μίσος εναντίον των τυραννων της πατρίδος μου, των όπαδών και των όμοφρόνων με τούτους. Θέλω ενεργεί κατά πάντα τρόπον προς βλάβη των και αυτόν τον παντελή δλεθρό των, όταν η περισταση συγχωρησει. 'Ορκίζομαι να μη μεταχειρισθώ ποτέ βίαν δια να συγγνωρισθώ με κανένα Συνάδελφον, προσέχω έξ εναντίας με τη μεγαλειότερα επιμέλεια να μη λανθασθώ κατά τοσο, γινούμενος αίτιος άπολούθουν τινός ανθρωπίνου».

θάνατο βγαίνοντας μ' ένα μικρό πλοιάριο κρυφά στην Τήνο. Στο ζήτημα αυτό της σωτηρίας του συνετέλεσε πολύ η Γαλλική του ύψηκοότητα.

4. *Ο Ράδος λαμβάνει ενεργό μέρος στο άγωνα*

Εκεί στην Τήνο ο Ράδος δέν παρέμεινε πολὺν καιρό, γιατί μόλις στα 1821 κηρύχτηκε ἐπίσημα πιά η Ἑλληνική Ἐπανάσταση στην Πελοπόννησο, ἔφυγεν ἀπ' ἐκεῖ καὶ ἦλθε στην Κόρινθο καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πέρασε στη Στερεὰ Ἑλλάδα. Ἐκεῖ τότε λίγο ἔλειψε νὰ θανατωθῆ ἀπ' τὸν Ὀδυσσεῖα Ἀνδροῦτσο. Ὁ Ράδος ἦταν συγγενῆς τοῦ Ἀλεξ. Νούτσο μυστικοσυμβούλου τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, πὸν κατήγετο ἀπ' τὸ Καπέσοβο. Ἐκείνη δὲ τὴν ἐποχὴ ὁ Ἀλ. Νούτσος εἶχε λάβει καὶ αὐτὸς μέρος στὸν Ἱερό Ἄγωνα.

Καθὼς εἶναι γνωστὸ εἰς τὴν ἱστορία τότε ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος θεωρήθηκε ὑπολιτὸς εἰς τὴν ἐπαναστατικὴ Διοικουσα ἐπιτροπὴ καὶ στάλθηκαν πρὸς αὐτὸν γιὰ νὰ τὸν νοθεύσουν ὁ Ἀλέξιος Νούτσος, ὁ Παλάσκας καὶ ὁ Κων. Ράδος. Ὅταν ἔφθασαν οἱ τρεῖς τους στὸ Δίστομο, θεωρήθηκε καλὸ νὰ χωρισθοῦν καὶ ὁ Κ. Ράδος νὰ πάη στην Παρνασσίδα γιὰ νὰ συναντήσῃ κάτι ἄλλους ὀπλαρχηγούς. Ἔτσι ἀπ' τὸ γεγονὸς αὐτὸ σώθηκε, γιατί τοὺς δυὸ ἄλλους, Νούτσο καὶ Παλάσκα, ὁ Ἀνδροῦτσος τοὺς σκότωσε ἅμα ἔφθασαν στὸ στρατόπεδό του.

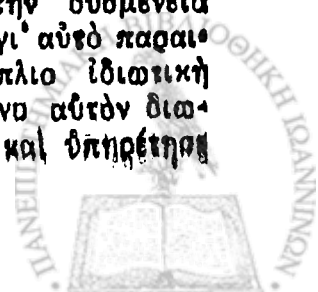
Ἐπειὴ ἀπ' τὸ φόνον τῶν ἀνωτέρων καὶ τῆ σωτηρία του μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὁ Ράδος κατέφυγε καὶ πάλι στην Πελοπόννησο καὶ διορίστηκε στὰ 1822^α ἑπαρχος στην Ἄνδρο καὶ κατόπιν ἑπαρχος στην Τρίπολη. Σ' αὐτὴ παρέμεινε ἑπαρχος μέχρι τὸ 1825, ὁπότε μεσολάβησε ἡ εἰσβολὴ σ' αὐτὴ τοῦ Ἱμπραήμ Πασσᾶ. Μαζὺ μὲ τοὺς ἄλλους Τριπολιτσιώτες ὁ Ράδος κατέφυγε στὰ βουνὰ τῆς Ἀρκαδίας, ὅπου περιπλανήθηκε καὶ ταλαιπωρήθηκε ἄρκετὸν καιρό. Ἡ προσωρινὴ ὁμως διοίκηση τὴν ἴδια χρονιά, στὰ 1825, τοῦ ἀνέθεσε νὰ πάη στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καὶ νὰ ἐνεργήσῃ ἔργον γιὰ νὰ κατασκευασθοῦν πυρπολικά. Κατόπι δὲ τὸν διώρισε μέλος ἑνὸς ἐπιτελείου ἐπιτροπῆ γιὰ νὰ συνάψουν

κάποιο δάνειο καὶ νὰ παραδώσουν τὰ χρήματα στοὺς ὀπλαρχηγούς τῆς Ἐπανάστασης. Τέλος δὲ στὸ διάστημα, πὸν κρατοῦσε ἀκόμα ὁ ἱερός ἀγὼνας πῆρε ἐμπιστευτικὴ διαταγὴ νὰ ἐπιβλέπῃ τις πράξεις τῶν ξένων ραδιούργων σ' ὅλη τὴν περιοχὴ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους. Εἶχαν τεθῆ τότε ὅλες οἱ ἀρχὲς τῆς περιοχῆς τοῦ Αἰγαίου κάτω ἀπ' τις διαταγές του.

5. *Ο Ράδος στην ὑπηρεσία τοῦ Ἐλευθέρου κράτους*

Ἀφοῦ τελείωσεν ὁ ἀγὼνας καὶ ἀνέλαβε ὁ Καποδίστριας τὴ διακυβέρνηση τῆς χώρας, ὁ Κων. Ράδος ἐθεώρησε καλὸ νὰ παρουσιασθῆ σ' αὐτόν. Τὸν συνήνησε στην Ἀΐγινα κατὰ τὸ 1828. Ὁ Καποδίστριας, πὸν εἶχε σαφὴ γνώση τῶν πατριωτικῶν αὐτοῦ ἐκδουλεύσεων καὶ θυσιῶν κατὰ τὰ ἐπαναστατικὰ χρόνια καὶ τὸν εἶχε ἐκτιμῆσει πάρα πολὺ, ἀμέσως τὸν διώρισε προσωρινὸ διοικητὴ τῆς Ναυπλίας. Τὸ Ναύπλιο τότε ἦτο πρωτεύουσα τοῦ Κράτους. Κατόπι τὸν διώρισε ἔκτακτο ἐπίτροπο τῆς Ἀργολίδος, ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ γιὰ ἄρκετὸ χρονικὸ διάστημα στὸν Κων. Ράδο ἀνατέθηκε ἡ διοίκηση καὶ τοῦ Δημοσίου Ταμεῖου καὶ τοῦ ἰδιαιτέρου τοιούτου τοῦ Κυβερνήτου. Μετὰ ταῦτα διορίστηκε ἔκτακτος ἐπίτροπος τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος στὸ Μεσολόγγι, ὅπου παρέμεινε τοιοῦτος μέχρις ὅτου δολοφονήθηκε ὁ Κυβερνήτης. Κατὰ τὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα ἐξελέγη ἀπὸ τοὺς Ἡπειρώτες δυὸ φορές πληρεξουσιός των γιὰ νὰ τοὺς ἀντιπροσωπεύσῃ στις δυὸ συνελεύσεις, πὸν ἔγιναν στὸ Ἄργος. Κατὰ τὴν πρώτη συνέλευση στὰ 1829, δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ μέρος στις ἐργασίες τῆς συνελεύσεως, ἀλλὰ παραιτήθηκε χάριν τοῦ Χ. Κλωνάρη. Στὴ δεύτερη ὁμως ἔλαβε μέρος.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κυβερνήτου, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι πὸν ἀνέλαβον τὰ τῆς Διοικήσεως τοῦ Κράτους ἦσαν συνταγματικῶν ἰδεῶν, αὐτὸς παρέμεινε πιστὸς στη μνήμη τοῦ Κυβερνήτου ἔπεσε στην δυσμένεια τῶν τότε κυβερνούντων καὶ γι' αὐτὸ παραιτήθηκε καὶ ζοῦσε στὸ Ναύπλιο ἰδιωτικὴ ζωὴ μέχρι τὸ 1839. Τὸ χρόνον αὐτὸν διώρισε καὶ πάλι διοικητὴς καὶ ἀπληρέτης

μέχρι το 1844, όποτε ο Μαυροκορδάτος τον έπαυσε. Την ίδια όμως χρονιά πέφτοντας ο Μαυροκορδάτος ανέλαβε Υπουργός ο Κωλέττης, ο όποιος προσέλαβε και πάλι το Ράδο στη δημόσια υπηρεσία διορίζοντας τον διοικητή των Αθηνών και κατόπι Νομάρχη. Μετά απ' την Αθήνα διετέλεσε Νομάρχης και στη Σύρο και στο Ναύπλιο. Είχε πιά γηράσει και για τούτο στα 1854 άποσύρθηκε με μιá μικρή σύνταξη άγωνιστου Β' τάξεως, την όποία έλάμβανε μέχρις ότου πέθανε σε ηλικία 80 χρονών. Πέθανε στην Αθήνα στα 1865.

6. Διοικητικές Ικανότητες του Κ. Ράδου

Ο Ράδος καθ' όλο το διάστημα του Ιεροῦ άγώνος και τή μετέπειτα διοικητική του υπηρεσία επέδειξε από τις πιο σπάνιες διοικητικές Ικανότητες. Για το λόγο αυτό εκτιμήθηκε τόσο πολύ κι από τον Καποδίστρια, ο όποιος στα γράμματά του προς αυτόν τον αποκαλοῦσε όχι μόνον «άγαπητόν» αλλά και «άγλίνοα» και «πολύ δραστήριον». Τα διοικητικά του αυτά χαρίσματα τα διέγινωσε εύθυσ έξ αρχής και η Προσωρινή Διοίκηση του Αγώνος, η όποία όταν τον διώρισε έπαρχο στην Τριπόλη, με το κήρυμά της στις 23 Δεκεμβρίου 1824 προς τους κατοίκους της έπαρχίας Τριπόλεως έγραφε και τα έξης για τον Κων. Ράδο : «Διά να ήμπορέσωμεν να φέρωμεν εις ταχείαν και εύτυχή έκβασιν, τον όποιον τρέφωμεν μάλλον και Ιερόν άγώνα, είναι ανάγκη, όχι μόνον γενικώς η επικράτεια, αλλά και έκάστη έπαρχία μερικώς να κυβερνάται φρονίμως και έκτάκτως και βέβαια άνευ φρονίμου και έκτάκτου Διοικήσεως είναι αδύνατον να εύδοκιμήσωμεν. Τούτο προνοούσα η Υπεράτη Διοίκησης ένεκρινε και επέκύρωσε Έπαρχον της Έπαρχίας σας τον πατριώτην Κων. Ράδον, άνδρα άξιον να κυβερνήση τα της έπαρχίας σας». Ένεκα και άλλων, βέβαια, άρετών, για τις όποιες θα πούμε πιο κάτω, αλλά κυρίως για τις διοικητικές του Ικανότητες ο Ράδος ειχεν έπιβληθή στη συνείδηση όλων των έπισήμων προσώπων της εποχής του. Παραδείγματός χάριν ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης σε κάποιο γράμμα του γραμμένο στις

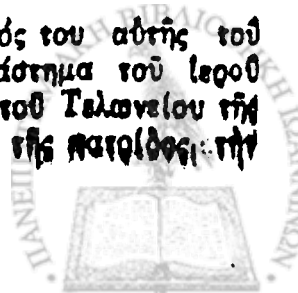
2 Οκτωβρίου 1830, ανάμεσα στα άλλα, έγραφε και τα έξης σ' αυτόν : «... έγώ δε σας εύρίσκω πάντοτε με το γράμμα μου, όπου και αν διατριβετε, διότι σας ύπολήπτομαι...». Κατά δε τον Ι. Λαμπρίδη (Ζαγοριακά σελ. 98) ο Γωάννης Κωλέττης στις 19 Φεβρουαρίου 1831 έγραφε για τον Κ. Ράδο τα έξης : «... ο άνθρωπος, όστις έκ Ναυπλίου (ως προσωρινός Διοικητής και έκτακτος έπίτροπος) έπτάθη άξιός να διοικη να πράγματα της Πελοποννήσου κατά τας πλέον κρισίμους περιστάσεις ήμπορούσε τις να άμφιβάλη ότι ήθελε δυσκολευθῆ να διοικήση τον κάλλιστον λαόν της Δυτικής Ελλάδος ; κλπ.».

7. Η τιμιότητα και η δικαιοσύνη του

Ο Κων. Ράδος κατά την έκτέλεση του καθήκοντός του υπήρξεν όσο κανείς άλλος εύσυνείδητος και τίμιος. Αν και βρέθηκε έπανειλημένως σε πολλές εύνοϊκές περιστάσεις για να γίνη πλούσιος, μ' όλα αυτά ποτέ δεν καταδέχθηκε να έπωφεληθῆ από αυτές. Προτίμησε καθ' όλο το διάστημα της δημοσίας και Ιδιωτικής του ζωής νάχη για όδηγό του πάντοτε την άρετή. Προτίμησε κατά τον Ι. Λαμπρίδη «έντιμον πενίαν παρά άτιμον πλούτον». Για το λόγο αυτό πέθανε πτωχότατος. Η μικρή σύνταξη, την όποία έπαιρνε, δεν του επέτρεψε ποτέ νάχη άποθέματα. Για την τιμιότητά του αναφέρονται διάφορα περιστατικά, όπως και το έξης :

Όταν βρισκόταν στη Μόσχα και ειχαν εισβάλει οι Γάλλοι σ' αυτήν, οι συμπατριώτες του έμπιστεύθηκαν κάποια παρακαταθήκη από άφθονα διαμάντια πολύ μεγάλης αξίας. Κι ένω θα ήταν γι' αυτόν εύκολο πράγμα να καταχρασθῆ μέρος της παρακαταθήκης αυτής η και όλόκληρη, χωρίς βέβαια, κανένα κίνδυνο να παρεξηγηθῆ, αυτός έν τούτοις κατέβαλε άρκετές προσπάθειες δια να τή διαφυλάξη και να την παραδώση άργότερα στους κυρίους της στη Βλαχία άνέκαφη, όπως του την ειχαν αφήσει.

Λόγω της τιμιότητός του αυτής του ανατέθηκε κατά το διάστημα του Ιεροῦ άγώνος και η εκποίηση του Τελωνείου της Σύρου για τις ανάγκες της πατρίδος. τήν

ὅποια ἔφερε σὲ τέλος μὲ συνέπεια ἀνάλογη πρὸς τὴν ἐμπιστοσύνη, πού εἶχαν σ' αὐτόν. Ὅσες φορές ἀνακατεύθηκε σὲ οικονομικὰ διαχειρίσεις, πάντοτε ἐξετέλεσε στὸ ἀκέραιον τὸ καθήκον του ἔχοντας ὁδηγὸ τὸ ἔθνικὸ συμφέρον.

8. Ἡ ἐπήρειά του στὸν Καποδίστρια

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς τετράχρονης σχεδὸν διακυβερνήσεως τῆς χώρας ἀπ' τὸν Καποδίστρια, ὁ Κων. Ράδος ἀνέπτυξε ὅλη του τὴ δραστηριότητα. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ κατεδείχθησαν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ οἱ ἀρετές του. Ὑπῆρξεν ἐργατικώτατος, ἀλλὰ καὶ ἔπαιρνε τὴν ἀρμόζουσα θέση ὅπου ἦταν ἀνάγκη καὶ πολλές φορές διευκόλυνε τὸ ἔργο τοῦ Κυβερνήτου, τὸ ὁποῖο κατὰ τὶς δύσκολες ἐκείνες περιστάσεις τῶν στερήσεων καὶ τῶν παραλόγων ἀπαιτήσεων δὲν ἦταν καθόλου εὐκόλο καὶ εὐχάριστο.

Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ εἶχε καταστῆ ὁ Ράδος ὁ πιὸ πολύτιμος συνεργάτης του, ὁ ὁποῖος πάλι εἶχε ταῦτίσει τὴν ὑπαρξή του μὲ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Κυβερνήτου. Τοῦ ἦταν ὁ Κων. Ράδος πραγματικὰ ἀφωσιωμένος καὶ γι' αὐτὸ πιστὸς στὴ μνήμη του ὑπέφερε ἀρκετὰ ὕστερα ἀπ' τὸ θάνατό του. Ἡ εὐνοια τοῦ Κυβερνήτου σ' αὐτόν ἦταν πολὺ μεγάλη. Πόσο τὸν ἐκτιμοῦσε φαίνεται ἀπ' τὰ παρακάτω ἀποσπάσματα ἐπιστολῶν πρὸς αὐτόν ἀπὸ ἐπιφανεῖς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης στίς 27 Σεπτεμβρίου 1829 τοῦ ἔγραψε: «πολλάκις σὰς ἔγραψα, σὰς ὠμίλησα καὶ ἐνταῦθα (ἐν Ἀργεῖ) προφορικῶς, ἦλθε καὶ ὁ ἀυτάδελφός μου Κωνσταντῖνος, ὥστε βέβαιον ἂν ἦτον ἕνας ἄλλος εἰς τὸν τόπον τοῦ Κων. Ράδου δὲν ἤθελεν καταδεχθῶμεν ποτέ νὰ παραστήσωμεν τὰ δίκαιά μας, ἀλλὰ γνωρίζοντες τὴν εὐνοίαν τοῦ Σοῦ Κυβερνήτου εἰς τὴν εὐγένειά σας καὶ εἰς τὴν εἰλικρινῆ παλαιάν μας φιλίαν στηριζόμενοι κλπ.». Ἀκόμα δὲ καὶ ὁ Γεώργιος Κουντουριώτης σὲ ἕνα γράμμα τοῦ πρὸς αὐτόν στίς 21 Φεβρουαρίου 1829 ἔγραψε: «Σὰς εἶμαι εἰς ἄκρον εὐγνώμων διὰ τὴν ὅποίαν ἀπὸ μόνην σας καλοκαγαθίαν εἶχατε εὐχαριστήσιν νὰ ὀμιλήσητε εἰς τὴν αὐτοῦ βεχρότητα τὸν Κυβερνήτην ἄλλο ἔμψ κλπ.».

Ἀνακεφαλαίωση καὶ συμπεράσματα

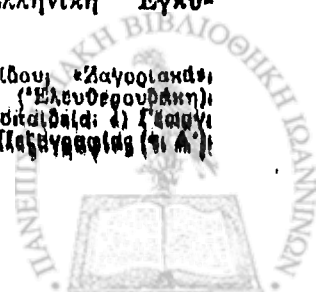
Ὁ Κων. Ράδος προσέφερε στὴν πατρίδα ποικίλες καὶ σπουδαῖες ὑπηρεσίες κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἀγῶνος, πρὶν ἀπ' αὐτόν καὶ ὕστερα ἀπ' τὴν ἀπελευθέρωση. Διεκρίθη πάντοτε γιὰ ἐγκαρτέρηση καὶ ἀφάνταστο πατριωτισμὸ. Ὑπέφερε πολλὰ πλὴς στερήσεις καὶ κακουχίας, δὲν ἐκάμφθη ὅμως ποτέ. Ἐξεπλήρωσε πάντοτε μὲ εὐσυνειδησία τὸ καθήκον του καὶ πάντοτε ὑπῆρξεν ἐνάρετος καὶ τιμιώτατος, τόσο κατὰ τὸν δημόσιον ὅσον καὶ κατὰ τὸν ἰδιωτικὸ του βίον. Ποτὲ δὲν ὑπῆρξεν ἀρχομανής, ἀλλὰ πάντοτε τὸν διέκρινε μετριοφροσύνη. Οἱ ἀναμνήσεις, πού ἄφησε ἀπ' τὶς διοικητικὰς του ὑπηρεσίας ὑπῆρξαν ὅλες ἀριστες, γιὰτὶ μὲ τὸν ἀγαθὸ καὶ πρῶο χαρακτῆρα του ἦταν πάντοτε συμβιβαστικὸς καὶ μεγαλόκαρδος κατὰ τὴν κρίσιμη ἐποχὴ, πού πέρασεν ἡ πατρίδα στὰ πρῶτα μεταπελευθερωτικὰ χρόνια. Τὸ ὄνομά του τιμᾷ τὴν Ἡπειρο γενικά, ἀλλὰ καὶ τὴ γενέτειρά του ἰδιαίτερα. Ἡ στενωτέρη πατρίδα του, τὸ ἱστορικὸ Τσεπέλοβο, στὸ ὁποῖο ὁ σπουδαῖος αὐτὸς ἀγωνιστὴς εἶδε τὸ πρῶτον φῶς τῆς ζωῆς του καὶ πέρασε τὰ πρῶτα του παιδικὰ χρόνια, ὡς καυχᾶται γιὰ τὸ ἐνδοξο τέκνο του. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὑπέροχου καθήκον γιὰ τὴ μνήμη τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς προσωπικότητος ὡς φροντίση, ὥστε νὰ ἀποθανασθῆ τὸ ὄνομα τοῦ Κων. Ράδου καὶ νὰ ἀποβῆ αὐτὸς παράδειγμα γιὰ τὶς μεταγενέστερες γενεές.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Σημώσεις

1. (Περιλαμβάνεται σὲ προηγούμενες σελ.).
2. (ὁμοίως).
3. Ἐγγονος αὐτοῦ τοῦ Κων. Ράδου ὑπῆρξεν ὁ Κων(στῖνος) Ν. Ράδος ὁ ὁποῖος γεννήθηκε στὰ 1862 στὴν Ἀθήνα. Συγγραφεὺς πλείστων ἱστορικῶν ἔργων καὶ ἔκτακτος καθηγητῆς τῆς ἱστορίας στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸ 1917 ἕως 1920.
4. Γιὰ τὴ βιογραφία τοῦ Κων. Ράδου διαλαμβάνονται ἀρκετὰ στά: 1) I. Λαμπροῦδου «Ζαγοροισιὰκὰ» 2) Ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη, 3) Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: 1) Ἰωάν. Λαμπροῦδου «Ζαγοροισιὰκὰ» 2) Ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν (Ἐλευθερουδάκη) 3) Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ: 4) Γεωργ. Βαλάτση Ἀθηναίῳ τῆς Ἀθῆναι. Πεξηγηματικῆς (τ. Α')

ΚΩΝ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΕΘΙΜΑ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΗΜΕΡΕΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ ΣΤΗ ΝΗΣΙΣΤΑ ΤΩΝ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ

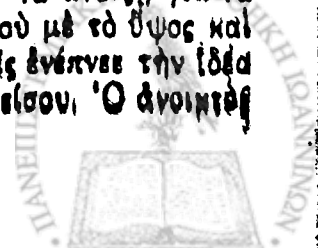
Οι γιορτές του Δωδεκαημέρου (Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά, Θεοφάνεια) είναι κυρίως μέρες που γιορτάζει και χαίρεται το παιδί. Τα

1. Οι παιδικές αναμνήσεις αγαπημένα του πρόσωπα προσπαθούν όσο μπορούν, να το χαροποιήσουν μέσα στη θαλπωρή του σπητιού, ενώ έξω ο βοριάς, το χιόνι και η παγωνιά ξεπαγιάζουν τους ανθρώπους, τα ζώα και τα πουλιά και ξεραίνουν τα τρυφερά δένδρα και τα χορτάρια. Το φυσικό περιβάλλον με την κρύα αβριότητα του γεννᾶ στην ψυχή μας πιδ πολλή συμπόνια και στοργή για τα αδύναμα πλάσματα.

Για τη χριστιανική οικογένεια οι μέρες αυτές θυμίζουν τη Γέννηση και την Παιδική Ζωή του Θεανθρώπου. Οι αναμνήσεις μας από τον τρόπο που γιορτάζαμε παιδάκια τη Βρεφική και Παιδική Ζωή του Χριστού είναι οι ζωηρότερες. Οι παιδικές εν γένει εντυπώσεις και τα αίσθηματά που αποκομίζονται από τα πρόσωπα, πράγματα και γεγονότα στον στενόν κύκλον του σπιτιού, της γειτονιάς και του χωριού είναι το θεμέλιο του ψυχικού βίου. Η μητέρα κυριαρχεί σ' όλα τα πρόσωπα που δείχνουν ενδιαφέρον. Η γιαγιά, ο παππούς και οι θειάδες είναι τα ατέλειωτα ζωντανά βιβλία που διηγούνται τα περασμένα και ξεσκεπάζουν τον μαγικό κόσμον του παραμυθιού και του ονείρου. Ο μπαμπάς δλο κουβαλάει και δλο δίνει για να μη στερηθούμε σε τίποτε. Σε ώρισμένες χρονιάδες μέρες δμως μαζεύουμε και μετς τις προτιμήσεις και του ζητάμε τί να μάς κάρη.

Τα αδερφάκια και τα γειτονόπουλα ή τα συγγενόπουλα είναι οι αγαπημένοι σύντροφοι που μοιράζονται τη χαρά μας και βοηθούν στις διάφορες εκδηλώσεις των παιγνιδιών. Στο τζάκι του σπιτιού, στα συγγενικά σπίτια, στην Έκκλησιά, στα χωράφια και στα ζωντανά τα παιδιά νοιώθουν τις μεγάλες μέρες με ύμνους και κάλαντα, με ευχές και δώρα, με χίλια παιχνιδάκια και μικροπραματάκια, με ένα σωρό συνήθειες που κάθε φορά αλλάζουν και τα παιδιά καρτερούνε πότε να έλθη ή σειρά τους. Όλα αυτά είναι ο μαγικός παιδικός κόσμος που σαν έξωτικό παραμύθι διαρκώς τραβάει τη νοσταλγία μας και δίνει περιεχόμενο στην άδεια πολλές φορές ζωή μας.

Το φτωχικό σπιτάκι των πρώτων μας χρόνων έχει τόσα να μάς θυμίξη και συγκεντρώνει τόση λατρεία και στοργή. Κυρίως το τζάκι με τον μπουχαρή που καίει συνέχεια άφθονη φωτιά και η μητέρα φτιάχνει τόσα φαγητά και γλυκά. Εκεί στις γωνίες ξαπλωμένοι ή γιαγιά και ο παππούς μάς δέχονται πρόσχαρα και δλο λένε για τα παλιά και συμβουλεύουν για το καλό. Η κάθε θέση και το κάθε πράμμα του σπιτιού κάτι διηγείται. Τα έπιπλα και τα σκεύη, η αύλη, τα χωράφια, ο κήπος, τα δέντρα, τα δάση, το ρέμα, η βρύση, τα καλάβια και τα μαντριά, τα κατοικίδια ζώα, όλα κάτι κρατούν από τον εαυτόν μας. Ο γαλάζιος ή συννεφιασμένος οθρανός που σε άγιες ώρες περιμέναμε να ανοίξη για να φανούν οι άγγελοι και που με το ύψος και την άπεραντοςύνη του μάς ενέπνευε την ιδέα του Θεού και του παραδείσου. Ο ανοιχτός

δρίζοντας με τις κορυφές των βουνών και την άχνα της θάλασσας που πίσω του βλέπαμε τη γοητευτική χώρα της φαντασίας μας και των μελλοντικών πόθων για να πάμε μακριά να καζαντήσουμε τα βουνά με τις πρωτόγνωρες όμορφιές τους: το ύψος, τη μεγαλοπρέπεια, τα σύννεφα και τα χιόνια, τους κεραυνούς και το βύθισμα μέσα στον ουρανό. Οί στρατές και τα ντερβένια που πόσες φορές καρτερούσαμε απ' το παράθυρο ή βγαίνοντας παραόξω να γυρίσουν οι προσφιλείς ξενιτεμένοι ή να γυρίση ο πατέρας από τα μαγαζιά ή από την Πόλη να μᾶς φέρη καλούδια. Όλα είναι τόσο γνώριμα στις μικρότερες λεπτομέρειές τους, όλα τα αγαπούμε τόσο πολύ και είμαστε άξεχώριστα ένωμένοι μαζί τους. Είναι ή πρώτη μας πατρίδα και εκεί είναι ριζωμένο βαθειά ως τα έγκατα της γῆς και του χρόνου μας χιλιόρριζο το δέντρο της ύπαρξής μας. Έχει όλα είναι όμορφα και αγαπημένα. Όλα έμψυχωμένα και συμπνετικά. Παππούδες, Γονείς, Παιδιά, Άγγόνια, Αδέρφια, Συγγενείς και Σύντραφοι στο σπίτι και στο χωριό είναι ή ακατάλυτη αλυσίδα που διωνίζει μαζί με την Έκκλησία και το Σχολείο τα ιερά και όσια της Φυλής. Έτσι νοιώσαμε τις άγιες αυτές μέρες ευτυχισμένα παιδάκια στη Νησίστα των Τζουμέρκων. Πολλές φορές ξαναγύρισα με το νοῦ από τα ξένα ύστερα από πολλά χρόνια και είδα ότι ζοῦν από τον καιρό εκείνο περισσότερο οι αναμνήσεις παρά τα πρόσωπα και τα πράγματα. Έτσι είναι ή κάθε γενιά έχει τον ιδιόν της κύκλο βιωμάτων που για την άλλη γενιά δέν είναι ο ίδιος αλλά πόσο μοιάζει στο περιεχόμενο! Γι' αυτό άρέσει ο Παπαδιαμάντης, ο Κρυστάλλης, ο Χριστοβασίλης κ.ά. Έγραψαν τη δική τους ζωή στο χωριό, ή όποια είναι τόσο πολύ και δική μας.

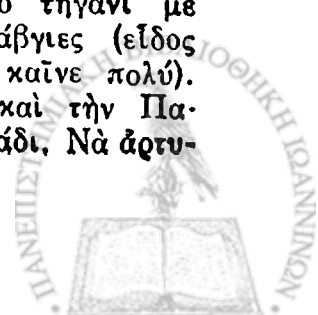
Σάν παιδιά προετοιμάσαμε τον έαυτόν μας για τις Χριστουγεννιάτικες χαρές άφ' ότου άρχιζε ή Σαρακοστή του Σαρανταήμερου. Του Αγίου

2. Το Σαραντάμερο Φίλιππα το βράδυ άποκρέβαμε. Το τραπέζι ήταν πλούσιο με κρέας, τυρόπιττες και κρασί. Άλησμόνητες είναι οί τυρόπιττες

του χωριού. Η μητέρα έβαζε όλη την τέχνη της να πλάση καλά τα «πέτρα» (=φύλλα), να βάλη μπόλικά αυγά και καλό τυρί και βούτυρο για να πετύχη το «χαμούρι», αλλά και να προσέξη στο ψήσιμο να μην άρπάξη από πάνω ή πίττα, να ψηθῆ καλά και να γυρισθῆ και ανάποδα για να γίνη «γυρισμένη». Άλλά όταν τα φαγητά ήταν πολλά και παχειά χορταίναμε με τα μάτια. Με δυσκολία τρώγαμε ένα ή δυό φελιά. Άπό την έπομένη άρχιζε ή νηστεία. Νηστεύαμε όλοι σαράντα μέρες, εκτός αν κανένας ήταν πολύ άρρωστος.

Γεγονός που περιμέναν με άγωνία τα παιδάκια ήταν και οί μέρες που βράζαμε «προσπόρια» (=πολυσπόρια) την 21 Νοεμβρίου «της Προσπορίτσας» και του Αγίου Ανδρέα. Άπό το βράδυ ή μητέρα έβαζε στη μεγάλη τέντζερη κυρίως καλαμπόκι κίτρινο ή άσπρο παρεμβάλλοντας και μερικές ρόκες δλόκληρες, αλλά και σιτάρι, ρεβύθια, φακές, φασόλια κλπ. Το πρωί όταν έβραζαν καλά τα έφτιαχνε με το στοῦμπο ανακατεύοντας και άρκετο τριμμένο καρύδι, ζάχαρη και σταφίδες. Γίνονταν ένα πραγματικό γλύκισμα όχι μόνο τα σπόρια αλλά και το χυλωμένο ζουμί.

Τα νηστήσιμα φαγητά μας ήταν καμ-προλάχανα «μαγειρεμένα» δηλ. χτυπημένα με το στοῦμπο και άλευρωμένα όπου ρίχναμε και ξύδι, «άκέργια» με λάδι και ιδίως όταν ήταν «καρδιές» άσπρα που έθεωροῦνταν φαγητό πολυτελείας. Επίσης όσπρια, κρεμμύδια ωμά ή ψημένα με λίγο λάδι, ελιές, πατάτες, άραπούλια, μπαζίνα (που γίνεται με άλεύρι από καλαμπόκι βρασμένο όσο να πήξη που το καίγαν με λάδι καμένο με ψιλοκομμένο κρεμμύδι), ή όποια ζεστή με το κρύο ήταν πολύ ευχάριστη. Επίσης κουρκούτη ή μερμελόνια (γίνονται με άλεύρι καθαίο που βράζεται με νερό στο δοχείο σε τρόπο που να σχηματίζονται γρουμπούλια ανάμεσα στο χυλό) και κάποτε «ζεματούρα» (ψωμί κομμένο με νερό που έβραζε στο δοχείο και το ζεματοῦσαν με λάδι καμένο στο τηγάνι με ψιλοκομμένο κρεμμύδι ή κάβγιες (είδος μακρουλών κρεμμυδιών που καίνε πολύ). Έννοείται ότι την Τετράδη και την Παρασκευή οὔδέποτε τρώγαμε λάδι. Να άρτυ-

θῆ κανείς χωρίς λόγο ἦταν μεγάλη ἀμαρτία. Ἐκανε τὴν ἐντύπωση ἀνθρώπου ἀθροισκου καὶ λωβιασμένου. « Αὐτὸς εἶναι Ὁβριὸς » ἢ « Τοῦρκος » λέγαν. Γιὰ ξεγέλασμα μᾶς ἔδινε ἢ μητέρα ἢ ἢ βάβω καὶ κοκόσιες (καρύδια), λίγο πασμᾶ (σῦκα ξηρὰ ζυμωμένα σὲ στρογγυλὰ πλακωτὰ ἀπὸ πάνω καὶ κάτω ψωμάκια), ἢ λίγες πέτσες (ξηρὰ σῦκα ἀνοικτὰ λιασμένα).

Ἐκτακτο γυγονὸς στὸν ἀπομονωμένο μαχαλᾶ μας ἦταν καὶ ὅταν θὰ γίνονταν λειτουργία στὰ ἐκεῖ κοντὰ τρία παρεκκλήσια : τοῦ Ἀϊ—Νικόλα, τοῦ Ἀϊ—Γιώργη καὶ τῆς Ἀγιά—Βαρβάρας. Αὐτὸ θὰ γίνονταν τρεῖς τὸ πολὺ φορές ὅλη τὴ Σαρακοστή καὶ ὁ κόσμος τὸ περίμενε γιὰ νὰ λειτουργηθοῦν καὶ νὰ μεταλάβουν οἱ γέροι καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ γίνῃ τὸ τάξιμο εὐσεβῶν χριστιανῶν ποὺ θέλαν νὰ κάμουν λειτουργία γιὰ τὴν ὑγεία τους ἢ γιὰ κάποια μεγάλη ἀνάγκη τους. Ἀξέχαστες μοῦ εἶναι αὐτὲς οἱ νυχτερινὲς λειτουργίες. Ἐξω ἦταν ξεροβόρι καὶ παγωνιά, τὰ νερὰ κρουσταλλιασμένα καὶ τὸ κρύο πολὺ τσουχερό. Ἀπότομα χτυποῦσε ἢ καμπάνα ἢ τὸ σήμαντρο καὶ μιὰ γλύκα ἀπλώνονταν στὴν πλάση. Ξυπνούσαμε ἀμέσως· παίρναμε τὰ κερὰ ποὺ ἔπλασε ἢ μητέρα ἢ ἢ βάβω μὲ τὰ χέρια της κοντὰ στὴ γωνιά τῆς φωτιᾶς. Τὰ κερὰ ἦταν δυὸ λογίων : μακρὰ γιὰ τὰ μανάλια καὶ κουλοῦρες γιὰ ψυχοκέρια ποὺ τ' ἀνάβαμε στοὺς τάφους καὶ στὰ πιάτα μὲ τὰ κόλλυβα, ἢ στὸ κάτω μέρος τῶν μαναλιῶν πρὸς τὴ βάση. Ἡ γριὰ βάβω ἦταν ἔτοιμη μὲ τὰ καλά της καὶ προχωροῦσαμε μέσα στὸ σκοτάδι. Δρόμος κανονικὸς δὲν ὑπῆρχε· κόβαμε μέσα στὰ χωράφια καὶ τὰ αὐλάκια, σὲ ρέματα καὶ τράφους, σὲ παλιούρια καὶ τσιαπούρες, σὲ δέντρος καὶ πλατάνια. Κάτω ἦταν σωρὸ τὰ δεντροφύλλα καὶ στὰ περάσματα ἦταν στημένα δόκανα γιὰ κουνάβια καὶ ἀλεποῦδες. Κάμποσες φορές τὰ εἶχα σκανταλίσει ἀθελά μου διαβαίνοντας ἐνῶ λίγο ἔλειψε νὰ πιασθῇ τὸ πόδι μου. Ἀκούγονταν ὁ βρόντος τοῦ λαγκαδιοῦ καὶ τὸ μόνιμο ῥοῦσμα τῆς βρύσης καὶ ὁ ψυχρὸς βοριάς μὲ τὸ χιονόνερο κοκκάλωνε τὰ δάκτυλα καὶ τὶς μύτες.

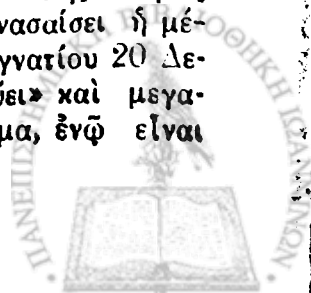
Στὰ ἐκκλησιάκια αὐτὰ κάνουν λειτουργίες ὄχι Κυριακὲς ἢ γιορτὲς, ἀλλὰ ἐργασίμες. Πηγαίνει ὁ παπᾶς μὲ τὸ παιδί του γιὰ ψάλτη καὶ βοηθό, καὶ ἓνας ἐπίτροπος γείτονας. Ἀπόξω στὴν αὐλὴ προσφέρονται ὅλοι καὶ ἀνάβουν φωτιὰ γιὰ ζεστασιά. Ἡ κατόχρονη βάβω ἦταν ὅλο χαρὰ ποὺ θὰ ἐλειτουργοῦνταν καὶ θὰ μεταλάβαινε, γιὰτὶ δὲν μποροῦσε νὰ πάῃ μὲ τὰ πόδια στὴν κεντρικὴ Ἐκκλησιὰ πάνω στὸ χωριὸ ποὺ ἦταν πολὺ μακρὰ !

Τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἐκκλησιᾶς ἦταν σκοτεινὸ καὶ κρύο. Ὁ ψάλτης καὶ ὁ παπᾶς κρατοῦσαν ἀπὸ ἓνα κερὶ καὶ διάβαζαν σὲ ψαλτήρια καὶ εὐαγγέλια καταλερωμένα ἀπὸ κεροσταλάματα καὶ ποντικοφαγωμένα. Τὰ καντηλάκια ἀναμμένα ἔρριχναν μιὰ θαμπὴ ἀνταύγεια. Ἡ κατανυκτικὴ στιγμὴ σκόρπιζε μιὰ οὐράνια μυστικοπάθεια.

Οἱ πιστοὶ ἀνάβαν τὰ κερὰ, κάναν συνέχεια μετάνοιες, ἔσταυροκοποῦνταν καὶ φιλοῦσαν τὶς εἰκόνες. Μὲ μεγάλη εὐλάβεια συμμετεῖχαν στὴ μυσταγωγία καὶ ἀποκρίνονταν ἀπ' τὰ βάρη τῆς καρδιᾶς τους στὰ λόγια τοῦ παπᾶ. Ἐβλεπε κανεὶς τὴν ἄκρα ταπείνωση, τὴ βαθειὰ πίστη καὶ τὴν ἀκτινοβολία τῆς ἀνακούφισης αὐτῶν ποὺ δόθηκε ἢ εὐκαιρία νὰ πραγματοποιήσουν τὸ παλιὸ πολλὲς φορές τάξιμό τους.

Στὸ τέλος κοιωνοῦσαμε καὶ παίρναμε ἀντίδωρο. Ὅσοι εἶχαν ψάλσιμο, μοίραζαν στὸν κόσμο κόλλυβα καὶ κομμάτια « λειτουργιᾶ » (= πρόσφορο). Ἐμένα, ἐπειδὴ ἀρρώσταινα συχνά, μὲ σταύρωνε ὁ παπᾶς καὶ ἔκανε εὐχὲς βγάζοντας πάνω μου τὰ ἱερὰ ἄμφια. Μόλις ἄρχιζε νὰ ξημερώνῃ, ἀπόλαγε ἢ Ἐκκλησιὰ καὶ ἀπόξω στὰ πεζούλια ὀλόγυρα στὴ φωτιὰ τρώγαμε τὰ προσφερόμενα καὶ ἀνταλλάζαμε λίγες κουβέντες καὶ εὐχὲς.

Τὸν καιρὸ αὐτὸν εἶναι ἢ πιὸ μικρὴ μέρα καὶ ἢ πιὸ μεγάλη νύχτα. Ὅταν φεύγῃ ὁ Χαμένος (= Νοέμβριος) καὶ μπαίνει ὁ Ἀντριᾶς (= Δεκέμβριος), ἀντρεῖνύει ἢ μέρα· « μπαίν' Ἀντριᾶς κι ἀντρεῖνύει ἢ μέρα » λέγει ἢ παροιμία. Τῆς Ἀγίας Ἄννας (9 Δεκεμβρίου) « ἀνασαισει ἢ μέρα » καὶ τοῦ Ἀγναντιοῦ (Ἰγνατίου 20 Δεκεμβρίου) ἢ μέρα « ἀγναντεύει » καὶ μεγαλώνει κατὰ ἓνα ἀλαφοπήδημα, ἐνῶ εἶναι

καὶ ἀλαφρογιορτῇ γιατί λένε «τ' Ἄγναν-
τιοῦ, ἀγνάντευε καὶ δούλευε». Το μεγάλω-
μα τῆς μέρας τὸ καταλαβαίνομε ἀπὸ τὶς
κορυφογραμμὲς ποὺ βγαίνει ἢ βασιλεύει
ὁ ἥλιος. Ξέρομε τί δρομολόγιο ἀκολουθεῖ
ὅλο τὸ χρόνο, ὡς καὶ ποῖο εἶναι τὸ μέγι-
στο βόρειο (τὸ Ἄφτι τοῦ Τζουμέρκου στὴν
Ἀνατολὴ καὶ ἡ Γκορτσούλα στὴ Δύση)
καὶ τὸ μέγιστο νότιο σημεῖο του (ἡ Χελώ-
να στὴν Ἀνατολὴ καὶ ὁ Γογόμπλος (=Γορ-
γόμυλος) στὴ Δύση).

Στὸ χωριὸ μέγιστος ἦταν ὁ ζῆλος μας
καὶ γιὰ τὸ κυνήγημα τῶν πουλιῶν. Ἀπὸ
τὶς 10 Δεκεμβρίου καὶ πέρα τὰ μαζεύαμε
καὶ τὰ ἀλατίζαμε γιὰ τοῦ Χριστοῦ. Μὲ
«τσόπνες» (=παγίδες) πιάναμε στὸ λόγγο :
καλογιάννους, κυργιαρῖνες, κοσσύφια, σι-
ταρῆθρες λογγήσιες, κλπ· στὶς λάκκες ἢ
πεζοῦλες ὅμως πιάναμε σιταρῆθρες καμ-
πήσιες, καμμιά φορὰ μπεκάτσες καὶ ἀγρι-
οπερίστερα· πάνω στὰ δέντρα πιάναμε με-
λισσοργούς, τσίμπες (σπίνοους), κοσσύφια,
μὲ βρόχια πιάναμε κοσσύφια μέσα στοῖς
κισσοῦς τῶν δέντρων· μὲ ντουφέκια κυνη-
γούσαμε : φάσες, ἀγριοπερίστερα, κοσσύ-
φια, κυργιαρῖνες, μπεκάτσες, πέρδικες κ.ἄ.
Οἱ μεγάλοι στήναν δόκανα γιὰ νὰ πιάσουν
ἀγριογούρουνα καὶ συχνὰ βγαῖναν καὶ πα-
γάνα πιάνοντας τὰ περάσματα καὶ τὰ καρ-
τέρια.

Κάθε χρόνο τὰ περισσότερα σπίτια
φροντίζουν νὰ θρέψουν γουρούνη γιὰ νὰ
τὸ σφάζουν τοῦ Χριστοῦ. Γιὰ πρῶτο τὸ
ἀγοράζουν τὰ Χριστούγεννα ἢ λίγο ἀργό-
τερα μέσα στὸ Γεννάρι. Τὸ «τσιοκανί-
ζουν» (=μουνουχίζουν) ὅταν εἶναι μικρὸ,
ὄχι πολὺ μεγάλο, καὶ τὸ ταΐζουν γάλα,
ψωμί, ἀλεύρι φτιασμένο κουρκούτη ὄχι
ζυμαρί, πλύματα ἀπὸ ζύωμα, τυρόγαλο
ἀπὸ πρέντζα κ. ἄ. Τὸ μεγαλύτερο τὸ ἀγο-
ράζουν τὴν ἀνοιξὴ ἢ τὸ καλοκαίρι. Ὅταν
τὸ γουρούνη μεγαλώσῃ, τρώει βελάνια ὑπὸ
ἀριὲς καὶ πουρνάρια καὶ δέντρος, θέλει
πολλὴ θροφή καὶ γιὰ νὰ τὸ ποθέσουν τοῦ
δίνου, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ παραπάνω, κολοκύ-
θια, τριφύλλι, καλαμπόκι σάπιο, κυδώνια,
ἀχλάδια, ντομάτες, κοσκινίσματα, πλύμα-
τα ζυμάματος, ρόκες (=καλαμπόκι ἀξε-
σπερίστο) κ.π.ἄ. Τὸ προσέχουν ἀπὸ ἥλιο
καὶ κρύο. Ἀπ' τὴ ζέστη μπορεῖ νὰ σκάσῃ.

Ἐνα μῆνα πρὶν τὸ σφάζουν τὸ κλεί-
νουν στὸ κουμάσι γιὰ νὰ παχύνῃ καὶ νὰ
μὴν τρώῃ ἀκάθαρτα πράγματα. Ἐκεῖ τὶς
20 τελευταῖες μέρες τὸ ταΐζουν μὲ προζύμι
σὰν αὐτὸ ποὺ ζυμώνουν ψωμί, καλαμπόκι
κ.ἄ. Δὲν τοῦ δίνουν πλύματα κ.ἄ. γιὰ νὰ
μὴν ἀδυνατίσῃ.

Δυὸ ἢ τρεῖς μέρες πρὶν τοῦ Χριστοῦ
τὸ σφάζουν ἢ τὸ ντουφεκᾶνε, τὸ σχίζουν
καὶ βγάζουν τὰ μεσαρικά καὶ τὸ βασιλικὸ
ξύγκι, τὸ ἀφήνουν κρεμασμένο νὰ κρωῶσῃ
καὶ τὴν παραμονὴ τὸ γδέρνουν. Τὰ ἄντε-
ρα τὰ φουσκώνουν καὶ τὰ κρεμᾶνε. Σ' αὐ-
τὰ βάζουν τὰ συκώτια, καρδιές, χόρτα
ἄγρια καὶ τοῦ κήπου, σκόρδα, κρεμμύδια.
Ἀπὸ τὸ κεφάλι βγάζουν τὸ ξύγκι. Τὴ
σοῦρα ἢ τὴν πετᾶνε ἢ τὴν καθαρίζουν
καὶ τὴν τρῶνε, κυρίως τὰ μικρὰ παιδιὰ
γιὰ νὰ μὴν κατουριῶνται καὶ τὸ ὑπόλοιπο
κεφάλι τὸ βράζουν. Τὴ γλώσσα τὴν τρῶνε.
Τὸ ἄλλο σῶμα τὸ χαρακώνουν καὶ βγά-
ζουν τὸ ξύγκι λωρίδες - λωρίδες καὶ τὸ
κρέας μὲ τὸ ξύγκι ποὺ ἀπόμεινε ἢ τὸ
λυώνουν ἢ τὸ παστρουδιάζουν ἢ ἀφήνουν
καὶ γιὰ μαγεῖρεμα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τσιγαρί-
δες καὶ σουφλιμᾶ. Ὁ καθένας καμαρώνει
γιὰ τὸ γουρούνη ποὺ ἔθρεψε. «Ἐγὼ τὸ
ἔφκιασα 60 ὀκάδες» λέγει ἕνας. «Ἐγὼ τὸ
ἔκανα ἑκατὸ ὀκάδες» λέγει ἄλλος.

Ὅλα τὰ σπίτια τῶν χωριῶν ἐκείνων
τῶν Τζουμέρκων τὶς μέρες τῶν Χριστου-
γέννων συνηθίζουν νὰ φτιάχνουν τσιγαρί-
δες· «πυρομάδες», δηλ. φέτες φτενὲς ἀπὸ
ἀπὸ ψωμί ξηροψημένες στὴ φωτιά, ζεστὲς
καὶ τσιγαρίδες μὲ λεμόνη καὶ αὐγὰ τηγανι-
στὰ ἐκεῖ εἶναι νοστιμώτατο φαγητό.

Ὅλο τὸ σφαχτὸ ὁ νοικοκύρης τὸ δια-
θέτει : γιὰ τοὺς δικούς του ποὺ δὲν ἔχουν,
γιὰ κανένα γείτονα καὶ γιὰ δικό του. Κά-
μνουν παστρουμᾶ, μαγειρεύουν κάμποσες
μέρες, φτιάχνουν τσιγαρίδες καὶ σουφλιμᾶ
γιὰ τὸ σπίτι τους καὶ γιὰ τοὺς μουσαφι-
ρηδες, λυώνουν καὶ ἀρκετὸ κρέας μὲ λι-
πος καὶ τὸ βάζουν σὲ δοχεῖα. Αὐτὸ τὸ
λυωμένο λίπος μὲ τὶς τσιγαρίδες μέσα τὸ
ζεσταίνουν ἀργότερα ἐπὶ ἕνα καὶ δύο μῆ-
νες καὶ τρῶνε. Φτιάχνουν ἐπίσης λουκάνικα,
καὶ πηχτή, καὶ ἂν περισσέψῃ πουλοῦν γιὰ
νὰ πάρουν καμμιά δεκάρα. Οἱ ἀρρωστοὶ
ξενιτεμένοι ζητοῦν καμμιά φορὰ γιὰ ξαρ-

ρωστικό κάτι από τὰ μικρά τους χρόνια ἢ φαγητὸ τῆς μάνας τους. Ἐνα τέτοιο εἶναι καὶ ἡ πυρομάδα καὶ οἱ τσιγαρίδες ἢ ὁ σουφλιμαῖς. Κατὰ τὴ μεγάλη πείνα τοῦ χειμῶνα τοῦ 1941 - 1942 ὁ νοῦς μας γύριζε συχνὰ σὲ κάτι τέτοιες εὐτυχησμένες ὥρες τῆς παιδικῆς ζωῆς στὸ χωριό.

Τὴν Παραμονὴ τοῦ Χριστοῦ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἑτοιμασία τοῦ γουρουνιοῦ, γίνονται καὶ πολλὲς ἄλλες δουλειές: Ἐτοιμάζουν τὸ

σπίτι, τὰ γαλάρια
3. Τὸ Δωδεκαήμερο (=μαντριά), τὶς αὐ-
 λές, τὰ καλύβια καὶ
 τοὺς τσάρκους, γιατί ἀρχίζουν νὰ γεννιοῦν-
 ται τὰ κασίκια καὶ τὰ ἀρνάκια. Κουβαλᾶνε
 ξύλα γιὰ τὴ φωτιά καὶ κλαρὶ γιὰ τὰ ζῶα,
 μήπως κλείση κανένα βαρὺ χιόνι καὶ δὲν
 μποροῦν νὰ ξεμυτίσουν ἔξω.

Οἱ νοικοκυρὲς ζυμώνουν ἀνεβατὸ ψωμί γιὰ τρεῖς μέρες. Ζυμώνουν ἐπίσης τὸ Χριστόψωμο ἀπὸ καθάριο ἀλεύρι. Πάνω στὸ Χριστόψωμο καὶ σ' ὅλα τὰ ψωμιὰ ποὺ κάνουν στὸ διάστημα τοῦ Δωδεκαημέρου μέχρι τὰ Φῶτα φτιάχνουν μὲ τὸ φλυτζάνι καὶ τὴν οὐρὰ τοῦ τενεκεδένιου μπρικιοῦ κασι-
 κάκια, κασίκες ἢ γίδες καὶ κάποτε καὶ ἀγε-
 λάδες μὲ τὸ ποτήρι. Τὴν Παραμονὴ δὲν
 τρῶνε ποτὲ ψωμί μὲ τέτοια κασκάκια.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γουρούνι πολλοὶ σφάζουν σπανιώτερα καὶ κανένα σφαχτὸ καὶ οἱ νοικοκυρὲς τοῦ ἑτοιμάζουν τὰ μεσαρικά γιὰ νὰ κάμουν πατσιὰ ἢ ψητὸ στὸ ταψὶ κατ' ἀπ' τὴ γάστρα ποὺ γίνεται γευστικώτατο.

Ἄν γέννησαν ζωντανά, τότε μαζέψαν καὶ «χολιάστρα», νόστιμο παχὺ κιτρινωπὸ γάλα τοῦ ζῴου ποὺ γέννησε.

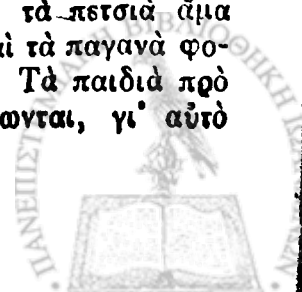
Τὰ ροῦχα τὰ ἔχουν πλύνει καὶ θὰ ξαναπλύνουν μετὰ τὰ Φῶτα, γιατί πρωτύτερα γυρίζουν τὰ παγανά καὶ δὲν κάνει. Ἐπίσης σ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα δὲν λούζονται γιὰ νὰ μὴ τοὺς πειράξουν τὰ παγανά.

Τὴν Παραμονὴ τὸ βράδυ, ὅταν κλείσουν τὰ πράματα (= ζωντανά) καὶ μαζευτοῦν ὅλοι γύρω στὴ γωνιά, θὰ κάμουν μιὰν ὥραία τελετὴ: τὸ πάντρεμα τῆς φωτιᾶς. Θὰ φέρουν κλώνους ἀπὸ κέδρο, πουρνάρι καὶ φελίκι καὶ ἓνα χοντρὸ διχαλωτὸ χερόξυλο ἀπὸ πουρνάρι καὶ θὰ τὰ βάλουν στὴ φωτιά. Πρέπει νὰ εἶναι ὅλα πράσινα μὲ πολλὰ φύλλα γιὰ νὰ κρατσανίσουν στὴ

φωτιά καὶ νὰ βγῆ ἡ μυρωδιά. Σὲ κάθε κλώνῳ ποὺ ρίχνουν στὴ φωτιά λέει ὁ καθένας εὐχές: «νύφες, γαμπρούς, ἀρνιά, κασίκια, μόσκια, γομάρια!...». Τὰ χλωρὰ ξύλα εἶναι τρία καὶ τὸ ἓνα, τὸ διχαλωτὸ, πρέπει νὰ βαστάξῃ τρεῖς μέρες, ἐνῶ τὰ ἄλλα δύο, ὡς τὸ πρωί. Ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὡς τὰ Φῶτα ὁποῖος πηγαίνει ἐπίσκεψη σὲ ἄλλο σπίτι θὰ ἔχη μαζί του καὶ ἓνα κλωνάρι κέδρο, πουρνάρι, φελίκι, ρείκη ἢ ἄλλο πράσινο καὶ, πρὶν καλημερίση, πάει καὶ τὸ ρίχνει στὴ φωτιά φωνάζοντας: «νύφες, γαμπρούς, ἀρνιά, κασίκια!...», καὶ ὕστερα θὰ χαιρετίση καὶ θὰ κουβεντιάσῃ. Τὸ βράδυ ποὺ γίνεται τὸ πάντρεμα τῆς φωτιᾶς τὸ πράσινο λαμπαδιάζει καὶ πρατσανάει, ὁ κέδρος σκορπάει εὐωδιὰ λιβανωτοῦ, ἀνεβαίνει καπνὸς καὶ λάμπει ὅλο τὸ τζάκι.

Ἡ βραδυὰ αὐτὴ εἶναι μυστηριακὴ. Γεννιέται ὁ Θεάνθρωπος στὴ σηλιὰ τῆς Βηθλεὲμ ἀνάμεσα στὰ ἄκακα βῶδια στὸ παχὶ τους καὶ ὅλα τὰ χριστιανικὰ σπίτια τὸ γιορτάζουν. Οἱ ἀγροτικοὶ μάλιστα καὶ κτηνοτροφικοὶ πληθυσμοὶ τὸ νοιώθουν πιὸ κοντά.

Ἀπὸ τὸ βράδυ τῆς Παραμονῆς βγαίνουν ἀπὸ τὰ βάρη τῆς γῆς τὰ καρκαντζούλια ἢ παγανά. Εἶναι πονηρὰ πνεύματα ποὺ βγῆκαν παγανά γιὰ νὰ πιάσουν τὸ Χριστὸ καὶ γι' αὐτὸ τὰ λένε παγανά. Τριγυρίζουν στοὺς μύλους, στὰ χτήρια, στοὺς μπουχαρῆδες γιὰ νὰ κάμουν κακὸ καὶ νὰ μαγαρίσουν φαγητὰ καὶ ἀνθρώπους. Βαστοῦν μέχρι τὰ Φῶτα. Ὅταν πέσῃ ὁ Σταυρὸς στὸ νερό, ξεθρουίζονται καὶ πᾶνε πάλι στὰ ἔνταφα τῆς γῆς τὴ στιγμή ποὺ λαλαεῖ ὁ μαῦρος κόκορας. Ὅσο εἶναι τὰ παγανά δὲν λούζονται, δὲν γνέθουν, δὲν πλένουν ἐννέα μέρες, μάλιστα τὶς πρώτες τρεῖς μέρες δὲν δουλεύουν καθόλου. Ὅλοι βάζουν λίγο ἀλάτι, λιβάνι καὶ σκροῦμπο στὴν τσέπη τους. Ἐξω δὲν κάνει νὰ περπατήσουν οἱ ἀνθρώποι νύχτα μόνοι τους. Τὸ βράδυ δὲν κάνει νὰ ξενυχτᾶνε μόνοι τους ἢ νὰ δουλεύουν τὴ νύχτα. Γιὰ νὰ τὰ διώχνουν καίνε τσόλια καὶ πετσιὰ γιὰ νὰ φτιάσουν σκροῦμπο. Οἱ τριχες καὶ τὰ πετσιὰ ἅμα καοῦν μυρίζουν ἄσχημα καὶ τὰ παγανά φοβοῦνται αὐτὴ τὴ μυρωδιά. Τὰ παιδιὰ πρὸ παντὸς πρέπει νὰ φυλάγονται, γι' αὐτὸ

πρέπει να έχουν επάνω τους γκόλφι με καπνιά, μπαρούτι, λιβάνι, αλάτι, σκροῦμπο, μπουσιλιά και σταυρό.

Ἀνήμερα τὰ Χριστούγεννα, πρὶν ξημερώση, γίνεται τὸ καλημέρισμα τῆς βρύσης. Πρέπει νὰ εἶναι βρύση πὺν δὲν στίβει τὸ καλοκαίρι. Γιὰ νὰ κλέψη τὸ νερὸ συνήθως πηγαίνει κορίτσι ἀνύπαντρο ἢ ἀγόρι ἀνύπαντρο ἢ καὶ ἡ νοικοκυρά. Προτιμῆται τὸ μεγαλύτερο κορίτσι. Αὐτὸς πὺν θὰ πάη δὲν θὰ μιλήση σὲ κανέναν στὸ δρόμο ἢ στὴ βρύση. Πρέπει, εἰ δυνατόν, νὰ εἶναι ὁ πρῶτος πὺν πῆγε καὶ γι' αὐτὸ πηγαίνουν πολὺ νύχτα. Στὴ βρύση κοντὰ στὸ πεζούλι ἢ στὸ κανούλι θὰ ἀφήση λίγο ψωμί ἀπ' τὸ Χριστόψωμο, σιτάρι ἀπ' τὸ ὕψωμα, κρέας ἀπ' τὸ γουρούνι, ἓνα κεφάλι ἀπὸ πουλί, γλυκὸ κ.ἄ. Αὐτὰ εἶναι δεῖγμα ὅτι προηγήθηκε ἄλλος πὺν ἔκλεψε τὸ νερὸ. Ἀφοῦ ἀκουμπήση κάτω αὐτὰ τὰ πράγματα λέγει στὴ βρύση: «Καλὴ μέρα καὶ χρόνια πολλά!». Ὑστερα γεμίζει ἓνα μικρὸ δοχεῖο ἴσα-ἴσα γιὰ νὰ κλέψη νερὸ καὶ ξαναγυρίζει στὸ σπίτι ἀφήνει τὸ «ἄκριτο» νερὸ, παίρνει κλαρὶ χλωρὸ καὶ ρίχνει στὴ φωτιά, καλημερίζει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ, τοὺς φιλεῖ καὶ εὐχεται «χρόνια πολλά!». Πολλὲς φορές πηγαίνει καὶ σὲ γειτονικά σπίτια καὶ τοὺς πηγαίνει ἄκριτο νερὸ, ἂν δὲν πῆραν, καὶ ρίχνει κλαρὶ στὴ φωτιά τους καὶ τοὺς λέγει εὐχὲς καὶ παίρνει ἀπ' αὐτοὺς ἀνταμοιβὴ σὲ χρήματα.

Τὸ πρωὶ θὰ πᾶνε στὴν Ἐκκλησία μὲ ὕψωμα (σιτάρι βρασμένο, μὲ ζαχαρωτά, σταφίδες, καρύδια καὶ «λειτουργιά») τυλιγμένο σὲ καθαρὸ ἄσπρο μαγνηλι μέσα σὲ καινούργιο καθαρὸ τρουβᾶ.

Γυρίζοντας ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία ὁ καθένας θὰ πάη κλωνάρι κέδρου, ρεῖκης, πουρναριοῦ ἢ φελικιοῦ πράσινο καὶ προτοῦ καλημερίση στὸ σπίτι ρίχνει τὸ πράσινο στὴ φωτιά καὶ λέγει εὐχὲς: «νύρες, γαμπρούς, ἀρνιά, κατσίνια!» καὶ ὕστερα χαιρετᾶ καὶ φιλεῖ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ λέγοντας εὐχὲς.

Τοῦ Χριστοῦ, τὴν Πρωτοχρονιά καὶ τὰ Φῶτα τὰ σπίτια ἀνταλλάσσουν καὶ ἐπισκέψαις. Ἐκεῖ ρίχνουν στὴ φωτιά πράσινο κλώνο, ὅπως εἶπαμε, καὶ λένε εὐχὲς καὶ ὕστερα χαιρετιοῦνται, εὐχιοῦνται καὶ κά-

θονται νὰ κουβεντιάσουν καὶ φιλευθοῦν μὲ τηγανίτες, ξηρὰ σῦκα καὶ καρύδια, ρακή καὶ κυρίως τσιγαρίδες ἀπὸ γουρούνι.

Τὰ χλωρὰ κλαδιὰ πὺν ρίχνουν στὴ φωτιά καὶ ἰδίως ὁ κέδρος μὲ κάνουν νὰ σχετίζω τὸ ἔθιμο αὐτὸ μὲ τὸ ξενικὸ Χριστουγεννιάτικο Δένδρο· ποὺς ἐμποδίζει νὰ θεωρήσουμε τοῦτο μιὰ παραλλαγή ἑλληνικὴ αὐτοῦ πὺν γίνεται στὴ Δύση;

Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἐπιστροφή ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία σὲ λίγο θὰ κολατσίουν. Εἶναι πασχαλιὰ σήμερα, νηστέψαν σαράντα μέρες συνέχεια, σκεφθῆτε πῶς περιμένουν τὴν ὥρα τούτη! Θὰ φᾶνε γάλα κολιάστρα, αὐγὰ τηγανιστά, τσιγαρίδες μὲ λεμόνι ἢ καὶ σουφλιμᾶ, κρέας ψητὸ στὸ ταψὶ κάτω στὴ μπουγάνα, πουλιὰ ψητά. Ἡ μάνα λέει στὰ παιδιὰ: «Σήμερα, παιδιὰ, τρῶνε! Τελείωσε ἡ νηστεία. Τώρα τὸ τυρὶ καὶ τὸ γάλα δὲν εἶναι γκιώνης!»

Τὶς τρεῖς μέρες τῶν Χριστουγέννων θὰ τρῶνε συνέχεια φαγητὰ τρεῖς καὶ τέσσερες φορές τὴν ἡμέρα. Ἡ νηστεία πὺν προηγήθηκε τοὺς κάνει νὰ νοιώθουν σὰν πραγματικὴ πασχαλιὰ τὶς χρονιὰρες αὐτὲς μέρες.

Τὶς μέρες τοῦ Χριστοῦ βγαίνει καμμιὰ φορά ὅλο τὸ χωριὸ παγάνα γιὰ νὰ κνηγίση ἀγριογούρουνα στὰ δάση.

Ἄλλη μέρα ἀξιοσημεῖωτη εἶναι ἡ παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιάς. Τὸ βράδυ τῆς 31ης Δεκεμβρίου πὺν φεύγει ὁ χρόνος, φτιάνει ἡ μητέρα «μπουκουβάλα» στὸ τηγάνι. Κάνουν ζεστὸ ψωμί, ὄχι ἀνβατό, ἀλλὰ ἀλειψό, κουλούρα. Καῖνε πρώτα τὸ βούτυρο ἢ κυρίως τὸ λάδι καὶ τρίβουν μέσα τὸ ζεστὸ ψωμί καὶ ἀνακατεύουν καὶ ἓνα νόμισμα ἢ σπειρὶ καλαμπόκι. Ὑστερα βγάζουν ἀπὸ τὸ τηγάνι μὲ τὴν ξύλινη κουτάλα καὶ βάζουν στὸ πιάτο τοῦ καθενὸς μὲ τὴ σειρὰ τὸ μερίδιό του, σ' ὅσους εἶναι στὸ σπίτι, σπανίως σταὺς ξενιτεμένους. Βάζουν καὶ στὸ ἀφηρημένο σπίτι.

Ὅποιος βρῆ τὸ νόμισμα ἢ τὸ σπειρὶ στὸ μερίδιό του, αὐτὸς ἔχει τὴν τύχη, εἶναι ὁ τυχερὸς τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ πρόσωπο πὺν ἔχει τὴν τύχη σὲ ἓνα σπίτι παίξει μεγάλο ρόλο γιὰ τὴν εὐτυχία καὶ προκοπὴ τῆς οἰκογενείας· φέρνει ὑγεία, χαρὰ καὶ πλοῦτη στὸ σπίτι. Ὅταν λείψη, ἐπακολουθεῖ δυστυχία καὶ κατήφορος. Τότε λένε

« Ἐκύλησε ἡ λαγήνα, νὰ ἰδοῦμε ποῦ θὰ σταματήσῃ ! ». Καὶ ἀκούει κανεὶς οἰκογένειες νὰ λένε : « Ἐγὼ ἔχω τυχερὸ τὸ μικρὸ παιδί. Ἀπ' οὗτου γεννήθηκε, πάω ὅλο στὸ καλύτερο ». Ἄλλος λέγει γιὰ κορίτσι, ἄλλος γιὰ ψυχοκόρη κλπ.

Μὲ τὴ διανομὴ καὶ τὸ φάγωμα τῆς μπουκουβάλας καὶ τὴν εὐρεση τοῦ τυχεροῦ λέγονται καὶ πολλὰς εὐχὰς γιὰ τὸν Καινούργιο Χρόνο. Μπουκουβάλα φτιάχνουν καὶ ἀνήμερα τὴν Πρωτοχρονιά, ἀλλὰ χωρὶς νόμισμα γιὰ τυχερόν.

Ἀξιόλογη μέρα εἶναι καὶ ἡ παραμονὴ τῶν Φώτων, τὸ βράδυ τῆς 5 Ἰανουαρίου. Τὴν ἡμέρα πέρασε ὁ παπᾶς μὲ τὸ « Ἐν Ἰορδάνη... » καὶ ἁγίασε τὸ σπῆτι, τὶς αὐλές, τὰ μαντριά, τὰ καλύβια καὶ τὰ χωράφια. Νηστέψαμε καὶ τὸ βράδυ περιμένου- με ν' ἀνοίξουν τὰ οὐράνια τὰ μεσάνυχτα μιὰ στιγμή. Ὅποιος εἶναι καθαρὸς μπορεῖ νὰ ἰδῇ τοὺς ἀγγέλους καὶ τὸν οὐρανὸ καὶ ὅ,τι ζητήσῃ γίνεται. Τὰ οὐράνια ἀνοίγουν καὶ ἄλλες μέρες ἐκτάκτως καὶ ἂν τύχη καὶ ζητήσῃ κανένας καθυρὸς μὲ μεγάλη πίστη κάτι καλὸ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ἢ κάποιο δίκαιο κακὸ γιὰ ἄλλους, γίνεται. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ καταριέται κανεὶς, γιατί, ἂν τύχουν τὰ οὐράνια ἀνοιχτά, πιάνει ἡ κατάρα. « Μὲ καταράστηκε κι ἔτυχε ἀνάντελη ὦρα καὶ ἔπιασε ἡ κατάρα » λέγει ὁποῖος τοῦ ἔστρεξε ἡ κατάρα.

Ἐπίσης τὰ μεσάνυχτα ξημερώνοντας τὰ Φῶτα γίνεται τὸ νερὸ κρασί, ὅταν ἀνοίγουν τὰ οὐράνια, καὶ πέφτει ὁ Σταυρὸς στὸ νερὸ καὶ αὐτὸ βαστάει λίγα δευτερόλεπτα, ὅσο νὰ μπῆ τρεῖς φορές στὴν κολυμβήθρα καὶ νὰ βγῆ ὁ Χριστός. Ὅταν φυλάξῃ κανένας καὶ εἶναι καθαρὸς, μπορεῖ νὰ τὸ πετύχῃ. Ὁ θεὸς μου ὁ Γρηγόρης Ντούλα Παπαγιώργος τὸ εἶχε βρεῖ.

Καλότυχος ὁποῖος τὸ πετύχῃ ! Πόσες φορές παιδάκια φυλάξαμε ἔχοντας τὴ λίτρα μὲ τὸ νερὸ διαρκῶς στὸ στόμα, ἀλλὰ δὲν τὸ πετύχαμε. Μόλις λαλοῦσε ὁ κόκορας, σταματοῦσαμε νὰ φυλάμε γιατί πέρασαν τὰ μεσάνυχτα. Φαίνεται ἡμασταν ἁμαρτωλοί. Ἀπ' τοὺς παλιούς μολογοῦσαν ὅτι τὸ βροῖχαν πολλοί. Ἴσως τότε νὰ ἦταν πιὸ ἐνάρετοι οἱ ἄνθρωποι, ἐνῶ τώρα χάλασε ἡ πλάση καὶ ὁ κόσμος εἶναι πολὺ ἁμαρ-

τωλός. Ἔτσι τὸ δικαιολογοῦσαμε, Σ' ἄλλα μέρη (π. χ. Κάρπαθο) πιστεύουν ὅτι τὴν ἁγία αὐτὴ στιγμή ἡ θάλασσα γίνεται πέρα γιὰ πέρα γλυκειὰ καὶ πολλοὶ φυλάνε βάζοντας μὲ τὸ πλόχειρο διαρκῶς νερὸ θαλασσινὸ στὸ στόμα, ὅσο νὰ περάσουν τὰ μεσάνυχτα.

Τὰ Φῶτα ἁγιάζουν ὅλα τὰ νερά, γιατί πέφτει ὁ Σταυρὸς στὸ νερὸ. Παίρνομα ἁγίασμα ἀπὸ τὸν παπᾶ κοντὰ σὲ βρύσες, ὅπου γίνεται αὐτὴν τὴν ἡμέρα ὁ Μεγάλος Ἀγιασμός. Στὰ παλιὰ χρόνια ἐπὶ τουρκοκρατίας, πρὶν χτίσουν τὴ σημερινὴ Ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, ἐκεῖ κοντὰ τῆς ἦταν ἓνα παρεκκλησιάκι ὅπου φυλάγονταν ἡ εἰκόνα τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς τοῦ βουλιασμένου Χάβου, ποὺ εἶχε βρεθῆ σ' ἓνα γέρικο πουρνάρι ἐκεῖ γύρω. Τὸν Ἀγιασμὸ τῶν Φώτων τὸν κάναν τότε πάνω στὸ νερὸ τῆς Συκιᾶς. Στὸ χωριὸ ζοῦσε ἓνας εὐσεβὴς χριστιανὸς ποὺ τὸν λέγαν Σίμο. Αὐτὸν κατὰ τὴν ὥρα τοῦ Ἀγιασμοῦ τὸν ἔπαιρνε ἡ εἰκόνα καὶ ἀνέβαιναν μαζί ψηλὰ στὸν οὐρανὸ καὶ κάνανε τρεῖς μεγάλους γύρους στὸ διάστημα ἀπὸ κεῖ ποὺ εἶναι ἡ Ἐκκλησία ἕως τὴ Συκιὰ καὶ στὸ τέλος ἡ εἰκόνα κατέβαινε στὸ τραπέζι ποὺ ἦταν ὁ παπᾶς καὶ ὁ Σίμος ἀπιδωνόταν ἀνάμεσα στὸν κόσμον. Ὁ ἐνενηταπεντάρης γέρος τοῦ χωριοῦ Κωνσταντῆ Γιώργης μοῦ τὸ ἐπιβεβαίωνε ὅτι γίνονταν πράγματι καὶ οἱ παλιοὶ χωριανοὶ τὸ μολογοῦσαν.

Τὸ βράδυ πρέπει ν' ἀδειάσουν ὅλα τὰ δοχεῖα γιὰ νὰ μὴ μείνῃ νερὸ πουθενά, γιατί εἶναι ἁγίασμα καὶ δὲν κάνει νὰ μείνῃ γιὰ τὴν ἄλλη μέρα. Ἄν τύχη καὶ μείνῃ κάπου, πρέπει τὴν ἐπομένῃ νὰ τὸ χύσουν στὸ λαγκάδι, στὸ ποτάμι ἢ στὸ πηγάδι.

Μόλις πέσῃ ὁ Σταυρὸς στὸ νερὸ, φεύγουν καὶ τὰ Καρκαντζούλια, μάλιστα μόλις λαλήσῃ ὁ μαῦρος κόκορας, καὶ κρέβονται στὰ βάρη τῆς γῆς. Τὶς μέρες τῶν Χριστουγέννων στὸ χωριὸ δὲν συνηθίζονται κάλαντα. Οἱ χωρικοὶ προμαντεύουν καὶ τὴν ἔκβαση τῆς σοδειᾶς τοὺς ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ θὰ κάμῃ ἀνήμερα τοῦ Χριστοῦ, τὰ Φῶτα καὶ τὴ Λαμπρῆ. Λένε : « Τὰ Φῶτα φωτισμένα καὶ τὰ Λαμπρὰ βρεμένα, ἀμπάρια γιομισμένα ». Ἡ : « Χαρὰ στὰ Γέννα τὰ στεγνὰ, τὰ Φῶτα χιονισμένα, καὶ τὰ Λαμπρὰ βρεμένα, ἀμπάρια γιομισμένα ».

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΤΑΚΗ ΤΣΙΑΚΟΥ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΑΔΕΡΦΗΣ

Πάρε με απ' τὸ χέρι ἐσὺ ἡ σοφὴ
κι' ὀδηγήτρα γνώμη.
Νύχτωσε κι' οἱ δρόμοι
βούλιαξαν στὸ σκότος, ἀδερφή.

Τὸν ὀρθό σου λόγο, τὸν καλὸ
δῶστον μου καὶ πάλι,
σ' ἄκρια νὰ μὲ βγάλει,
σὲ λιμάνι, Θέ μου, καὶ γιαλό.

Μ' ἔδειρε ὁ σορόκος κι' ὁ γαρμπῆς
σ' ἓνα πέλαο ξένο.
Μ' ἄρμπουρο σπασμένο
πῶς θὰ μπεῖς στὴ βάρκα, πῶς θὰ μπεῖς ;

Κι' ἔχω τόση ἀνάγκη σὲ λιαστὸ
πόδισμα ν' ἀράξω . . .
Τ' ἄξο χέρι, τ' ἄξο,
τέντωσε, ἀδερφή μου, νὰ πιαστῶ !

(Ἀνέκδοτο)

ΝΙΚΟΥ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗ

Ξ Ε Ρ Ω . . .

Εἶναι ἡ ψυχὴ σου ἀγνή καὶ δροσερὴ
σὰν τὴν πνοὴ τοῦ ἀγέρα μὲς στὰ πεῦκα,
κ' εἶναι βαριά ἡ ἀρνητικὴ μου, θλιβερὴ
κι' ἀσάλευτη, σὰ μιὰ γιγάντεια λεύκα.

Ἔξρω, δὲ θὰ μοῦ πεῖς ἂν μ' ἀγαπᾷς,
κι ἂν σ' ἀγαπῶ δὲ θὰ σὲ πῶ ποτὲ μου,
μὰ τρέμει δλ' ἡ ψυχὴ μου ὡς μὲ κοιτᾷς,
καθὼς ἡ λεύκα στὴν πνοὴ τοῦ ἀνέμου.

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

Τ Ο Θ Α Μ Α

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟΙ ΘΥΓΛΟΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ ΜΑΣ

Ὁ Ἄλῃ ἀγάς, σταλμένος στ' ἀπάνω τὰ χωριά γιὰ τὴν ἀπογραφή τῶν ὑπηκόων, κλείστηκε μέρες ἀπὸ τὰ χιόνια, καὶ δὲ μπορούσε νὰ γυρίσῃ στὰ Γιάννινα.

Θὰ σεκλητιζόταν ἀλήθεια πολὺ ὁ Ἄλῃς —κι' ἄς μὴ τὸν περίμενε κανένας ἐκεῖ κάτω μὲ πόνον— ἂν δὲν ἔπιανε φίλιες μὲ τὸν Πρόεδρο, κι' ἂν δὲν ἦταν καὶ κείνη ἡ βεργολύγερη τῆς χήρας, ἡ Βγενιά, ποὺ συχνοπερνοῦσε γιὰ τὴ βρύση ἀπὸ τὴ μέση τῆς ρούγας. Τὸ χωριό, ἔφεγγε τότε, καὶ τὰ πάντα ἄλλαζαν ὄψη. Τὴν ἔπερνε ἀπὸ κοντὰ ὁ Ἄλῃς μὲ τὰ μάτια, καθισμένος στὴ γωνιά τοῦ μοναδικοῦ καφενέ, ὡς τὸ γύρισμα τοῦ δρόμου. Κι' ἐκεῖ, στὸ στρίψιμο, γύριζε κι' αὐτὴ ἡ σκασμένη τὸ κεφάλι της μὲ τ' ἄσπρο τὸ φακίολι· μὰ οὔτε μπορούσε κανένας νὰ μαντέψῃ κατὰ ποῦ κύτταζε· ὕστερα ὁ Ἄλῃς ἔπεφτε σὲ βαρεῖα συλλογιά.

—Μὴ σεκλητίζεσαι φίλε μου, τοῦ ἔλεγε ὁ Πρόεδρος· θὰ κόψῃ ὁ καιρὸς· τί θὰ κάνῃ... Κάτσε, μὰ ποῦρθαν ἔτσι τὰ πράγματα, νὰ κάνουμε καὶ τοῦ Χριστοῦ ἀντάμα. Μέρεις ποὺ βρέθηκες ἐδῶ, δὲ σὲ φιλέψαμε κατὰ πῶς ἔπρεπε. Κάτσε νὰ σ' εὐχαριστήσουμε ἀπὸ ταγιά.

Ὁ Ἄλῃς, ἦταν καλόκαρδος καὶ βολικός ἄνθρωπος. Θὰ μπορούσε, ἂν ἤθελε, νὰ διατάξῃ νὰ τοῦ βράσουν κότες καὶ νὰ τοῦ σφάξουν ἀρνί· ἀλλά, μὰ ποῦ αὐτοὶ ἐδῶ οἱ χριστιανοὶ τάχαν σὲ μεγάλη ἁμαρτία τὰ καλὰ τὰ φαγητὰ τοῦτες τίς μέρες, κι' οἱ γυναῖκες δὲ μαγάριζαν τὰ τετζερέδια μὲ τέτοια βρασίματα, ἀρκέστηκε στοὺς νερόδραστους τσορβάδες· κ' ἔτσι, νήστεψε κι' αὐτὸς μαζὶ μὲ τὴ φανιλία τοῦ Προέδρου, μαζὶ καὶ μ' ὄλο τὸ χωριό, καὶ —φυσικά— μαζὶ μὲ τὴ Βγενούλα.

Παραμονὴ τοῦ Χριστοῦ, κι' οἱ ἐτοιμασίες γιὰ τὴ μεγάλη γιορτὴ, ἦταν ἀπάνω στὴ φούργια τους.

Οἱ γυναῖκες μπαινοδγαῖναν ἀνασκουμπωμένες. Ἄλλες ζύμωναν, ἄλλες καθάριζαν τὰ σπῖτια, ἄλλες ἐπλαθάν τίς πῆττες. Ἀπάνω ἀπὸ τοὺς φούρνους, ἕνα γλυκὸ μοσχομιύριστο σύγνεφο ἀνέβαινε διαστικὰ μὲ τὸν ἀέρας τὸν οὐρανό, νὰ θυμίσῃ, λές, τοῦ Θεοῦ, πῶς ἔπρεπε νὰ ἐτοιμάσῃ γρηγάρα τὸ Μονογενῆ του, γιὰ νὰ τὸν στελεῖη στὸν κόσμον, ποῦ περίμενε μ' ἀγωνία.

Ἐπειτα, νὰ βγάλῃ στὴ μέση τ' οὐρανοῦ τὸ πιὸ λαμπερὸ του ἀστέρι, γιὰ νὰ φωτίσῃ πάλι τὸ δρόμον ποὺ θὰ παίρναν οἱ τρεῖς οἱ μάγοι μὲ τὰ δῶρα, ξεκινημένοι ἐδῶ καὶ χιλιά ὀχτακόσια τέσσα χρόνια, γιὰ νὰ βροῦν κι' ἐφέτος τὸ Παιδί καὶ νὰ τὸ προσκυνήσουν.

Ὁ Ἀλῆς πήρε κι' αὐτὸς μέρος στὶς ἐτοιμασίες.

Ἔσφοξαν μὲ τὸν πρόεδρο τὶς κόττες, ἔκοψαν τὰ λουκάνικα, ἀνακατώθηκαν μὲ τὶς γυναῖκες, κι' εἶπανε χωρατὰ καὶ παροιμίες ἕνα σωρὸ. Εἶπαν καὶ γιὰ τὴ μέρα ποὺρχόταν αὐριο, καὶ πὼς εἶναι ἡ μεγαλειότερη γιορτὴ τοῦ χρόνου.

Ἡ Βάβω τότε πού καθόταν κοντὰ στὸ ἀναμμένο τζάκι, εἶπε πολλές ἱστορίες γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὴ Γέννηση. Εἶπε γιὰ τὴ φάτνη, γιὰ τὰ δόδια ποὺ ζέσταναν μὲ τὴν ἀνάσα τους τὸ βρέφος, γιὰ τ' ἀστέρι ποὺ ὁδήγησε τοὺς μάγους· καὶ πὼς, κάθε χρόνο τέτοια μέρα, θγαίνει πάλι τὸ ἴδιο ἐκεῖνο ἀστέρι, κι' ὁποῖος ἔχει πίστη καὶ καλὴ καρδιά, ὁ Θεὸς τοῦ δίνει, ὅτι κι' ἂν ζητήσῃ τὴν ὥρα ἐκεῖνη. Εἶπε καὶ γιὰ τοὺς βοσκούς ποὺ εἶδαν τὴ λάμπη κι' ἄκουσαν τ' ἀγγελούδια νὰ ψάλλουν μὲ οὐράνια μελωδία τὸ «Δόξα ἐν ὑψίστοις».

Ἄκουγε ὁ Ἀλῆς, καί, μιὰ γελοῦσε ἀπὸ μέσα του, μιὰ ὅμως θιάμαζε, μὲ τοῦτα ποὺ πίστευαν οἱ Χριστιανοὶ μ' ὄλη τους τὴν ψυχὴ.

Ἐπειτα ἡ Βάβω, πήρε μιὰ μαύρη στρογγυλὴ πλάκα, ποὺ τὴ φύλαγε μόνο γιὰ τούτη τὴ μέρα, καὶ τὴν ἔβαλε πάνω στὴν ἀνθρακιά. Ὅταν ἡ λεπτὴ ἐκεῖνη πλάκα πύρωσε, ἔρριξε πάνω της ζυμὰρι μὲ μιὰ κουτάλα. Ἄνοιγε αὐτὸ σ' ὄλο του τὸ πλάτος καὶ ροδοκοκκίνιζε. Καὶ πάλι τὰ ἴδια καὶ πάλι, κι' ἔψησε ἔτσι πολλὰ φύλλα, τ' ἀράδιασε σ' ἕνα ταψί, τᾶκαψε μὲ δούτυρο, τὰ πασπάλισε μὲ καρύδια, κι' ἀπὲ τὰ ζεμάτισε μὲ πετιμέζι.

Εἶναι τὰ σπάργανα τοῦ Χριστοῦ, ἐξήγησε στὸ μουσαφίρη της. — Δὲν εἶχε πανιὰ ἢ Παναγία νὰ φασκιώσῃ τὸ μωρὸ της, στὸν ἀχερῶνα ποὺ γέννησε, κι' ἡμεῖς οἱ γυναῖκες κάνουμε τοῦτο τὸ γλύκισμα, γιὰ νὰ δείξουμε, πὼς αὐτὸ τὸ θυμόμαστε, καὶ πὼς τὴ συμπονοῦμε, καθὼς καὶ κείνη μᾶς πονάει καὶ μᾶς γνοιάζεται ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς της.

Δοκίμασε Ἀλῆ ἐφέντη, ἐσὺ ποὺ ἀρτένεσαι· εἶναι πολὺ νόστιμο.

— Ὅχι, ἔκανε ὁ Ἀλῆς. — Αὐριο θὰ φάω κι' ἐγὼ ἀντάμα μὲ σε.

Κοντὰ στ' ἀναμμένο τζάκι λαγοκοιμήθηκε ὄλη ἡ οἰκογένεια, ὡς τὴν ὥρα ποὺ χτύπησαν οἱ καμπάνες.

— Θὰ ρθῶ κι' ἐγὼ στὴν ἐκκλησιὰ σε, εἶπε ὁ μουσαφίρης.

— Μετὰ χάρας, Ἀλῆ ἐφέντη, τ' ἀπάντησαν γελαστοί.

Τιμὴ καὶ καμὰρι τῶχαν οἱ χριστιανοὶ νᾶρχονται κι' ἀλλόθρησκοι καὶ νὰ ἐκκλησιάζονται μαζί τους. Ἡ θρησκεία τοῦς δὲν εἶχε τίποτε ποὺ θάθελαν νὰ τῶχουν κρυμμένο. Ὅλοι νὰ ρθοῦν, ὄλοι ν' ἀκούσουν· κι' ἂν εἶναι δυνατόν, νὰ τοὺς φωτίξῃ ὁ Μεγαλοδύναμος καὶ νὰ πιστέψουν ὄλοι.

Ἐβάλαν τὰ γιορτινὰ καὶ ξεκίνησαν.

Ὁ οὐρανὸς ἦταν κατακάθαρος. Ἀπὸ βραδίς ὁ βορῆς κρατοῦσε κᾶτι μεγάλα πυκνὰ πούπουλα, καὶ τὸν καθάρισε ἀπ' ἀκρὴ σ' ἀκρὴ. Μάδησε ὄλα τὰ πουλιὰ τῆς γῆς τόσες μέρες ποὺ φυσοῦσε, καὶ μὲ τὰ φτερά τους, σκούπισε σφιχτὰ τὸν οὐρανὸ. Ἰστοτερα ὁ ἀέρας ἄν τέλειωσε αὐτὴ τὴ δουλειὰ, κατὰ τὰ μεσάνυχτα, ἐρύπωσε στὴ σπηλιὰ του, πῆσῶ ἀπὸ τὰ μεγάλα θουνά, κι' ἀποκειμήθηκε εὐχαριστημένος.

Τ' ἀστέρια λαμποκοποῦσαν χρυσαφένια. Ποιὸ ἀπ' ὄλα νάσαι κείνο πού στάθηκε πάνω ἀπὸ τὴ φάτνη; Ποιὰ στιγμή θ' ἀνοίξῃ ὁ οὐρανὸς γιὰ νὰ τὸ φανερώσει; Φωσφορίζανε πάνω στὸν οὐράνιο θόλο, μυριάδες, κι' ἀνοιγόκλειναν τὸ φῶς τους, σὰν κεράκια πού πέρνει τὴ φλόγα τους ἀνάλατρο ἀεράκι, καὶ σὰν τὰ μάτια τῆς Βγενιάς πού χαμηλώναν ντροπαλά.

Γύρω τὰ ψηλώματα ἦταν δλόασπρα, σὰν νὰ κατέβηκαν τ' ἀγγελοῦδια, καθὼς ἐκείνη τὴ νύχτα πού φανερώθηκαν στοὺς βροχοὺς. Γοργοπετοῦσαν ἀπὸ ψήλωμα σὲ ψήλωμα κι' ἀπὸ καρδιά σὲ καρδιά, κι' ἀνακατώθηκαν ἀπόψε μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Κι' ἀνάμεσα σ' ὄλα τ' ἀγγελάκια, κι' ἓνα ἄλλο ἀκόμα, ξένο μ' αὐτά, κι' ἄς κατέβηκε κι' αὐτὸ ἀπὸ τὸν ἴδιο οὐρανό. Ἐνα μικρὸ καὶ τρελλὸ πού κρατοῦσε θέλος κι' ἀγγιζε τὴν καρδιά τοῦ Ἀλῆ καὶ τοῦ τὴν τρικύμιζε.

Τραβοῦσαν ὄλοι τὸν ἴδιο δρόμο, κι' ἔτσι μπήκαν ὄλοι μαζί στὴ μικρὴ ἐκκλησιά. Κι' οἱ Χριστιανοὶ καὶ τ' ἀγγελάκια κι' ὁ Ἀλῆς.

Ζέστη καὶ φῶτα κι' ὁμορφιά πού ἦταν ἐκεῖ μέσα . . .

Ἐκεῖ, τὸν δέχτηκαν μὲ τιμές, ἔτσι σὰν ἀρχὴ τοῦ τόπου νὰ ποῦμε.

Παραμέρισαν οἱ πιστοὶ γιὰ νὰ περάσῃ ὁ ἀπιστος καὶ νὰ προχωρήσῃ ὡς τὴν κορφή μπροστὰ στὴν Ὁραία Πύλη. Ἐκεῖ στάθηκε ψηλόκορμος κι' ἴσιος, μὲ τὸ φέσι στὰ χέρια. Ὁμορφος νιὸς ἦταν ὁ Ἀλῆς: Γεροδεμένος, μ' ὀλόμαυρα μάτια καὶ κατσαρὰ μαλλιά.

Ἀντικρὺ του, ἦταν ἡ εἰκόνα τῆς Γέννησης. Μιά μητέρα σκυμμένη, κρατοῦσε ἓνα μωρό, καὶ δίπλα τὰ βόδια νὰ τὸ ζεσταίνουν μὲ τὴν ἀνάσα τους. Κάρφωσε τὰ μάτια πάνω τῆς.

Ὁ νοῦς του πήγε στὴ μάνα του, πού πέθανε πάνω στὴ γέννα. Ἐτσι θὰ ἦταν κι' ἐκείνη ἡ μανούλα πού δὲ γνώρισε καὶ τὸν ἀφῆσε ὀρφανό, ἓνα τόσο δὲ δρέφος. Ἐτσι θὰ τὸν κύτταξε γιὰ πρώτη καὶ τελευταία φορὰ. Κάτι δούρκωσε μέσα του καὶ δὲ μποροῦσε νὰ τ' ἀποδιώξῃ.

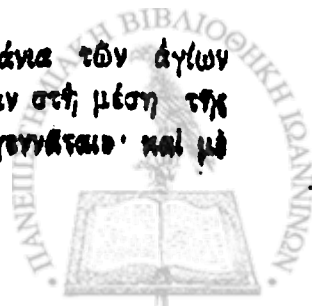
Ἐφερε τὰ μάτια ὀλοτρόγυρα.

Πλάι, στὴν ἀκρινὴ κολῶνα, στεκόταν ἡ Βγενιά μὲ τὴ μάνα τῆς. Γλυκειὰ πού ἦταν ἀπόψε! Δὲ φοροῦσε τ' ἄσπρο τὸ φακίολι. Εἶχε ριγμένο ψηλὰ στὰ μαλλιά μαῦρο μαντήλι μὲ χρυσὴ νταντέλα γύρω τριγύρω, σὰν τὸ στεφάνι τὸ χρυσὸ τῆς Παναγίας. Κι' ἀπ' ἀλήθεια. Ἰδια μὲ τὴν Παναγία ἦταν ἡ τσοῦπρα τούτη. Κύτταξε, μὴ τὴν εἰκόνα, μὴ ἐκείνη, καὶ τίς θαύμαζε καὶ τίς δυό.

Ἡ μάνα τῆς ἔμως φαίνεται, νὰ τὸ κατάλαβε· γιὰ τὴν τράβηξε ἀπότομα τὴν κόρη τῆς καὶ τὴν ἔκρυψε πίσω ἀπὸ τὴν κολῶνα.

Ζεματίστηκε ὁ Ἀλῆς, κατακοκκίνησε. Στήλωσε τώρα τὰ μάτια καὶ θεωροῦσε μόνο τὴν Παναγία. Στὸ πρόσωπό τῆς τὸ γλυκὸ ἀνακατευτόταν, μὴ ἡ μάνα του πού πέθανε πάνω στὴ γέννα καὶ μὴ ἡ κοπέλλα τούτη.

Τ' ἀσημένια καντήλια, ἔριχναν χρυσὲς ἀνταύγειες· τὰ στεφάνια τῶν ἀγίων λαμπαν ἀχιθωτά. Τὰ ἑξαπτέρυγα στὰ χέρια τῶν παιδιῶν στεκόταν στὴ μέση τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ἰσρίας μὲ τὰ χρυσὰ τὰ ἄμφια, ἔψαλε τὸ «Χριστὸς γεννᾶται» καὶ μὲ

τὸ λιθανιστήρι, λιθάνιζε καὶ ξαναλιθάνιζε, τὶς εἰκόνες, τὸ ἐκκλησίασμα καὶ τὸν Τοῦρκο μαζί.

Ὁ Ἄλῃς στεκόταν μαγεμένος.

Θέλησε γιὰ μιὰ στιγμή νὰ ἐπικαλεσθῆ τὸν δικό του τὸ Θεό. — Ἄμὰν Γιαραμπῆ ψιθύρισε. Ὅμως ἐκεῖνος δὲν τὸν ἄκουσε. Μονάχα ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν ἀπόψε τοῦ πλημμύριζε τὴν καρδιά. Τοῦτος ὁ Θεὸς τῶν χριστιανῶν, ποὺ καταδέχτηκε νὰ γεννηθῆ μέσα σ' ἓναν ἀχερῶνα, καὶ τὰ δόδια τὸν ζέσταναν, κι' οἱ φτωχοὶ βοσκοὶ εἶδαν τ' ἀγγελούδια καὶ τὸν προσκύνησαν πρῶτοι. Πόσο κοντὰ στοὺς ἀνθρώπους ἦρθε τοῦτος ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν, πόσο ἀπλὰ καὶ ταπεινὰ ἦρθε πλάι τους. Ἄλλο πρᾶμα ἦταν αὐτὸ ποὺ ἐνοιωθε ἀπόψε. Παρακαλοῦσε νὰ μὴ σωθῆ ἡ λειτουργία. Νὰ μὴ ξυπνήσῃ ἀπ' αὐτῆ, τῆ γλυκειὰ ἔκσταση τῆς ψυχῆς.

Τελείωσαν ὅλα τὰ τροπάρια, ἔφτασαν στὸ «Νῦν καὶ ἀεὶ», κι' ὁ κόσμος ἦταν ἕτοιμος νὰ φύγῃ, ὅταν ἔγινε τὸ θᾶμα τοῦτο.

Ὁ Τοῦρκος μὲ σκυμμένο κεφάλι, πλησίασε στὴν Ὁραία Πύλη, γονάτισε, φίλησε τὸ πετραχῆλι τοῦ παπαῦ καὶ δήλωσε πὼς θέλει νὰ γίνῃ Χριστιανός. Παρακάλεσε μάλιστα νὰ τὸν βαπτίσῃ, τούτῃ κι' ὅλας τῆ στιγμή, ἂν τὸ μποροῦσε.

Δακρυσμένος ὁ σεβάσμιος γέροντας σήκωσε τὰ μάτια στὸν Παντοκράτορα.

— «Μέγας εἶσαι κύριε...»

Στὰ μάτια τοῦ γέροντα, ὁ παντοδύναμος, εἶχε χαμηλώσει ἀπὸ τὸ θόλο τῆς ἐκκλησίας, κι' εὐλογοῦσε τὸν καινούργιο πιστό.

Ὅλοι γονάτισαν μὲ συγκίνηση καὶ δέος.

Τὸ μυστήριο τῆς βάπτισης ἔγινε ἐκείνη τὴν ὥρα, κι' ὅλοι μαζί ἔδωσαν τ' ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ στὸν καινούργιο ἀδερφό τους.

Τὴν ἄλλη μέρα, ὁ Πρόεδρος μὲ τὸ φίλο του — τὸ Μανώλη τώρα — γύρισαν ὅλα τὰ σπῖτια γαὶ τὰ «χρόνια πολλά». Παντοῦ τοὺς δεχόταν μὲ γλυκὰ καὶ μὲ δῶρα. Ὅμως τὸ πιδ ὠρατο γλύκισμα τοφάγαν στὸ σπῖτι τῆς χήρας. Ἦταν τὰ σπάργανα τοῦ Χριστοῦ, ποὺ τοὺς τὰ πρόσφεραν δυὸ ταραγμένα χεράκια.

Ὁ Μανώλης ἔρριξε στὸ δίσκο ἓνα πεντόλιρο, γιὰ «σημάδι» κι' ἡ καρδιά του ἔτρεμε μὴ τυχόν καὶ τοῦ τὸ γυρίσουν πίσω. — Ἄ ἰ μπά γυιέ μου... Μιά τέτοια ἁμαρτία, δὲ θά τὴν ἔπερνε στὸ λαιμό της, ἡ θεοφοβούμενη καὶ γνωστικὴ γυναίκα. Ἕνας ἀνθρωπος ἀλλόθρησκος, ποῦρχεται στὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ μας, κι' ἡ ἐκκλησία τὸν δέχεται μ' ἀνοιχτὴ ἀγκαλιά. πᾶει τώρα ἐμεῖς οἱ ἀνθρωποὶ ν' ἀποδιώξουμε τὴν ἀγάπη του ;

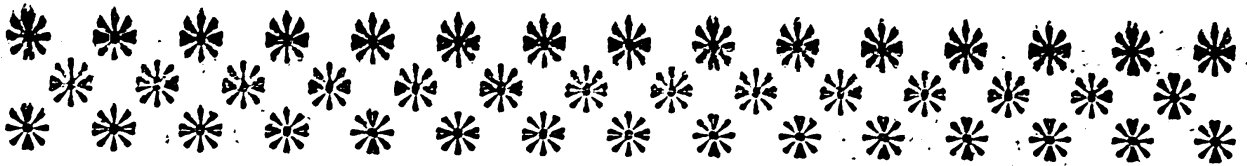
Ἐπειτα... προστάτη καὶ νοικοκύρη δὲ γύρευε κι' αὐτῆ γιὰ τὸ σπῖτι της καὶ γιὰ τὴν ὄρφανή της ; Ὁ Θεὸς μήπως δὲν τοὺς τὸν ἔστειλε ;

Τὴν πρώτη Κυριακὴ μετὰ τὰ Χριστούγεννα, ὁ παπᾶς, στὴν ἴδια ἐκκλησία, μ' ὅλο τὸ χωριὸ τριγύρω του, ἔκανε κι' ἄλλο μυστήριο, καὶ δεήθηκε στὸν Κύριο νὰ εὐλογήσῃ τοὺς δούλους του, Ἑμμανουήλ καὶ Εὐγενίαν...

«... ὡς ἠλόγησας τὸν Ἀβραάμ καὶ τὴν Σάρρα, ὡς ἠλόγησας τὸν Ἰακώβ καὶ τὴν Ρεβέκα, ὡς ἠλόγησας...».

ΚΡΥΞΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

Β. ΚΡΑΨΙΤΗ

Α Ν Α Τ Ο Λ Η

Δέξου τὴν καλημέρα τοῦ Θεοῦ
ψυχὴ μου πὸν ἀγρυπνᾶς στὴν πάναγνη ὥρα
ὅταν στοὺς οὐρανοὺς ἀνθίζουν ρόδα
κι' οἱ κάμποι βάφονται στὶς παπαροῦνες
ὅταν σιὸ πρωτοσκάσιμο τῆς αὐγῆς
τρυγᾶς τῆ γαλήνη τῆς λύτρωσης
ὅταν ἡ πλάση ὅλη γίνεται ἀνθόκηπος
καὶ σὺ ψυχὴ μου κρῖνος.

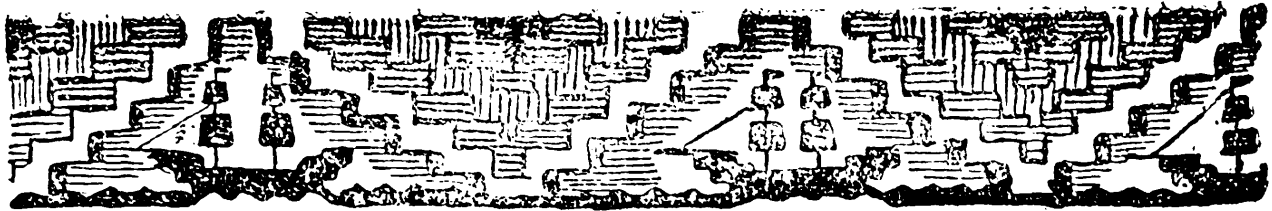
Δέξου τὸ «Χαῖρε» τοῦ Θεοῦ
ψυχὴ μου πὸν ἀγρυπνᾶς στὴ μυστικὴ τὴν ὥρα
κι' ἄς γίνει ὁ λόγος ὀρθρινὸ τραγοῦδι
κι' ἄς γίνει ὁ λόγος θεία μουσικὴ
πὸν θὰ σαλπίσουν οἱ στρατιῆς τῶν ἀγγέλων
πὸν θὰ σαλπίσουν οἱ στρατιῆς τῶν ἀνθρώπων
σὰν παναρμόνιο σύμβολο
σὰν ὕμνο πανανθρώπινο
ἀλληλούϊα.

Δάμπουν χιλιάδες χρώματα στὴν πλάση
πὸν ταξιδεύουν σὲ γαληνεμένα πέλαγα
κι' οἱ δροσερὲς ἀκτίνες
ἀνοίγουν τὶς γρίλλες σου ψυχὴ
γιὰ νὰ ρουφίσεις τὴ φωνὴ τοῦ πελάγου
γιὰ νὰ ρουφίσεις τῶν οὐρανῶν τὸ ὠσαννά.

Στοὺς κλώνους μύρια περιστέρια μὲ τὰ ράμφη τους
ξεφτίζουν τὸν ἀσημένιο τῆς αὐγῆς ἀνασασμὸ
καὶ πίσω, νὰ γυμνοί, λοξοὶ δρόμοι σβήνουν
πὸν τρύγισάν μὲ δάκρυ τοὺς καημούς
κι' ἐμπρὸς καινούργιοι ἄλλοι ξεπροβάλλουν
σ' ἀραχνούφαντες σκιῆς πλεγμένοι.

Ψυχὴ πὸν ἀγρυπνᾶς στὴν πάναγνη ἀνατολὴ
ὅταν οἱ δροσερὲς ἀκτίνες ἀνοίγουν τὶς γρίλλες σου
γιὰ νὰ ρουφίσεις τὴ φωνὴ τοῦ πελάγου
γιὰ νὰ ρουφίσεις τοῦ οὐρανοῦ τὸ ὠσαννά
μαστίγωσε τὴ σκέψη
τοὺς περασμένους δρόμους πιά νὰ μὴ θυμᾶται
στοὺς νέους δρόμους πιά νὰ μὴ τρομάζει . . .
Ἀνένδοτον

Β. ΓΚΑΤΖΑΡΟΥ

ΤΟ ΠΕΝΘΙΜΟ ΣΟΝΝΕΤΟ "ΖΑΚΥΝΘΟΣ,"*

Τοῦ ΕΝΤΓΚΑΡ ΑΛΛΑΝ ΠΟΟΥ

ΔΕΝ ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΚΑΤΑΝΟΗΣΩΜΕ
ένα ἔργο χωρὶς νὰ γνωρίζωμε τὴ ζωὴ
τοῦ ἐργάτου μὲ ὅλες τὶς πτυχές της. Τὴ
ζωὴ του μὲ τοὺς πόνους, μὲ τὶς θλίψεις, μὲ
τὶς περιπέτειες, μὲ τὰ πάθη, μὲ τὴν τρα-
γικὴ ἢ τὴν εὐτυχισμένη του μοῖρα. Μ' ὅλα
ταῦτα ἐδῶ δὲν ἔχομε τὴν πρόθεση νὰ θί-
ξωμε —τόσο βαθειά— μέσα στὴ φαντασία
μας, τὸν ἑκατοντάχρονο καὶ πλέον τάφο
τῆς Βαλτιμόρης, ὅπου κοιμᾶται τὸ βαθὺ
ὑπνο τῆς αἰωνιότητος, ὁ διηγηματογράφος
καὶ μεγάλος ποιητὴς "Εντγκαρ" Ἄλλαν
Πόου, πὺν ἀποτελεῖ στὸ χωρὶς κριτικὴ διά-
θεση πόνημά μας τοῦτο —τὸ θέλομε ἢ
ὄχι— τὸ ἰδανικό, ἂν μπορούμε νὰ ἀποκα-
λέσωμε ἰδανικό, τὴν τραγικὴ ἐπικαιρότητα
τὴν τόσο συσχετισμένη μὲ τὸ πένθιμο σο-
ννέτο «Ζάκυνθος» τοῦ σκοτεινοῦ Ἀμερικαν-
οῦ ποιητῆ.

Ἡ εἰκόνα πὺν μᾶς προβάλλεται ἀπὸ
τὸ παρακάτω θλιβερὸ αὐτὸ ποίημα, εἶναι
ἡ προφητικὴ διαίσθηση τοῦ δημιουργοῦ
του, εἶναι τὸ μοιραῖο σύμβολο, τὸ μετου-
σιωμένο σὲ αἵματα καὶ ἐρείπια μέσα στὴν
ὀδυνηρὴ πραγματικότητά τοῦ πανώριου
καὶ φωτολουσμένου ἑλληνικοῦ νησιοῦ,
Ζάκυνθος.

Ὅσο ὅμως καὶ νὰ μᾶς πληγώνῃ τὴν
καρδιά, ἢ σκληρὴ θύμηση τῆς πρωτόφανης
καταστροφῆς πὺν προέκυψε ἀπὸ τὴν ἔγκατη
μανία τοῦ μυθολογικοῦ Ἐγκελάδου στὶς
μέρες μας, στὸ φῶρος τῆς Ἀνατολῆς, ἂς
ἀφίσωμε —σὰ νεκρικὸ μοιρολόδι— τοὺς
στίχους τοῦ "Εντγκαρ" Ἄλλαν Πόου νὰ κυ-
λήσουν μέσα ἀπὸ τὴν μελαγχολικὴ τους
μουσικότητα καὶ τὴν ἀναδεδῆμενη κατάρα
σαῦ βέφυγε ἀπὸ τὸ στόμα του, ὄχι ἴσως

θεληματικά, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ὄθηση τῆς
ιδιόρρυθμης ψυχολογικῆς σύνθεσης τοῦ
ποιητῆ καὶ τοῦ πεπερωμένου.

ΣΤΗ ΖΑΚΥΝΘΟ

Ὁραῖο νησί. πὺν ἀπὸ τὸ πῶ ὄραῖο λουλούδι
Τ' ὀλόγλυκο γεννήθηκε ὄνομά σου.
Πόσες στιγμὲς πανώριες σὰν τραγούδι
Δὲ φέρνει ἢ θύμηση στ' ἀντίκρουμά σου !
Τὶ ἐλπίδων στοχασμούς, πῶχουν χαθῆ !
Ποιᾶς εὐτυχίας, πὺν θάφτηκε, τὰ μάγια !
Ποιᾶ ὄραματα τῆς νεῖας πὺν δὲ θ' ἀρθῆ
Ποτὲ - ποτὲ πιά σὰ χλοερὰ σου πλάγια !
Ποτὲ πιά ! ὦ !, ἡ μαγεύτρα ἠχώ ἢ θλιμμένη !
Δὲν μὲ μεθᾶ ἢ γητιά σου ποτὲ πιά !
Ποτὲ πιά ἢ μνήμη ! Γῆ καταραμένη
Κράζω τὴν ἀνθινὴ σου ἀκρογιαλιά
Ὁ, ὑακίνθουνο νησί ! Φλογάτο Τζάντε !
«Isola d'oro ! Fior di Levante».

Δὲν γνώρισα ἄλλη καλύτερη ἀπόδοση
στὴν γλῶσσα μας τοῦτου τοῦ σοννέτου ἀπὸ
τὴν παραπάνω τοῦ Ἑλληνα ποιητῆ Νίκου
Σημηριώτη. Ἄλλωστε ὁ ἴδιος στὴ μετά-
φραση τοῦ ἔργου τοῦ Ἀμερικανοῦ ποιητῆ,
στὸν πρόλογο, λέει —ἐπαναλαμβάνοντας
ἐκεῖνα πὺν εἶπε ὁ Μπωντλαίρ— «ἡ μετά-
φραση τῶν ποιημάτων τοῦ Πόου εἶναι ἕνα
ὄνειρο ἐπιθυμητό, μὰ δὲν εἶναι παρὰ
ὄνειρο μονάχα. Ὅσο γιὰ τὴν δική μου
προσπάθεια, δὲν ἔχει ἄλλη ἀξίωση παρὰ
ν' ἀποδώσῃ στὴ γλῶσσα μας κάτι ἀπὸ τὴν
καταπληκτικὴ μουσικότητα τῶν πρωτοτύ-
πων».

* Μετεδόθη ὑπὸ τοῦ συγγραφέως διὰ τοῦ
τηλεοπτικοῦ σταθμοῦ WEEU τῶν Ἠνωμένων
Πολιτειῶν μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ ἐρήνου ὅπερ
τῶν σεισμοπλήκτων τῶν Ἰονίων Νήσων, πᾶς
διενεργήθηκε προσαφῶς στὴν Ἀμερικὴ.

πων, καί, ὅπου στάθηκε δυνατό, κάτι ἀπὸ τὸ αἰσθημα πὺ κλείνουν μέσα τους». Καὶ προσθέτω, παρ' ὄλην τὴν τελειότητα τῆς μεταφράσεως τοῦ σοννέτου αὐτοῦ καὶ τὴν μετριοπαθῆ ἔκφραση τοῦ μεταφραστοῦ, ἡ ἀναδρομὴ στὸ πρωτότυπο μᾶς σπρώχνει βαθύτερα στὸ φωτερό σκοτάδι τοῦ αἰσθηματος, ἔτσι πὺ νὰ κατεβαίνουν περισσότερα δάκρυα.

Ὁ Ἔνγκαρ Ἄλλαν Πόου, ὁ εἰσηγητῆς καὶ πρωτοπόρος τοῦ ἀστυνομικοῦ διηγήματος κ' ἕνας ἀπ' τοὺς μεγάλους Ἀμερικανοὺς ποιητές, ὁ δημιουργὸς τοῦ ἀθάνατου Κορακιῦ, πὺ λάμπει σὰν διαμάντι δίπλα στὴν παγκόσμιο κλασικὴ ποίηση, δὲν γνώρισε ποτὲ ἀπὸ κοντὰ τὸ «ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς» ὅπως προσαγορεύουν τὸ λουλουδοφορωμένο Ἑλληνικὸ νησί Ζάκυνθο, οἱ Εὐρωπαῖοι. Μὰ ἡ περιγραφή πὺ εἶχε γράψει γιὰ τὸ ὄμορφο νησί ὁ Γάλλος Σατωμπριάν, ἐνέπνευσε τὸν Ἔνγκαρ Πόου νὰ συνθέσῃ τὸ ὄραϊο, ἀλλὰ πένθιμο αὐτὸ σοννέτο. Σκοτεινὸς ὄνειροπόλος ὁ ποιητῆς ἑνὸς νοσηροῦ καὶ καταστροφικοῦ ἔργου πὺ γεννιόντανε πάντοτε ἀπὸ τὴν ἐπήρεια μιᾶς τρομερῆς μέθης, ἀφήνει τὴν μαγευτικὴ ὄρασια τοῦ νησιοῦ πὺ ξεπροβάλλει ἀπὸ τὰ γαλάζια κύματα τοῦ Ἰονίου, νὰ γλυστράῃ μέσα στὴ θολωμένη του μνήμη γιὰ νὰ καταντήσῃ τὸ ἀπελπιστικὸ σύμβολο τῆς ὄμορφιάς καὶ τῆς εὐτυχίας πὺ παντοτεινὰ χάνονται. Πλατωνικὸς ἔραστής τοῦ θανάτου ὁ Πόου, συλλαμβάνει τὶς ἀληθινὲς χαρὲς καὶ τὶς ἀνθρώπινες ἐλπίδες καὶ τὶς βυθίζει μέσα στὸ πικρὸ ποτῆρι τῆς θλίψης. Ἔτσι κι' ἐδῶ. Μέσα ἀπὸ τοὺς μελαγχολικοὺς στίχους τῆς Ζακύνθου, ἀναδύεται μὲ τὴ προφητικὴ τῆς ὁμολογία ἡ κατάρα πὺ ἀνέρχεται μὲ τὶς ἀναθυμιάσεις τῆς ψυχοσύνθεσης τοῦ ποιητῆ, γιὰ νὰ διαχυθῆ μὲ τὸ ἀνεπιθύμητο καὶ σκληρὸ ἐπίκαιρο τοῦτης νόημα ἀνάμεσα στὰ ἐρελπιὰ τῆς.

Ἀρχίζει μὲ ἐπιφωνήματα θαυμασμοῦ καὶ δυνατό χρωματισμὸ πὺ τόσο ταιριάζουν στὴν πανώρια περιβολὴ τοῦ νησιοῦ καὶ τονίζει μὲ γλυκοπένθιμη μουσικὴ τοὺς στίχους στὸ φτερούγισμα τῆς ἀνάμνησης. Τῆς ἀνάμνησῆς τοῦ ποιητῆ, τοῦ κόσμου καὶ κείνης τοῦ μυρωμένου λόφου Στρανή πὺ στάθηκε ἐμπνεύστρια πηγὴ μέσα στὴν

ἀντήχησῃ τῶν τηλεβόλων τοῦ Μεσολογγίου, νὰ γραφῆ ἀπὸ τὴν Ἑθνικὴ πέννα τοῦ Σολωμοῦ ὁ Ὑμνος τῆς Ἐλευθερίας. Τῆς ἀνάμνησῆς τοῦ ἀπεσπασμένου πιά «Κόκκινου Βράχου» πὺ ἀπέδωσε στὴν αἰωνιότητα μὲ τὴν ἔξοχη γραφίδα του μιὰ ἄλλη φυσιογνωμία ὁ Ξενοπούλος. Ἀκολουθεῖ ἀμέσως ἔπειτα τὸν ἀπελπιστικὸ δρόμο τῆς δηλητηριασμένης φαντασίας του. Ἀλλὰ ἀνστὰ ὑπνωτισμένα αὐτιά τοῦ Ἔνγκαρ Ἄλλαν Πόου, ὅπως λέει ὁ Αἰμίλιος Λωβριέρ, τὸ Κοράκι ξαναλέη ἀδιάκοπα τὸν ἀμείλικτο ἀντίλαλο τοῦ πεπρωμένου, στὴ δική μας ὄμως καρδιά δὲν χάθησαν οἱ στοχασμοὶ τῶν ἐλπίδων καὶ ἡ γητεία τῆς Ζακύνθου αἰώνια θὰ τραβᾷ τὴν κιθάρα καὶ τὸν ἔρωτα στὰ ἔξωτικά ἀκρογιάλια καὶ στοὺς ὑακίνθινους λειμῶνες τῆς. Παράλληλα σεβόμαστε καὶ τὴν ἐπαναστατημένη ψυχὴ τοῦ παράδοξου ποιητῆ πὺ θέτει στὴ διάθεση τῆς πανίσχυρης ἐπιθυμίας του τὸ δλέθριο μυστικὸ τοῦ «ποτὲ πιά», πὺ ἐδῶ ἐπαναλαμβάνεται τέσσερες φορὲς γιὰ νὰ γίνῃ στὸ «Κοράκι» «ποτὲ πιά τώρα», καὶ νὰ καταντήσῃ βάλτος, πεπρωμένο τῆς ζωῆς, πὺ ἀπὸ τὴν ὄμορφοιᾶ τῆς ἀποστρέφει τὴν μνήμη του καὶ δίνει ὄργῃ στὴν κατάρα, πὺ εἶναι στοιχεῖο παραλογοῦ, ἀλλὰ πάντα ἀναπόδραστο στοιχεῖο τῆς ἰδιόρρυθμης τέχνης του. Στὸ τέλος συνέρχεται — γιὰτὶ ὁ Πόου ἔχει καὶ τὶς καλὲς του ὄρες — καὶ χρησιμοποιεῖ τὰ ὄραϊα Ἰταλικά ἐπίθετα τοῦ Σατωμπριάν γιὰ νὰ μᾶς δείξῃ ἄλλη μιὰ ἀκόμη φορὰ τὸ μέγεθος τῆς ὄμορφιάς τοῦ νησιοῦ. Τὴν ὄμορφοιᾶ πὺ τραγουδῆσε τόσο γλυκά, ἀλλὰ πάντοτε νεκρῆ!

Ὁ ὄραϊο νησί, πὺ ἀπὸ τὸ πιὸ ὄραϊο λουλουδι
Τ' ὀλόγλυκο γεννήθηκε ὄνομά σου,

Ἄν ὁ Πόου, ὁ μάγος αὐτὸς τῆς πένθιμης μουσικῆς, ξαναζοῦσε στὴν ἐποχὴ μας, μὲ βεβαιότητα τότε, θὰ ἔκλαιε μπροστὰ στὸ βωμὸ τοῦ μεγάλου σου πένθους, ὅπως κάποτε ἔκλαιε ὀλόκληρες νύχτες πάνω στὸν τάφο τῆς ἀγαπημένης του Λενώρας, θακίνθινο νησί! Φλογᾶτο Τζάντε!

«Isola d' oro! Fior di levante».

Reading, Pa

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΑΤΣΑΡΟΣ
Βορειοηπειρώτης

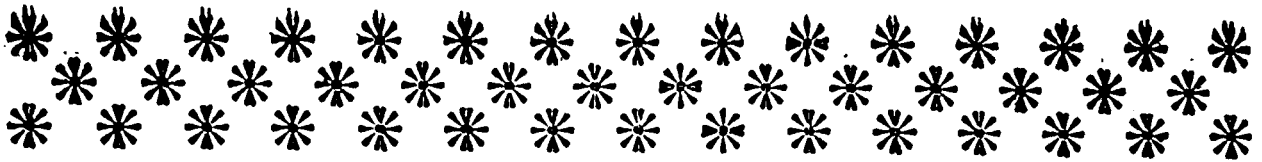
ΑΝΤΙΓΟΝΗΣ ΓΑΛΑΝΑΚΗ - ΒΟΥΡΛΕΚΗ

ΑΓΑΠΗ

Μοῦ στέλλεις τὴν Ἀγάπη σου
μὲ τοὺς τέσσερους ἀνέμους,
μὲ τὶς ἀχτίδες τοῦ ἡλίου,
μὲ τοῦ φεγγαριοῦ τὸ φῶς ...
Εὐλογημένη ἡ ὥρα ποῦ φερε τὴ φωνή σου.
Εὐλογημένη ἡ ὥρα ποῦ στείλλα,
τὸ φιλικό μου μήνυμα σὲ σένα,
κι' ἔγινε τώρα καρπὸς ἐρωτικὸς
ποῦ τὸν κρατάω στὰ χέρια μου ...
Εἶσαι ἡ ἰδέα κι' ὁ ἐρωτας
στὴν καλλίτερη ὥρα τους !
Εἶσαι τ' ἀγνὸ πάθος
ποῦ καίει καὶ καίγεται ...

Τ' ἀσήμενα γέμισαν ὠμορφιά,
τ' ἀπλὰ νόημα !
Γέμισε κ' ἡ καρδιά μου Ἀγάπη.
Ξεχείλησε, σὰν τὸ φουσκωμένο ποτάμι
ποῦ ξεχειλίζει καὶ χύνεται
στοὺς ἀγροὺς καὶ στοὺς δρόμους ...
Δίγη μοῦ εἶναι ἡ κάθε μέρα.
Ἔχω τόσα καὶ τόσα ν' ἀγαπήσω !
Τὸ δεντρόκι ποῦ μεγάλωνει ...
Τὸ μυρμηγκὶ ποῦ κούβαλάει τὸ σπόρο ...
Τὴν Πασχαλιὰ ποῦ γυμνώνεται
ἀπ' τὰ φύλλα της ...
Δίγω καὶ τὶς νύχτες μου.
Πίσω ἀπ' τὰ κλειστὰ βλέφαρα,
τὰ μάτια μου κυττάζουνε,
ὅλα τὰ ὄρατα ποῦ γεννιῶνται
καὶ πεθαίνουνε ...
Κυττάζουνε τὴν Ἀγάπη !

ΓΙΩΡΓΟΥ ΡΑΓΚΘΥ

ΜΑΤΩΜΕΝΟΣ ΕΡΩΤΑΣ

Ἐπικολυρική μυθιστορία

Δ.-ΤΟ ΠΛΑΝΕΜΑ

- Πάλι τὰ δέντρα ἀνθίζουνε κι οἱ κάμποι λουλουδίζουν,
γλυκολαλοῦνε τὰ πουλιά, τῆς ἀνοιξης τῆδόνια.
Τώρα κι ὁ νιὸς πρᾶματευτῆς ἀπ' τῆ Βλαχιά γυρίζει,
καζαντισμένος τραγουδάει στὴ μούλα του καβάλα.
Φτάνει στὸν πύργο τοῦ Σταθᾶ, στέκει καὶ ξεπεζεύει.
Κι ἡ Ρήνα τὸν ἀγνάντευεν ἀπὸ τὸ παραθύρι.
—Γιὰ σου, χαρὰ σου, λυγερή !...
—Καλῶς τον τὸ λεβέντη !...
—Ἄνοιξε, μαυρομάτα μου, νὰ μπῶ στ' ἀρχοντικό σου,
τῆ νύχτα νὰ ξεκουραστῶ καὶ τὸ ταχὺ μισεύω.
—Εἶμαι μονάχη, ξένε μου, καὶ σφάλισα τὶς κόρτες.
Στὰ ξένα λείπει ὁ κύρης μου κι ἡ δούλα πάει νὰ πλύνῃ.
Ἔχω καὶ κόρη ζηλερή, τρέμω μὴ μοῦ τὴν κλέψουν.
—Πεντάμορφη εἶν' ἡ μάνα της, πανώρια ἐκείνη θάνα.
Κυρά μου, στὰ βαπτίσια σου ποῖδ ὄνομα σρῦ χάρισαν ;
—Ἐγὼ εἶμαι ἡ Ρήνα, τοῦ Σταθᾶ τὸ μπιστεμένο ταίρι...
—Μοιάζεις πουλάκι στὸ κλουβί, στὴ γλάστρα μαντζουράνα...
Σὰν γιασεμί μοσκοβολᾶς, λαλεῖς σὰν τὴ γαλιάντρα.
—Ἄγουρε γλυκομίλητε, ποῦθε ἔρχεσαι, ποῖδ εἶσαι ;
—Ἀύγερινό μὲ κράζουνε... Κι ἀπ' τῆ Βλαχιά γυρίζω.
—Γι' αὐτὸ γελᾶς σὰν ἄγγελος καὶ σὰν ἀστέρι λάμπεις.
Μὰ τώρα ἔδῳ στὸ σπίτι μου τί θέλεις, τί γυρεύεις ;
—Ἀπὸ τὴν Πόλη ὡς τῆ Βλαχιά πρᾶματευτῆς γυρίζω
καὶ φέρνω γιὰ τὶς ὁμορφες ἀρμάτες καὶ στολίδια.
Ἔχω βελούδο, καμουχᾶ καὶ λιαχουρὶ φουστάνι.
Φέρμελες χρυσοκέντητες, γοῦνες, μαντήλια, πέπλους,
γιορντάνια ἀσημοζώναρα, διαμάντια σκουλαρίκια,

• Συνέχεια ἐν τοῦ προηγούμενου τεύχους.

- πὸ ὅποια τὰ ἰδῆ βουρλιζεται καὶ χάνει τὰ μυαλά της.
- Λεβέντη μου, λυποκρατῶ. Σύρε νὰ τὰ πουλήσης
στὰ πανηγύρια, πὸν γλεντοῦν καὶ χαίρονται οἱ παρθένες.
- Χτένι γιὰ τὰ μαλλάκια σου, βενέτικο καθρέφτη
θενὰ σοῦ δώσω καὶ μπογιά, τὰ φρούδια σου νὰ βάφης.
- Στολίδια δὲν μοῦ πρέπουνε, γιὰτ' εἶμαι ζωντοχήρα
καὶ τὴν καρδιὰ μοῦ μάρανε τῆς ξενιτειᾶς ἢ πίκρα.
- Ἐχω τ' ἀγαποβότανο, τὸν ἔρωτα πὸν ἀνάβει...
- Ἄγουρε, σύρε στὸ καλό... καὶ μὴ μὲ σκανταλλίζεις!
- Ἐσύ, κυρά μου, στέκεσαι κρύα σὰν τὸ λιθάρι
καὶ τῆς γριᾶς σὲ κυβερνάει τ' ἀλύγιστο τὸ πείσμα.
Ἄνοιξε τὴν αὐλόπορτα, νὰ μπάσω τ' ἀλογό μου,
νὰ ξεφορτώσω στὴν αὐλή, νὰ ἀδειάσω τὰ δισάκκια,
νὰ σοῦ σωριάσω, λυγερή, στὰ πόδια σου τὸ βιός μου...
- Ἄπ' ἄγουρο δὲν δέχομαι καλούδια, θυμητάρια.
Πληρώνω χούφτα τὸ φλουρι κι ὁ,τι ποθῶ ἀγοράζω.
- Κι ἄλλες κυράδες γνώρισα περήφανες ὡς τώρα...
Στὴν ἀγκαλιά μου ἡμέρωσα πέρδικες, γερακίνες.
- Τοῦ κάκου, κυνηγάρη μου, καυχίεσαι. Εἶμαι τρυγόνά,
στὸ βρόχι πὸν δὲν πιάνεται, δὲν πέφτει σὲ παγίδα.
- Σκλάβα μέσ' στὸ κλουβάκι σου μοιάζεις μὲ καναρίνι,
πὸν κελαδεῖ τὴν ἄνοιξη θλιμμένο δίχως ταίρι.
Εἶσαι κοντούλα λεμονιά, πὸν σ' ἔδειρεν ὁ πάγος.
Ὅμως μὲ τὰ μαγιάπριλα θενὰ φουντώσης πάλι...
- Κόλακας εἶσαι, ξένε μου, πᾶς νὰ μὲ ξελογιάσης...
- Ἄνοιξε, Ρήνα τοῦ Σταθᾶ, καὶ δέξου με στὸ σπίτι!...
- Θάρρῃ ἢ κλειδοκρατόρισσα σὲ λίγο ἀπὸ τὸ πλύμα.
- Ἄπόστασα νὰ καρτερῶ. Τὰ μάτια μου νυστάζουν...
Λυπᾶμαι καὶ τὸ γρίβα μου νὰ στέκη φορτωμένος.
Ἄπόψε στὸ κατῶγι σου στρῶσε μου νὰ πλαγιάσω
καὶ τὴν αὐγὴ σὲ χαιρετῶ καὶ πάω στὴ δούλεψή μου.
- Ὁ κάθε νιὸς παινεύεται κι ὁ ξένος τὸ καιχιέται,
σὰν ξενυχτήση στῆς Ρηνιῶς τὸ τιμημένο σπίτι.
- Κυρά μου, ξέρω νὰ κρατῶ τὸ μυστικὸ σὰν τάφος.
- Τὴ νύχτα δὲν μπιστεύομαι νὰ μπάσω ξένον ἄντρα...
- Ἀγρύπνησα κι ἀπόστασα, λιγοθυμιὰ μὲ πιάνει...
Ἄν μ' ἀποδιώξης ἄρρωστο, Θεὸς νὰ σὲ παιδέψη!..
- Δὲν ἔχω πέτρινη καρδιά, σπλαχνίζομαι τοὺς ξένους...
Νὰ φᾶς, νὰ πιῆς στὸ σπίτι μου, τὸν ὕπνο νὰ χορτάσης!
Ἐσκέλασε τὸ πρόσωπο μὲ μεταξένιο πέπλο,
ἀπ' τὸν ὄντᾶ κατέβηκε τὴ μαρμαρένια σκάλα,

- τράβηξε τῆς αὐλόκορτας τῆ σιδερένια ἀμπάρα . . .
 Ἐνοεῖ τὰ θυροφύλλα, δειλὰ τὸν χαιρετάει...
 —Ξένε μου, καλῶς ὄρισες στοῦ κυρ - Σταθᾶ τὸν πύργο !..
 —Σὲ προσκυνῶ, κυρούλα μου, καὶ σοῦ φιλῶ τὸ χέρι.
 Δοῦλος σου θάμαι πάντα ἐγὼ γιὰ τὴν πονοψυχιά σου.
 Ἔσυρε τὸν παλιόγριβα μὲ τ' ἀκριβὸ φορτιό του
 καὶ ἐπῆγε καὶ τὸν ἔδεσε δίπλα στὸν ὄβορό της.
 Ἐπάνω στὸ πλακόστρωτο ξεφόρτωσε τὸ βιός του.
 Κι ὕστερα ξέγειρε καὶ αὐτὸς στὸ μυρωμένον ἤσκιο,
 νὰ ξαλαφρώσῃ ἀπ' τὸ βαρὺ τοῦ ταξιδιοῦ τὸν κόπο.
 Στὸν ξωτικὸ τῆς λυγερῆς, τὸν παραδείσιο κῆπο
 ὄνειρευόταν ξυπνητός, δίχως νὰ πιῇ μεθοῦσε,
 σὰν μαγεμένος ἔστεκε, μὲ θάμπος ἐθωροῦσε.
 Νάτη καὶ ἡ Ρήνα ντροπαλὴ καὶ χαμηλοβλεποῦσα,
 μὲ τ' ἀλαφρὸ περπάτημα καὶ τὸ ψιλὸ καμάρι
 περνάει τὸ χλοερὸ στρατὶ καὶ πάει στὸ Συντριβάνι.
 Ποιὸς εἶδε τὴ Λιογέννητη τὴν ἀστροφορεμένη
 καὶ δὲν ἔσκανταλιστήκε, δὲν ἔχασε τὸ νοῦ του ;
 Ποιὸς συναπάντησε ξωθιά, Καλότυχη νεράϊδα,
 καὶ δὲν τοῦ χάθηκε τὸ φῶς, δὲν κόπηκε ἡ φωνή του ;
 Γυαλίζεται στῆς στέρνas της τὸ διάφανο καθρέφτη,
 σιάζει τὶς χρυσομέταξες πλεξίδες τῶν μαλλιῶν της,
 ταῖζει τὰ ψαρόπουλα, μὲ τὰ παγώνια παίζει.
 —Δός μου νερό, κυρούλα μου, νὰ πιῶ νὰ ξεδιψάσω,
 τὰ βάσανα τῆς ξενιτειᾶς ὁ δόλιος νὰ ξεχάσω !
 —Μετὰ χαρᾶς μου, ξένε μου, τὴ δίψα σου θὰ σβήσω...
 Ἄγουρε, πᾶμε στὸν ὄντᾶ νὰ σοῦ τοιμάσω τάβλα,
 νὰ καλοφᾶς τὸ νόστιμο προσφάγι μου, ποὺ εὐφραίνει.
 Κι ἀπ' τὸ κατώγι μου κρασὶ μοσχάτο θὰ σοῦ φέρω
 στὴν ἀσημένια κούπα μου νὰ πιῆς καὶ νὰ μεθύσης.
 Κι ὕστερα τὸ κρεβάτι σου μὲ πούπουλα θὰ στρώσω,
 νὰ πέσης ν' ἀποκοιμηθῆς σὰν τὸ μωρὸ στὴν κούνια.
 Κι ἐγὼ μὲ τὸ τραγούδι μου θενὰ σὲ νανουρίζω.
 —Ἐλα κοντά μου, λυγερή, καὶ κάτσε στὸ πλευρό μου,
 νὰ σὲ γλεντήσω, νὰ σοῦ εἰπῶ τὸν πόθο τὸ δικό μου.
 Ξέρω νὰ παίζω ταμπουρά, νὰ γλυκοτραγουδάω.
 —Ντρέπομαι, παλληκάρη μου. Τὴν κόρη μου φοβάμαι.
 Μὴ μᾶς ἰδῇ τὸ μάτι της, ταυτί της μὴν ἀκούσῃ...
 —Ἐννοια σου !.. Μόνο τὰ πουλιὰ γροικᾶνε τὴ φωνή μας,
 μὰ δὲν νογᾶν, γιατί καὶ αὐτὰ τὰ τρέλανε ἡ ἀγάπη
 τόφρα μὲ τὰ μαγιάπριλα, ποὺ χτίζουν τὶς φωλιές τους.

- “Αγουρε, σὰν νὰ τράβηξε τὸ σύρτη κάποιος... “Ακου !..
 —‘Ο γρίβας στὸ πλακόστρωτο χτυπάει τὸ πέταλό του...
 —Καλέ μου, ποιὸς ὁ τόπος σου καὶ ποιά τὰ γονικά σου ;
 —‘Ο κύρης μου ἀπ’ τὰ Γιάννινα κι ἡ μάνα μου ἀπ’ τὴν “Αργα...
 Παραμικρὸς ὀρφάνεψα... Κι ἔφυγα γιὰ τὰ ξένα,
 νὰ καζαντήσω τάλαρα, βενέτικα φλωράκια.
 —“Αγουρε, μοιάζει ἡ τύχη μας, τὸ μαῦρο ριζικό μας.
 Κι ἐγὼ ἔχασα τὸν ἄντρα μου στὰ ξένα πλανεμένο
 Καὶ τώρα μὲ τὴν κόρη μου μοιράζω τὴν ὀρφάνια,
 κλεισμένη σὰν καλόγρια μέσα σὲ μοναστήρι.
 Εἶμαι στῆς νιότης τὸν ἀνθό ... Μὰ μέσ’ στὴ μοναξιά μου
 κοντεύουν νὰ μοῦ μαραθοῦν τὰ λούλουδα, τὰ κάλλη.
 Καλέ μου, θέλω συντροφιά, ζηλεύω τὰ παιγνίδια ...
 —Ζύγωσε, περιστέρα μου, νὰ παίξωμε λιγάκι,
 γιὰ νὰ σὲ μάθω τὸ σεβντᾶ, πῶς πιάνεται ἡ ἀγάπη.
 —‘Ὡς μ’ ἔγγιξες, παλλήκαρε, τὰ σωθικά μου ἀνάψαν,
 μεῦ κόπηκαν τὰ γόνατα, λιγώθηκε ἡ καρδιά μου.
 —Κυρά μου, ἀπὸ τίς μυρωδιὲς μεθύσαμε κι οἱ δυὸ μας.
 “Εχεις λεμόνια δίφορα κι εὐωδιασμένον κόρφο ...
 Γιὰ πέσε στὴν ἀγκάλη μου, νὰ σοῦ περάση ἡ ζᾶλη ...

* * *

- Πῆραν τὰπόσκια στὴν αὐλὴ κι ὁ ἥλιος βασιλεύει
 καὶ στὴν ἀγκάλη τῆς Ρηγιῶς ὁ νιὸς κοιμᾶται ἀκόμα.
 Καὶ ποιὸς θὰ κόψη τὸνειρο, τὰ μάγια θὰ τοὺς λύση ;
 Μὰ κάποια ποὺ παιγνίδιζε στοὺς κρίνους πεταλούδα,
 σὰν ἀπονήρευτη ψυχὴ, στὰ πορφυρένια χεῖλη
 τῆς Ρήνας ἐτριγύριζε καὶ τὰ συχνοφιλοῦσε,
 ἀπ’ τὴ ντροπὴ σὰν νᾶθελε γλυκὰ νὰ τὴν ξυπνήση.
 “Ἡ Ρήνα ξεπετάχτηκε, τὴν ἁμαρτία νοιώθει.
 “Αναστενάζει θλιβερά, βγάζει φωνὴ ποὺ τρέμει.
 —“Οἰμέ !.. Πῶς ξελογιάστηκα, πῶς ἔπεσα στὸ λάθος !
 “Ὡ πλάνε καρδιοκλέφτη μου, ποὺ τὴν τιμὴ μοῦ πῆρες
 σπλαχνίσου με τὴν ἄμναλη καὶ μὴ μὲ παρατήσης,
 νὰ μὲ παιδέψη ἡ γειτονιά, νὰ μὲ πομπέψη ὁ κόσμος.
 —“Ἡσύχασε, ἀγαπούλα μου ! Καὶ θὰ γυρίσω πάλι,
 γιὰ νὰ σὲ κάμω ταίρι μου καὶ στεφανωτικιά μου...
 —Σήκω, λεβέντη, μέριασε κι ἀπὸ τὸ σπίτι χάσου,
 ἡ κόρη μου κι ἡ δούλα μου μὴν ἔρθουν καὶ μᾶς πιάσουν.
 —Γιὰ πιάσε με νὰ σηκωθῶ καὶ βάλε με νὰ κάτσω
 καὶ πότισέ με ἀνθόμελι νὰ δυναμώσω λίγο,

γιατί βαριά μ' ἀρρώστησαν τὰ γλυκερά σου χάρδια
καὶ μ' ἔκαψεν ἡ θέρμη σου καὶ μοῦ διψοῦν τὰ χεῖλη.

Ἔχεις ἀγκάλη φλογερὴ καὶ τὸ φίλι σου ἀνάβει
καὶ τῶν ματιῶν σου ἡ σαῖττιὰ κατάκαρδα λαβώνει.

Ἄρρησα, περιστέρα μου. Κι εἶναι ὥρα νὰ μισέψω,
γιατ' ἔχω στράτα ἀλαργινὴ καὶ θὰ μὲ πάρη ἡ νύχτα.
Μοῦ χλιμιντραεὶ ὁ γρίβας μου, πιστός μου σύντροφός μου,
γιὰ νὰ τοῦ βάλω τὴν ταῆ, νὰ πάω νὰ τὸν ποτίσω.

Γεῖά σου - χαρὰ σου, σῆνα μου, κι ἐγὼ στὰ ξένα πάω,
νὰ δώσω τὴν πρᾶματεια μου, μεταξωτὰ καὶ γοῦνες,
νὰ μάσω χοῦφτες τὸ φλωρί, νὰ θησαυρίσω ἀσήμι.

Κι ὅταν θὰ βγῆ ὁ γινόπωρος καὶ πέσουνε τὰ χιόνια,
θὰ ξαναρθῶ στὸν πύργο σου καλούδια νὰ σοῦ φέρω,
μὲ τοῦ Χριστοῦ τὴ Γέννηση ταίρι μου νὰ σὲ κάμω.

— Ἄγουρε, σύρε στὸ καλό !.. Κι ἡ Παναγιὰ μαζί σου !

Τραγοῦδι νᾶναι ὁ δρόμος σου καὶ τὸ ταξίδι γλέντι !

Νάνθοβολῆ ἡ καρδούλα σου δροσᾶτο περιβόλι !

Κι ὄθε διαβαίνεις καὶ γυρνᾶς, ὁ τόπος νὰ εὐωδιάζη !

Καὶ κάθε πέτρα, πὺ πατᾶς, τριαντάφυλλα νὰ βγάζη !

Μὰ ἐκεῖ στὰ ξένα πὺ θὰ πᾶς κοίτα μὴ σὲ πλανέψη
ἄλλης γυναίκας ὀμορφιὰ κι ἐμένα μὲ ξεχάσης !

Γιατ' ἔχω ἓνα χρυσὸ πουλί, νογᾶτο περιστέρι,
πὺ θὰ μοῦ εἰπῆ τὸ μυστικὸ, μαντᾶτο θὰ μοῦ φέρη.

Καὶ τότε πὺ θὰ ξαναρθῆς νὰ μοῦ γυρέψης χάρδια,
σπαθιὰ θὰ βρῆς στὰ χέρια μου, πὺ θὰ σὲ πελεκήσουν,
κι ἀστρίτες στὰ μαλλάκια μου κι ὀχιές, πὺ θὰ σὲ πνίξουν.

Γιατ' εἶμαι ἀψιὰ στὸν ἔρωτα κι ἀλύγιστη στὸ μῖσος.

Ξέρω νὰ πλένω τὴ ντροπὴ καὶ νὰ χτυπάω τὸ ψέμα,

νὰ στρώσω γιὰ τὸν ἄπιστο πικρὸ τραπέζι γάμου,
νὰ κάμω καὶ τὴ μάνα του τὰ μαῦρα νὰ φορέσι.

— Ἀνίσως, Ρήνα, σ' ἀρνηθῶ γι' ἄλλης γυναίκας κάλλη,
μάρτυρα βάζω τὸ Θεό, νὰ μοῦ κοπῆ ἡ ζωὴ μου !..

— Ὅϊμένα τὴν ταλαίπωρη μὲ φάγανε τὰ φίδια !..

— Γιατὶ φοβᾶσαι, ἀγάπη μου, σὰν καρυοφύλλι τρέμεις ;

— Τὸν ἴσκιο εἶδα τῆς δούλας μου στῆς στέρνας τὸν καθρέφτη.
Νὰ τὴ ψηλὰ στὸ λιακωτὸ πὺ ἀπλώνει τὰ σιντόνια ...

— Ρήνα, ποιός εἶναι ὁ μορφονιός, πὺ στέκει στὸ πλευρό σου ;

Μὴν εἶχες πρωτοξάδερφο καὶ γύρισε ἀπ' τὰ ξένα ;

— Εἶναι ἓνας φίλος σπιτικός, τοῦ ἀντρός μου σταυραδέρφι...

Περωνώντας ἀπ' τὴν πόρτα μου τὴν καλησπέρα μοῦεἰπε.

Μοῦ γύρεψε νερὸ νὰ πιῆ, τὸ γρίβα νὰ ποτίση.

- Έχεις μπλεγμένα τὰ μαλλιά, σκισμένο τὸ πολκάκι,
τὰ μάγουλά σου κόκκινα, τὰ μάτια ξεκομμένα.
- Ὅλη τὴ νύχτα ἀγρύπνησα καὶ μὲ φλογίζει ἡ θέρμη.
- Ρήνα λοξὰ κοιτάξεις με καὶ σκύβεις τὸ κεφάλι.
Ξέρω καλὰ ἀπὸ ψέματα, καμώματα γυναίκεια...
Δὲν εἶναι ἀρρώστιας ξάναμμα μήτε κι ἀγρύπνιας ζάλη,
μὰ ἀντρίκιο ἐρωτοφίλημα καὶ σφίξιμο κι ἀγκάλη.
Κι ἂν δὲν τὸ εἶπῶ τοῦ ἀφέντη σου σίντας ξαναγυρίση,
νὰ μὴ μὲ λένε φρόνιμη, δούλα σου μπιστεμένη...

Νάτη κι ἡ κόρη τοῦ Σταθαῖ βγαίνει στὸ μπαλκονάκι
μὲ τὸ λεβέτι τὰργυρὸ τάνθη της νὰ ποτίση...

Βλέπει τὸν ξένο στὴν αὐλή, ρωτᾷει ξαφνιασμένη :

- Μάνα, ποιὸς εἶναι ὁ μορφονιὸς αὐτὸς ὁ μουσαφίρης ;
- Πραματευτῆς στὸ σπίτι μας ἦρθε νὰ ξαποστάση
κι ἄνοιξε τὰ δισάκκια του, τὸ βιός του νὰ μοῦ δείξη.
Στολίδια ἐγὼ πανάκριβα γιὰ σένα θὰ διαλέξω,
καὶ γιὰ τὶς ἀρρεβῶνες σου βραχιόλια, δαχτυλίδια...
Κι ἡ βάγια ἀπὸ τὸ λιακωτὸ τὸ μυστικὸ προδίνει.
- Ἡ μάνα σου, κορούλα μου, ξαπλώθηκε στὰ γιούλια
καὶ μέθυσε ἀπ' τὴ μυρωδιά κι ἔχασε τὸ μυαλό της
κι ἔφαγε τὰγαπόχορτο καὶ γλυκαποκοιμήθη.
Πέρασε κι ὁ πραμματευτῆς, τὴν εἶδε, ἔσκανταλίστη
κι ἄπλωσε καὶ τῆς χᾶιδεψε τὸν ἀνθηρό της κόρφο.
Καὶ τὴν τιμὴ της ἔκλεψε, τὴν ἔρριξε στὸ κρῖμα...
Συγγένφιασε τὸ πρόσωπο τὰγγελικὸ τῆς κόρης,
ἐβούρκωσαν τὰ μάτια της, πονετικά κοιτάζουν,
ἄλαλη στέκει κι ὕστερα τρικλίζοντας γυρίζει
στὴν καμαρά της κλείνεται στενάζει, σιγοκλαίει..
Ἄγριος θυμὸς τὰ σωθικά τῆς Ρήνας τρικυμίζει,
σπιθίζουνε τὰ μάτια της, τὴ βάγια σαῖτεύουν...
Ὅρμάει κατὰ τὸ λιακωτὸ σὰν τίγρη πληγωμένη
βγάζει στριγγόλαλη φωνή, κι ἄγρια φοβερίζει
- Σκύλα, πού μὲ μαρτύρησες στὴν ἄμαθη παιδούλα,
στρίγλα γριὰ κακόγλωσση, θὰ τὰκριβοπληρώσης!..

[Συνεχίζεται]

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

ΑΠΟ ΜΙΚΡΟΣ ΣΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

11. - ΣΤΗΝ ΑΡΤΑ, ΣΤΗΣ ΚΥΡΑ ΒΑΓΓΕΛΗΣ

Ἄφοῦ βγάλαμε τὸ σχολαρχεῖο ἐγὼ κι ὁ Νάκος τῆς Λένως, δὲ μποροῦσαν νὰ μᾶς ἀφήσουν στὴ μέση ὁ πατέρας μου μὲ τὸ Γιωργάκη Μάνθο. Ὁ πατέρας μου εἶχε βάλει τὰ δυνατά του νὰ μονιμοποιηθεῖ στὸ ταχυδρομεῖο καὶ τὸ μηνιάτικο ἔτρεχε στὸ μεταξύ, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἄλλοι μὲ κάποια ζήλια: «βρέχει, κρατεῖ, αὐτὸς τὸν παρά του». Κοντὰ στὸ δικό μου εἶχε βαλθεῖ κι ὁ πατέρας τοῦ Νάκου, φημιλίτης ἄνθρωπος μ' ἓνα ξερὸ μεροκάματο, νὰ «προχωρήσει» κι αὐτὸς τὸ γυιό του παραπέρα, ἴσως γιὰτ' ἦταν τὸ μόνο σερινὸ μέσα στὰ ἔξη παιδιὰ του. Ἄπ' αὐτὸν θάβλεπε φύλαξη ὁ μπάρμπα Γεωργάκης ὅταν θὰ γέραζε πιά καὶ τὰ χέρια του θάτρεμαν, τὰ μάτια δὲ θὰ βοηθάγαν νὰ φικιάνει ξένες βαρέλες καὶ ξυλάγγια.

Μᾶς κατέβασαν λοιπὸν στὴν Ἄρτα, πέρα τοῦ Σταυροῦ, πού γίνεται κεῖ τὸ μεγάλο πανηγύρι, ἡ ἀγορὰ τῶν ζώων, τὸ «μ'χούστι». Ἔχουν περάσει τόσα χρόνια ἀπὸ τότε καὶ δὲ θυμοῦμαι καλὰ τὸ καθετί. Μοῦ φαίνεται ὅμως πὼς ἐκεῖνες τὶς μέρες εἶχαν πλακώσει κι οἱ πρόσφυγες στὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ χαμὸ τῆς Μικρασίας, ἀφοῦ οἱ φημερίδες ἦταν γεμάτες ἀπὸ εἰκόνες καὶ περιγραφὰς τῆς καταστροφῆς. Τὶς βλέπαμε στὰ χέρια τῶν ἄλλων ἐδῶ κι ἐκεῖ, γιὰτ' οἱ δικοὶ μᾶς πατεράδες δὲν ἀγόραζαν βέβαια, γιὰ νὰ μὴ ξεοδεντοῦν.

Ἄλλὰ δὲ μᾶς ἔκοψε καὶ τόσο — νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια — γιὰ τὰ βάσανα τῆς προσφυγιᾶς, ἐπειδὴ ἡμεῖς εἶχαμε πιά δικές μας ἔγνιας. Θὰ μᾶς πάρουν στὸ γυμνάσιο; Θὰ πετύχουμε στὶς ἐξετάσεις; Εἶχαμε διαβά-

σει καλὰ τὸ καλοκαίρι, ἀλλὰ δειλιάζαμε δῶ στὴ μεγάλη πολιτεία. Ὅλα μᾶς φαίνονταν σπουδαῖα καὶ τρανά. Χανόμασταν μὲς στ' ἀτέλειωτα σοκάκια μὲ τὰ μαγαζιά καὶ τὰ στενά τους. Τί καλούδια, τί πρᾶματιες πουλάγανε σὲ κάθε βῆμα! Τὰ διαλαλοῦσαν κιόλας δυνατά, σάμπως δὲν εἶχαμε μάτια νὰ τὰ ἰδοῦμε. Τὰ κοιτάζαμαν ὅλα καὶ τὰ λιμπιζόμασταν, μὰ δὲ μᾶς περίσσευε ν' ἀγοράσουμε τίποτε. Ἀργότερα, ἂν ἤθελε ὁ Θεός.

Μὲς στὴν αὐλὴ τοῦ γυμνασίου γινόταν βουὴ καὶ κακό, σάμπως νάχαν ἀπολυθεῖ χιλιάδες γονοὶ ἀπὸ μελίτσια. Πηγαίνονταν οἱ γυμνασιόπαιδες ἀπὸ δυὸ κι ἀπὸ τρεῖς, παρέες ὁλόκληρες, ἀνοίγοντας τὰ βιβλία, κοιτάζοντας τὰ τετράδια, λέγοντας ὁ ἓνας στὸν ἄλλον πὼς ἔγραψαν ἢ προσπαθώντας νὰ μαντέψουν τὰ θέματα τῶν ἐξετάσεων. Πόσο ἐξυπνοὶ φαίνονταν, τί προκομμένοι μπροστὰ μᾶς! Φεροῦσαν καινούργιες κουκουβάγιες στὸ κεφάλι καὶ ἄσπρα πουκάμισα ἀνοιχτά καὶ κολαριστὰ παντελόνια ὡς τὸ γόνα. Ἔδειχναν πὼς τάξεραν ὅλα καὶ δὲ φοβόνταν τοὺς καθηγητές.

Καθηγητὲς τοῦ γυμνασίου! Θεέ μου, γίνεται νὰ ὑπάρχει μεγαλύτερο ἀξίωμα ἀπ' αὐτὸ στὴν οἰκουμένη; Ἀπορούσαμε πὼς αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι εἶχαν χέρια καὶ πόδια, πὼς περπατοῦσαν στὴ γῆ σάν τοὺς ἄλλους. Τοὺς βλέπαμε σὰ μυθικὰ ὄντα, σὰ θεοὺς πὸν δρίζαν τὴν τύχη μᾶς. Αὐτοὶ θ' ἀποφάσιζαν ἂν θὰ μᾶς δεχτοῦν στὸ γυμνάσιο, νὰ γίνουμε κι ἡμεῖς κατιτίς, ἢ θὰ γυρίζαμε στὰ χωριά μᾶς νὰ μάθουμε κουτσὰ στραβὰ τὶς πατρικές μᾶς τέχνες. Μὰ

ὄχι, αὐτὸ δὲν τὸ θέλαμε καθόλου. Καὶ τεντώναμε τ' αὐτιά μας ν' ἀκούσουμε πῶς πρόφεραν οἱ ἄλλοι τὰ γαλλικά, πού ἦταν ἡ παντοινὴ ἀδυναμίας μας. Τί προφορὰ πού εἶχαν αὐτὰ τ' Ἀρτινόπουλα καὶ τί βᾶδισμα καὶ τί φιγούρα καὶ τί ἀέρα! Ἐμεῖς καθόμασταν στὴν ἄκρη ζαρωμένοι μὲ τὰ φτωχὰ μας ντριλία καὶ τὰ ξεβαμμένα καπέλα, σὰ νὰ ντρεπόμασταν θαρρεῖς πού ὑπάρχουμε στὸν κόσμο.

Ἄρχισαν κι οἱ ἐξετάσεις. Μὰ ὅταν εἶδαμε τὸν καθηγητὴ νὰ γράφει στὸν πίνακα τὸ «εἰσιτήριοι» — γιὰ νὰ μὴν κάνουμε ἀνορθογραφίες, λέει, ἀπ' τὴν πρώτη σειρά — ἡ καρδιά μας, ἐμένα καὶ τοῦ Νάκου, πῆγε στὸν τόπο της. Τέτια λοιπὸν ἦταν ἡ σοφία πού κατέχανε τοῦτοι οἱ φωνακλάδες τοῦ προαύλιου; Καὶ πούειςαι ἀκόμα! Ὅταν εἶδαμε σὲ λίγο ν' αὐθαδιάζουν στὸν καθηγητὴ λέγοντας πῶς δὲν τ' ἀκουσαν καλὰ καὶ νὰ σκουντᾶν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον ζητώντας βοήθεια καὶ ν' ἀντιγράφουν κρυφὰ ἀπὸ ξεσκισμένα φύλλα καὶ νὰ κοκινίζουν καὶ νὰ ἰδρωκοπᾶν, τότε πιά βεβαιωθήκαμε πῶς δὲν ἤμασταν οἱ χειρότεροι ἀπὸ κείνη τὴ μάζωξη. Δώσαμε τίς κόλλες ἀπ' τοὺς πρώτους, βέβαιοι ἀπὸ πρὶν γιὰ τὴν ἐπιτυχία.

Τώρα πιά εἶχαμε ὅλον τὸ καιρὸ νὰ σεργιανίσουμε κι ἐμεῖς στὸ «Μονοπ'λιό», ἀπ' ὅπου ἀρχινοῦσε τὸ μεγάλο παζάρι, ὡς πέρα στὴν Παργιορίτσα καὶ ψηλὰ στὸ Πετροβούνι, ὅπου εἶχαν κουβαλήσει οἱ χασάπηδες κι οἱ ἐμπόροι, «καναράδες» πού χιλιάδες κεφάλια, ζῶα χοντὰ καὶ μικρά, γιὰ ἔχος ἢ γιὰ σφάξιμο, ἀπ' τὰ χωριά τοῦ κάμπου κι ἀπάνω ἀπ' τὰ Τζουμέρκα καὶ τὸ Ραντοβίτσι κι ἀπ' τὴ Λάκα Σούλι καὶ τὴ Φιλιπιάδα καὶ τὸ Ξερόμερο καὶ τὸν Καρβασαρά. Ἐκεῖ ξενοχτάγαμε κι ἐμεῖς, ἀντάμα μὲ τοὺς πατριῶτες μας, ἀνάμεσα σὲς φωνές καὶ σὲ φασαρία, δοκιμάζοντας καμιά φέτα καρπούζι ἢ ἀποτρώγοντας τὰ κόκκινα ἀπομεινάρια ἀπ' τίς φλοῦδες τίς ἀφημένες γύρω σὲς πέτρες. Κι ὅταν μπήκαμε κάποτε ἀποβραδὶς σ' ἕνα καφνεῖο, τρυπώνοντας κι ἐμεῖς ἀνάμεσα στοὺς μεγάλους νὰ ἰδοῦμε караγκιόζη, ποιὸς θὰ περιγράψει τὸ ἀναγάλιασμα πού δοκιμάσαμε ἐκείνη τὴ βραδιά ἀντικρῶζον-

τας ἀπάνω στὸ φωτισμένο πανὶ τὰ σαράγια τοῦ Πασιᾶ καὶ τὸ Μπαρμπαγιῶργο μὲ τὴ γκλίτσα καὶ τὸ Κολλητήρι μὲ τὸν «πατέλα» του κι ὅλα τὰ γουστόζικα καὶ διαμαχτὰ τῆς σκηνῆς;

Αὐτὴ τὴ χρονιά ὁ Νάκος κι ἐγὼ καθίσαμε στὸ σπίτι τῆς κυρὰ Βαγγελῆς. Ἦταν μιὰ χήρα ἀπὸ διπλανό μας χωριό, πού ἔλειπε χρόνια στὴν Ἄρτα. Δούλευε κεῖ σὲ μεγάλα σπίτια καὶ τελευταῖα εἶχε ἀποχτήσει, δικό της νοικοκυριό. Καθόταν παραπίσω ἀπ' τὴν ἐκκλησιά τῆς Ἀη Θεόδωρας, κοντὰ στὸ τούρκικο τκαμί, πιὸ δῶ ἀπ' τὴν ἀκροποταμιά. Ἐκεῖ ἔμενε τὸν προηγούμενο χρόνο ὁ γυιὸς τοῦ Κώστα Πεταλᾶ, πολὺ πιὸ μεγάλος ἀπὸ μᾶς, πού μόλις ἔβγαλε τὴν πρώτη γυμνασίου τὸν πῆραν στρατιώτη. Ἔτσι δὲ δυσκολευτήκαμε πολὺ νὰ βροῦμε σπιτονοικοκυρά, μιὰ πού οἱ χωριάτες ἔχουν τὸ ἰδίωμα νὰ μιμοῦνται ὁ ἕνας τὸν ἄλλον.

Μὲ τί καμάρι μπήκαμε στὸν καινούργιο, τὸν ποθητό μας κόσμο! Μαθητῆς γυμνασίου, δὲν ἦταν μικρὸ πράμα γιὰ μᾶς. Ὅπως ὁ πατέρας μου ἦταν ὁ πρῶτος ἀπ' τὸ χωριὸ πού εἶχε ὀνομαστεῖ δημόσιος ὑπάλληλος, ἔτσι κι ἐμεῖς ἤμασταν οἱ πρῶτοι πού ἀξιωνόμασταν νὰ πατήσουμε στὸ ζηλευτὸ γυμνάσιο. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ἔπρεπε νάχουμε τὰ μάτια μας τέσσερα, νὰ μὴν πᾶνε τὰ ἔξοδα τῶν γονιῶν μας χαμένα.

Ἡ κυρὰ Βαγγελὴ βαστοῦσε ἕνα σπιτάκι ἀπὸ μιὰ καμαροῦλα, στρωμένη χάμου μὲ πηλό. Οἱ τοῖχοι ἦταν καμωμένοι ἀπὸ καλαμόβεργες μὲ τσατμά. Ἡ σπιτονοικοκυρά μας εἶχε πολὺ λίγα σέγια καὶ στὴ γωνιά ἕνα σανιδένιο κρεβάτι, ὅπου κοιμόταν αὐτὴ μὲ τὸ γιό της τὸ Σωτήρη. Ὁ Σωτήρης μόλις εἶχε ἀπολυθεῖ ἀπ' τὸ στρατὸ καὶ δούλευε ὑπάλληλος σ' ἕνα μπακάλικο, ἔχοντας ὅμως στὸ νοῦ ν' ἀνοίξει κανένα δικό του. Ἐρχόταν ἀργὰ τὸ βράδι νὰ κοιμηθεῖ κι ἔτσι ἐμεῖς εἶχαμε ὅλη τὴν ἡμέρα δική μας γιὰ διάβασμα. Δὲ φωνάζαμε ὅμως, μονάχα μουρμουρίζαμε ἀπάνω στὰ βιβλία μας, γιὰτ' ἡ κυρὰ Βαγγελὴ ἦταν ἡσυχὸς ἄνθρωπος καὶ δὲν τῆς ἄρσαν οἱ φασαρίες.

— Τὸ γυμνασιάρχης σας ἐγὼ τὸν ξέρω ἀπὸ παιδί, μᾶς ἔλεγε μὲ κάποια περηφά-

νια, έννοώντας έλεύθερον, άνύπαντρο με το «παιδί». Γυμνασιάρχης μας ήταν ο μακαρίτης ο Μόραλης, κοντός, αλλά σβέλτος και με ματογιάλια, βασιλικός ως το κόκαλο. Είχε παντρευτεί τη θυγατέρα του Μιγάλη του άρχοντα, όπου η σπιτονοικοκυρά μας είχε δουλέψει στα νιάτα της κι από κει γνώριζε, όπως έλεγε, το γυμνασιάρχη. Ήταν σχολάρχης τότε και πήρε γυναίκα τη μαθήτριά του. «Την έρωτεύτηκε» πρόσθετε χαμογελώντας η κυρά Βαγγελή, που κι αυτήν (όπως μάθαμε αργότερα) κάποιο τέτιο στραβοπάτημα την είχε κάμει να φύγει απ' το χωριό, να γίνει «πληρέτια» στην πολιτεία.

Σ' έμας όμως φέρνονταν μειλίχια κι ούτε μάς μάλωνε ποτέ η σπιτονοικοκυρά μας. Αλλά κι εμείς δεν της δίναμε καμιά άφορμή. Διαβάζαμε και κοιμόμασταν ήσυχα στην άκρούλα μας, καταγής φυσικά, χωρίς κρεβάτι ούτε στρώμα. Κρώναμε πάρα πολύ απ' το χειμώνα και πέρα. Έδω έκανε τόσο κρύο, που το νερό πάγωνε στο μπότι. Και κείνο που ζηλεύαμε του Σωτήρη, του γιού της κυρά Βαγγελής, δεν ήταν τόσο το καλό φαί που τούφκανε η του ζέσταινε κάθε βράδι (άχ, εκείνα τα λουκάνικα, που θ' άργούσαμε πάρα πολύ να τα γευτούμε!), όσο η λιγιστή, ακριβή φωτιά που άναβε η μάνα του, με άγκιδες, με φρύγανα, με χωριά, ίσα ίσα για το τηγάνισμα ή το ξαναζέσταμα, προσέχοντας να μην καπνίσει το άσπρισμένο μπουχαρί της.

Ποτέ δε μάς είπε να κάτσουμε κοντά σ' εκείνη τη φωτιά, όπου δεν πυρώνονταν ούτε ο ίδιος ο Σωτήρης. Πώς συνήθισαν έτσι αυτοί οι άνθρωποι; Ν' ανάβουν φωτιά και να μην άπλώνουν τα χέρια τους; Πολύ παράξενο μάς φαίνονταν αυτό. Κι ήταν η πρώτη χρονιά που είχαμε στερηθεί το παλιό αγαθό μας, τη φωτιά.

Μά έδω στην πολιτεία ήταν κι άλλα που τα βλέπαμε από μακριά, τ' αποζητούσαμε χωρίς να μάς άνήκουν. Μπροστά στην πόρτα μας —την έσωτερική, όχι απ' το μέρος του δρόμου—, χωρισμένο απ' την αυλίτσα μας με φράχτη από καλάμια, βρισκόταν ένα μικρό κηπάρι, όπου δεν είχαμε το δικαίωμα να ξεκολώσουμε ούτε ένα

κρεμμύδι, ούτε ένα μαρούλι. Το ίδιο γινόταν και με μια κοντούλα πορτοκαλλιά, παραμέσα στο περιβόλι, το πρώτο δέντρο με τους χρυσούς καρπούς που βλέπαμε όλη την ώρα από κοντά, καθώς και μ' ένα άλλο που έβγαλε στο τέλος της άνοιξης τ' ατρογγυλά, γνουδάτα, πορτοκαλόχρυσα ζέρδελα, δηλαδή τα βερκύκοκα. «Αν μάς πετούσαν από κανένα οι νοικοκυραίοι, έτσι για να μην «κάνουμε στα μάτια», το θεωρούσαμε σπάνια δωρεά.

Έκει δίπλα στην αυλή καθόταν ένα παιδί που τόλεγαν Τόλη και μάθαινε τσαγκάρης. Αυτός είχε ένα σκυλί με λουρίδα στο λαιμό και το τυμαννούσε καθημερινά. Το σκυλί έσκουζε, άλυχτούσε κλαψιάρικα, όπως το τραβούσε τ' άφεντικό του απ' τη λουρίδα, κι η αυλή γέμιζε φασαρία, έτσι που δε μπορούσαμε να διαβάσουμε κι εμείς. Έκείνο το τσαγκαρόπουλο δεν άκουγε κανέναν. Θάταν απ' αυτά που λέγονταν άλάνια, δεν έξεγούνταν άλλιώς. Μονάχα τόν άλλο χρόνο σταμάτησε τ' ακληρά του παιγνίδια, γιατί στο μεταξύ έχασε τη μάνα του. Την είχε πάρει, το πατάμι, έδω κοντά στη Μητρόπολη, καθώς περίμενε να πετύχει κανένα κούτσουρο, από κείνα που κυλούσε απ' τα ψηλώματα ή κατεβασιά.

Άλλο φωνακλάδικο γείτονα είχαμε απ' την άριστερή μεριά, πίσω απ' το μεσοτόχι. Έκει κάθονταν μια γυναίκα απ' τις Καλαρύτες και είχε, κληρονομιά απ' τόν πεθαμένο άντρα της, ένα παιδί. Μικρό ήταν, ούτε δέκα χρονών, αλλά φώναζε σ' αρησος. Είτε το μάλωνε η μάνα του είτε κοίταζε να το μερώσει, αυτό ξεφώνιζε μ' όλη του τη δύναμη, κακομαθημένο. Μά απ' τις κουβέντες που λέγαν, απ' τ' ασακώματά τους, μόνο τ' όνομά του ξεχωρίζαμε: Τάκη. Τ' άλλα μάς ήταν άκατανόητα, γιατί μιλούσαν άλλιώςτικη γλώσσα, τ' ακουσοβλάχικα.

— Ξέρεις, ο Τάκης έδω δίπλα φοράει σκουλαρίκι, σ' α νάναι κοπέλα! με πληροφόρησε μ' έκπληξη μια μέρα ο Νάκος, που έτυχε να δει, πιο περίεργος από μένα, εκείνο τ' άνάποδο παιδί με τη μάνα του έξω στο σοκάκι.

Φαίνεται πως η προληπτική χωριάτισσα του είχε κρημάσει σ' αυτή εκείνον τόν κρηκό για να μην της πάρει από μάτι, να μην

ἀβασκαθεῖ τὸ φωνακλάδικο μονάκριβό της, πού δὲ μᾶς ἄφηνε σὲ ἡσυχία μέρα καὶ νύχτα.

Παραπέρα, στὴν ἄκρη τῆς αὐλῆς, ἦταν ἓνα πηγάδι. Ἀπὸ κεῖ παίρναμε νερό, τραβώντας οἱ ἴδιοι τὸν κουβά. Ἦταν μιὰ εὐχαρίστηση γιὰ μᾶς ν' ἀνασέρονουμε—πρώτη φορά—τοῦτο τὸ σιδερικὸ μὲ τὸν ἄλυσσο πού βροντοῦσε στὰ πλάγια.

— Πλύντε καὶ τὰ πόδια καμιὰ φορά ! μᾶς θύμιζε ἡ κυρὰ Βαγγελή, γυναίκα πολὺ παστρική, πού ἤθελε νὰ μᾶς συνηθίσει κι ἐμᾶς στὴν καθαριότητα.

Ἦταν ἐκεῖ καὶ μιὰ λεμονιά μ' ἓνα χοντροὸ κλωνάρι ἀπλωμένο ὀριζόντια. Ὁ Νάκος πιάνονταν ἀπὸ κεῖ κι ἔκανε ἔλξη— ἀπὸ κεῖνο τὸ χαμπέρι τῆς γυμναστικῆς. Τὰ κατὰφερνε σὲ ιέτια, εἶχε σβελτάδα αὐτός. Μόνο ἐγὼ στέκομουν σὰν ξύλο, δὲ μ' ἄφηνε κεῖνο τ' αὐτὶ νὰ ἐπιδοθῶ στὶς ἀσκήσεις. Ἄλλη ἦταν ἡ δική μου ἱκανοποίηση, φτωχὴ παρηγοριά μου. Στὴν ἐκθεση π.χ. ἐγὼ εἶχα πάρει 10, ἐνῶ ἐκεῖνος ἔχασε ἓνα βαθμό· ἦταν γιὰ τὴν καταστροφή τῶν Ψαρῶν. Μὰ πῶς ἔγινε αὐτό, ἐνῶ τὰ γράψαμε ἴδια οἱ δύο μᾶς, παπαγαλία ἀπ' τὸ βιβλίο ;

— Αὐτὸς κατέχει καλὰ τὸ λεκτικόν, εἶπε γιὰ μένα ὁ καθηγητῆς. Μέλαινα σκιά, πολὺ ὀρθῶς (ἦταν γιὰ τὴ ναυαρχίδα τοῦ Κανάρη πού «διωλίσθησε διὰ τῶν ἐχθρικών πλοίων» κλπ.). Μέλαινα καὶ ὄχι μελανή, πού ἔχουν οἱ ἄλλοι.

Γι' αὐτὸ τὸ «μέλαινα» πῆρα ἐγὼ τὸ δεκάρι, γιὰ κεῖνο τὸ «μελανή» ἔχασε τὴν εὐκαιρία ὁ Νάκος τῆς Λένως, γιὰ νὰ συνεχίζεται καὶ νὰ διαιωνίζεται ἡ κρυφὴ μᾶς ζήλια.

Ὁ καθηγητῆς πού μᾶς τάλεγε αὐτὰ φόραγε σκληρὸ κολάρο, ἐνῶ ξούριζε ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά τὸ μουστάκι του, καὶ εἶχε προπαντὸς μανία μὲ τ' ἀρχαῖα.

— Μαγιόρος ! φώναζε πάντα στὸν κατάλογο τὸ συμμαθητῆ μᾶς Μαγκιόρο, σχετίζοντας τ' ὄνομά του μὲ τὰ λατινικά.

Ἀνάλογα τροποποιοῦσε, γιὰ εὐφωνικώτερα, καὶ τὸ δικό μου.

Ἄλλὰ ἐκεῖνος πού δὲν τὸν ἔφτανε κανένας οὔτε στὴν ἀρχαιομάθεια οὔτε στὴν τέχνη τῆς διδασκαλίας ἦταν ὁ γυμνασιάρχης μᾶς. Ἐνα μάθημα μᾶς ἔκανε ὄλο ὄλο ὁ Μόραλης, κάποτε πού εἶχε ἀρρωστήσει

ὁ καθηγητῆς τῆς ἱστορίας, καὶ τὸ θυμοῦμαι ἀκόμα. Ἀφοῦ μᾶς τὸ δίδαξε θαυμάσια δίχως προετοιμασία, μᾶς ἔβαλε νὰ τὸ ποῦμε κίολας, γράφοντάς μας τὴν περίληψη στὸν πίνακα, ἔτσι πού τὸ μάθαμε ὄλοι μιὰ χαρά. Τί κρίμα πού ἔκανε μάθημα μόνο στὴ μεγάλη τάξη καὶ δὲν τὸν εἶχαμε μεῖς ταχτικά !

Ἐμεῖς εἶχαμε τὸν καθηγητῆ τῶν μαθηματικῶν, πού μᾶς φαίνόταν—ἐμένα τουλάχιστο— σὰ χάρος, καθὼς ἀνέβαινε στὴν ἔδρα του μ' ἐκεῖνα τ' ἀριά, μαυρισμένα του δόντια καὶ μ' ἐκεῖνο τὸ κορδόνι πού τοῦ κρεμόνταν ἀπ' τὰ γαλιά. Τὸν φοβόμασταν γιὰ τὸ κρύο του μάθημα καὶ τὸ ὕφος του τὸ παγερό. Ἄλλὰ δὲν ἀργήσαμε νὰ γλυτώσουμε ἀπ' τὸ βραχνά του, καὶ μάλιστα μὲ τὸν πιὸ ἀνεπάντεχο τρόπο. Ἐκεῖνον τὸν καιρὸ εἶχε πέσει στὴν Ἄρτα (μεταδομένος, φαίνεται, ἀπ' τοὺς πρόσφυγες) ἕξανθηματικὸς τύφος, πού θέριζε καθημερινά. Πέθαιναν καὶ μεγάλοι ἄνθρωποι, σπουδαῖα πρόσωπα, ὅπως ὁ γιατρὸς ὁ Κουτσαρίδας, ὁ γιατρὸς ὁ Δημόπουλος, ὁ περίφημος ψάλτης, κι ἄλλοι τέτιοι πού τοὺς ξεπροβόδιζε γιὰ τὸ νεκροταφεῖο ἀπ' τὸν κεντρικὸ δρόμο ἢ Φιλαρμονικὴ τοῦ Δήμου μὲ τὸ δάσκαλό μᾶς τὸ Μονάντερο, ἐνῶ ἐμεῖς ἀκολουθοῦσαμε κατὰ τετράδες ἀφήνοντας τὴ μουσικὴ νὰ σταλάζει καντάρια θλίψη στὴν πικραμένη ψυχὴ μᾶς. Ἦταν οἱ πρώτες νότες πού ἀκούγαμε στὴ ζωὴ μᾶς κι ἀπὸ τότε ἡ μουσικὴ συνδέθηκε γιὰ μᾶς μὲ τίς κηδεῖες.

Τότε λοιπὸν πέθανε ἄξαφνα κι ὁ μαθηματικὸς μᾶς, πού ἦταν γέρος, μὰ ὄχι καὶ πολὺ. Μολονότι δὲν τὸν συμπαθοῦσα καθόλου (αὐτὸν ὅμως ἢ τὸ μάθημά του ;), τώρα πού ὁ θάνατος μᾶς εἶχε ἀπαλλάξει ἀπ' τὴν παρουσία του, φρόντισα νὰ τὸν νεκρολογήσω ἔμμετρα, στὸ τέλος ἀπ' τὸ τετράδιο τῆς Ἄλγεβρας :

Φεύγεις, Μπλέτση, πᾶς στὸν Ἄδη,
μὰ οἱ δικοὶ σου μαθηταί,
νεολαῖας τὸ κοπάδι,
δὲ σὲ λησμονοῦν ποτέ...

Νὰ ἦταν ἐκδήλωση σεβασμοῦ τάχα ἢ στιχογραφικὴ ἀσκηση μόνο ;

Στοὺς καθηγητῆς μᾶς κάναμε τὸ σχῆμα, σὰ στρατιωτικοί, ὅπου τε καὶ ὅπου τοὺς βρῖσκαμε στὸ δρόμο. Κι αὐτοὶ μᾶς ἀπαν-

τοῦσαν, δὲν ἔκαναν τὸν ἀκατάδεχτο. Ἀκόμα κι ὁ ἴδιος ὁ γυμνασιάρχης μᾶς χαιρετοῦσε, φέροντας τὸ χέρι στὸ ψηλὸ του καπέλο. Ἐμᾶς τοὺς δυὸ μὲ τὸ Νάκο φαίνεται πὼς μᾶς γνώριζε κιόλας· ἴσως νὰ τοῦ εἶχε μιλήσει ἡ κυρὰ Βαγγελή, ἢ παραμάνῃ τῆς γυναίκας του.

Μιά μέρα πλησίασε ἄξαφνα, χωρὶς νὰ τὸν προσέξω, ἐκεῖ πού στεκόμουν παράμερα, μπρὸς σὲ μιὰ τριανταφυλλιά, μὲ ὄχι εὐωδιαστὰ τριαντάφυλλα, στὸ προαύλιο τοῦ γυμνασίου :

— Γιατί κάθεται ἔτσι μελαγχολικός ; μὲ ρώτησε μὲ συμπάθεια.

Κοκίνισα, ξαφνιάστηκα, δὲν ἤξερα τί νὰ τοῦ ἀπαντήσω. Ἡ μελαγχολία εἶχε γίνῃ ἀπὸ πολὺ νωρὶς συντροφισσά μου.

Μὰ γιατί, ἀλήθεια ;

Ἡ κυρὰ Βαγγελή ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά δὲν ἔπαυε νὰ μᾶς σιγοψέλνει γιὰ τὸ καλὸ μας.

— Κάτι γλήγορα κοιμᾶστε, μᾶς ἔλεγε. Δὲ σᾶς βλέπω νὰ διαβάζετε τὴ νύχτα. Ὁ Πιταλὰς πέρσι κάθονταν ὡς τὰ μεσά-

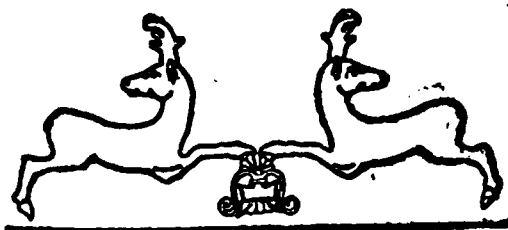
νυχτα μὲ τὴ λάμπα. Γι' αὐτὸ βγήκε πρωτοβάθμιος. Κι ἐσεῖς πέφτετε στὸν ὕπνο σὰν τὶς κότες. Θὰ μείνετε στὴν ἴδια τάξη..

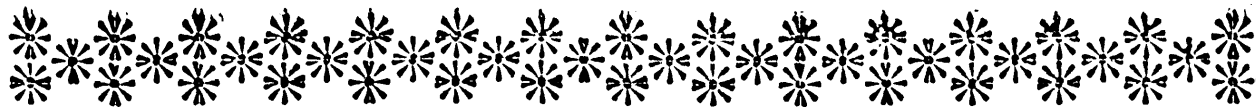
Ἄν ὅμως δὲ διαβάζαμε τὴ νύχτα μὲ λάμπα, εἶχαμε τὸ λόγο μας γι' αὐτὸ : δὲ θέλαμε νὰ ξεδέψουμε πολλὰ στὸ πετρέλιο. Ὅσο γιὰ τὴν ἴδια τάξη, αὐτὸ θὰ τὸ βλέπαμε σὲ λίγο.

Ὅταν στὰ μέσα τοῦ καλοκαιριοῦ κατεβαίνοντας ὁ πατέρας μου γιὰ τὸ μισθὸ του στὴν Ἄρτα γύρισε στὸ χωριὸ φέροντας τὸ ἐνδεικτικὸ μου, εἶχε δίκιο πού ἀκτινοβολοῦσε ἔτσι. Ἄριστα 10 ἔγραφε τὸ χαρτί μὲ τὴν ὑπογραφή τοῦ Μόραλη ἀποκάτω.

Ἦταν Δεκαπενταύγουστος, εἶχε ἀστροφeggiά. Ὁξω στ' ἀστράκι πού κοιμόμουν, κοντὰ στὴ βάρβα μου πάντα, δὲ μπόρεσα νὰ κλείσω μάτι σχεδὸν ὡς τὸ πρωί. Ἦταν ἡ πρώτη εὐχάριστη ἀγρύπνια τῆς ζωῆς μου, γιὰ νὰ μὴν πῶ κι ἡ τελευταία.

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΠΟΥ ΠΕΘΑΝΕ ΜΟΛΙΣ 26 ΕΤΩΝ, άφου χάρισε στα Έλληνικά γράμματα πρωτότυπες μελέτες ιστορικολαογραφικές—αυτές τις άγνοούσαν τελείως μερικοί κριτικοί του—έξαιρετικά διηγήματα και τόμους ποιημάτων που διαβάστηκαν και θαυμάστηκαν όσο λίγα ποιητικά έργα, κατέχει άναμφίβολα μιá εξαιρετική θέση στα νεοελληνικά γράμματα. Στο σύντομο τούτο σημείωμα θά δώσωμε σέ γενικώτατες γραμμές τά κύρια σημεία τής προσωπικής του προσφοράς στην τέχνη. Ο Κρυστάλλης, έφηβος, έγύρισε τά περισσότερα μέρη τής 'Ηπειρου κ' έμελέτησε όχι από τó βιβλίό, αλλά άπ' τήν ίδια τή ζωή, τά ήθη και τά έθιμα τών πληθυσμών τής. Πνεύμα άνήσυχο και πλατύ πήγαινε παντού και μελετούσε τó πán. 'Η ιδιόχειρη ύπογραφή του σέ μιá κολώνα του τζαμιού του 'Ασλάν-Πασά, που σώζεται άκόμα, δείχνει ότι ó Χριστιανός αυτός είχε κατορθώσει σέ μιá έποχή άπόλυτης και φανατικής τουρκοκρατίας νά εισδύση σ' ένα από τά άρχαιότερα τζαμιά τών Γιαννίνων, όχι ίσως από άπλή περιέργεια. Έφηβος διώχτηκε και πήγε στην 'Αθήνα. Έχει τις ώρες που εύκαιρούσε από τή βαρεία του δουλειά, τις περνούσε στην 'Εθνική Βιβλιοθήκη. Τήν προσωπική του πείρα τήν συμπλήρωνε έτσι με τήν έξαντλητική μελέτη. Αυτός ήταν ó άγράφματος—όπως τόλμησαν νά πούν, Κρυστάλλης.

'Η 'Αθήνα, που τόν έκανε νά πονέση πολύ, ίσως ήταν άφορμή νά εκδηλωθή τόσο θερμή και τόσο φυσική ή λυρική του μούσα. 'Αλλά τó δημοτικό τραγούδι, πολύ πριν τó μελετήσει, τó είχε ζήσει και τó είχε κάμει ψυχή τής ψυχής του ó θεωρός τών λαϊκών πανηγυριών και ó λαμπρός τραγουδιστής. Πρέπει νά συμπεράνωμε ότι από τις κυριώτερες ποιητικές επιδράσεις ήταν κατ' άρχήν ó Βαλαωρίτης. 'Ο «Καλόγηρος τής Κλεισαύρας του Μεσολογίου» άποπνέει Βαλαωριτισμό. 'Η στροφή τής φιλολογικής επιστήμης προς τά ζωντανά στοιχεία του νεοελληνικού πολιτισμού έκαμε τόν Κρυστάλλη νά στραφή όλόψυχα προς τó δημοτικό τραγούδι. 'Υπάρχουν στα «'Αγροτικά» στίχοι και τραγούδια που είναι μιμήσεις. Όμως φαίνονται καθαρά και μέσα στα «'Αγροτικά» τραγούδια που είναι πρωτότυπες δημιουργίες τού

ποιητή. Σερνά και ταπεινά ó ίδιος ó Κρυστάλλης στο γράμμα του προς τόν Γ. Μαρκορά χαρακτηρίζει τά τραγούδια τών 'Αγροτικών «δειλά, αδύνατα άκόμα». 'Ακολουθεί ó «Τραγουδιστής του χωριού και τής στάνης». 'Η σοβαρή κριτική μη θέλοντας νά ιδή εκείνο που υπάρχει μέσα εκεί και θέλοντας νά ιδή εκείνο που δέν υπάρχει, βρίσκει και στον «τραγουδιστή», μίμηση του δημοτικού τραγουδιού. 'Υπάρχει δημοτική γλώσσα, δημοτικό ύφος, χωριό και στάνη, αλλά δέν υπάρχει μίμηση στο μεγαλύτερο και καλύτερο μέρος του «Τραγουδιστή». Στο άρθρο μας για τόν Κρυστάλλη (1ο φύλλο τής «'Ηπειρωτ. 'Εστίας»), εξηγήσαμε γιατί δέν υπάρχει. Δέν θά έπεκταθούμε πάλι εδώ. Θαυμάζουμε στη συλλογή αυτή—όπως θαύμαζε κι' ó Γαβριηλίδης— τó «Κέντημα του μαντηλιού», τó «Γέννο», τó «σταυρατό», τήν περιγραφή του τοπίου, χωρίς καμμιά παγερότητα τήν αλάθητη ζωγραφιά τών ανθρώπων, χωρίς τίποτε τó άφύσικο, και τó προσωπικό παράπονο, χωρίς καμμιά επιτίδευση. Αυτόν πρέπει νά αναζητήσουμε τó μυστικό, τής ποιητικής ιδιοφυΐας του Κώστα Κρυστάλλη. Οί άνθρωποι του χωριού και τής στάνης δέν ζωγραφίζονται σά μαριονέτες. Δέν είναι νευρόσπαστα. Ούτε τούς βλέπει ó ποιητής με τόν κούφο σνομπισμό του άστού. Ούτε με ύπερβολή. Ζωγραφίζονται σάν άνθρωποι μέσα στο περιβάλλον και στον κόσμο τους, όχι απλώς φυσικό, αλλά κοινωνικό, θρησκευτικό, ψυχικό. Και ή ποιητική δημιουργία του Κρυστάλλη συνεχίζεται με τά ανέκδοτα ποιήματα και κυρίως με τόν «Ψωμοπάτη», τó άριστούργημά του, που τόν τελείωσε λίγο προτού πεθάνη.

Σέ μιá άπόλυτη άρμονία ανθρώπων και χαρακτήρων, αίσθημάτων και παθών, κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντος έκτυλίσσει τόν ποιητικό μύθο με στίχο που μεταπίπτει από τή νευρώδη αφήγηση στο παράπονο και στην Ικασία, για νά μεταρσιωθή στή σφαίρα τής ήθικης και τής συγγνώμης. Ποίημα ολοκληρωμένο και γνήσια ελληνικό, βγαλμένο μέσα από τήν έλληνική φύση και τήν έλληνική ψυχή.

Αυτός είναι με λίγα λόγια ó Κρυστάλλης.

Τ.Σ.

Ο ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗΣ

Ἐκ τῶν «Τραγούδια τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης»

Συχνὰ μέσ' στὸ ἡλιοστάλαμα καὶ μέσ' στὸ μεσημέρι,
κι' ὅταν κοιμοῦνται τὰ νερὰ καὶ βγαίνουν οἱ Νεράιδες
καὶ συγκρατιοῦνται σὲ χορούς, τέτοια τραγούδια λέγουν.

Ὄταν ἰσκιώνουν τὰ ζερβὰ καὶ πέφτουν τὰ λιοπύρια,
καὶ ροβολοῦν βελάζοντας στὲς μάντρες τὰ κοπάδια,
σουρίζοντάς τα ὁ νιὸς βοσκός, τέτοια τραγούδια λέγει.

Τ' ἀπόσπερνο κι' ἀποβραδύς, πού βασιλεύει ὁ ἥλιος,
καὶ μὲ τὰ δὴ καματερὰ γυρνᾷ ὁ ζευγολάτης
ἀπ' τ' ὄργωμά τοῦ στὸ χωριό, τέτοια τραγούδια λέγει.

Ὁ ἀγωγιάτης στὲς ἐρμιές, στὰ δάση πού διαβαίνει,
στὸν σάλαγον, ὅπου χτυπᾷ τὰ φορτωμένα ζᾷ του,
γιὰ νὰ περνᾷ τὸ μάκρεμα, τέτοια τραγούδια λέγει.

Ὄταν τὸ γλυκοχάραμα στὰ κορφοβούνια φέγγει,
πού στὰ χρυσᾷ τὰ ὄνειρατα ξυπνᾷ ἡ χωριατοπούλα
καὶ πάει στὴ βρύση γιὰ νερό, τέτοια τραγούδια λέγει.

Τὰ καλοκαίρια τὰ ξανθὰ, πού οἱ ξενοδουλευτάδες
θερίζουν ἄυπνοι ὄλονυχτις τὰ καρπερὰ χωράφια
μὲ τὸ φεγγάρι τὸ λαμπρό, τέτοια τραγούδια λέγουν.

Τὲς χειμωνιάτικες βραδιές, πού στὰ βουνὰ χιονίζει,
γύρ' ἀπ' τὴν πύρα τοῦ σπιτιοῦ συνάζονται οἱ κοπέλλες
καὶ πλέοντας ξόμπλια ὠριόπλουμα, τέτοια τραγούδια λέγουν.

Ἄγουρος τοῦ χωριοῦ κι' ἐγώ, παιδί κι' ἐγώ τῆς στάνης,
ὄσες βολὲς κάμπους, βουνὰ, στάνες, χωριά διαβαίνω
κι' ὄργωματα καὶ ποταμίες, τέτοια τραγούδια λέγω.

ΤΟ ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΑ

Πίσω ἀπὸ μακρυνές κορφές ὁ ἥλιος βασιλεύει
καὶ τ' οὐρανοῦ τὰ σύνορα χίλιες βαφές ἀλλάζουν,
πράσινες, κόκκινες, ξανθές, ὀλόχρυσες, γαλάζιες,
κι ἀνάμεσά τους σκάει λαμπρὸς λαμπρὸς ὁ Ἀποσπερίτης.
Τὴν πύρη τοῦ καλοκαιριοῦ τὴν σβυεῖ γλυκὸ ἀγεράκι
ποὺ κατεβάζουν τὰ βουνά, ποὺ φέρνουν τ' ἀκρογιάλια.
Ἀνάρια τὰ κλωνάρια του κουνάει ὁ γέρο πεῦκος
καὶ πίνει καὶ ρουφάει δροσιὰ κι ἀχολαγάει καὶ τρίζει.
Ἡ βρύση ἢ χορταρόστρωτη δροσίζει τὰ λουλούδια
καὶ μ' ἀλαφρὸ μουρμουρητὸ γλυκὰ τὰ νανουρίζει.
Θολώνει πέρα ἢ θάλασσα, τὰ ριζοβούνια ἰσκιώνουν,
τὰ ζάλογγα μαυρολογοῦν, σκύβουν τὰ φρύδια, οἱ βράχοι
κ' οἱ κάμποι γύρου οἱ ἀπλωτοὶ πράσινο πέλαο μοιάζουν.

Ἀπ' ὄξω, ἀπ' τὰ ὀργώματα, γυροῦνε οἱ ζευγολάτες,
ἠλιοκαμένοι, ξέκοποι, βουβοί, ἀποκαρωμένοι,
μὲ τοὺς ζυγούς, μὲ τὰ βαριά τ' ἀλέτρια φορτωμένοι
καὶ σαλαγοῦν ἀπὸ μπροστὰ τὰ δυὸ καματερά τους,
τρανά, στεφανοκέρατα, κοιλάτα, τραχηλάτα,
«ὦ ἰ φωνάζοντας ὦ ἰ Μελισσινέ, Λαμπίρη».
Κι ἀργὰ τὰ βόδια περπατοῦν καὶ ποῦ καὶ ποῦ μουγγρίζουν.
Γυροῦνε ἀπὸ τὰ ἔργα τους οἱ λυγερές, γυροῦνε
μὲ τὰ ζαλίκια ἀχ' τὴ λογγιά, μὲ τὰ σκουπιὰ ἀχ' τὸ πλύμα,
μὲ τίς πλατιές των τὲς ποδιές σφογγίζοντας τὸν ἴδρω.
καὶ σ' ὅποιο δέντρο κι ἂν σταθοῦν, σ' ὅποιο κοντρὶ ἀκουμπήσουν
εἰς τὸ μουρμούρι τοῦ κλαριοῦ, εἰς τὴν θωριά τοῦ βράχου
γλυκὸν γλυκὸ καὶ πρόσχαρον χαιρετισμὸ ξανοίγουν :
— «Γειά καὶ χαρὰ στὸν κόσμο μας, στὸν ὄμορφό μας κόσμο !»
Σὰν τὸ ζαρκάδι ὁ νιδς βοσκὸς ξετρέχει τὴν κοπή του'
σουρίζει, σαλαγάει «ὄϊ, ὄϊ !» καὶ τήνε ροβολάει
ἀπὸ τὰ πλάγια στὸ μαντρί, στὴν στρούγγα γιὰ ν' ἀρμέξει.
Ἀπὸ στεφάνι, ἀπὸ γκρεμόν, ἀπὸ ραϊδιὸ καὶ λόγγο
καὶ τοῦ γιδάρη ἢ σαλαγὴ στριγγιὰ στριγγιὰ γροικιέται
τ' ἀνάποδο κοπάδι του «τσάπ' τσάπ' ! ἔϊ, ἔϊ !» βαρώντας.
Κι' ἀχολογοῦν βελάσματα κι ἀχολογοῦν κουδούνια.
Ἀπὸ μακρυνά, ἀχ' τὸ βουκουλιό, ἀκούγεται φλογέρα.
Κάπου βροντᾷε μιὰ τουφεκιά ἢ κυνηγοῦ ἢ δραγάτη
καὶ κάπου κάπου ὁ ἀντίλαλος βραχνὸ τραγοῦδι φέρνει
τοῦ ἀλογολάτη, τοῦ βαλμα, ὁποῦ γυρνάει κι ἐκαίνας.
Τοῦ κάμπου τὰ γάρια τὰ πουλιὰ γυροῦν ἀχ' τὲς βοσκὲς τὰν.

μ' ἀμέτρητους κλαϊδισμούς μέσ' στὰ δεντρὰ κουρνιάζουν·
 σκαλώνει ὁ γκιώνης στὸ κλαρὶ καὶ κλαίει τὸν ἀδερφό του·
 στὰ ρέπια, στὰ χαλάσματα, ἢ κουκουβάγια σκούζει·
 μέσα σὲ αὐλάκια, σὲ βαρκὸ λαλεῖ ἢ νεροχελώνα·
 τ' ἀηδόνι κρύβεται βαθιὰ στ' ἀγκαθερὰ τὰ βάτα
 καὶ τὴν ἀγάπη τραγουδάει μὲ τὸν γλυκὸ σκοπὸ του·
 κ' ἡ νυχτερίδα ἢ μάγισσα, μὲ τὸ φτερούγισμά της
 τὸ γλήγορο καὶ τὸ τρελλό, σχίζει τὰ σκότα ἀπάνου
 καὶ μὲ τὰ ὀλόχαρα παιδιὰ τοῦ ζευγολάτη παίζει.

Καλότυχοί μου χωριανοί, ζηλεύω τὴ ζωὴ σας,
 τὴν ἀπλοϊκὴ σας τὴ ζωὴ, πῶχει περισσιες χάρες.
 Μὰ πλιὸ πολὺ τὸν μαγικὸ ζηλεύω γυρισμό σας,
 ὄντας ἢ μέρα σώνεται καὶ βασιλεύει ὁ ἥλιος.

ΣΤΟ ΣΤΑΥΡΑΗΤΟ

Ἄπὸ μικρὸ κι ἀπ' ἀφαντο πουλάκι, σταυραητέ μου,
 παίρνεις κορμί μὲ τὸν καιρὸ καὶ δύναμη κι ἀγέρα
 κι ἀπλώνεις πῆχες τὰ φτερὰ καὶ πιθαμὲς τὰ νύχια
 καὶ μέσ' στὰ σύγνεφα πετᾶς, μέσ' στὰ βουνὰ ἀνεμίζεις·
 φωλιάζεις μέσ' τὰ κράκουρα, συχνομιλᾶς μὲ τᾶστρα,
 μὲ τὴν βροντὴ ἐρωτεύεσαι κι ἀπιδρομᾶς καὶ παίζεις
 μὲ τᾶγρια ἀστροπέλεκτα καὶ βασιλιὰν σὲ κράζουν
 τοῦ κάμπου τὰ πετούμενα καὶ τοῦ βουνοῦ οἱ πετρίτες.

Ἔτσι ἐγεννήθηκε μικρὸς κι ὁ πόθος μου στὰ στήθη
 κι ἀπ' ἀφαντο κι ἀπ' ἀπλερο πουλάκι σταυραητέ μου,
 μεγάλωσε, πῆρε φτερὰ, πῆρε κορμί καὶ νύχια
 καὶ μοῦ ματώνει τὴν καρδιά, τὰ σωθικά μου σχίζει·
 κι ἔγινε τώρα ὁ πόθος μου ἀητός, στοιχειὸ καὶ δράκος
 κι ἐφώλιασε βαθιὰ - βαθιὰ μέσ' στ' ἄσαρκο κορμί μου
 καὶ τρώει κρυφὰ τὰ σπλάχνα μου, κουφοβοσκάει τὴ νιότη·
 Μπιζέρισα νὰ περπατῶ στοῦ κάμπου τὰ λιοβόρια.
 Θέλω τ' ἀψήλου ν' ἀνεβῶ ν' ἀράξω θέλω ἀητέ μου,
 μέσ' στὴν παλιὰ μου κατοικιά, στὴν πρώτη τὴ φωλιά μου,
 θέλω ν' εἰράξω στὰ βουνὰ, θέλω νὰ ζῶ μ' ἐσένα.
 Θέλω τ' ἀνήμερο καπρὶ, τ' ἀρχοῦδι, τὸ πλατόνι,
 καθημερινὴ μου κι ἀκριβὴ νὰ τᾶχω συντροφιά μου.
 Κάθε βααδοῦλα, κάθε αὐγὴ, θέλω τὸ κρῦο τ' ἀγέρι
 νᾶρχεται ἀπὸ τὴν λαγκαδιά, σὰν μάνα, σὰν ἀδερφί
 γὰ μοῦ χαϊδεύῃ τὰ μαλλιά καὶ τ' ἀνοιχτὰ μου στήθη.

Θέλω ἢ βρουσούλα, ἢ ρεματιά, παλιές γλυκιές μου ἀγάπες
 νὰ μοῦ προσφέρουν γιατρικὸ τ' ἀθάνατα νερά τους.
 Θέλω τοῦ λόγγου τὰ πουλιά μὲ τὸν κελαϊδισμό τους
 νὰ μὲ κοιμίζουν τὸ βραδύ, νὰ μὲ ξυπνοῦν τὸ τάχυ.
 Καὶ θέλω νᾶχω στρωῶμα μου νᾶχω καὶ σκέπασμά μου
 τὸ καλοκαίρι τὰ κλαδιὰ καὶ τὸν χειμῶ τὰ χιόνια.
 Κλωνάρια ἀπ' ἀγριοπρίναρα, φουρκάλες ἀπὸ ἐλάτια
 θέλω νὰ στρώνω στοιβανιές κι ἀπάνου νὰ πλαγιάζω,
 ν' ἀκούω τὸν ἦχο τῆς βροχῆς καὶ νὰ γλυκοκοιμιέμαι.

Ἄπὸ ἡμερόδεντρον, ἀητέ, θέλω νὰ τρώω βαλάνια,
 θέλω νὰ τρώω τυρὶ ἀλαφιουῦ καὶ γάλα ἀπ' ἄγριο γίδι.
 θέλω ν' ἀκούω τριγύρω μου πεῦκα κι ὀξιές νὰ σκούζουν,
 θέλω νὰ περπατῶ γκρεμούς, ραϊδιά, ψηλὰ στεφάνια,
 θέλω κρεμάμενα νερὰ δεξιὰ ζερβιά νὰ βλέπω.
 θέλω ν' ἀκούω τὰ νύχια σου νὰ τὰ τροχᾶς στὰ βράχια,
 ν' ἀκούω τὴν ἄγρια σου κραυγή, τὸν ἴσκιο σου νὰ βλέπω.
 θέλω, μὰ δὲν ἔχω φτερά, δὲν ἔχω κλαπατάρια
 καὶ τυραννιέμαι καὶ πονῶ καὶ σβυέμαι νύχτα μέρα.
 Παρακαλῶ σε, σταυραητέ, γιὰ χαμηλώσου ὀλιγο
 καὶ δός μου τὲς φτεροῦγες σου καὶ πάρε με μαζί σου,
 πάρε μὲ ἀπάνου στὰ βουνά, τί θὰ μὲ φάη ὁ κάμπος !

ΤΟ ΚΕΝΤΗΜΑ ΤΟΥ ΜΑΝΤΗΛΙΟΥ

Στὴν ἄκρη τοῦ γιαλοῦ ξανθὴ κάθετα κόρη
 κι ὠριόπλουμο λευκὸ χρυσοκεντάει μαντήλι,
 μαντήλι τοῦ γαμπροῦ, τοῦ γάμου τῆς κανίσκι.
 Τῆ θάλασσα κεντάει μὲ τὰ νησιά τῆς ὄλα,
 κεντάει τὸν οὐρανὸ μὲ τὰ λαμπρά του ἀστέρια,
 τὴν γῆ μὲ τὰ πολλὰ καὶ τὰ ὠραῖα λουλούδια,
 κεντάει κι ἓνα βουνὸ ψηλὸ ψηλὸ καὶ μέγα'
 τὸ χάραμα γλυκὰ προβάλλει στὴν κορφὴ του
 καὶ βάφεται ἢ κορφὴ καὶ τοῦρανοῦ ἢ λουριδα
 ροδόλευκη. Νερὰ καθάρια κι ἀσημένια
 τὰ διάπλατα πλευρὰ ξετρέχουν κι αὐλακώνουν
 χιλιόχρονα, παλιά, βαθιά, ἰσκιωμένα δρομάνια
 κεντάει στὲς λαγκαδιές μὲ πράσινο μετάξι.
 Στους ὄχτους, στὰ ριζά, κοπάδια ἀσπρολαγάνε'

καὶ φαίνονται βοσκοὶ καὶ στ' ὄμορφο κεντίδι
φλογέρες λὲς κι ἀκοῦς, λὲς καὶ γροικᾶς τραγούδι,
βελιάσματα βραχνὰ καὶ ἠχοῦς ἀπὸ τρουκάνια.

Στὰ πόδια τοῦ βουνοῦ κεντάει γαλάζια λίμνη
μὲ καλαμιὲς χρυσές. Ἐνας ψαρᾶς στὴν ἄκρη
πεζόβολον κρατεῖ καὶ δόλωμα ἐτοιμάζει.
Κάμπον πλατὺν πλατὺν μὲ σμαραγδένιο νῆμα
ὀλόγυρα κεντάει. Στὴ μέση ἀπὸ τὸν κάμπο,
ποτάμι σιγαλὸ καὶ φιδωτὸ ξομπλιάζει
μὲ δάφνες, μὲ μυρτιές καὶ μὲ δασιὰ πλατάνια,
μὲ ἀηδόνια, μὲ φωλιές· καὶ στὸ πανώριο ξόμπλι
τὸν φλοῖσβο τοῦ νεροῦ θαρρεῖς κι ἀκοῦς, τῆς δάφνης
τὸν μύρο, τῆς μυρτιᾶς, θαρρεῖς ὅτι ἀνασαίνεις,
πὼς τὸν κελαϊδισμό τῶν ἀηδονιῶν ξανοίγεις,
πὼς νοιώθεις τὸ ἀπαλὸ τῆς φυλλουριᾶς μουρμούρι.

Στὴν ἀκροποταμιὰν ἀλάφι ζωγραφίζει
ποῦ σκύπτει τὰ νερὰ νὰ πιῇ τὰ κρυσταλλένια
καὶ ξάφνου σαϊτιά, στὴν πλάτη τὸ λαβώνει·
στρέφεται αὐτό, κυττάει μὲ πόνο τὴν πληγὴ του,
πάσχει ν' ἀπαλλαχτῆ, δὲν δύναται τὸ μαῦρο,
κι ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἀπὸ τὰ δέντρα γύρα
βοήθεια λὲς ζητάει.

Ὅλοῦρα ἀπὸ τὸν κάμπο
πλήθος μικρὰ χωριὰ κεντάει, χωράφια ἀλλοῦθε
μὲ ὀλόχρυσσα σπαρτά, μὲ θημωνιές, μὲ ἀλώνια.
Πράσινα ἀμπέλια ἀλλοῦ μὲ κίτρινα σταφύλια,
κίτρινα σὰν φλουριά, κι ἔμορφα κοπελλούδια
ποῦ μπαίνουν μὲ πλεχτὰ καλάθια καὶ τρυγᾶνε.

Γ, ἔμεν ἀρχοντικὸ σ' ἓνα χωριὸ πλουμίζει
μὲ νύμφην, μὲ γαμπρό, μὲ φλάμπουρα, μὲ ψίκι.
Δρά, που; ἀλλοῦ κεντάει καὶ λάμιες καὶ νεράϊδες,
κεντὰ ἔει κι ἓναν γιγαλὸ μὲ ζαφειρένια πλάτια.
στὴν ἄκρη τοῦ γιγαλοῦ τὴν ἴδια τὴ θωριά της
ὀλόφαν ἢ ἱστορεῖ ἀπὸ ἔμορφιαν καὶ νιότη
καὶ πλοῖ ἕπον καὶ ἀρχοντιὰ, καὶ στὰ λευκά της χέρια
τάργόχεις ἢ κρατεῖ, τ' ὠριόπλουμο μαντήλι,
μαντήλι εἰ μὴ γαμπροῦ, τοῦ γάμου της κανίσκι
ἀνάγια τὸ φωνιάει ο @ ὕ λέει τραγούδια:

Μαντήλι πλουμερό και χρυσοκεντημένο,
 ποιός νάναι τάχα ὁ νιός ὁποῦ θὰ σ' ἀποχτήση ;
 Ποιός νάναι τάχα ὁ νιός ποῦ μ' ἕνα δαχτυλίδι,
 μαγτήλι μου ἀκριβό, κανίσκι θὰ σὲ πάρη ;
 Ποιός νάναι τάχα ὁ νιός, ποῦ μ' ἕνα φίλημά του
 γλυκὸ καὶ φλογερό ἀπ' τὸ λευκό μου χέρι
 στὴν κλίνη τὴν ἀγνή θὰ μ' ὀδηγήση νύφην ;
 Ποιός νάναι τάχα αὐτός ; Πέτε μου, ἔσεῖς δεντρᾶκια
 κι ἔσεῖς καλὰ πουλιά. Μουρμούρισέ μου ἀγάλια
 ἔσύ, ὦραῖε γιὰλὲ καὶ γαλανὲ οὐρανέ μου !
 Ἐσύ, φτερουγιαστὲ καθάριε λογισμέ μου,
 γιὰτὶ δὲν μοῦ τὸν λές, γιὰτὶ δὲν μοῦ τὸν δείχνεις,
 γιὰτὶ μιὰ ὦραῖα βραδιὰ κρυφὰ δὲν μοῦ τὸν φέρνεις
 σὰν ὄνειρο χρυσὸ γλυκὰ στὴν ἀγκαλιά μου ;

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΤΗΣ ΣΤΡΟΥΓΓΟΚΑΛΥΒΑΣ

[ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ]

.....
 Τώρα στρωθῆτε ὀλόγυρα, παιδιά μ' κι ἀκουρμαστήτε
 τοῦ κόσμου ὁ ἀφέντης ὁ Χριστὸς —να μὴ τὸ λησμονῆτε—
 γεννήθηκε σὲ μιὰ σπηλιὰ ποῦ ζωντανὰ μαντρίζαν
 τ' ἄρνια τὸν χουχουλίζαν.

Μὲς ἀπὸ κείνη βλόγησε κάθε βοσκοῦ κοπάδι
 καὶ σὰν ἀπόψε ἄρατος γυρνᾶ μὲς στὸ σκοτάδι
 καὶ παίρνει ἄράδα τὰ μαντριά, κοπάδια ὁποῦ φυλᾶνε,
 ρωτώντας πῶς περνᾶνε.

Γιὰ δαῦτο τὴν Παραμονὴ νὰ μὴν πεινᾶν τὰ πράτα,
 νᾶχουν περίσσια τὴ θροφή, νᾶναι ζεστά, χορτάτα,
 νὰ μὴν τὰ βρῖσκη ὁ ἀφέντης μας τὰ μαῦρα παγωμένα
 καὶ νηστικά ἀφημένα.

Καὶ τοῦτο ἀκουρμαστήτε το —δὲν εἶναι παραμῦθι—
 κατόπι ὄχ' τὰ μεσάνυχτα καὶ μὲ τὸ πρῶτο ὄρνιθι
 στὴ μάντρα ἕνα χριστέψωμο νὰ γλύψουν φέρετε γύρα
 γαλάρια, ἄρνια καὶ στεῖρα.

Τί ἔμαθαν τὸν ἀφέντη μας ὀλόγυφαν στὰ γέννα

καὶ τὸ θυμοῦνται χρονικῆς, παιδιὰ, τὰ βλογημένα
 κι ἂν δὲν τὸ γλύψουν τὸ ψωμί τὴν ὥρα αὐτὴ βελάζουν,
 σὰ γνωστικὰ ἀνακράζουν.

Ο ΨΩΜΟΠΑΤΗΣ

[ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ]

Η ΑΓΑΠΗ

Ὅταν ἀπὸ δροσόπαγο κλιτὸ καὶ μαργωμένο
 μνήσκει στὸν κάμπο ὀλονυκτὶς τ' Ἀπρίλη τὸ λουλούδι
 καὶ τὴν αὐγούλα τὸ φιλοῦν μόλις τοῦ ἡλίου οἱ ἀχτίδες
 κι' ἐκεῖνο ἀναθερμαίνεται καὶ ξεπαγώνει ἀγάλια
 κ' ἡ Χρύσω ἔτσι ξεπάγωνε κι' ἔτσι ἀναθερμαίνοταν
 μὲ τὰ θερμὰ γλυκόλογα τοῦ πιστικοῦ τοῦ Λάμπρου.
 Πέφτει τοῦ Λάμπρου τὸ ραβδί π' ἀκούμπαιε στὸ πλευρό του,
 τῆς Χρύσως ἔπεφτε ἡ ποδιά, τὰ χέρια χαρβαλώναν
 κι' ἄθελα βρέσκαν κι' ἄγγιζαν τοῦ πιστικοῦ τὰ χέρια.
 Ἔτρεμε σὰν τὴν καλαμιὰ κι' ἀνάγερνε τὰ μάτια
 πλημμυρισμένα ἀπὸ καῦμὸ καὶ φλογερὰ ἀπ' ἀγάπη.
 Κι' ὄπως κοχλάζει ἀπ' ἄνεμον ἢ φουσκωμένη λίμνη
 ἔτσι' ἀνεβοκατέβαιναν οἱ ἀμάλαγοί της κόρφοι.
 Στ' ἀντικρινὸ κατάραχο ἔλαμπε τ' ὄμορ' ἄστροι,
 τὰ σπερινὰ τ' ἀπόφωτα στὸ βάθρο ἀσπρολογούσαν
 καὶ κάπου κάπου στὴ θαμπὴ καὶ μακρινὴ τους φέξι
 τὸ μονοπάτι τοῦ βουνοῦ ξεχώριζε στοὺς βράχους.
 Ἰσκιωνε ὁ κάμπος χαμηλὰ κ' οἱ ρεματιὲς θολῶναν,
 τ' ἀεράκι κρυφομίλαε μὲ τοῦ βουνοῦ τὰ φύλλα,
 γυρνοῦσαν ἀπὸ τὲς βοσκὲς τ' ἄγρια πουλιὰ τῆς ἔρμου,
 σὰ λιθοσῶρι ὁ χρυσαετὸς ἀτάραγος κι' ὀλόρθος,
 ἀνάκραζε τὸ ταίρι του μὲς τοῦ γκρεμοῦ τὸ φρούδι,
 ἀράδιαζε ἀπὸ διάρραχο μικρὸ κοπάδι κι' ἄσπρο
 καὶ κάπου ἀκούοταν σαλαγὴ, κάπου βραχνὴ φλογέρα.
 Τοῦ Λάμπρου σκόρπια ὀγόγυρα τὰ πρόβατα βοσκούσαν
 καὶ τὰ γαλαροκούδουνα γιομόζαν τοῦ ἄερα
 μ' ἀρμονικὸ κι' ὀλόγλυκο κι' ἀνάκουστο ἠχολό.
 Στὸ σιάδι παίζανε τ' ἀρνιά κι' ὁ νιὸς στὴν ἀγκαλιὰ του
 τὴν κόρη βάσταε ἄλαλη καὶ λιγοθυμισμένη.

ΤΟ ΚΡΙΜΑ

Πολλές βραδυές π' ἀντάμωναν, φιλιόνταν ἀπὸ τότες
 κι ἔλεγαν τὴν ἀγάπη τους κι ἀργαγε λίγο ἢ Χρῦσω'
 κι ἂν τὴ ρωτάγαν « τί ἄργησες ; » τὰ γονικά στὸ σπίτι,
 χίλιες τοὺς εὔρισκε ἀφορμές, μύρια τῆς στρατάς μπόδια.
 Κι ἓνα βραδὺ ἀπὸ τὰ πολλά, κοντὰ τὸ πρῶτο σοῦρπο,
 δίχως ν' ἀρμέξουν πρόβατα, νὰ εἰποῦν καὶ πολλὰ λόγια,
 τὴν πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι ὁ νιὸς τὴν ὁμορφη τὴν κόρη
 καὶ νά, σὲ δαύτῃ τὴ σπηλιά, στὸ μονοπάτι δίπλα,
 νυφούλα δίχως γάμου εὐκὲς καὶ βλογητὸ στεφάνι,
 μὲ τὰ φιλιὰ τὴν ἔσυρε μὲ χάιδια ὁ ψωμοπάτης.
 Χλόη δροσερὴ ἀπὸ τὰ βαρκά, μυρτιὲς ἀπὸ τὸ ρέμα,
 πεῦκα τοῦ λόγγου εὐωδερά, λουλουδιασμένες δάφνες
 κι ἀρείκη τοῦ βουνοῦ ἀπαλὴ καὶ νιόβγαλτο θυμάρι
 ἔκοψε κι ἔστρωσε ὁ βοσκὸς κι ἔγειρ' ἐκεῖ τὴν κόρη.

ΤΟ ΘΑΜΑ

Στὴ ράχη πρόβαινε λαμπρὸ τῆς χαραυγῆς τ' ἀστέρι,
 στοῦ λόγγου τὰ πυκνὰ δενδρὰ ξυπνοῦσαν τὰ πουλάκια
 κι ἀνάκραζαν μὲ τοὺς γλυκοὺς κελαϊδισμοὺς στὴν πλάση.
 Τότες ξυπνήσανε κ' οἱ νιοὶ μὲς στὴν κρυφὴ φωλιά τους,
 στὸ μοσχοβολισμένο τους καὶ μαλακὸ στρωσίδι,
 κομμένοι ἀχνοὶ καὶ βάρυπνοι καὶ σὰ ξαγρυπνισμένοι'
 ξαρματωμένος ὁ βοσκὸς σὰ σκλάβος τοῦ πολέμου,
 καὶ στὰ ρουτιὰ τὰ κεντιστὰ καὶ στὰ μαλλιά τὰ σκόρπια
 μυρτιᾶς, ἀρείνης, θυμαριοῦ κλωνάκια σκαλωμένα.
 Τοὺς χτύπησε τῆς χαραυγῆς τὸ παγερὸ τ' ἀέρι
 καὶ ξαστερῶσαν, ξάνοιξαν οἱ μαῦροι λογισμοὶ τους.
 Τότες θυμήθηκε ὁ βοσκὸς τὰ ζωντανά, τὴ στάνη,
 κι ἀφήνει εὐτὺς τὴ σπηλιά μὲ τ' ἀπαλὸ τὸ στρῶμα
 καὶ τὴν πανώρια ἀγάπη του μὲ τὰ γλυκὰ φιλιὰ της,
 μὲ τ' ἄσπρο, τὸ μεστὸ κορμί, τὴ λυγερὴ τὴ μέση
 καὶ τὴν ὀλόθερμη ἀγκαλιὰ πὺ χάρηκε ὅλη νύχτα.
 Ὅμως τὸ γρέκι τοῦ ἀδειανὸ κι ἔρημῃ τὴ μάντρα βρῖσκει.
 Τὰ στρουγγολίθια, τὰ κλαριά, μπροστὰ τοῦ ζωντανέψαν
 κι ἔγιναν ὄλ' ἀφεντικά κι ἀνθρωπινὰ τοῦ κρέναν :
 — Λάμπρε, ποῦναι τὰ ζωντανά ; Λάμπρε ποῦναι τὸ βιό μου ;
 Ὁ Λάμπρος ἄλλοφρένιασε κι ἔχασε τὰ ὑπατά του.
 — Ὡ συμφορὰ, ποῦ μ' ἔσυρες ἄστοχε λογισμέ μου !
 Πάτησα ἀφεντικοῦ ψωμί κι ἔχασα καὶ τὸ βιό του !

Εἶναι τὸ κρίμα μου βαρὺ σὰν τὸ βουνὸ τοῦ Σμόλκα,
τὸ κρίμα πῶκαμα ὁ ζαβὸς μὲς τὸ βρασμὸ τῆς νιότης.
Τὸ πῶς στὸν κόσμον ἐγὼ νὰ βῶ, τί λόγο θὰ νὰ δώκω ;
ὦ Θεέ μου, ἰδὲς καὶ σῶσέ με τί μὲ τηρᾷς ἀκόμα ;—
Τὴν ἴδιαν ὥρα πρόβαλε ἴστοῦτο τὸ σάδι ἢ Χρῦσω.
Ἡ μαύρη ἐδῶ εἶδε ὀλάνοιχτους καὶ μαλαχτοὺς τοὺς κόρφους
καὶ φιλημένον τὸ λαιμὸ καὶ τὴν ποδιὰ λυμένη
κι ἐδῶ θυμήθη κι ἔνοιωσε τὴν ἄσβεστη ντροπὴ της.
—Μανούλα μου, ξεφώνησε σὰ λιγοθυμισμένη,
μὲ πλάνεψε καὶ μ' ἔχασε μὲ τὰ γλυκά του λόγια.
ὄντας μου τάλεε, βολετὸ δὲν ἦταν πέτρα νὰ ἦμουν ;—
Τοὺς ἐλυπήθηκε ὁ Θεὸς γιὰ τ' ἦταν νιοὶ κ' οἱ δύο τους
κι ἔστ' ἔγινε ὁ βοσκὸς πουλὶ κ' ἡ κόρη αὐτήνα ἢ πέτρα.

Ο ΨΩΜΟΠΑΤΗΣ

Τὰ κακοτράχαλα βουνὰ τοῦ Πίντου ὅσοι διαβαίνουν,
ἀπόχουν τοὺς ψηλοὺς γκρεμοὺς καὶ τὰ μεγάλα λόγγα,
καὶ τὲς ἀμέτρητες κορφὲς καὶ τὲς πολλὲς βρουσούλες
ὀπόχουν τὰ περίφημα τὰ πλούσια τσελιγγάτα
τὰ κακοτράχαλα βουνὰ τοῦ Πίντου ὅσοι διαβαίνουν,
ξάφνου ἀπὸ βράχου, ἀπὸ γκρεμοῦ κορφὴ καὶ ἀπὸ ραχοῦλα
στριγγιὰ γροικᾶνε σουρατά, σὰ νὰ σουράη τσοπάνης
καὶ σαλαγάει τὰ πρόβατα καὶ σαλαγάει τὰ γίδια.
Τότες οἱ πιστικοὶ οἱ καλοὶ, πὺ γύρω ἐκεῖ σταλίζουν,
δείχνουν μὲ τὲς ἀγκλίτσες τους καὶ μὲ τὰ στραβοράβδια
σὲ βράχου ἀπάνου, σὲ γκρεμοῦ κορφὴ καὶ σὲ ραχοῦλα
μικρὸ σταχτόφτερο πουλὶ καὶ λένε : —Ὁ ψωμοπάτης.—

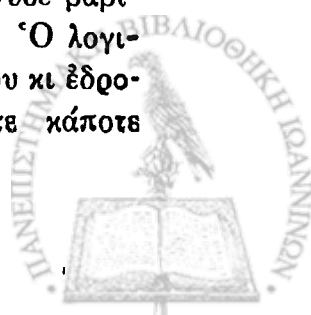

Η ΔΑΣΚΑΛΑ

ΤΑΞΙΔΕΥΣΑ ΚΑΠΟΤΕ — μᾶς ἔλεγε ὁ Μῆτρος— μὲ τὴν δασκάλα ἐνὸς χωριοῦ. Ὁ δρόμος μας ἦτον μακρινὸς κ' εἴχαμε συντροφιά τὸν ἀγωγιάτη μας, δύο μεσόκοπους πεζοὺς κι ἓνα νιοστεφανωμένο ἀντρόγυνο. Ἡ δασκάλα τότε πρωτοπήγαινε στὸ χωριό, ὕστερ' ἀπὸ τέσσαρα πέντε χρόνια ποὺ μαθῆτευσεν ἐπὶ τὴν σχολεῖα τοῦ Κεστοράτη. Ἦτον ὡς δεκάξυ δεκαεφτά χρονῶν κόρη, ντροπαλή, λιγομίλητη, σεμνή, ροδοκόκκινη στὸ πρόσωπο καὶ χαριτωμένη, γιομάτη χυμὸ καὶ νιότη, μὲ δύο κασταναὰ γλυκὰ μάτια, μὲ καλοκαμωμένο κορμί, μεστοὺς κόρφους καὶ θρεμένα κνήμια, καθὼς δείχνονταν τοῦτα ὡς ἀπάνου ξέσκεπα, ὅταν εὐρίσκονταν καβάλα καὶ τὸ φουστάνι της δὲ βολοῦσε νὰ πέφτει κάτου καὶ κάτου. Καὶ μοναχὴ της νὰ ταξίδευε μὲ τὸν ἀγωγιάτη, δὲν ἐκιντύνευσεν ποτέ. Μὰ γιὰ κάθε κακὸ ἕνας δικὸς της τὴν εἶχε παραδώσει εἰς τὴν προστασία καὶ εἰς τὴν εὐθύνη τοῦ νιοῦ τ' ἀντρόγυνο.

Τὸ βράδυ κονέψαμε σ' ἓνα μοναστήρι παλιὸ καὶ μεγάλο, κατάστρατα εἰς τὴν ἐρημίαν. Ὅσο νὰ φτάκοιμ' ἐδῶ, ὅλο τὸν κάμπο ποὺ διαβήκαμε, τὸν ἐσήκωσα μὲ τὰ σωστὰ ἐπὶ τὸ πόδι ἐγὼ μὲ τὰ τραγοῦδια καὶ μὲ τὰ εὐθύμα λόγια μου. Ἄλλ' οὔτε λόγο, οὔτε κἄν χαμόγελο ἔνα δὲν μπόρεσα νὰ τῆς κλέψω τῆς σκληροῦς. Τὸ μοναστήρι εἶναι χτισμένο μέσα ἐπὶ τὸ λόγγο. Ἐχει ψηλοὺς τοίχους περὶ γυρα κι ἀπὸ μέσα τὰ κελλιά ἀραδιασμένα μὲ τὰς κρεβάτες τους, τὴν πλακοστρωμένη αὐλὴ μὲ τὰ δέντρα της καὶ τὸ ἐκκλησάκι, μικροῦτσικο καὶ παλιό, ἀπὸ τὰ χίλια ἑκατό, καθὼς γράφει ἐπὶ τὸ νάρθηκά του, σκοτεινὸ, ἥσυχο, ὅλο εὐλάβεια καὶ θρησκευτικὴ ἀνατριχίλα. Φάγαμε σ' ἓνα τραπέζι κοινό, διπλοπόδι καταγῆς στρωμένοι, ὅ,τι ἔφρασε καθένας μαζί του κι ὅ,τι μᾶς ψευτοτοίμασε ὁ φιλόξενος καλόγερος τοῦ μοναστηριοῦ. Πολλὰ λόγια γιὰ ἀπόδειπνα δὲν ἀλλάξαμε, γιὰτὶ κι ἀποσταμέν' ἤμεσταν καὶ τὴν αὐγὴ ἔπρεπε νὰ ξυπνήσοιμε γλήγορα γιὰ νὰ φύγοιμε δίχως ἥλιο. Καὶ πλαγιάσαμε.

Πλαγιάσαμε ἐπὶ τὴν αὐλὴν τοῦ μοναστηριοῦ ἀραδιασθέντες. Ἦτον καλοκαίρι, θερτῆς μῆνας, πρῶτον μὴν ἓνα χαρὰ νὰ κοιμᾶται καθένας ὕψω. Ἄλλὰ ποὺ νὰ βρῶ ὕπνο γώ. Ὅχι γιὰτ' εἶχα κοντὰ μου προσάναμμα. Ὁ Θεὸς μάρτυράς μου. Ἡ δασκάλα κοιμόνταν πολὺ μακρὰ, ἐπὶ τὴν ἄλλη ἄκρη πίσω ἀπὸ τὸ νιὸ τ' ἀντρόγυνο. Ἄλλὰ γιὰτ' ὅταν ἔτσι τυχαίνει νὰ ξενυχτίζω ἐπὶ τὴν ἐξοχὴν, ἢ ὕψω, ἢ θέαν τῆς ξυπνάει κάποιον αἰσθημα κρυφὸ κι ἄγνωρον μέσα μου, ποὺ δὲν μπορῶ νὰ τὸ λαρώσω. Κι ἀγρύπναγα ξαπλωμένος ἀποκάτου ἀπὸ τὸ σκέπασμά μου, κοιτάζοντας ἐπὶ τὸν ἑσπερον οὐρανὸν τὸ φεγγάρι, ὅπ' ἀρμένιζε ἀγάλια ἀγάλια ἐκεῖ ἀπάνου καὶ περιχυνε μὲ τὸ λαμπρὸν τοῦ φῶς ὅλη τὴν πλάση κάτου. Οἱ ἴσκιον τῶν δέντρων τῆς αὐλῆς ἔπεφταν ἐπὶ τὰ φαντάσματα γύρω μου κι ἀπάνου ἐπὶ τὰς σκεπὰς τῶν κελλιῶν. Ἀεράκι δὲ φύσαγε ὀλότελα. Φύλλο δὲν ἐκουνόνταν. Νεκρίλα διάπλατη, σιωπὴ βαθυτάτη βασίλευε. Οὔτε λαλίτσα νυκτεπουλιοῦ, οὔτε ἠχὸς φλογέρας. Οὐδὲ βάβισμα σκυλιοῦ, οὐδ' ἀγωγιάτη σαλαγῆ, οὐδὲ κυρτὸ ζῶον δὲν ἀγροικᾶτο. Ὁ λογισμὸς μου πέταξε ἐλεύθερος, ἀνέμποδος καὶ γοργὸς ἐπὶ τὸ ἀπειροῦ τ' ἀψήλου κι ἐδροσολογιόταν μέσα ἐπὶ τὰ μυστικὰ κάλλια τῆς σελήνοφώτιστης νύκτας. Κάποτε κάποτε

μούρχετο και να σηκωθῶ, να πεταχτῶ ὄξω ἀπὸ τὸ μοναστήρι και να χωθῶ μέσα στὰ ρουμάνια του, να μονιάσω σὰν τὸ θεριό. Μοῦ φαινόταν πὼς ἔτσι μονάχα θὰ νᾶβρεσκα λυτρωμό, πὼς ἔτσι θὰ να γλυκοκοιμιόμουν. Κι ὅσο να σκάση τῆς χαργῆς τ' ἄστρι στὸ καταράχι τοῦ βουνοῦ, κι ἐγὼ δὲ θυμᾶμαι πλια πόσα γλυκομιλήματα κρυφὰ ν' ἄλλαξα μὲ τῆ δροσερῆ και μοσχοβολισμένη ἐκείνη νύκτα, σὰ βασίλευσε και τὸ φεγγάρι στερνὰ και μᾶς ἀφῆκε στὰ σκοτεινὰ ἔτσι ὀλομόναχους. Μετὰ τὰ πρῶτα γλυκοχαράματα ξύπνησε ὁ γνοιαστικός ἀγωγιάτης, πρὶν να φωνάξουν ἀκόμη τὰ ὀρνίθια, και κρένοντας μᾶς ἐπῆγε στὰ ζᾶ του. Πρῶτος πετάχτηκα ὀρθὸς ἐγὼ κι ἐβγῆκα στὴν ὀξώπορτα.

Τὸν κοιμάμενο κάμπο χαμηλὰ σκέπαζε σὰν ἀπέραντο πουπουλένιο πάπλωμα ἢ νυκτερινὴ καταχνιά, πυκνὴ και γαλάζια. Τὸν ἀνασασμό του τὸν ἤσυχο κι ἀπαλό, σὰν ἐργατάρη, σὰ ζευγά, μοσχοβολισμένον ἀπὸ τίς εὐωδιές τῶν ἀνθῶν του, τὸν ἔφερε τὸν ἀνήφορο ἢ χασκωτῆ και δασιὰ λαγκαδιὰ π' ἀνέβαινε ὀλόιση κατὰ τὸ κορφοβούνι. Μ' ἐχτύπησε τοῦ μοσχοβολισμοῦ του ἢ πλημμύρα τρικυμιστὰ κι ἄξαφνα κι ἀνάσαναν βιαστικὰ και πνιχτὰ τὰ πνεμόνια μου, σὰ να βουτοῦσα μέσα σὲ μοσχοβολισμένο νερὸ ἄπατης λίμνης. Ἐ, και να κάτιχα τὸ γλυκὸ τῶνειρο ποὺ νανούριζε τὴν ὄρα ἐκείνη τὸν κοιμάμενο κάμπο.

Ἀκολούθησα τὸν ἀγωγιάτη μὲ τὰ πράματά του στὴ κοντινὴ βρύση ποὺ πῆγε να τὰ ποίση. Τότες ξυπνοῦσαν και τὰ πουλάκια στὰ δέντρα κι ἄρχιζαν τοὺς κελαϊδισμούς των. Τότες ἀκούστηκαν και τὰ ὀρνίθια, ἀπὸ τὰ σκόρπια ὀλόγυρα καλύβια στὰ λόγγα και στὰ χωράφια ἀνάμεσα. Χλιμίντησαν δυνατὰ και δυὸ μουλάρια, σὰ να χαιρέτιζαν κι αὐτὰ τὰ καῦμένα τὸ γλυκοξημέρωμα, ἐκεῖ ποὺ δρόσιζαν τὰ διψασμένα ρουθούνια τους στὸ νερο. Ὁ ἀγωγιάτης τ' ἀράδιασε ὕστερ' ἀπὸ κουτσάκι σὲ κουτσάκι σαμαριοῦ μὲ τὰ καπίστρια τους και τᾶσυρε κατὰ τὸ μονοστήρι σουρίζοντας. Κι ἐγὼ βρέχοντας στὴ βρυσούλα τὸ πρόσωπό μου, συλλογιζόμουν πόσες κρυόβρυσες τέτιες, σὲ τέτια παρόμοια μαγικὴ ὄρα, ἔχουνε δροσέψει τὸ θερμασμένο μου μέτωπο κι ἀνοίξει τὰ βάρυπνα μάτια μου μὲ τὰ κρυσταλλόνερά τους. Ὅσο να γυρίσω γὰ στὸ μοναστήρι εἶχαν σηκωθῆ κι εἶχαν φορτώσει κιόλας οἱ ἄλλοι. Βγῆκα στερνὸς ἀπὸ τὴ χαμηλὴ σιδερόπορτα τοῦ ξώτοιχου, σέρνοντας ἀπὸ τὸ καπίστρι τὸ μουλάρι μου κι ἀκολουθάμενος ἀπὸ ψηλὸν ἡμερο σκύλαρο μὲ ὀκνὰ μάτια και μαλλιὰ μακρύτετα παρδαλά. Ὁξω ἀπὸ τὸ περιαύλι, ποὺ κατηφοροῦσε χορταριασμένο τὸ σιάδι κατὰ τὴ λαγκαδιά, ξάνοιξα μὲς τὸ θαμπὸ φῶς τῆς αὐγούλας τὴν καμπάνα τοῦ μοναστηριοῦ κρεμασμένην ἀπάνω σ' ἓνα χιλιόχορνο πουρνάρι. Σίμωσα τὸ πουρνάρι, βαστώντας τὸ καπίστρι τοῦ μουλαριοῦ στὰ χέρια μου, και πιάνομαι ἀπὸ τὸ σχοινὶ τῆς καμπάνας, πρὶν τὸ κούναε δῶθε και κείθε τ' ἀπαλὸ φύσημα τ' αὐγερινοῦ δροσόπαγου. Μὲ τοὺς πρῶτους της χτύπους ὄμως προγγάει τὸ μουλάρι μου ξαφνιασμένο και ξεφεύγει ἀπὸ τὰ χέρια μου μὲ κίντυνο να μὲ παρασύρη κι ἐμένα τὸν κατήφορο, ἂν δὲν τ' ἀπολοῦσα. Τὸ μουλάρι τὸ ξανάπιακε ὁ ἀγωγιάτης, κι ἐγὼ ξακολούθησα να βαράω τὴν καμπάνα δυνατὰ κι ἀδιάκοπα. Δὲν ξημέρωνε, ὄχι, γιορτῆ, γιὰ να καλέσω μ' αὐτὴ τοὺς γύρωθε χριστιανοὺς στὴν ἐκκλησιά, κι ὅσοι θὰ τὴν ἀκοῦαν κείνη τὴν ὄρα, ποιὸς ξέρει

τί θὰ νὰ βάλαν μὲ τὸ νοῦ τους, ἀλλὰ μοῦ ἐρχόταν ἔτσι καλὰ νὰ τὴν γροικᾶω νὰ σημαίνει, κ' οἱ ἦχοί της κ' οἱ ἀντίλαλοί της νὰ σμίγουν μὲ τοὺς κελαϊδισμοὺς τῶν πουλιῶν, μὲ τὸ μουρμούρι τοῦ λόγγου καὶ μὲ τὰ ξεφωνητὰ τῶν ὀρνιθιῶν, σ' ἓναν ἀρμονικὸ ὕμνο τῆς χρυσαυγῆς ποὺ πρόβαινε στὸ βουνὸ γλυκοθώρητη καὶ ντροπαλή, σὰ νυφούλα.

Οἱ ἄνδρες δὲν ἐκαβαλίκεψαν. Ἐνας ἀπ' αὐτούς, ὁ νιόγαμπρος, εἶχε ἀγοράσει ἓνα πιστόλι, καὶ ἀνεβαίνοντας ὅλοι μαζί ἀπάνου ἀπὸ τὸ δρόμο, στοὺς ὄχτους, ἔρριχναν στὰ πουρνάρια μ' αὐτό, δοκιμάζοντάς το πόσο ἔκοφτε. Ἐγὼ μοναχὰ ἀκολουθοῦσα τὲς γυναῖκες, —τὴ νιόνυφη καὶ τὴ δασκάλα— καὶ ὁ ἀγωγιάτης, ποὺ χάζευε καὶ αὐτὸς μὲ τὸ πιστόλι ἀπὸ μακρὰ καὶ ἔμνησκε πίσω πίσω. Ὁ δρόμος ἦτον ὀλίγον ἀνηφορικὸς ἐδῶ καὶ ἔσχιζε τὸ πυκνὸ δάσος τοῦ μοναστηριοῦ. Κοδελώνονταν ὀλόγουρ' ἀπ' ὄχτους, πῆδαι ρεματιές, ἀνέβαινε μικροὺς βράχους. Καὶ ἐκεῖ ποὺ πηγαίναμε ἀγάλια ἀγάλια ἐμεῖς οἱ τρεῖς καβάλα, ἐμένα μοῦρθε πάλε ἡ ὄρεξη ἡ βραδυνὴ γιὰ νὰ τραγουδήσω. Σᾶς ξομολογιέμαι. Ὅταν τυχαίνω σὲ δρόμο ἢ θὰ μοῦ κρατᾶ μέσα κάθε ἀναπνοὴ καὶ κάθε κρίση ὁ θαυμασμὸς τῆς φύσης ὀλόγουρα ἢ θ' ἀπολυέται ἀκράτητ' ἡ χαρὰ καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς μου σὲ τραγούδια καὶ σὲ γελοῦμενα λόγια. Εἶχα πάρει —θυμᾶμαι σὰν τώρα— τὸ τραγούδι ποὺ λέει, πὼς ἓνα παλληκάρι γυρνώντας νύχτ' ἀπὸ τὸν πόλεμο ποὺ πολεμοῦσε καὶ ἀπὸ τὴ βίγλα ποὺ φύλαε, ἔπεσε νὰ βρῆ λίγον ὕπνο στὴν ἀγκαλιὰ τῆς ἀγάπης του καὶ αὐτῆ, μόλις χάραξε ἡ ἀνατολὴ καὶ ἄρχεψαν τοὺς κελαϊδισμοὺς οἱ πέρδικες καὶ τ' ἀηδόνια, τοῦ φώναζε νὰ τὸν ξυπνήση, ν' ἀγκαλιάση τὸ κυπαρισένιο κορμὶ καὶ νὰ φιλήση τὸν ἀμάλαγο κόρφο της καὶ τὸν παρθενικὸ λαιμό, ποῦταν ἄσπρος σὰν χιόνι καὶ δροσερὸς σὰν τὸ κρυόνερο πῶρχειται ἀπὸ τὰ κορφοβούνια.

Ἡ νιόνυφη, ζωερὴ καὶ ἀνοιχτόκαρδη γυναῖκα, δοκιμασμένη στὰ τέτια γλυκοξυπνίσματα τῆς αὐγῆς στὸ νυφιάτικο στρώμα της, δείχνονταν περίχαρη καὶ δὲν ἄφηνε κλωθογύρισμα δρόμου ποὺ νὰ μὴ γυρνᾶ καὶ νὰ μοῦ πιδοκιμάζη μὲ χαμόγελο τὴν ἐπιτυχία τοῦ καλοῦ τραγουδιοῦ. Μὰ ἡ δασκάλα ... μωρὲ τσιμουδιά, ἡ σκληρῆ. Ἄν δὲν εἶχε δοκιμάσει καὶ αὐτῆ, σὰν τὴ νιόνυφη, τὴ γλυκάδα τῆς χαρᾶς τοῦ τραγουδιοῦ, τάχα δὲν τὴν ὄνειρευόνταν ὅμως :

Ξάφνου, σὲ μιὰ λόξα τῆς ρεματιᾶς, ἀπάνου στὸ γύρισμα τοῦ τραγουδιοῦ μου, ἀκούω ἓνα σφιχτὸ ξεφωνητὸ καὶ βλέπω τὴ δασκάλα νὰ κατακυλιέται στὸ χαμηλὸ γκρεμὸ τοῦ βράχου. Μὴν παντέχετε πὼς ἦτον αὐτοκτονία. Κάθε ἄλλο. Τὸ ζῶο, ποὺ καβαλίκευε, ἔκαμε νὰ πηδήση ἓνα κοντρὶ σὰ σκαλοπάτι φυτρωμένο μὲς στὸ δρόμο καὶ μὲ τὸ πῆδημά του ἡ κόρη ξέγνοιαστη ἀπάνω του τραντάχτηκε καὶ ἔγυρε κατὰ τὴ λαγκαδιά. Κόβεται τότε ἡ ἴγλα τοῦ σαμαριοῦ καὶ πέφτει τοῦτο μαζί μὲ τὴν καβάλα καὶ μὲ τὴν κόρη κάτου στὸ βᾶθο. Ἐμπηξε κ' ἡ νιόνυφη τὲς φωνές. Ὁ ἀγωγιάτης ἦταν πολὺ πίσω ἀκόμα. Πηδάω εὐτὺς ἀπὸ τὸ ζῶο καὶ τρέχω πρὸς τὴ δασκάλα, ποὺ ξαπλωμένη ἀπάνου σὲ μιὰ πλάκα, μὲς στὴ σούδα ποῦχε πέσει, δὲν μπορούσε νὰ πάρη ἀνασασμό. Τὴν πιάνω ἀπὸ τὴ μέση, τὴν ἀνασηκῶνω ὀρθῆ στὰ πόδια της, τὴν ἀκουμπᾶω σ' ἓνα κοτρώني καὶ τὴν ραντίζω μὲ τὰ χέρια μου νερὸ στὸ ἀχνὸ πρόσωπό της. Καὶ ὅσο νᾶρθῆ ὁ ἀγωγιάτης, καὶ νὰ πάρουν κ' οἱ ἄλλοι εἶδηση, τὴν συνέφερα ἐγώ. Ἡ νιόνυφη δὲν μπορούσε νὰ πηδήση καὶ αὐτῆ ἀπὸ

τὴν καβάλα τῆς νὰ μοῦ δώσῃ βοηθητικὸ χέρι, κι ἔστρεψε ἐκεῖ ὀρθῆ κι ἐφώνησε. Ὡς καὶ τὰ μουλάρια τὰ καυμένα σταμάτησαν μοναχά τους κ' εἶχαν γυρμένα κι ὀλάνοι-χτα τὰ μάτια τους κατὰ ἑμᾶς. Ἐκεῖνο πού καβαλῆκευε ἡ κόρη, γυμνὸ καὶ ξαφνιασμένο, τρεμούλιαζε ὀλόρθο, τρομαγμένο ἀπὸ τὸ ξαφνικὸ καὶ βαρὺ πέσιμο τῆς κυρᾶς του. Ὁ πρῶτος μου λόγος, ἅμα τῆ συνέφερα, ἦτον νὰ τῆ ρωτήσω ποῦ βάρεσε. Ἡ κόρη σήκωσε τὰ μεγάλα καστανὰ μάτια τῆς, κυκλωμένα περίγυρα κατὰ τὶς κῶχες μὲ μιὰ ἀλαφριὰ μελανὴ λουριδ' ἀπὸ τῆ λαχτάρα, καὶ νοτισμένα ἀπὸ δυὸ χοντρὰ μαργαριτάρια, δάκρυα πού τότες ἀρχίζαν ν' ἀναβρῦζουν, μὲ κύτταξε τόσο συμπαθητικὰ πού ποτὲ δὲ θὰ τὸ λησμονήσω στὴ ζωὴ μου, καὶ μούπε ἀνάλαφρα :

— Πουθενά . . . Σ' εὐχαριστῶ.

Κι ἔκαμε νὰ σηκωθῆ, πιάνοντας μὲ τὸ δεξι χέρι τῆς τὴ μέση καὶ μὲ τ' ἄλλο ἀκουμπώντας στὸ κοτρώνι πού κάθονταν. Μὰ δὲν τὴν ἄφηκα, γιὰ νάρθῆ στὰ ὑπατὰ τῆς καλύτερα. Σὰν πλάκωσαν σὲ λίγο οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὸν ἀνήφορο μὲ τὸν ἀγωγιάτη, μοῦ τὴν ἄρπαξαν — ἔτσι θὰ τὸ εἰπῶ — ἀπὸ τὰ χέρια μου, μὲ τὴν παντοχὴ πὼς μ' ἀπαλλάζουν ἀπὸ βάρος, πού ἐγὼ ἤμουν τόσο εὐχαριστημένος ἐνόσω μοναχός μου τῆς πρόσφερα τὴ βοήθειά μου. Εἶχα φοβηθῆ κι ἐγὼ πολὺ. Εἶχα πεῖ στὴν ἀρχὴ πὼς δὲ θὰ τὴν εὕρισκα, ἐκεῖ πού ἔτρεξα, ζωντανή — τόσο βαριά καὶ τόσο ἄσχημα εἶχε πέσει ἢ καυμένη — κ' εἶχε πανιάσει τὸ πρόσωπό μου πλειότερο κι ἀπὸ τὸ δικό τῆς. Σὰ μ' ἀναμέρισαν ἐμένα, τραβήχτηκα σὲ μιὰ τούφα κι ἔκατσα ν' ἀνασάνω. Αὐτῆ ἀγάλια ἀγάλια ἦρθε στὰ σύγκαλά τῆς καὶ τῆ σήκωσαν νὰ κινήσουμε γιὰτὶ εἶχε περάσ' ἡ ὥρα, εἶχε δύσει ὁ ἥλιος. Πέρασε κοντά μου, μ' εἶδε πανιασμένον καὶ μὲ ρώτησε σιγαλινά :

— Ποῦ χτύπησες, ποῦ σὲ πονεῖ :

Στὴν ταραχὴ καὶ τῆ λαχτάρα τῆς ἐνόμισε πὼς εἶχα πέσει κι ἐγὼ. Καὶ μῶκαμε τὴν ἴδια ρώτηση πού τῆς εἶχα κάμει ἐγὼ, ὅταν τὴν πρωτόφερα στὸ λογισμὸ τῆς μοναχός μου.

Ἄσχημα ἔκαμα πού εἶπα, ὅτι μοῦ τὴν ἄρπαξαν πλέον ἀπὸ τὰ χέρια μου οἱ ἄλλοι κι ὅτι μ' ἀναμέρισαν ὀλότελα ἐμένα. Γιὰτὶ ὅταν ἦρθε ἡ ὥρα νὰ ξεκινήσωμε πάλι κι ὁ ἀγωγιάτης μὲ τοὺς δυὸ πεζοδρομούς ἐμειναν νὰ ράψουν τὴν ἴγγλα τοῦ μουλαριοῦ καὶ νὰ ξαναφκιάσουν τὴν καβάλα τῆς, ὁ νιόγαμπρος φρόντισε νὰ κατασυχάση καὶ νὰ συνοδέψῃ τὴν ξαφνιασμένην καλή του, κ' ἡ δόλια ἡ κόρη, ἐκτὸς πού θᾶμνησκε μόνη τῆς πίσω, μὰ στενοχωριόνταν κιόλας νὰ ξανανεβῆ στὸ ζῶο πού τὴν ἔρριξε.

Τοὺς κρυφοὺς συλλογισμοὺς τῆς κόρης ὁ νιὸς τοὺς νιώθει.

Χωρὶς νὰ καβαλικέψω, τραβώντας ἀπὸ τὸ συρτάρι τὸ μουλάρι μου, τῆ σίμωσα καὶ τῆ ρώτησα ἂν μπορῆ νὰ ξανακαβαλικέψῃ τὸ δικό τῆς, σὰ νὰ τῆξερα.

— Νὰ μῶδιναν ἄλλο, καλύτερα θὰ νὰ ἦτον, μοῦ εἶπε χαμηλοκυττάζοντας.

— Πάρ' τὸ δικό μου, τῆς λέω.

— Κι ἐσύ ;

— Τὸ δικό σου.

— Καυμένο, θὰ σὲ ρίξῃ, μῶκανε μ' ἐκφραση ἀνατριχίλας.

— Έγνοια σου.

— Μὰ καὶ τὸ δικό σου εἶν' ἄγριο.

— Ποιὸς σοῦ τὸ εἶπε ; Δὲν τὸ βλέπεις τί ἡμερὰ πού περπατάει ;

— Ναὶ μὰ κεῖ πού ξαφνίστηκε μὲ τὴν καμπάνα . . . στὸ μοναστήρι κάτου ;

— Μὰ ἐκεῖ ξαφνίστηκε.

Καὶ μὲνε, τώρα σὲ συλλογίζομαι τί θὰ πάθαινες ἂν σ' ἔσερνε μαζί του σ' ἐκεῖνον τὸν κατήφορο.

— Δὲ θὰ χτύπαγα, ἦταν χορτάρια.

Κι ἐγέλασα. Ἐχαμογέλασε κι αὐτὴ. Ἦταν τὸ πρῶτο χαμογέλιο πού εἶδα νὰ γλυκοχαράζει στὰ χεῖλη της. Φαντασθῆτε τὴ χαρὰ μου. Ἔτσι μείναμε σύμφωνοι γιὰ τὰ μουλάρια μας καὶ τὴν παρακάλεσα νὰ περάση νὰ καθαλικέψη. Τὴ βοήθησα ν' ἀνεβῆ. Ἐκεῖ πού ἡ ζέρβια παλάμη μου χεράκωνε τὴν ἀμασχάλη της τὴν τρυφερὴ καὶ τὸ δεξιὸ χέρι μου κράταε τὸ σκληρὸ κουτσάκι τοῦ σαμαριοῦ γιὰ νὰ μὴ γέρνη, τότες ἔνωσε αὐτὴ τὸ πρόσωπό της νοτισμένο ἀκόμα κ' εἶδε βρεμένα καὶ τὰ μπροστινὰ ροῦχα της.

— Κύτταξε, μοῦ εἶπε, πῶς ἔγινα ἀπὸ τὰ νερὰ κεῖ πόπεσα.

— Δὲ σ' ἔβρεξε ἡ ρεματιά, σ' ἐράντισα γὼ μὲ τὰ χέρια μου γιὰ νὰ σὲ συνεφέρω.

Κοκκίνισε σὰν τὴν παπαρούνα τ' Ἀπρίλη στὸ πρόσωπο, μοῦ χάρισε καὶ δεύτερη συμπαθητικὴ ματιὰ πού μοῦ ἀνατάραξε τὰ σωθικὰ ὄλα, ὅπως θολώνει κάθε διαβάτης στὸ πέρασμά του τὰ λαγαρὰ βάρη τοῦ ποταμοῦ, καὶ μὲ τὸ σιγαλό της «εὐχαριστῶ» τὴν ἀκουσα νὰ μουρμουρίση καὶ τοῦτα :

— Ἀλίμονό μου πῶς κατάντησα.

Ἦταν σεμνότητα τὰ λόγια της καὶ δὲν τῆς ἀντιλογήθηκα.

Ὅσο νὰ μᾶς προφτάκουν οἱ πσινοὶ μὲ τὸ μουλάρι, ἀνέβηκα κάμποσον δρόμο πεζὸς ἐγὼ στὸ πλάϊ της. Εἶχε τραβήξει πολὺ μπροστὰ καὶ τὸ νιδ' ἀνθρώγυνο. Στὸ διάστημα' αὐτὸ βρεθήκαμε οἱ δύο μας ὀλομόναχοι καὶ συμφιλιωμένοι μέσα στὸ λόγγο. Χίλια γλυκὰ λόγια μῶρχονταν στὸ νοῦ γιὰ νὰ τῆς πῶ. Ἄλλ' ὄλα πνίγονταν ξαφνικὰ μὲς τὸ λάρυγγά γου, πού τὸν ἐστένευε δὲν ξέρω κι ἐγὼ ποιά δύναμη ἀόρατη κι αὐστηρή. Ὅμως σὲ τέτιες περιστασες γέγονται καληφωνότερο στόμα τὰ καυμένα τὰ μάτια. Τότες μιλοῦν αὐτά. Στὸ διάστημα κείνο, πόσα δὲν τῆς εἶπαν τῆς κόρης τούτης τὰ μάτια μου. Κι ἀκοῦν τὰ μάτια τότες. Κι αὐτηνῆς μιλοῦσαν κι ἀκουγαν μοναχὰ τὰ μάτια. Ἐνωθα γὼ ὅτι τὰ μάτια της ἀκουγαν τὸ τί τῆς ἔλεγαν τὰ δικὰ μου, ὅπως παρόμοια ἔνωθα τὸ τί μοῦ λέγαν τὰ δικὰ της. Ὅμως τί μοῦλεγε καὶ τί τῆς ἔλεγα, δὲ σᾶς τὸ μολογῶ. Μπορεῖ νὰ τὸ φαντάζεστε.

Καβαλίκεψα κι ἐγὼ. Κάποιος λέει πῶς πλάγιασε σὲ κοριτσιοῦ κρεβάτι καὶ δὲν τὸν ἀφηκαν νὰ κλείση μάτι ὅλη τὴ νύχτα οἱ ψύλλοι. Ἐμένα, καθισμένον στὴν καθάλα τῆς δασκάλας, δὲ μ' ἔφαγαν οὔτε ψύλλοι οὔτε κορέοι. Δὲν ἔμεινα ὅμως κι ἀνέβλαβος ὀλότελα. Ἀπὸ τὴν ὥρα πού μὲ τὸ πέσιμό της μοῦ κόπησε ξαφνικὰ τὸ τρυφερὸ τραγουδί στη μέση, δὲν ξαναμουῦρθε εὐθυμία. Μιὰ σκυθρωπάδα μ' ἐβάρυνε. τρανὴ σὰν τὸν Πίνδο πού θ' ἀνεβαίναμε σ' ὀλίγο. Οὔτε τραγουδί πλὴ ἀπὸ τότες, οὔτε γέλιο, οὔτε ζαφρὸ λόγο, οὔτε μιλιὰ. Τραγουδοῦσαν οἱ ἄλλοι

άντρες, φώναζαν, γελούσαν, ἔρριχναν πιστολιές ἀπὸ καβάλα στὰ δέντρα πὸν διαβαίναμε, χωράτευαν μὲ τοὺς διαβάτες πὸν συναντούσαμε, ἔσκιαζαν μὲ ρεκασμοὺς τὰ γίδια πὸν βρίσκαμε νὰ βόσκουν κατάστρεψι σκαρφαλωμένα, στ' ἀγριοπρίναρα, ξάφνιαζαν μὲ χουγιαχτὰ τὸν πιστικὸ πὸν στὸν ὄχτο παράμερα βαροῦσε τὴ τζαμάρα του. Ἐγὼ ἀναίσθητος, ξένος καὶ παντάξενος σ' ὄλα αὐτά. Τόσο πὸν μερικὲς φορὲς στὰ κοτρώνια πὸν ἀνέβαινε τὸ μουλάρι μου κόντεψα μὲ τὰ τινάγματά μου νὰ τὴν πάθω σὰν τὴ δασκάλα, νὰ κατραकुλισθῶ σὲ βαθύτερους λάκκους.

— Τήρα μπροστά σου, μπρὲ παιδί μ', μοῦ φώναζε ὁ ἀγωγιότης, τί θὰ πᾶς κι ἐσὺ στὸ ρέμα κάτου καμιὰν ὥρα.

Εἶναι κακοτοπιὰ δῶ, τήρα μπροστά σου.

Στὲς κακοτοπιὲς ποῦταν στενὸς ὁ δρόμος, σωστὸ μονοπάτι, ἐγὼ πῆγαινα πίσω πίσω, στερνὸς ἀπ' ὄλους, κ' εἶχα τὴ δασκάλα μπροστά καὶ τὸν ἀγωγιότη ἀπὸ κοντά. Ὅπου βγαίναμε σὲ σιάδι, τύχαινε κάποτε νὰ πάω ζυγὰ ζυγὰ μ' αὐτήν.

Ἐστρεψε τότες αὐτὴ κατ' ἐμένα, μ' ἐκύτταζε συμπαθητικὰ καὶ μοῦ χαμογελοῦσε γλυκὰ γλυκὰ. Μιὰ φορὰ μοῦ εἶπε ἤσυχα, σὰ γιὰ νὰ μὴ τὴν ἀκούσουν οὔτε τὰ πουλιὰ πὸν γλυκοτσιμπιώνταν ἀπάνω στὰ κλωνάρια τοῦ δάσου.

— Γιατὶ δὲ λὲς καὶ σὺ τίποτα, ποῦναι ἡ χαρὰ σου ;

Χαμογέλασα μοναχὰ καὶ δὲν ἔχω ἀντιλογία ὅτι τὰ μάτια μου, πὸν τὴν ἀντίκρουσαν, τῆς φανερωσαν τὴ γλυκειὰ ἀνατριχίλα πὸν περιτρεξε ἀπὸ φλέβα σὲ φλέβα κι ἀπ' ἀρμὸ σ' ἀρμὸ τὸ αἷμα μου.

— Μὴ σὲ στενοχωρεῖ πὸν μᾶδῶκες τὴν καβάλα σου ;

Μοῦ ξανάειπε.

Ἐγὼ δὲν μπόρεσα νὰ κρατήσω ἓν' ἀλαφρὸ ἀναστέναγμα πὸν γεννήθηκε μέσα μου ἀπὸ κάθε ἄλλο αἴσθημα παρὰ ἀπὸ τὴ στενοχώρια, πῶραξε αὐτὴ μὲ τὸ νοῦ της. Ὅμως γιὰ νὰ μὴ τὴν ἀφήκω νὰ μένη στὴ βλαβερὴ ἰδέα της, τῆς μίλησα χαμογελώντας πάλι :

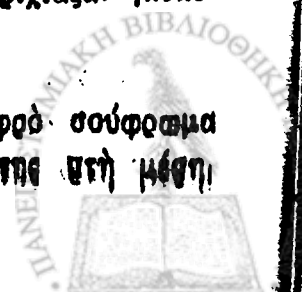
— Τώρα σ' ἔκαμα νὰ μοῦ μιλᾷς, δὲν ἔχω ἀνάγκη νὰ ξαναξεφουρνίσω ζωνερὰ λόγια, δὲν τὸ κατάλαβες ;

Ἦτον πολὺν τολμηρὸς ὁ λόγος μου τοῦτος κι ἔφερε στὸ ἀπαλὸ μάγουλό της τὸ βαθύτερο τῆς φωτιᾶς χρῶμα. Ἀλλὰ δὲν ἐπειράχτηκε, γιὰτ' εἶδα νὰ ξεβάψη γλήγορα πάλι καὶ νὰ μὲ γλυκοτηρᾷ.

Ἐτσι περάσαμε ὄλο τὸ δρόμο, ὡς τὸ χωριό. Ἐγὼ παντοῦ τὴν ἐπιριποιόμουν. Ἐγὼ τὴν ἀνεβοκατέβαζα ἀπὸ τὸ ζῶο μου στοὺς ἀνήφορους καὶ στοὺς κατηφόρους, ἐγὼ τὴν ἔπιανα ἀπὸ τὸ χέρι στὰ ποτάμια καὶ στοὺς γκρεμούς, ἐγὼ τὴν ἐπότιζα μὲ νερὸ μὲ τ' ἀχώριστο πιξαρένιο καυκόπουλό μου στὲς κροδύβρυσες τοῦ Πίνδου, ἐγὼ τῆς ἔδωκα τὸ ψάθινο σκιαδὶ μου, πῶφερνα πάντα στὰ ταξίδια, γιὰ νὰ μὴ τὴν κάψουν τὰ λιοπύρια τοῦ θεριῆ. Κι αὐτὴ ὄλο μ' εὐχαριστοῦσε καὶ μοῦ χαμογελοῦσε γλυκὰ, κι ἐγὼ ἀμίλητος πάντα, ὄλο ἀνατριχίαζα. γλυκότερα μέσα μου.

Κάποτε τὴ ρώτησα στὸ δρόμο νὰ μοῦ εἰπῆ πὸν χτύπησε.

— Πουθενά, μὸλεγε αὐτὴ συμπαθητικὰ. Ἀλλ' ἀπὸ τ' ἀλαφρὸ σούφρωμα ἔ' ὁμορφον προσώπου της κι ἀπὸ τὸ συνεχὸ βάλσιμο τοῦ χεριοῦ της πτὴ μέση.

κατὰ τὰ νεφρά, ἔνιωθα γὰρ ὅτι χτύπησε κι ὅτι πονοῦσε καὶ τὸ κρυφτε. Ὅσο πού τῆς εἶπα μιὰ φορά.

—Μὰ μὴ τὸ κρύβης ἀπὸ μένα.

Τώρα πὺν μὲ κύτταξε, τὰ μάτια τῆς ἦταν ὑγρότατα καὶ στὴν ὑγρότη τους μέσα ξάνοιξα σὰ μέσα σὲ καθαρὴ ἀνάβρα, πῶς εἶχαν βουρκώσει καὶ τὰ δικά μου.

Κι ἄλλη μιὰ φορά τὴ ρώτησα, πῶς ἔκαμε κι ἔπεσε στὴ λαγκαδιὰ ἐκεῖ κάτω, κι' αὐτὴ μοῦ εἶπε κοκκινισμένη στὸ πρόσωπο :

—Μ' εἶχε συνεπάρει . . . κάποια συλλογή . . . ἡ πρωινὴ νύστα . . . τὸ ξημέρωμα . . . ξέρω κι ἐγὼ . . . τὸ τραγούδι σου . . .

Δὲν εἶπεν ἄλλο· χαμήλωσε καὶ τὰ μάτια. Οὔτ' ἐγὼ μπόρεσα νὰ τὴν τηρᾶω περισσότερο κατὰ πρόσωπο, γιὰτ' ὁ λόγος τῆς τοῦτος ἀναψε θέρημ μες τὰ μελίγγια μου.

Ὑστερ' ἀπὸ καμιὰ δεκαριὰ μέρες ἀπαντηθήκαμε σ' ἓνα στενὸ κατηφορικὸ δρόμο τοῦ χωριοῦ. Ἐγὼ ἀνέβαινα κι αὐτὴ κατέβαινε. Βαστοῦσε στ' ἀριστερὸ χέρι τῆς κατιφένιο σακκουλάκι, πλουμισμένο μὲ μετάξι ἀπ' ὄξω καὶ γιομάτο ἀπὸ βιβλιαράκια. Ἦτον πρωὶ ἀκόμα. Δὲν εἶχε πάσι δυὸ βουκέντρος ὁ ἥλιος. Χαιρετισθήκαμε. Κύτταξε ὅτι κι ἐγὼ κι αὐτὴ σφίξαμε τὰ χέρια μας καὶ δὲ μᾶς ἔρχονταν νὰ τ' ἀφήσουμε ὁ ἓνας τ' ἄλλουνοῦ. Στὰ πρόσωπα εἶχαμε γίνει κι' οἱ δυὸ σὰν τὸν καρπὸ τῆς κερασιᾶς ὅταν οὐρμάζει, κατακκόκκινοι. Κι ὅσο τηράγαμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον κατάματα, τόσο πλιότερο ἀναφταν οἱ ὄψεις μας κ' ὑγραίνονταν τὰ μάτια. Τὴ ρώτησα :

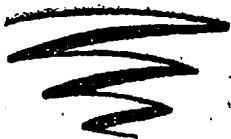
—Πῶς πάει τὸ χτύπημα ;

—Τώρα . . . μὲ πονεῖ ἐδῶ.

Μοῦ εἶπε γλυκὰ καὶ μῶδειξε μὲ τὸ χεράκι τῆς δίπλα στὸ πλευρὸ τῆς κατὰ τὸ ψυχικό.

Καταλάβατε τ' ἤθελε νὰ πῆ ἡ κόρη :

Ἔ, σᾶς φτάνουν ὡς ἐδῶ, τᾶλλα δὲ σᾶς τὰ φανερώνω.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΜΑΡΚΟΝ

4 Μαρτίου 1893

Σεβαστέ μου κ. Μαρκοῦ,

Μιά φορά, καλοκαιρινήν ἐποχή, ταξίδευσά πεζὸς στὰ βουνὰ τῆς Ἡπείρου μου. Ἐτυχῆς νὰ με βρῆ τὸ μεσημεριανὸ κάμα τ' Ἀυγούστου, ἀνάμεσα σὲ κάτι πλαγιὰ πετροβούνια πὺ ξάναφταν οἱ πλάκες κ' οἱ κατάγυμνοι βράχοι ἀπ' τὸ λιοπύρι καὶ μούπνιγαν με τὴν φοβερὴ ξέρα τους τὴν μισοκομένη ἀπὸ τὸ δρόμο μου ἀναπνοή. Ἐτρεχα. Ἐτρεχα σὰν τὸ βουρλὸ πρόβατο μέσα στὴν ξεραίλα ἐκείνη, σκασμένος καὶ πλανταγμένος, γιὰ δροσιὰ καὶ γιὰ ἀνάσαση. Ἄλλ' οὔτε ἐμπρὸς μου ἔβρισκα, οὔτε γύρω μου ἔβλεπα πούθενά νερὸ τρεχούμενο ἢ ἴσκιον. Ὅταν ξάφνου, μες ἀπὸ μιὰ κορφὴ ψηλὴ, μοῦ ξεφυτρώνει ἕνας γέρος ἔλατος ὅπου με προκαλοῦσε με τὸν πλατὺ ἴσκιον πὺ ἄπλωνε ὀλόγυρά του. Ἀλαφιασμένος φτάνω ὡς τὴν κορφὴ κι ἐκεῖ στὸν ἴσκιον τοῦ γερόλατου, βρίσκω καὶ τὸ ποθούμενο τὸ κρυόνερο. Τὴ νεκρανάστασή μου ἐκείνη δὲν θὰ νὰ τὴν ξεχάσω ποτέ. Καὶ σήμερον τὴν ἐνθυμήθηκα τόσο ζωηρά, διαβάζοντας ξάφνου τὸ γεροντικὸ κι ἀνεκτίμητο γιὰ ἐμένα εὐγενικὸ γράμμα σας.

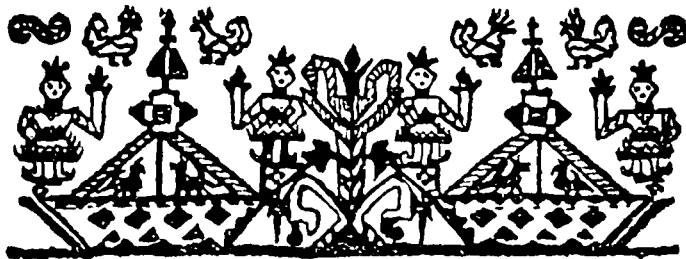
Μέσα στὸ πνιγηρὸ λιοβόρι πὺ χύνουν ὀλόγυρα οἱ ἀραθυμιὲς καὶ τὰ μαλώματα τῶν λογίων μας, στὸν ἴσκιον τοῦ χεριοῦ σας καὶ στὴ γλυκόβρουση τὰχειλιοῦ σας νε-

κρανασταίνομαι γώ. Ἐ, καὶ νὰ ξέρατε, ἀγαπητὲ καὶ πολυσέβαστε ποιητὰ, πόσες χιλιάδες βολὲς μοῦ ἐνανούρισαν καὶ μοῦ ἐχάιδεψαν τὴν ψυχὴ οἱ γλυκύτατοι καὶ μαλακοὶ σὰν μητρικὸ χέρι στίχοι σας, ὅπου στολίζουν τὴν φτωχικὴ μου βιβλιοθήκη μες ἀπ' τὲς πρώτες ἡμέρες πὺ φάνηκαν στὰ βιβλιοπωλεῖα τῶν Ἀθηνῶν, πόσες βολὲς μοῦ ἀνύψωσαν τὸ πνεῦμα εἰς λαμπρὰ αἰθέρια μέρη πὺ μονάχα οἱ ποιητὰὶ βλέπουν με τὰ σύνθετα μάτια, πόσες βολὲς μοῦ θέρμαιναν οἱ πατριωτικὲς σας στροφὲς καὶ πόσες βολὲς πάλι μοῦ ἀνέβασαν τὸ δάκρυον στὰ ματόκλαδα ἢ «Ἀνοιξη καὶ τὸ παλληκάρι τῆς Ἡπείρου» με τὸν «Ἐτοιμοθάνατον Σουλιώτη» τὰ δύο ἔξοχα ἐκεῖνα γιὰ μένα ἀπὸ τὰριστουργήματά σας, ὅπ' ἂν τὰ διάβαζε κι ὁ φίλος μου κ. Καζαντζῆς, θὰ νὰ σᾶς ἔσφιγγε τὸ χέρι θερμότερον κι ἀπὸ μένα.

Τὰ «Ποιητικὰ Ἔργα» σας με τὴν ἰδιόχειρη ἀφιέρωσή σας, τώρα εἶναι γιὰ μένα πολυτιμότερον ἀπόκτημα. Σᾶς ἔστειλα καὶ τ' «Ἀγροτικά» μου, τὰ πρώτα δηλαδὴ, τὰ δειλὰ, τ' ἀδύνατα ἀκόμα τραγούδια μου.

Εἰς τὴν Πατρίδα μου οἱ νέοι, ἀνταγωνόμενοι πρώτη φορὰ με γεροντότερους, τοὺς φιλοῦν τὸ χέρι. Ἐπιτρέψατέ μου σᾶς παρακαλῶ με τ' ὄρατον τοῦτο τῆς Πατρίδος μου ἔθιμον νὰ σᾶς χαιρετήσω καὶ γώ.

Κ. Κρουστάλλης

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΤΟΜΟΣ

Με τὸ παρὸν τεύχος ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια» κλείνει τὸν δευτέρον τόμον της. Μέσα εἰς τὰς ὑπερχιλίας τριακοσίας σελίδας, ποῦ προσφέρει εἰς τοὺς ἀναγνώστας της, συνεκεντρώθη κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος, ὅτι ἐκλεκτὸν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἡ Ἡπειρωτικὴ διανόησις εἰς ὄλους τοὺς τομεῖς τῶν πνευματικῶν ἐκδηλώσεων. Συνεπῆς πρὸς τὰς προγραμματικὰς ἐπαγγελίας της ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια» διέθεσε τὰς σελίδας της διὰ μελέτας ἱστορικὰς καὶ λαογραφικὰς εἰδικῶν ἐπιστημόνων καὶ ἐρευνητῶν, διὰ τὴν διερεῦνησιν ζητημάτων ἐχόντων σχέσιν μὲ τὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς Ἡπείρου καὶ τὴν ἀνοδὸν τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ της, διὰ παιδαγωγικὰ θέματα, διὰ φιλολογικὰς μελέτας ὡς καὶ διὰ λογοτεχνικὰ δημιουργήματα. Πιστεύει ὅτι ἐφάνη συνεπῆς πρὸς τὴν ὑπόσχεσιν τὴν ὁποῖαν ἔδωκεν, ἀκόμη δὲ ἐν συνδυασμῶ καὶ μὲ τὰς ἄλλας ἐκδηλώσεις της (διαλέξεις κλπ.), ὅτι συνέβαλεν ἀνυπολογίστως διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς πνευματικῆς στάθμης τῆς Ἡπείρου, μέχρι τοῦ σημείου μάλιστα ὥστε νὰ γίνεταί εἰδικὸς λόγος καὶ τιμητικὴ διάκρισις διὰ τὴν κίνησιν ποῦ παρουσιάζεται εἰς τὴν περιοχὴν μας μεταξὺ τῶν πνευματικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν κύκλων τῆς χώρας μας. Ἡ τιμὴ αὐτὴ ἀντανεκλᾷ πρωτιστως εἰς τοὺς ἐκλεκτοὺς συνεργάτας τοῦ περιοδικοῦ μας, ἀλλὰ καὶ εἰς ὄλους τοὺς συνδρομητὰς καὶ ἀναγνώστας μας, οἱ ὁποῖοι μὲ ἀγάπην περιέβαλον τὴν προσπάθειάν μας καὶ τὴν ἐστήριξαν ὕλικῶς καὶ ἠθικῶς. Εἰς ὄλους αὐτοὺς — τοὺς ὁποῖους εὐχαριστοῦμεν θερμῶς ἀπὸ τῆς στήλης αὐτῆς — στηρίζομεθα καὶ εἰς τὸ μέλλον διὰ νὰ συνεχίσωμεν ἕναν ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος θέλομεν νὰ πιστεύωμεν ὅτι εἶναι ὁ «ἀγὼν ὁ καλὸς» διὰ τὴν Ἡπειρὸν μας.

I.N.N.

Η ΠΑΠΑΖΟΓΛΕΙΟΣ

Ἐνα ἴδρυμα ποῦ θὰ λειτούργησῃ κατ᾽ ἐκτελεστικὴν ἐνέργειαν γιὰ πραγμάτωσιν τοῦ σκοποῦ τῆς εὐεργετικῆς Ἀγγελικῆς Παπαζογλοῦ, δὲν ἐπέπεσε πρὸς τὰ στάδια τῆς προπαρασκευῆς γιὰ

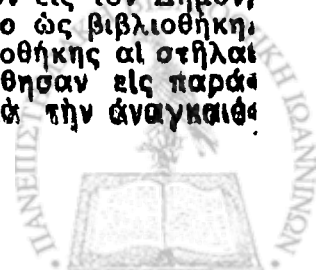
τὴ λειτουργία τῆς Ὑφαντουργικῆς Σχολῆς ποῦ ὄνειρεύτηκε γιὰ τὴν πατρίδα της καὶ θέλησε ἡ διαθέτρια. Εἶναι φανερὸ ὅτι τὰ εἰσοδήματα τοῦ κληροδοτήματος ὅταν εἶχε τελειώσει ἡ οἰκοδομὴ τοῦ κτιρίου ποῦ θὰ τὴ στεγάσει, δὲ βρέθηκαν ἀρκετὰ γιὰ νὰ ἀρχίσῃ ἡ λειτουργία της. Καὶ μένει σήμερον μόνον ἕνα ὥραϊο κτίσμα μὲ ἕνα ἀναξιοποίητο τίτλο: ΠΑΠΑΖΟΓΛΕΙΟΣ Ὑφαντουργικὴ Σχολή. Καὶ ὁμοίως ἡ Ἡπειρωτικὴ αὐτὴ βιοτεχνία, ὄσες φορές, ἀπὸ ἰδιωτικὴ συνήθως πρωτοβουλία λειτούργησε, ἐδῶ ἢ στὴν Ἀθήνα παρουσίασε σημαντικὰ ἐπιτεύγματα τὰ προϊόντα της, ἔγιναν καὶ γίνονται πάντοτε ἀνάρπαστα. Καὶ ζῆ ἐδῶ μιὰ πραγματικὴ ἰερείά της, γεμάτη ἐνθουσιασμοὺς, ἀγάπην γιὰ τὴν τέχνην καὶ ἐμπειρία. Ἡ Φρόσω Ἰωαννίδου. Μήπως εἶναι λίγα τὰ εὐαγῆ Ἡπειρωτικὰ ἴδρυματα, ποῦ δὲ λειτουργοῦν μόνον μὲ τοὺς ἰδικούς τους πόρους; ἢ μᾶλλον ποῖο εἶναι τὸ ἴδρυμα ποῦ δὲν ἐπιχορηγεῖται κατὰ τὸν α ἢ β τρόπο γιὰ νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ καλύπτῃ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἐξόδων λειτουργίας του; Ἡ ΠΑΠΑΖΟΓΛΕΙΟΣ Ὑφαντουργικὴ Σχολή, εἶναι καιρὸς, νομίζομεν, νὰ ἀρχίσῃ κάποτε νὰ λειτουργῇ ἡ βιοτεχνία αὐτή, θὰ δημιουργήσῃ πόρους ζωῆς γιὰ μεγάλο ἀριθμὸ οἰκογενειῶν στὰ Γιάννινα καὶ τὴν ὑπαιθρο. Κι ὥσπου νὰ ἀρθοῦν τὰ σημερινὰ ἐμπόδια, ἄς ἀρχίσῃ τοῦλάχιστο νὰ λειτουργεῖ ὡς ἡθικὴ προσωπικὸ τέτα, ποῦ θὰ στεγάσῃ προσωρινὰ — ὅπου δὲποτε στὴν ἀρχὴ — τὸ σημαντικό αὐτὸ κλάδο τῆς κατ' ἐξοχὴν παραδοσιακῆς αὐτῆς Ἡπειρωτικῆς βιοτεχνίας. Ἄν τὸ ἤθελε ὁ Μακαριώτατος ...

Δ.Σ.

*

ΤΟ ΜΕΓΑΡΟΝ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ

Ἀποτελεῖ τὸ πλέον εὐχάριστον γέγονός τοῦ ἔτους, τὸ ἀναγγελλόμενον διὰ τῶν στηλῶν τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἔστιας», ἡ παραχώρησις τοῦ μεγάρου τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς Ἰωαννίνων εἰς τὸν Δῆμον, ἵνα χρησιμοποιοῦται τοῦτο ὡς βιβλιοθήκη. Διὰ τὴν ἀπόκτησιν βιβλιοθήκης αἱ στηλαὶ τοῦ περιοδικοῦ ἐξηνεληθησαν εἰς παράθεσιν ἐπιχειρημάτων διὰ τὴν ἀναγκαίαν

τητα τῆς ὑπάρξεώς της καὶ χεῖρομεν ἰδιαιτέρως διότι τὸ ὄνειρον —περὶ ὄνειρου ἐπρόκειτο— κατέστη πλέον πραγματικότης. Ἀλλὰ τὸ θέμα τοῦτο εἶναι τόσον σοβαρὸν, ὥστε δὲν δύναται νὰ ἐξαντληθῇ μὲ ἓν μόνον σημείωμα. Δι' αὐτὸ θὰ ἐπανέλθωμεν ἐν ἐκτάσει εἰς τὸ προσεχὲς τεύχος διὰ νὰ ἐκθέσωμεν τὰ περιστατικά τῆς παραχωρήσεως τοῦ μεγάρου καὶ τὸν σκοπὸν τὸν ὁποῖον θὰ ἐκπληρώσῃ ἡ συγκρότησις βιβλιοθήκης.

I.N.N.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ἐπανορθώσεις

Φίλοι Κύριοι,

Στὸ ἀπὸ «ζριβ' μηνὶ Ἀπριλίῳ» συνοδικὸ γράμμα πού δημοσιεύει ὁ κ. Ν. Πατσέλης στίς σελίδες 1033-1034 τοῦ περιοδικοῦ Σας, ὑπάρχουν μερικὰ λάθη πού νομίζω πὼς εἶναι ἐπιστημονικὰ χρήσιμο νὰ ἐπανορθωθοῦν, μιά καὶ τὰ τέτοιου εἶδους κείμενα δὲν δημοσιεύονται «κάθε μέρα». Ἔτσι λοιπόν,

1. Στὸν στίχο 5 τοῦ γράμματος ὕστερα ἀπ' τὸ «συνοδικῶς», νὰ φύγει τὸ κόμμα.

2. Στὸν στ. 6 ἀντὶ γιὰ «Ἱερωτάτων Ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἡμῶν ἀδελφῶν» νὰ γραφῆ «Ἱερωτάτων μητροπολιτῶν, καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν αὐτῆς ἀδελφῶν».

3. Στὸν στ. 10 ἀντὶ Δρυϊνουπόλεως νὰ γραφῆ Δρυνουπόλεως. Τὸ ἴδιο καὶ στὰ παρακάτω πού ἀπαντᾷ ἡ λέξις.

4. Στὸν στ. 11 ἀντὶ «Νεκταρίου τοῦ αὐτοῦ Ἐπισκόπου» νὰ γραφῆ «Νεκταρίου τοῦ πρὸ αὐτοῦ ἐπισκόπου». Ἀδικαιολόγητη μάλιστα ἡ ἀραίωσις τῶν γραμμάτων τῆς λέξεως «ἐπισκόπου» καὶ τῶν ὄσων ἄλλων.

5. Στὸν στ. 12 ἀντὶ «ὁ μακαριώτατος Πατριάρχης» νὰ γραφῆ «ὁ μακαρίτης πατριάρχης».

6. Στὸν στ. 13 ἀντὶ μεσιτείας νὰ γραφῆ μεσιτείας.

7. Στὸν στ. 15 ἀντὶ «τῆς αὐτῆς Ἐπαρχίας τὴν Πολύτζανην» νὰ γραφῆ «τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, τὴν Πολύτζιανην».

8. Στὸν στ. 16 ἀντὶ «καὶ τοῦ Σταυροακιάδι» νὰ γραφῆ «καὶ τοῦ Σταυροσκιιάδι».

9. Στὸν στ. 20 ἀντὶ «Ἐπειδὴ ταῦτα» νὰ γραφῆ «Ἐπεὶ δὲ ταῦτα».

10. Στοὺς στ. 21-23 ἀντὶ «ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ πρώην διαλειφθέντος Δρυϊνουπόλεως Νεκταρίου καὶ μὴ ἀποστερησαί βῆτόν καὶ προφανῶς ἀδικήσῃ» νὰ γρα-

φῆ «ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ διαλειφθέντος πρώην Δρυνουπόλεως Νεκταρίου, καὶ μὴ ἀποστερεῖται (sic) αὐτά, καὶ προφανῶς ἀδικεῖται (sic)».

11. Στὸν στ. 24 ἀντὶ «Τούτων ἕνεκεν γνώμη κοινῇ τῶν περὶ αὐτὸν» νὰ γραφῆ «Γούτου ἕνεκεν γνώμη κοινῇ τῶν περὶ αὐτήν».

12. Στὸν στ. 26 ἀντὶ «Ἴνα ὁ μὲν πρώην αὐτὸς Ἐπίσκοπος κύρ. Νεκτάριος» νὰ γραφῆ «Ἴνα ὁ μὲν πρώην οὗτος ὁ ἐπίσκοπος κύρ Νεκτάριος».

13. Στὸν στ. 28 ἀντὶ «κύρ Νεόφυτος δεσπόμενος καὶ ἔχει» νὰ γραφῆ «κύρ Νεόφυτος δεσπόμενος καὶ ἔχη».

14. Στὸν στ. 31 ἀντὶ «δικαιώματα καὶ ὅστις ἂν αὐτῷ ἐναντίος γένηται τῶν» νὰ γραφῆ «δικαιώματα, καὶ ὅστις ἂν αὐτῷ ἐναντίος γένηται, τῶν».

15. Στοὺς στ. 32-33 ἀντὶ «ἀργὸς ἔστω πάσης ἱεροπραξίας, τῶν λαϊκῶν δὲ ἀφωρεσμένος, κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ ἄλυτος μετὰ θάνατον» νὰ γραφῆ «ἀργὸς εἴη πάσης ἱεροπραξίας, τῶν λαϊκῶν δὲ ἀφωρισμένος, καὶ κατηραμένος, καὶ ἀσυγχώρητος, καὶ ἔξω τῆς Χριστοῦ ἐκκλησίας».

16. Στοὺς στ. 34 - 35 ἀντὶ «τῆς ἡμετέρας Μετριότητος Συνοδικῶν Γράμμα» νὰ γραφῆ «τῆς ἡμῶν μετριότητος συνοδικῶν γράμμα».

Αὐτά, σύμφωνα μὲ τὸ κείμενο, ὅπως τοῦτο περιλαμβάνεται στὴ «Νομικὴ Συναγωγὴ τοῦ Δοσιθέου», πού γι' αὐτὴ βλ. Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως: Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Δ' (Πετροῦπολις 1899), σελ. 2-7.

Φιλικὰ

Γ. Π. Κουρνοῦτος

Ἐπιμελητὴς Χειρογράφων

Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος

*

Ἡ Ἀπάντησις

Ἀξιότιμοι Κύριοι,

Εὐχαριστῶ θερμῶς τὸν ἐκλεκτὸν φίλον κ. Κουρνοῦτον, διὰ τὰς συντακτικὰς διορθώσεις πού ἐπιφέρει οὗτος εἰς τὸ δημοσιευθέν, ἐκ μέρους μου, εἰς τὸ 18ον τεύχος τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἐστίας» συνοδικῶν γράμμα.

Τὸ ἐγγραφοῦν ἐκεῖνο μοῦ ἐστάλη τὸ 1939, παρὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει φίλου μου δικηγόρου ἐκ Βησσάνης κ. Θεοφάνη Μέντζου, κατὰ σχετικὴν δὲ σημείωσίν του τοῦτο προέρχεται «ἐξ ἀντιγράφου ἀποκειμένου εἰς τὸ Ἀρχιεπισκοπικὸν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ληφθέντος ἐκ τοῦ πρωτοτύπου ἀποκειμένου εἰς τὸ Μετόχιον τοῦ Παναγίου Τάφου».

Αι τυχόν ὡστε παρουσιαζόμεναι διαφοραὶ συντάξεως καὶ ὀρθογραφίας, αὐταὶ ἀφοροῦν καὶ πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν εἰς τοὺς πρώτους ἐκ τοῦ πρωτοτύπου ἀντιγραφεῖς, διότι τὸ ἀποσταλὲν ὑπ' ἑμοῦ πρὸς δημοσίευσιν, εἶναι πιστὴ, ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀντιγραφή τοῦ ὑπὸ τοῦ φίλου μου κ. Μέντζου ἀποσταλέντος πρὸς ἐμὲ.

Ὅσον διὰ τὰς ὑπὸ τοῦ κ. Κουρνούτου ἀναγραφόμενας διορθώσεις, εἰς τοὺς ὑπ' ἀριθ. 13, 15 καὶ 18 στίχους αὗται, ὡς ὁ ἴδιος διεπίστωσα, προέρχονται ἐκ παραδρομῆς κατὰ τὴν στοιχειοθέτησιν.

Εὐχαριστῶν διὰ τὴν φιλοξενίαν, διατελῶ μετὰ πατριωτικῶν χαιρετισμῶν.
Νικόλαος Β. Πασιόλης

ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἀθανασίου Χ. Παπαχαρίση: «Ἱστορίες ἀπὸ τὸ χωριό». Ἀθήναι.

Μὲ τὰ διηγήματά του ὁ κ. Παπαχαρίσης συνεχίζει τὴν παράδοσιν ποὺ ἐδημιούργησε γιὰ τὴν Ἠπειρὸν ὁ Χρηστοδασίλης. Τὴν παράδοσιν τοῦ ἠθογραφικοῦ διηγήματος. Τὰ θέματά του εἶναι παρμένα ἀπὸ τὸ περιβάλλον τῆς ἰδιαίτηρής του πατρίδας καὶ πλαισιωμένα μέσα στὰ ὅρια τῆς ἠπειρωτικῆς ζωῆς γι' αὐτὸ καὶ τὸ περιεχόμενό των δὲν εἶναι παρὰ μία ἔκφραση πατριδογνωστικῶν ἐπιζητήσεων, ποὺ ἀποδίδονται μὲ τρόπο φυσικὸ καὶ ἀβίαστο, μὲ γλῶσσα στρωτὴ καὶ μὲ ὕφος ποὺ θίγει τὶς ἐβαλοθητες χορδὰς τῆς ψυχῆς μας καὶ μᾶς συγκινεῖ.

Τὰ διηγήματα εἶναι γραμμένα, σὲ πρῶτο πρόσωπο. Ὅμως παρ' ὅτι εἶναι ἱστορίες προσωπικῆς, κί ἄς μιλάει μέσφ τοῦ γερο-θανάση ὁ συγγραφεὺς, ἐρῶσκουν ἀνταπόκρισιν στὴν ψυχὴ τοῦ κάθε ἀναγνώστη ποὺ ἐξῆσε τὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ, ἐκστασιασθήκε ἀπὸ τὴν ὀμορφιὰ τοῦ τοπίου, ἐνοιωσε τὸν πόνο τοῦ μισεμοῦ, ἀνατράφηκε μὲ τὰ ἠπειρωτικὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, γαλουχήθηκε μὲ τὶς ἠρωτικὰς παραδόσεις τοῦ τόπου αὐτοῦ, χάρηκε σὰν παιδί καὶ νοστάλησε σὰν ξενητεμένος.

Μὲ τὴ συλλογὴν τοῦ αὐτοῦ ὁ κ. Παπαχαρίσης—ποὺ ἡ συμβολὴν τοῦ στὴ μελέτη τῆς ἱστορίας καὶ λαογραφίας τῆς Ἠπείρου εἶναι σημαντικώτατη—δείχνει ταλέντο δοκιμοῦ διηγηματογράφου κί εἶναι κρῖμα γιὰ τὴν ἡ προσφορά του στὸν τομέα αὐτὸ τῆς λογοτεχνίας μας σταμάτησε μονάχα στὸ βιβλίον ποὺ ἐξέδωσε. Εἶναι τεχνίτης στὸ ἠθογραφικὸ διήγημα καὶ περιμένουμε νὰ χαροῦμε κί ἄλλες ἐκδηλώσεις τῆς τέχνης του.

Ἰωάν. Ν. Νικολαΐδης

*

Ἰωσήφ Μ. Μάτσας: «Γιαννιώτικα Ἑβραϊκὰ τραγουδιὰ». Ἐκδ. «Ἠπειρ. Ἐστίας», Ἰωάννινα 1958.

Ἐπὶ μᾶλλον τῆς παλαιότητας (ἀπὸ τὰ τέλη

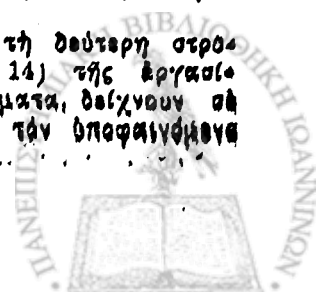
τοῦ 9ου ἀκόμα μ.Χ. αἰῶνα) στὰ Γιάννινα ἐγκαταστημένης Ἑβραϊκῆς Κοινότητος. «στοὺς χιλίους ὀχτακόσιους Ἑβραίους...» ποὺ ἐρήκων θάνατο φριχτὸ ἀπὸ κακοῦργα χέρια...» ἀφιερώνει ὁ Ἰωσήφ Μ. Μάτσας τὴν ἱστορικο-λαογραφικὴν τοῦ αὐτοῦ ἐργασία, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ μιὰ σημαντικὴ συμβολὴν στὸν ἀντίστοιχο τομέα ἐρευνῶν γύρω ἀπὸ τὴν παλιὰ ζωὴ τῆς πόλης μας. Μαζὶ μὲ ἄλλας—ποὺ ἔχουν προηγήθη δημοσιευθεῖ—παράλληλες ἐργασίες γιὰ παρόμοια στιχογραφήματα, συνθεμένα, τόσο ἀπὸ τὸ χριστιανικὸ στοιχεῖο τῶν Γιαννίνων (στιχοπλάκια κτλ.) ὅσο κί ἀπὸ τὸ Μουσουλμανικόν, τὸ ὁποῖο, στὸν ἴδιον μὲ τὰ ἄλλα δυὸ καιρὸ, στιχογραφοῦσε, στὴν Ἑλληνικὴ κί αὐτὸ γλῶσσα, μὲ ἀραβικοὺς ὅμως—ὅπως καὶ οἱ Ἑβραῖοι μὲ ἑβραϊκοὺς—χαρὰκτῆρες, πλησιάζει νὰ κλείσῃ ἕνας κύκλος ἀναζητήσεων καὶ μελέτης, ποὺ καθορίζουν τὰ ὅρια μιᾶς στιχοπλαστικῆς τοῦ τόπου στὸν ὁποῖο ζοῦμε ἰδιοφυῆς, ἡ ὁποία ἔχει μέχρι σήμερον δώσει ἀξιοπρόσεχτα δείγματα, ὀρθοκευτικῶν, λυρικῶν, γυμνικῶν, σατυρικῶν κ.ἄ. στιχογραφικῶν κειμένων.

Ἀπὸ τὰ στιχογραφήματα ποὺ ἔχουν μέχρι σήμερον περισωθεῖ, τὰ μὲν χριστιανικά, εἶναι τὸ περισσότερο ἐρωτικὰ καὶ λίγα σατυρικά, τὰ μουσουλμανικά ὅμως καὶ τὰ ἑβραϊκά, ἔχουν ἐντονα ὀρθοκευτικὸν χαρακτῆρα. «Τὴν πίστην του, τὴν ἀγάπην του, τὴν τρυφερότητα τοῦ εὐσέβεια» (Γριτσόπουλος), πρὸς τὸν Γιάχβὲ ἐκφράζει τὸ πῶς πολὺ, μὲ λυρισμὸ καὶ εὐθεὸς αἰσθημάτων ὁ Ἑβραῖος στιχοπλόκος.

Τὸ θέμα τοῦ ὁ σ., τὸ καταπιάνεται μὲ στοργὴν καὶ θέρμη. Μ' ἐπιστημοσύνη, εὐσυνειδησιαν καὶ πληρότητα διενεργεῖ τὶς ἀντίστοιχες ἐρευνῆς του. Εἶναι κύριος τῶν κειμένων του, καὶ μᾶς δίνει μ' αὐτὰ ἀξιοσημεῖωτο λαογραφικὸ καὶ γλωσσολογικὸ ὄφελος.

Ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον ὅμως αὐτὸ, θὰ εἴχαμε νὰ παρατηρήσουμε ὅτι ὁ σ., τὶς φωνητικὰς στιγμὰς τῶν Ἑβραϊκῶν κειμένων, ποὺ ἀναπληροῦν στὴ γλῶσσα αὐτὴ τὰ ἐλλείποντα φωνήεντα, ἐρμήνευσε ὄχι ὀρθά, κατὰ τὴν γνώμην μας, μὲ τὴν σ η μ ε ρ ι ν ἢ προφορὰ τῆς κοινῆς ὀμιλοῦμένης. Οἱ Ἑβραῖοι τῶν Γιαννίνων, ὅπως ἄλλως τε κί οἱ Τοῦρκοι, ἀκόμα καὶ στὰ μικρὰ μου χρόνια, τὰ ἑλληνικά τὰ μιλοῦσαν κατὰ τὸ παλιὸν γιαννιώτικον γλωσσικὸ ἴδιωμα, ποὺ πρέπει τὰ ἀτονα ε καὶ ο, σὲ ι καὶ ου. Ἀντὶ λοιπὸν ὁ σ. νὰ μεταφέρῃ τὸ ἑβραϊκὸ σημεῖον γιόντι, μὲ φωνὴν ι, καὶ τὸ θάβ μὲ ου, κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀπόδοσιν τῶν ἑβραϊκῶν γραπτῶν, χρησιμοποίησε μόνον τὶς φωνὰς ε καὶ ο. Κί ὅσοι τὰ ἑλληνικά κείμενα ποὺ παρέδωσε στὴ δημοσίευσίν τα, εἶναι στερημένα ἀπὸ τὸ γνήσιόν τους ἰδιωματικὸν γλωσσικὸν χαρακτῆρα.

Παίρνω γιὰ παράδειγμα τὴν δευτέραν στροφὴν τοῦ Α' τραγουδιοῦ, (σελ. 14) τῆς ἐργασίας του, (τὰ ἀραιοῦμένα γράμματα, δείχνουν σὲ ποῖὰ σημεῖα διαρθρῶνεται ἀπὸ τὸν ὀμοφαινόμενον

ή απόδοση). 'Ο παλιός Έβραος των Γιαννίνων, έτσι θα τραγουδούσε το τραγούδι αυτό :

2. Ξύπνα ιδέσ τ ο δ κάθισμα σου
 κά μ ι γιά τ ο υ δ ν ο ο μα σου
 λ ι η μ ο υ νήσου τ ά π ι διά σου
 καρ τ ι ροϋν τ ή λ η υ τ ι ριά σου

 Δει ξ ι τ ά θιαμάσματά σου

3. Θέ μου πώπλασ ι ε ο δ ράνια
 κτλ. κτλ.

Για το δόσιμο πιστής εικόνας του Γιαννιώτικου ιδιώματος, μερικές υποδείξεις βρίσκει ο έρευνήτης στο άρθρο «Γλωσσικά ιδιώματα της 'Ηπείρου» του Γ. Αναγνωστοπούλου, στα 'Ηπ. Χρονικά του 1926 σελ. 81 και έπ. 'Ο δέ παλιός Γιαννιώτης 'Ο. 'Αδής, το απόδωσε με ακρίβεια, και σε στιχουργική ακόμα εργασία, στα «Έμμετρα Ποικίλα» του ('Αθήνα 1952) Λογογραφικά Γιαννιώτικα. (σελ. 47 και έπ.). Παίρνουμε από κει για υπόδειγμα, την πρώτη στροφή του τραγουδιού «Προικιά Γιαννιώτικα», (με μικρές προσωπικές μας διορθώσεις) :

Γέλοια φρονές κι χαχαντά
 μιά Κιργική στού βαχαλά
 μιγάλουν κάνουν σιαματά
 κι άμπόχουντι νά ιδούν καλά
 τήμ προίκα τ'ς Κούλας τ' κουτοιοιμύτ
 άπ' παίρ' τού Σιούλα τού χασάπ
 μι φίσικα μαγαζι κι σπήτ
 κι μι πολλα γρόσια στού ντεάπ.

'Ο σ. των Γιαν. Έβρ. Τραγουδιών, θέλοντας προφανώς νά δώση έλληνικά κείμενα εθνολογοαναγνωζόμενα από τό πανελλήνιο κοινό κι άπ' όσους ακόμα έλληνιστές άγνωσών τό Γιαννιώτικο ιδίωμα, έδωσε κατά την έρμηνεία την προτίμησή του στην κ ο ι ν ή λαλούμενη : (...κάμ ε γιά τ ο υ δ ν ο μα σου...κτλ.). Έτσι όμως στερεί τις αντίστοιχες γιαννιώτικες έρευνες από ένα αξιόλογο γλωσσολογικό μνημείο.

Κατά τά άλλα, είναι άξιος θερμών συγχαρητηρίων για την έμβριθή κι έμπεριστατωμένη έρευνα που χαρακτηρίζει την αξιόλογη εργασία του.

Δ.Σ.

Τάσου Κόρτη : «Ταξίδι χωρίς Πολικό», (Διηγήματα) 'Αθήνα, 1968.

Μιά έσωτερική συνοχή, δοσμένη ποιητικά και όνειρικά, χαρακτηρίζει τή συλλογή των θέκα διηγημάτων του νέου λογοτέχνη, που πήρε τό πρώτο βραβείο στο διαγωνισμό των «Κοκριακά των Γραμμάτων».

Διακρίνεις τόν άνθρωπο που ζή σε μιά θεική άγωνία και προσπαθεί νά βρή τή λύτωση στην παράδοχή απειστησίμων ή στην άπόψη-

ση και τό πνίξιμο έπιθυμιών και, πολλές φορές, και στα δυό μαζί.

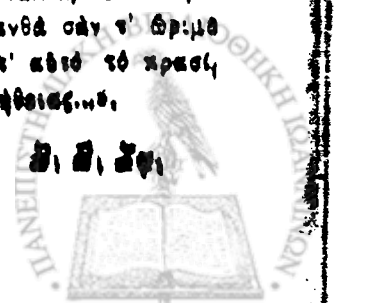
'Η έμβάθυνση στα πράγματα είναι ή βασική πρόθεση και έπιδίωξη του συγγραφέα και δέν μπορεί κανένας ν'άρνηθ' ότι τά έπιτεύγματά του είναι κάποτε έξαιρετικά. Άλλοτε όμως, όταν ή αίσθηση της πραγματικότητας χάνεται πίσω από τό ρεμβασμό και τή στοχαστική ενάτνιση, ό κ. Κόρτης δέν μπορεί, όσο θάθελε, νά μετουσίωση σε καθαρή τέχνη τό πρώτο, ανεπεξέργαστο ύλικό του.

'Ετσι κάποιες στιγμές μένει άνάμεσα σε δυό καταστάσεις, άναποφάσιτος, και δέν μπορείς νά τόν άκολουθήσης με σιγουριά. Κι' αυτό άκριβώς, όσο κι' άν φαίνεται σε πρώτο άντίκροσμα σάν έλάττωμα, είναι που δείχνει ότι ό νέος διηγηματογράφος θά βρή γρήγορα τό δρόμο που του ταιριάζει καλύτερα. Γιατί, άναμφισβήτητα, πρόκειται για έναν άνθρωπο που ξέρει νά βλέπει, που ξέρει νά γράφει και που τό έργο του αυτό είναι ώριμος καρπός κι' άς του λείπει τό μέτωμα που περιμένει ό άναγνώστης.

'Η ύποβολή είναι τό μεγάλο χάριμά του, και τή βρίσκουμε περισσότερο στο «ένα μπουκέτο έλπίδες», που νομίζω πως είναι τό άρτιώτερο κομμάτι του. Βλέπεις σ' αυτό την πάλη άνάμεσα σ' ό,τι ή τ α ν και σε ό,τι ε ί ν α ι, μιá πάλη θεωρημένη πίσω από τό πρίσμα μιás εθασθητής ψυχής. Χαίρεσαι ένα ύφος καλοδοου-λαμένο :

«'Η Άγάπη διόρθωσε τά τριαντάφυλλα στα βάζα, μάζεψε τις κουρτίνες από τά παράθυρα κι ήρθε στο άδειο θυτικό περιβόλι για νά με καλημερίση. 'Ηταν ώραία, ώραία μέσα στο χάλκινο, καλλιγράμμο περίγραμμά της, στην αίσθη-ρια άπουσία των ματιών της πέρα, μακριά, στην έκσταση των γαλάζιων κλειστών σχημάτων της. Και προκλητική. 'Ηταν προκλητική ή 'Άγάπη, σάν τόν 'Ερωτα».

Τέτοια κομμάτια άφθονούν. Παίρνω ακόμη ένα από τό «όλα περιμένανε τή νύχτα» : «όλα περιμένανε τή νύχτα στο «Φαντάζι—μπάρ», 'Εμείς δέν περιμέναμε ούτε ένα όνειρο. Κι' όμως ήρθε. Έτσι όπως γλυκά μιá μουσική τραγουδούσε στα πεντάγραμματα των νεοταγιών μας και τό χέρι σου με άπελπισία ζωγράφισε άρνήσεις στον άδειο χειμωνιάτικο οθρανό ! 'Ηρθε και κάθησε εκεί δίπλα μας, δυό θήματα από τό παραμοθένιο μας παρελθόν, δυό θήματα από τό σκοτεινό μας μέλλον, ό 'Αλέξης... 'Ο φίλος της νύχτας άρπαξε μιá θέση ήλιαχτίδας κι' άνθοο θέση στις πρόσφρες. — Δεσποινίς, (ή φωνή του ξεχώρισε μ' ένα τόνο βραχνό), γιατί κινετα πάντοτε από τό ίδιο ποτήρι, άπ' τό ποτήρι τής πίστες ; 'Η 'Ανιέτ, μιá θεντάλια, ένα κύμα άποχρώσεων. Τά μαλιά σας ξανθά σάν τ' όρμη σταχό. Βάψτε τά χείλη σας άπ' αυτό τό κρασί, άπ' τό μεταμένο κρασί της αλήθειας...».

Παρασκευά Ι. Μηλιοπούλου, Μακεδονικά. « Ο Κότσουφας δ κύρ - Κώστας, κ.ά. » Θεσσαλονίκη 1952.

Έτσι ονομάζει την καινούργια συλλογή του από Μακεδονικές ήθογραφίες, παραμύθια, ιστοριούλες κ.τ.π. ο Παρασκευάς Μηλιοπούλος του όποιου ή προσφορά στον τόπο του είναι άξια έπαίνου. Είναι, μετά τα Μακεδονικά παραμύθια, (1950) και τους Θρησκευτικούς ύμνους. (1952), ή τρίτη του συμβολή στην έπιτόπια λαογραφική και ήθογραφική περιουσία. Στα περισσότερα από τα τριάντα ένα κομμάτια της τελευταίας συλλογής του, κρατεί, όχι μονάχα τό γλωσσικό του τόπου ιδίωμα, αλλά—όπως μαντεύεται—και άτόφιο τό άφηγηματικό ύφος κατ' έθελαν από τό στόμα του λαϊκού ή χωριανού άφηγητή. Άνάμεσα, τους υπάρχουν θρύλοι, παραδόσεις, παροιμιακά Ιστορήματα, και γενικά ένα πολύτιμο υλικό που άποθησαυρίζεται από τόν Π.Ι.Μ. κατά τόν πιο εδουλειδητό και έπαγωγό τρόπο.

Ο Π.Ι.Μ. προσφέρει έτσι μιά όχι άμελητέα ύπηρεσία στην πατρίδα του.

Δ.Σ.

*

Άναστ. Γεωργαντζή : « Αρχαία Ιστορικά κέντρα της περιοχής Πρεβέζης » Ίωάννινα 1953.

Ο κ. Γεωργαντζής είναι ένας νέος δάσκαλος με όρεξη για δουλειά όχι μόνον σχολική αλλά και πλατύτερα μορφωτική. Ο ζήλος με τόν όποϊον έρεύνησε ώρισμένα λείψανα άρχαίων μνημείων στον Όρωπό (Παλαιόρόφορο) και τό διβλλο, που έχομε όπ' όψη μας άποδειχουν τις άνώτερες μορφωτικές διαθέσεις του.

« Τα άρχαία Ιστορικά κέντρα της περιοχής Πρεβέζης » είναι μιά σύντομη, αλλά σαφής περιγραφή των άρχαίων πόλεων της έπαρχίας αυτής (άρχ. Κασσώπης ή Κασσιώπης). Ο συγγραφέας κάνει λόγο για τούς άρχαίους κατοίκους της Ηπείρου (ειδικότερα για τούς Κασσωπαίους) και για τα κέντρα της Κασσώπης που είναι κάπως γνωστά από την άρχαιολογική σκαπάνη, για τόν Όρωπό, Βερενίκη, Νικόπολη, Ρωγούς, Άσσο. Οι πληροφορίες του είναι μαζεμένες με έπιμέλεια από τις μέχρι τούδε Ιστορικές και άρχαιολογικές μελέτες για την παραπάνω περιοχή ή στηρίζονται σε προσωπικές παρατηρήσεις του συγγραφέα.

Σχετικά με την καταστροφή της Νικόπολης και την ίδρυση της Πρέβεζας νομίζομε πως καλό θά ήταν να προσέξη περισσότερο ο συγγραφέας τις πληροφορίες που δίνει ο κ. Φουρλικής (Π. Φουρλική Μικρά συμβολή εις την Ηπειρωτικήν Ιστορίαν : Νικόπολις—Πρέβεζα (Ηπειρωτικά Χρονικά έτος 3ον και 4ον 1928 - 9).

Άπό τη φιλότιμη προσπάθεια του κ. Γεωργαντζή περιμένουμε και άλλες, διεθοδικότερες έργασίες, πολύτιμο βοήθημα για κάθε μελετητή

των άρχαίων πολιτισμών, που δέν έχει τόν άπαιτούμενο χρόνο να ανατρέχη κάθε τόσο στις πηγές.

Τ.Σ.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

1. Άφίκετο εις Ίωάννινα ο πρόεδρος της ΚΕΒΑ, Σεβ. Μητροπολίτης Άργυροκάστρου κ.κ. Παντελεήμων και συνεσκέφθη μετά των άρμοδίων επί ζητημάτων άφορώντων τούς Βορειοηπειρώτας.

2. Έχορηγήθη υπό του Έθνικού Ίδρύματος άτοκον δάνειον 1 δισεκατ. δρχ. εις τό Ύπουργείον Γεωργίας, ίνα τοϋτο χρηματοδοτήση την άποπεράτωση των δασικών όδών προς τα δημόσια δάση Βρυσοχωρίου και Λαϊοτης, ως και έτερον δάνειον 500 έκατ. δρχ. προς τόν Α' Δασικόν Σύνδεσμον Ζαγορίου δια τόν αυτόν σκοπόν.

— Έτελέσθησαν εις την πεδιάδα Όρεινοϋ—Ξηροβάλτου τα έγκαίνια της χρησιμοποίησης της άποκαλυφθείσης ύπογειου άποχευτικής σήραγγος μήκους 1880 μ., δι' ης θά αξιοποιηθούν 5000 στρέμματα.

4. Οι έκ Τσμαντά Φιλιατών έν Άμερικη έγκατεστημένοι κ.κ. Θεόδωρος και Πέτρος Στυλάκης διέθεσαν 2.000 δολάρια δια την άποπεράτωση του παρεκκλησιού « Άγιος Κοσμάς » του Νοσοκομείου Φιλιατών.

5. Ο λαός των Ίωαννίνων δια ψηφισμάτων του προς τόν πρωθυπουργόν κ. Παπάγον, τόν Μακαριώτατον κ.κ. Σπυρίδωνα και τόν Διοικητήν της Τραπεζής Έθνικής Άθηνών έξέφρασε την εύγνωμοσόνην του δια την δωρεάν παραχώρησιν του μεγάρου της Έθνικής Τραπεζής εις την πόλιν.

7. Η Κυβέρνησις έξειδήλωσε ζωηρόν ένδιαφέρον δια τό ζήτημα της άποπερατώσεως του Διοικητηρίου Ίωαννίνων.

8. Εις τινα χωρία της Θεσπρωτίας έσημειώθησαν κρούσματα κοιλιακού τύφου.

9. Ο Δήμαρχος Δελβινακίου κ. Χρ. Λάμπρου παρητήθη.

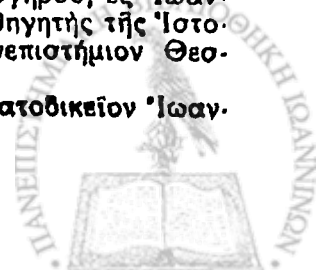
— Έκ του Άράχθου άνεσώρθη τό πτώμα του Δημ. Γρέβια, έκ Πηγών Άρτης. Εικάζεται ότι πρόκειται περί έγκλήματος.

12. Άφίκετο εις Ίωάννινα ο Ύφυπουργός της Άεροπορίας κ. Γυαλιστρας, συνοδευόμενος υπό του βουλευτου Άθηνών κ. Χρ. Σολομωνίδη και του στρατηγου κ. Οικονόμου.

13. Εις τό Στρατιωτικόν Θέατρον Ίωαννίνων ο βουλευτής κ. Χρ. Σολομωνίδης έδωσε διάλεξιν, οργανωθείσαν υπό της « Ηπειρωτικής Έστίας » με θέμα : « σουρεαλισμός, λυριζμός και αι σύγχρονοι τάσεις της ποιήσεως ».

14. Ο κ. Όρέστης Καλογήρου, έξ Ίωαννίνων, έξελέγη παμψηφεί καθηγητής της Ιστορίας Δογμάτων εις τό Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης.

15. Εις τό Διαρκές Στρατοδικείον Ίωαν-

νίων ηρχισεν ἡ ἐκδίκασις τῆς ὑποθέσεως κα-
τασκοπέλας, τῆς ἀποκαλυφθείσης εἰς τὴν πε-
ριοχὴν Κόνιτσης.

16. Ὁ Διοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς
Ἀθηνῶν κ. Ἡλιάσκος, ἀνεκηρύχθη ἐπίτιμος
δημότης Ἰωαννίνων.

17. Εἰς Ἄραχθον ἀνευρέθη καὶ ἄλλο
πτῶμα ἀνήκον εἰς τὴν Ἀλικὴν Γαλαζοπούλου
ἐξ Ἀμπελακίων.

18. Εἰς Ἄρταν ἀπεβίωσεν ἐκ συγκοπῆς
ὁ Θεμ. Γκινάκας, Διευθυντὴς τῆς Ἡλεκτρικῆς
Ἐταιρείας, ἀδελφὸς τοῦ ἐκλιπόντος τέως Μη-
τροπολίτου Ἄρτης.

19. Εἰς Πρωγωνιανὴν ἐξεοράγη πυρκοῖα
ἧτις ἀπετέφρωσεν σίκιαν, εἰς ἣν ἀπηνθρακώθη
ἡ Ἀρετὴ Κούρου.

22. Διὰ τῆς ἐκδοθείσης ἀποφάσεως τοῦ
Στρατοδικείου Ἰωαννίνων δύο κατηγορούμενοι
κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον, εἰς εἰς Ἰσόβια
σμά, δύο εἰς φυλάκισιν καὶ 9 ἀπηλλάγησαν.

24. Οἱ Δήμαρχοι τῶν Ἡπειρωτικῶν πό-
λεων ἀνεχώρησαν δι' Ἀθήνας, ἵνα ὑπογρά-
ψουν δηλώσεις συμμετοχῆς τῶν δῆμων εἰς τὴν
δημοσίαν ἐπιχείρησιν τοῦ ἔργου ἐξηλεκτρι-
σμοῦ Λούρου.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Τὴν 13ην Δεκεμβρίου ἐδόθη εἰς τὸ Στρα-
τιωτικὸν Θέατρον Ἰωαννίνων ἡ τρίτη διάλεξις
τῆς χειμερινῆς περιόδου, τῶν ὀργανουμένων
ὑπὸ τῆς « Ἡπειρωτικῆς Ἐστίας » διαλέξεων με-
τέωρον τὸν ἐκλεκτὸν λογοτέχνην καὶ βουλευ-
τὴν Ἀθηνῶν κ. Χρ. Σολομωνίδην καὶ θέμα :
« Συρραλισμὸς, λυρισμὸς καὶ οἱ σύγχρονες τά-
σεις τῆς ποιήσεως. Ἡ διάλεξις ἐσημείωσεν ἐξαι-
ρετικὴν ἐπιτυχίαν. Τὸ ἀναγνωσθὲν εἰς τὴν διά-
λεξιν καὶ μεταφρασθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Σολομωνί-
δου ποίημα τοῦ Ἰσπανοῦ ποιητοῦ Dictinio de
Castillo ὑπὸ τὸν τίτλον « χαιρετισμὸς πρὸς τοὺς
Ἕλληνας ποιητῆς » θὰ δημοσιεύσωμεν εἰς τὸ
προσεχὲς τεύχος μας.

— ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΒΡΑΔΥΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ ΣΤΟ ΚΑΪΡΟ

Ἡ Ἐνωσις Ἀποφοίτων τῆς Ἀμπετείου
Σχολῆς τοῦ Καΐρου ὀργάνωσε μετ' ἐπιτυχία φι-
λολογικὴ βραδυὰ στὴν Αἰγυπτιακὴ πρωτεύουσα
ἀφιερωμένη στὸν ἡπειρωτὴ ποιητὴ Κώστα Κρυ-
στάλλη.

Διὰ τὸ ἔργον τοῦ ποιητῆ τοῦ βουνοῦ καὶ
τῆς στάνης ἠμίλησεν ὁ δημοσιογράφος κ. Γ.
Δασκαρίδης, ἀτιμήγειαν δὲ ποιήματα τοῦ Κρυ-
στάλλη ὁ συμπατριώτης ποιητῆς κ. Κώστας Σί-
μος, ἡ δὲ Δασκαλάκη κ. ἄ.

Εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς φιλολογικῆς αὐτῆς
βραδυᾶς, ἡ ὁποία συνεχέντωσε ὅτι ἐκλεκτὸν
ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἡ Ἡπειρωτικὴ καὶ γενικώ-
τερα ἡ ἑλληνικὴ παροικία τοῦ Καΐρου, συνετέ-

λεσεν πολὺ καὶ ὁ δραστήριος συμπατριώτης καὶ
ἀντιπρόσωπος τῆς « Ἡπειρωτικῆς Ἐστίας » ἐν
Αἰγύπτῳ κ. Νικ. Βαζάκας, ταμίας τοῦ ἐκεῖ
Πανηπειρωτικοῦ Συλλόγου.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

*Τύμωρον Κόνιτσα, Ἡ συνεργασία σας θὰ πα-
ραπεμφθῆ στὴν Ἐπιτρ. Ὑλῆς τοῦ περιοδικοῦ.—
Γιαν. Καρ., Πάτρα. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ συ-
νεχιζόμενον καὶ θερμὸ πάντοτε ἐνδιαφέρον σας,
γιὰ τὸν Κουτσόγιγνο, ἔχουμε ὑπ' ὄψει μας
ὅταν θὰ γίνῃ ἡ ἀνθολόγησις τοῦ Χριστοβασιλῆ.—
Τ. Παπ., Ἀθήνα. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν συνεργ-
ασία σας θὰ τεθῆ ὑπ' ὄψει τῆς ἐπιτροπῆς ὅσο
γιὰ τὸ Δαμπρίδη ἔχουμε ἤδη ἱστοριοβιογραφι-
κὴ ἐργασία συνεργάτου μας ποὺ προηγεῖται
τῆς δικῆς σας ὅταν συμπληρωθῆ ἡ ἐπανέκδοσις
του. θὰ ἀσχοληθοῦμε εὐρύτερα. Α. Γεωργ., Πο-
λύδρουσο. Εὐχαριστοῦμε θὰ δημοσιεῖσθε, διαβιβά-
σαμε τοὺς χαιρετισμοὺς σας καὶ ἀντεπιστέλλου-
με.— Εὐθ. Ἀθ., Φιλιάτες. Τὸ θέμα τῆς ἐπι-
στολῆς σας, σοβαρότατο καὶ πολὺ ἐνδιαφέρον
θὰ σὰς γράψουμε· δὲν εἶμαστε βέβαιοι ἂν ἡ δη-
μοσίωσις πρόκειται νὰ ὠφελῆσῃ ἢ θὰ βλάψῃ.—
Κ. Διαμ., Ἀθήνα. Εὐχαριστοῦμε τὸ χριστε-
γενναϊκὸν δημοσιεύεσθαι λόγῳ ἐκτάκτου ἀπου-
σίας τοῦ Διευθυντοῦ μας στὴν πόλιν σας, δὲν
προλάβομε τὴν ἐκτύπωσιν ἀντιτύπων ἀπὸ τῆς
ἐργασίας σας αὐτῆ· εἴμεθα ὅμως προθυμότατοι
νὰ τὸ κάνουμε γιὰ κάθε μελλοντικὴν ἐργα-
σία, ὅταν μᾶς τὸ ζητήτε· γράψτε μας.— Κ. Μερ.,
Βενετία. Γράφουμε ἰδιαίτερος. Εὐχαριστοῦμε
θερμότατα γιὰ τὰ περὶ Τεπελενλῆ ἀνέκδοτα.
Ἀπὸ Γενάρη, μετ' ὅσον καινούργιο τόμο τῆς Ἡπ.
Ἐστίας, ἀρχίζουμε.— Τ. Τσ., Ἀθήνα. Μᾶς
συγκινεῖ πάντοτε τὰ γράμματά σας καὶ τὰ
αἰσθητά σας. Μὰ νὰ μὴν εἶναι πολὺ ἀραιὰ
μᾶς ζεσταίνουν.— Ν. Βαζ., Κάιρο. Πῆραμε τίς
ἐφημερίδας καὶ εὐχαριστοῦμε θὰ σταχυολογοῦμε
κάθε ἡπειρωτικὸν ἐνδιαφέροντος. Γιὰ τὰ ἐμβί-
σματα, κανόνιστε κατὰ τὸν εὐκολώτερον γιὰ σὰς
καὶ γιὰ μᾶς τρόπο.— Κ. Κικ., Addis Abeba
Τὰ σταλέντα ἐφάσαν ἀσφαλῆ στὰ χέρια μας.
Γιὰ τὴν ἐγγενικότητα σας εὐχαριστοῦμε παρό-
μοιες χειρονομίες μᾶς συγκινεῖ.— Π. Ροντ.,
Λευκάδα. Θὰ κάνουμε τίς διορθώσεις ποὺ μᾶς
ζητεῖτε· μόνο, γράψτε μας καθαρὰ τὸ ἐπίθετον
τοῦ καθηγητῆ τῆς Ἰταλικῆς Φιλολογίας. Περι-
μένουμε ἀνυποκόπως καὶ τὸ χειρόγραφο ποὺ
ἀναφέρεται στὴν ἱστορία τῶν Γιαννίνων.— Τ.
Ἀλαβ., Θεσσαλονίκη. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ
αἰσθητά σας. Τοὺς χαιρετισμοὺς σας διαβιβά-
σαμε καὶ ἀντεπιστέλλομε.— Ν. Πατο., Ἀθήνα.
Χαιρέμαστε καὶ τὴν δικήν σας καὶ τὴν δικήν μας
χαρὰ γιὰ τὴν Βιβλιοθήκην. Ἐπὶ τέλος !.. Ἡ
καινούργια σας περιμένουμε.— Κ. Μακρ., Βό-
λο. Σὰς γράφουμε ἰδιαίτερος.— Β. Σανθ.,
Ἀθήνα. Ἡ συνεργασία σας θὰ παραπεμφθῆ στὴν
Ἐπιτροπῆ.— F.U. American school of Classi-
cal studies, Ἀθήνα. Εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ*

ΒΙΒΛΙΑ & ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

*Αγγέλλονται βιβλία αποστελλόμενα εις ἕν ἀντί-
τυπον.—Κρίνονται βιβλία αποστελλόμενα εις δύο
ἀντίτυπα. — Ἡ κρίσις δὲν εἶναι ὑποχρεωτική.

- *Αρ. Α. Ἀσπιώτη: «Ἡ γυναῖκα καὶ ὁ ψυχικός
της κόσμος» 14ον ἔργον τῆς σειρᾶς «Ψυ-
χολογία καὶ Ζωή» τοῦ Ἰνστιτούτου Ἰα-
τρικῆς ψυχολογίας καὶ ψυχικῆς ὑγιεινῆς.
Ἀθήναι, 1953, 1953 σχῆμα 8ον σελ. 180.
- Δήμου Πολίτη (Δ. Πόγγη): «Παραγωγή, παρα-
γωγικότης καὶ ἔθνικόν εισόδημα» (μελέ-
τη) Βιβλιοθήκη τοῦ Δημοκρατικοῦ πολί-
του, βιβλίον 1ον (συμβολή διὰ τὴν ἔκδο-
σιν: Ἐθνικὸν Ἰδρυμα). Ἀθήναι 1952,
σχ. 8ον, σελ. 160.
- Ζώτου Χονδροπούλου: «Ἀνήφορος», μυθιστό-
ρημα, ἔκδοσις Κ. Καλούδη, Ἀθήναι
1953, σχ. 8ον, σελ. 284.
- Θ. Δ. Φραγκοπούλου: «Ποιήματα», Ἀθήναι 1953,
σχ. 8ον, σελ. 120.
- Γιάννη Τσεριώνη: «Τ' ἀνάθεμα τοῦ γέρο - Χα-
νούση», μυθιστόρημα, Ἀθήναι 1953, σχ.
8ον, σελ. 244.
- *Ἐκδόσεις «Ἡμέρας»: Ἐγκυκλοπαίδεια τῆς σύγ-
χρονης Λογοτεχνίας, βιβλίον 1ον, σχ.
8ον, σελ. 176.
- Κώστας Φίλου: «Ἡ ἀγοπούλα», ποιήματα,
Ἀθήναι 1954 (;
- Γ. Α. Καλυδοπούλου: «Ἡ συγκοινωνία τῆς ἐλ-
ληνικῆς ὑπαίθρου», μελέτη, Ἀθήναι 1952.

Κυρ. Ε. Μητσοτάκη: «Κωνσταντῖνος Μάνος»,
(διάλεξι γιὰ τὸ ποιητικὸ τοῦ ἔργου), Ἀ-
θήναι 1952.

Ζήση Σκάρου: «Χαραυγή», διηγήματα, ἔκδοσις
Λογοτεχνικῆς Γωνίας, Ἀθήναι 1950.

Τάκη Ἀργ. Σταματοπούλου: «Τὸ προσκύνημα
στὸ Μορηά», μελέτη, Ἀθήναι 1953.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ: Δελτίο Συνδέσμου Ἑλλήνων
Λογοτεχνῶν (ἔκδοσις Παραρτήματος Αἰ-
γυπτου), Ἀλεξάνδρεια, Ἰανουάριος - Ἰου-
νίου 1953.— Ἐκλογὴ 98ον, Ἀθήναι.— Κυ-
πριακὰ Γράμματα 222ον, Λευκωσία.— Ἀ-
κτίνες 144ον, Ἀθήναι.— Μορφές 86ον,
Θεσσαλονίκη.— Κρητικὴ Ἔστια 39ον,
Χανιά.— Κιβωτὸς 24ον, Ἀθήναι.— Γενικὴ
Ἐθνικὴ Ἐπιθεώρησις 78ον, 79ον, 80ον,
Ἀθήναι.— Ἑλληνικὰ Χρονικὰ 88ον-91ον,
Ἀθήναι.— Παγκοσμιότης 7ον, Ἀθήναι.—
Ἀστυνομικὰ Χρονικὰ 10ον - 13ον, Ἀθή-
ναι.— Σύνορα τῶν δύο κόσμων 1ον,
Ἀθήναι.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ: Θεσπρωτικὴ Νέα, Ἀθήναι.—
Φωνὴ Παγγίου, Βήσσιανη.— Θεσπρωτικὸν
Βῆμα, Ἡγουμενίτσα.— Ἀρτινὰ Νέα, Ἀρ-
τα.— Βῆμα, Πρέβεζα.— Ἡπειρωτικὰ καὶ
Ἀρτεργατικὰ Νέα, Ἀθήναι.— Ξενοδοχεια-
κὸν Βῆμα, Ἀθήναι.— Ἡπειρωτικὸν Μέλ-
λον, Ἀθήναι.

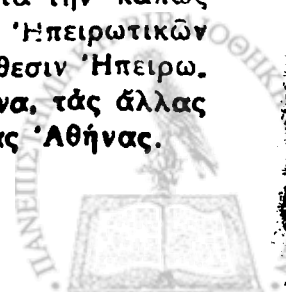
Η «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» ΠΩΛΕΙΤΑΙ:

- Εἰς Ἀθήνας: 1. Εἰς τὸν Γενικὸν ἀντιπρόσωπον Βασ. Ν. Γρηγοριάδη, (Ἐκ-
δοτικὸν Οἶκον) ὁδὸς Χαρ. Τρικούπη 2.
2. Εἰς τὸν κ. Κωστὴν Σπυρόπουλον, Πολυκλείτου 14.
3. Εἰς τὸ Ἡπειρωτικὸν Γραφεῖον Ταξειδίων «Κρόνος» Ἀγίου
Κωνσταντίνου 5.
4. Εἰς ὄλα τὰ Κεντρικὰ Βιβλιοπωλεῖα.
- Εἰς Θεσ/νίκην: 1. Κεντρικὸν Πρακτορεῖον ἐφημερίδων Πάνου Ἀναστο-
πούλου Φρ. Ροῦσβελτ 21.
- Εἰς Πάτρας: 1. «Γωνιά τοῦ Βιβλίου» Ἀγ. Νικολάου 16

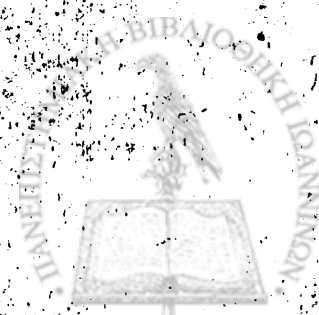
ΕΚΘΕΣΙΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἡ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» ἀποβλέ-
πουσα εἰς μίαν πλήρη καταγραφὴν, συγ-
κέντρωσιν καὶ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΝ τῶν πά-
σης φύσεως Ἡπειρωτικῶν βιβλίων, μετα-
φράσεων, ἡμερολογίων, λευκωμάτων καὶ
λοιπῆς πνευματικῆς παραγωγῆς (ἐκδο-
μένης καὶ ἀνεκδότου) τῆς ἀπανταχοῦ
Ἡπειρωτικῆς διανοήσεως, παρακαλεῖ θερ-
μῶς τοὺς συγγραφεῖς, ἐκδότας καὶ κατό-

χους τῶν ὅπως ἀποστείλουν, ἀνὰ ἕν ἀντί-
τυπον τούτων εἰς τὴν παρ' αὐτῇ ὄργα-
νουμένην ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΝ
ἢ ὅποια, ἐν καιρῷ, καὶ μετὰ τὴν κάπως
πλήρη συγκέντρωσιν τῶν Ἡπειρωτικῶν
ἐντύπων θὰ ὀργανώσῃ ἔκθεσιν Ἡπειρω-
τικοῦ Βιβλίου εἰς Ἰωάννινα, τὰς ἄλλας
πόλεις τῆς Ἡπείρου καὶ τὰς Ἀθήνας.

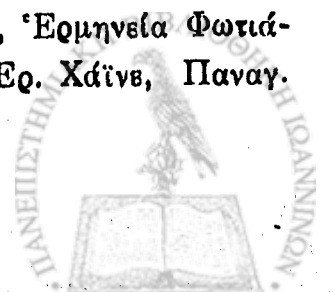
ἩΠΕΙΡΩΤΙΚῆ ἙΣΤΙΑ

ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ ΤΟΥ Β' ΤΟΜΟΥ

Τέλλος 'Αγρας, 'Ηρ. 'Αποστολίδης, 'Ορ. Αύδης, Εύστορ. 'Αθανασάκος, 'Ιωαν. 'Αναστασίου, Κ. Beloch, 'Αρ. Βαλαωρίτης, Π. Βεργαίν, 'Αρ. Βασιλειάδης, Βασ. Βέλλας, 'Αχ. Βάντζιος, Γεώργ. Βάντζιος, Τ. Βιδούρης, 'Ηλ. Βασιλάς, J. Vignaud, Γεωρ. Γάγαρης, Τ. Γριτσόπουλος, Παν. Γρίσπος, 'Αρ. Γεροντικός, Τ. Γκοσιόπουλος, Σωκρ. Γκιόκας, Δ. Γεωργίου, Β. Γκάτζαρος, 'Αντιγόνη Γαλανάκη - Βουρλέκη, 'Αν. Γεωργαντζής, Γεωρ. Δροσίνης, Κων. Διαμάντης, Σωτ. Δάκαρης, Δημ. Δάνος, Seb. Estorapan, Δημ. Εὐαγγελίδης, Γεωρ. 'Εξαρχόπουλος, 'Αν. Εὐθυμίου, Χρυσάνθη Ζιτσαία, Γεωρ. Ζηκίδης, Σωτ. Ζοῦμπος, 'Ανθούλα Ζόλδερ, Γεωρ. Θεοδωρίδης, Joubert, Φρόσω 'Ιωαννίδου, Παν. Κοροντζής, Κώστας Κρυστάλλης, Κων. Καβάφης, Νικ. Καζαντζάκης, Παν. Κατηφόρης, Βασ. Κρυστάλλης, Κ. Κουτσοχέρας, Μιχ. Κόκκορος, Κων. Κώνστας, Βασ. Κραψίτης, Γ. Κάκος - Παπαφωτίου, Γ. Κοτζιούλας, 'Ιωαν. Κιτσαράς, Θαν. Καρβελᾶς, Βασ. Κρινιώτης, Κων. Κίτσος, 'Αλ. Λιβαδεύς, Λωτρεαμόν, Λεκόντ ντὲ Λίλ, Κων. Λαζαρίδης, Γιάν. Λίλλης, Δ. Σ. Μπαλάνος, Κων. Μέρτζιος, Εὐαγ. Μπόγκας, Π. Μαρκάκης, 'Ιωσήφ Μάτσας, Π. Μάγνης, Σπ. Μουσελίμης, Βασ. Μπαράς, 'Αλ. Μυρσίνης, Χρ. Μηλιώνης, Βασ. Μπέχλης, Γεωρ. Μαλοῦχος, Γεωρ. Μασούρας, Μιχ. Μᾶνος, 'Ιωαν. Ν. Νικολαΐδης, Μ. Νικολάου, Λουδ. Οὔλαντ, Γεωρ. Οἰκονόμου, Μιλτ. Οἰκονομίδης, Μαν. Οἰκονόμου, Κ. Παλαμᾶς, 'Ιωαν. Πολέμης, Παντελεήμων, μητροπολίτης 'Αργυροκάστρου, Γεωρ. Ι. Παπαγεωργίου, Μιχ. Περάνθης, Γ. Παΐσιος, ἱερέυς, 'Αθ. Παπαχαρίσης, Γεωρ. Πιράτσικας, 'Αγγ. Παπακόστας, Νικ. Παπαδόπουλος, Ζ. Παπαθανασίου, Κων. Παπαμιχαήλ, Κων. Παπαγεωργίου, Νικ. Πρωτόπαπας, Κλεοπάτρα Παπαχρήστου, Κ. Παπαφωτίου, Κων. Παπαδημητρίου, Δημ. Πλιάκος, 'Αρ. Ρεμπώ, Γεωρ. Ράγκος, Δημ. Σ. Σαλαμάγκας, Τάκης Σιωμόπουλος, C. Sandburg, Γ. Στρατήγης, Μαρ. Σιγούρος, Π. Σπανδωνίδης, Al. Savinio, Νικ. Σημηριώτης, Δημ. Σιατόπουλος, Βασ. Σκαφδάς, Γεώργ. Σίνας, Κων. Σφήκας, Ουΐλ. Σαρογιάν, Βασ. Σφυρδέρας, Γεώργ. Σκαρλάτος, 'Απ. Σπυρόπουλος, Τάκης Τσάκος, Λέλα Τάσου, Φ. Τολύπης, Πάνος Φάντης, Κων. Φωτόπουλος, 'Ιωάν. Φραγκούλας, 'Ερμηνεία Φωτιάδου, Νικ. Χάμμοντ, Γ. Χατζής - Πελλερέν, Χρ. Χρηστοβασίλης, 'Ερ. Χάινε, Παναγ. Χρήστου, Γ. Χριστογιάννης, Γιάννα Χριστοφῆ.

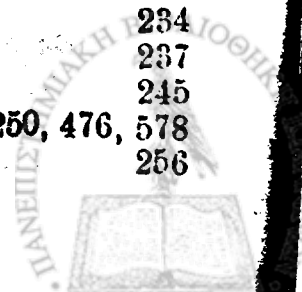
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Β' ΤΟΜΟΥ

ΚΥΡΙΑ ΑΡΘΡΑ

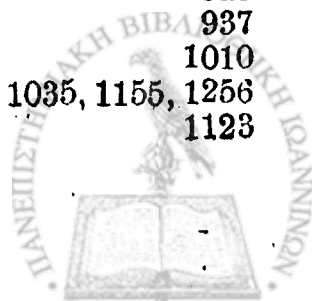
		Σελίς
*Επιτεύγματα καὶ ἐλπίδες	I. N. Νικολαΐδου	1
*Ἐχαιογέλασες I	Γ. Χατζῆ (Πελλερὲν)	115
Τὸ Εἰκοσιένα	T. Σιωμοπούλου	221
Τὸ Ἑπειρωτικὸ τοπίο	I. N. Νικολαΐδου	327
Τὸ δράμα τῆς ἀλώσεως	Γ. I. Παπαγεωργίου	439
Πνευματικὴ ἐκδήλωση	Π. Γ. Φάντη	661
*Ἑπειρωτικὴ ἀνθολογία	Τῆς Συντάξεως	889
28 Ὀκτωβρίου 1940	*Αθ. X. Παπαχαρίση	1005
Πρώτη σκλαβωμένη ἐπέτειος	K. Σ. Κώνστα	1007
Ζωσιμᾶ *Ἐπαινος	*Ἡρ. N. Ἀποστολίδη	1117
Χριστούγεννα	Δ. Σ Μπαλάνου	1229

ΙΣΤΟΡΙΑ — ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

*Ἡ Ἐθνικότης τῶν ἀρχαίων Ἑπειρωτῶν Βελoch.	Μετ. N. Παπαδοπούλου	3
*Ὁ Νεομάρτυρας Ἅγιος Γεώργιος Ἰωαννίνων	Δ. Σαλαμάγκα	13
*Ἡ Ἑπειρωτικὴ Ἐταιρία καὶ ἡ συμβολὴ τῶν Ἑπειρωτῶν κατὰ τοὺς ἀγῶνας 1912 - 13	*Αλ. Λιβαδέως	18, 132, 239
Οἱ Τούρκοι σπαχῆδες	N. B. Πατσέλη	25
Κασσώπη	*Αν. Γεωργαντζῆ	33
Τὸ χρονικὸν τῆς ἀλώσεως τῶν Ἰωαννίνων	Γ. Χατζῆ	118
*Ὁ Βελισσαρίου καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Ἰωαννίνων	K. A. Παπαγεωργίου	126
*Ἐνα προαπελευθερωτικὸν ὑπόμνημα	Γ. Γάγαρη	141
*Ἡ ἄλωσις τοῦ Μπιζανίου	Βασ. Κρυστάλλη	143
*Ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ Μετσόβου	B. Σκαφιδᾶ	147, 242
*Ἡρθάν ! . .	Δημ. Σαλαμάγκα	150
*Ὁ Πουτέτης	*Αλ. Λιβαδέως	153
Γαζῆ Ἐβρενδῆ	Δ. Σαλαμάγκα	163
Τσακάλωφ καὶ Σκουφᾶς	Γ.Μ. Θεοδωρίδου	225
Δημήτριος Ὑπατρος	B. Σκαφιδᾶ	231
Παπα - Ἄνθιμος Ἀργυρόπουλος	K.Γ. Σφήκα	234
*Ὁ Νεομάρτυρας καὶ ἡ πολιιορκία τῶν Ἰωαννίνων	Δ. Γεωργίου	237
Γιῶργος Μακαρόνας	Δημ. Σαλαμάγκα	245
Σύβοτα, Ἀχερουσία λίμνη, Γλυκὸς κόλπος	K.A. Παπαγεωργίου	250, 476, 578
*Ἡ Ριζάρειος Σχολὴ	Βασ. Βέλλα	256

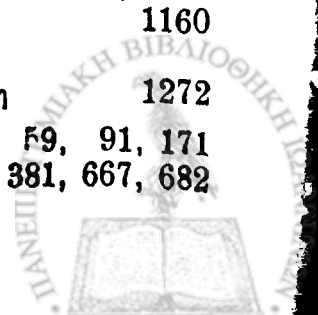
Μεθόδιος Ἀνθρακίτης	Παν. Χρήστου	329, 449, 581 683, 821, 943, 1013
Πῶς ἦτο ἡ αὐλὴ τοῦ Πασσᾶ Ἰωαννίνων τὸ 1720	Κ.Δ. Μέρτζιου	345
Ναθαναὴλ Δομενεγίνης	Ὅρ. Αὐδῆ	348
Τὰ Ἰωάννινα	Seb. C. Estorapanan μετ. Γ. Σούλη	349
Γεράσιμος Τιτουλάριος Ἐπίσκοπος Ἀρίστης	Γ. Παῖσιου (ιερ.)	354
Δημήτριος Μαρούλης	Γ. Γάγαρη	358
Ἀρίστιππος Κουσίδης	Ἀχ. Βάντζιου	360
Τὰ δάση τῆς Ἠπείρου	Παν. Γρίσπου	363
Ἀνέκδοτο χειρόγραφο γιὰ τὸν Ἅγιο Κοσμᾶ	Γ. Μασούρα	368
Ἐν ἀνέκδοτον πατριαρχικὸν γράμμα	Κ.Δ. Μέρτζιου	447
Ὁ Δρυϊνουπόλεως Νεόφυτος	Τ.Α. Γριτσοπούλου	461
Τὸ Θ' Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον περὶ Ἠπείρου		467
Κώδιξ Κοινότητος Μονοδενδρίου	Μ. Οἰκονόμου	472
Τὸ πυροβόλον ποῦ ἔσβυσε τὴ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία	Β. Κρυστάλλη	482
Ὁ Γύλιππος	Ἄλ. Λιβαδέως	484
Ἀρτινὰ ἱστορικὰ σημεῖωματα	Ι. Ν. Φραγκούλα	551, 668
Ἀγάπιος Ρήγας	Κ. Α. Διαμάντη	557
Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία Γηρομερίου	Β. Γ. Μπαρᾶ	562
Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Παρθένιος	Γ. Σίνα	566
Περὶ Βημοῦνδου καὶ Ἰωαννίνων	Σ. Ζούμπου	572
Τὰ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Μετσόβου πολεμικὰ γεγονότα	Β. Σκαφιδᾶ	574, 691
Μία ἄγνωστος μετανάστευσις Ἰωαννιτῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον	Κ. Δ. Μέρτζιου	663
Ἄγνωστοι ἢ λησμονημένα μορφαὶ τῆς Ἠπείρου	Κ. Α. Διαμάντη	665
Τὸ ἀρχεῖο Α. Φίλιου	Δ. Σαλαμάγκα	673, 803
Σιγισμόνδος Μενεΐκος	Γ. Γάγαρη	677
Ἱερὸ λείψανον τοῦ Πάτερ - Κοσμᾶ		679
Λείψανα ἀπὸ τῆ ζωῆ καὶ τὸν πολιτισμὸ τῶν Φωτικῶν	Σπ. Μουσελίμη	698
Ἡ τελευταία διδασχὴ τοῦ Ὁσιομάρτυρος Κοσμᾶ	Κ. Φωτοπούλου	779, 929, 1041
Περὶ τῆς ἀρχαίας Ἠπείρου	Ν. G. Hammond	789
Κάρολος Α' Τόκνος πρὸς τὸν δόγην τῆς Βενετίας	Κ. Δ. Μέρτζιου	793
Τὰ ψηφιδωτὰ τῆς Χριστιανικῆς Βασιλικῆς Α' Νικοπόλεως	Σ. Ι. Δάκαρη	795
Χουρσίτ Πασσᾶς, ὁ νικητὴς τοῦ Ἀλῆ	Παν. Κατηφόρη	808, 924
Ἡ μάχη τοῦ Ζαλόγγου καὶ ὁ χαλασμός τῶν γύρω χωριῶν	Ἄν. Γεωργαντζῆ	815
Μία ἐνθύμησις διὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Γκιωλέκα	Ἀθ. Χ. Παπαχαρίση	819
Ἡ Ἱερατικὴ Σχολὴ τῆς Νήσου - Ἰωαννίνων	Γ.Α. Οἰκονόμου	892, 1046
Ὁ Ἰωαννίνων Νεόφυτος	Τ.Α. Γριτσοπούλου	902
Σίμος Ἀγγ. Σίμος	Κ.Α. Διαμάντη	909, 1020
Ἡ ὑδρευση τῶν Γιαννίνων στοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας	Σ. Δάκαρη	919
Σπηλαιολογικὰ σύμμικτα	Δ. Σαλαμάγκα	937
Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς περιοχῆς Σουλίου	Δημ. Πλιάκου	1010
Διονύσιος Παπαρρούσης	Μ.Α. Οἰκονόμου	1035, 1155, 1256
Ἡ διαθήκη τοῦ Νικολάου Π. Ζωσιμᾶ		1123

Γεώργιος Μιχ. Ἀβέρωφ	Βασ. Σκαφιδᾶ	1128, 1242
Τὸ Ταχυδρομεῖον τοῦ Ἀλῆ - Πασσᾶ	Κ.Γ. Σφήκα	1133
Ὁ Ναὸς τοῦ Παντοκράτορος τῆς Πρεβέζης	Ἡλ. Π. Βασιλᾶ	1137
Ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ τῶν Γιαννίνων	Δ. Σαλαμάγκα	1141, 1260
Παρατηρήσεις στὴ μελέτη «Ἰωάννινα ἢ νεώ- τερη Εὐροια»	Σ.Ι. Δάκαρη	1146
Τὸ νόημα τῆς ἐποποιίας τοῦ 1940	Μητροπολίτου Παντελεήμονος	1231
Ἡ καταγωγή τοῦ Καραϊσκάκη	Γ. Κάκου - Παπαφωτίου	1237
Κωνσταντῖνος Ράδος	Κων. Λαζαρίδη	1266

Λ Α Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

Δευτέρα εἰς τὸ τοπωνυμικὸν τοῦ Πωγωνίου συμβολή	Ἀθ.Χ. Παπαχαρίση	36,170,269,379
Χρονιάρες μέρες	Δημ. Σαλαμάγκα	41
Λαογραφικὰ Λελόβου	Κ. Παπαμιχαήλ	45
Βασκανία	Χρ. Μηλιώνη	47
Ἡ Μαλέκω Τάτσιαινα	Τ. Βιδούρη	49
Νικόλαος Νίτσος	Γ. Σκαρλάτου	51
Λαογραφικὰ σχεδιάσματα	Δ. Σαλαμάγκα	167
Ἡ Ἀναγνώσταινα	Μ. Οἰκονόμου	172
Ἅγιος Ἰωάννης ὁ ἐξ Ἰωαννίνων	Β. Π. Μπέχλη	258, 375
«Μάρτη κι Μάρτη»	Δ. Σαλαμάγκα	263
Ἡ αἰσθητικὴ δύναμις τῆς ἑλληνικῆς λαϊκῆς διακο- σμητικῆς τέχνης	Κ. Παπαφωτίου	266
Ἡ ἀρκούδα στοὺς ἡπειρωτικοὺς θρούλους	Εὐαγ. Μπόγκα	370
Ἀνέκδοτα χειρόγραφα Βούρμπιανης	Ἄν. Εὐθυμίου	382
Ἡπειρωτικὰ Παραμύθια	Ι. Ν. Νικολαΐδου	386
Ἡ λαογραφία στὴ Θεσπρωτία	Γεωρ. Σκαρλάτου	389
Ἡ βρύση τοῦ παζαριοῦ	Δ. Σαλαμάγκα	488
Παλαιογραφικὰ ἐκ Πωγωνίου	Ἀθ. Χ. Παπαχαρίση	493
Γιαννιώτικα Ἑβραϊκὰ Τραγούδια	Ι.Μ. Μάτσα	587,708,839,958,1059
Λαογραφικὰ σχεδιάσματα	Δ. Σαλαμάγκα	599, 705
Γλωσσικὸν σημείωμα	Α. Χ. Παπαχαρίση	602
Τὸ ἀμιλικὸν Κουκουλίου	Μιχ. Κόκκορου	608
Τοπωνυμικὰ σχεδιάσματα	Δ. Σαλαμάγκα	835
Ἀποκατάσταση τῆς λέξης «πριάρια»	Ἡλ. Βασιλᾶ	837
Ἡ προσωπογραφία τοῦ Ἁγίου Κοσμά	Δ. Εὐαγγελίδη	873
Ὁ θεσμὸς τοῦ Ἀμίλη	Κ.Π. Λαζαρίδη	951
Παλαιογραφικὰ Πωγωνίου	Ν. Πατσέλη	1028, 1150, 1249
Τὸ Ζμπουρολίθαρo	Δ. Σαλαμάγκα	1053, 1163
Γλωσσικὰ σημειώματα	Ἀθ. Παπαχαρίση	1160
Ἔθιμα κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων στὴ Νησίστα τῶν Τζουμέρκων	Κων. Ἀθ. Διαμάντη	1272
Ἡπειρωτικαὶ παροιμίαι	(Συλ. : Ε. Μπόγκα)	59, 91, 171 203, 381, 667, 682

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

α') Ποίησις

'Από τὰ «φωτερὰ σκοτάδια»	Γ. Δροσίνη	60
Στὸ θάνατο τοῦ Δροσίνη	Γ. Ράγκου	61
'Η Λένη	Χρ. Ζιτσαίας	63
'Αλκυνίδες	Τ. Τσιάκου	72
Spleen	Γ. Χατζῆ - Πελλερέν	80
'Ηρωϊκὴ Ραψωδία	Γ. Ράγκου	185
'Εμπρὸς	Κων. Παλαμᾶ	191
'Οπτασίς	Τ. Σιωμόπουλου	192
Στὸν Πύργο τοῦ Κάστρου	Σ. Ζούμπου	199
Πικρία με̄ μικρὲς δόσεις	Β. Μπέχλη	208
'Ανατολὴ	Κ. Παλαμᾶ	275
'Ανησυχία	Τ. Τσιάκου	281
Ρουμελιώτικο	Δ. Σιατοπούλου	286
'Ανακομιδὴ	Δ. Σαλαμάγκα	290
'Ασματα τοῦ Μαλτορὸρ-Λωτρεαμὸν	(Μετ. : Γιάννας Χριστοφῆ)	291
Ο ὕπνος τοῦ γύπα (μετ. Α. Γεροντικοῦ)	Λεκόντ ντε Λίλ	293
Στερνὸ ταξίδι	Τ. Γκοσιοπούλου	294
'Αναστάσιμο	Κ. Παλαμᾶ	390
Μυροφόρος	Γ. Ράγκου	395
Χαῖρε Νύμφη !	Β. Κραψίτη	396
'Αθανάσιος Διάκος	'Αρ. Βαλαωρίτου	399
Γῆ τῶν Πατέρων	Γ. Ι. Χριστογιάννη	405
Θεμοπύλες - 'Ιωνικὸν	Κ. Καβάφη	503
'Ο θάνατος τῆς σφίγγας	Γ. Ράγκου	504
1453—1953	Γ. Ι. Χριστογιάννη	509
Τὸ γοῦρι τῶν "Εντενχαλλ	Λουδ. Οὔλαντ	
	(μετ. Α. Γεροντικοῦ)	510
'Ο σιδεράς	J. Vignaud	
	(μετ. Δ. Σαλαμάγκα)	512
Πορεία	Βασ. Κραψίτη	529
Τὸ καράβι	Χρ. Ζιτσαίας	628
'Ο ἄντρας με̄ τὰ σπασμένα δάχτυλα	C. Sandburg	
	(μετ. Ι. 'Αναστασίου)	633
Νανούρισμα τῆς λίμνης	Ι. Κουτσοχέρα	641
Σὸν παραμῦθι	Χρ. Ζιτσαίας	719
Κίρκη	Γ. Ράγκου	729
Δὲν ἔφυγες	Λέλας Τάσου	736
Τράβα νησιώτη τὰ κουπιὰ	Δ. Σαλαμάγκα	739
'Ακουαρέλλα	Φ. Τολίπη	757
'Επίκληση	'Ανθούλας Ζόλδερ	758
'Ολα περνοῦν	Α. Σπυροπούλου	758
Παρθένα μάνα	Ν. Καζαντζάκη	757
Πανηγύρι	Γ. Ράγκου	851
Καλόγνωμος καὶ πρίστευες—Στὰ χρόνια ἔκβινα τὰ παλὰ	Π. Μάγνη	857
'Εκείνος ποὺ κοιμάται στὴν κοιλάδα	'Αρ. Ρεμπώ	
	(μετ. Α. Γεροντικοῦ)	868

Μυσταγωγία	Ἐλ. Μυροσίνη	867
Λάνη Τάφος	Κ. Καβάφη	868
Στὰ νωπά σας συντοίμια	Ἄνθ. Ζόλδεο	875
Πελλερεν «Γ. Χατζής»	Χρ. Ζιτσαίας	976
Μέσ' τὰ δάση λευκῆ (μετ. Α. Γεροντικοῦ)	Π. Βερολαίν	981
Ἐπαγοήτευση	Ν. Σημηριώτη	982
Καλωσύνη	Ἐλ. Μυροσίνη	986
Μπαλλάντα στὰ δέντρα τοῦ Προφήτη Ἡλία	Χρ. Ζιτσαίας	1068
Φθινόπωρο	Δ. Σαλαμάγκα	1074
Εἶναι μιὰ νύχτα	Ν. Σημηριώτη	1075
Παλιές Γιαννιώτικες νύχτες	Ἐλ. Μυροσίνη	1090
Γυμνάσματα	Τ. Τσιάκου	1167
Ἦρα γαλήνης	Δημ. Ζαδὲ	1168
Λορελαΐ (μετ. Α. Γεροντικοῦ)	Ἐρ. Χαΐνε	1168
Ματωμένος ἔρωτας	Γ. Ράγκου	1181, 1288
De profundis	Ἐλ. Μυροσίνη	1197
Ἐημέρωναν Χριστοῦγεννα	Κων. Κρουστάλλη	1230
Τὸ τραγοῦδι τῆς ἀδερφῆς	Τάκη Τσιάκου	1279
Ἐέρω	Νίκου Σημηριώτη	1279
Ἐνατολή	Βασ. Κραψίτη	1284
Ἐγάπη	Ἐντιγ. Γαλανάκη-Βουρλέκη	1287
β') Πεζογραφία		
Πρωτοχρονιάτικο	Π.Σ. Σπανδωνίδη	62
Ἐπὸ μικρὸς στὰ γράμματα	Γ. Κοτζιούλα	86, 204, 295, 531 636, 759, 868, 987, 1085, 1203, 1294
Τὰ χουσὰ μαλλιά τῆς Νούσιας	Χρ. Ζιτσαίας	188
Ἐ Καθαροδευτέρα	Χρ. Χρηστοβασίλη	194
Τὸ μήνυμα τοῦ θανάτου	Ουῖλ. Σαρογιάν	(μετ. : Γ. Ἐναστασίου) 201
Στρατῆς ὁ ἥρωας	Ἐρμ. Φωτιάδου	289
«Τῆ ὑπερμάχῳ στρατηγῶ» (δραῦμα)	Ν. Πρωτοπαπᾶ	300, 419, 534
Πάσχα στὴ στάνη τοῦ κουμπάρου	Χρ. Ζιτσαίας	393
Τὸ μεγαλοπεφτίσιο αὐγὸ	Δ. Σαλαμάγκα	397
Οἱ βετεράνοι	Δ. Σαλαμάγκα	401
Μέσα στοὺς ἀφανεῖς	Χρ. Ζιτσαίας	505
Ἐ φίλος μου ὁ Μισέλ	Θ. Καρβελά	513
Φύλλα τῆς ζωῆς μου	Χρ. Χρηστοβασίλη	629
Δωδώνη	Β. Κραψίτη	649
Τὸ καλαμπόκι τοῦ Ἐγα	Γ. Ἀλέη	731, 864
Ἐπειρωτικὴ Συμφωνία	Γ. Μαλλοῦχου	737
Ἐ Ζωοκλέφτης	Σ. Γκιόκα	751
«Διότι ...»	Χρ. Ζιτσαίας	853
Τὸ προζύμι	Μιλτ. Οἰκονομίδη	858
Ἐ πάππος μου	Γ. Χριστογιάννη	977
Κώστας Σερμέζης	Ζ. Παπαθανασίου	1069
Ἐνα δάκρι	Σπ. Μουσελίμη	1084
Δέν πιάνονται τὰ χελιδόγια	Μιχ. Περάνθη	1169
Δελινὰ	Βασ. Κρινιώτη	1198
Τὸ θάμα	Χρ. Ζιτσαίας	1280

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

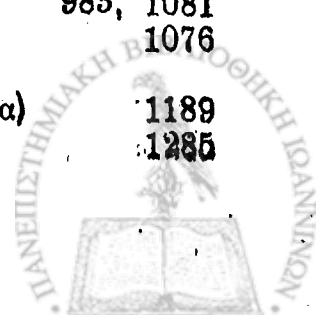
Ἰωάννης Βηλαράς	992— 996
Γεώργιος Ζαλοκώστας	1091—1102
Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης	1208—1219
Κώστας Κρουτάλλης	1299—1316

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Ἡ διωγμένη—Ὁ δυόσμος κι' ὁ βασιλικὸς Κούπα -κούπα μιρμπελένια-Ψὲς εἶδα μαῦρα μου μάτια	(Συλ. Β. Σκαφιδᾶ)	35
Ἐγὼ δὲ ρίχνω τ' ἄρματα	(Συλ. Μ.Μ.)	44
Γιὰ σήκου καπετάνιε μου	(Συλ. Γ. Ζηκίδου)	146
Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα	(Συλ. Γ. Ζηκίδου)	162
Γιουὺλ Μπαξὲς (μελοποιήσις) (Διασκευη)	Κ. Παπαδημητρίου	166
Δημοτικὰ τραγοῦδια Βούρμπιανης	Μ. Νικολάου	313
Ἡ Ροιδούλα	(Συλ. Ἀν. Εὐθυμίου)	384
Ἡ Λεμονιά	(Συλ. Β. Σκαφιδᾶ)	633
Ὁ Ρόβας (μελοποιήσις)	(Συλ. Β. Σκαφιδᾶ)	641
Ὁ Κωνσταντᾶς κι' ὁ Γιάννακας	Μ. Νικολάου	651
Κύρ Ἀναγνώσταινα	(Συλ. Χρ. Μηλιώνη)	718
Ἡ χήρα		991
Τὸ μνήμα τοῦ παλληκαριοῦ	(Συλ. Β. Σκαφιδᾶ)	1166
Στρατιώτης καὶ Πραματευτής	(Συλ. Μέντζιου, Λεοντοπούλου, Παπαγεωργιάδη)	1241
	(Συλ. Χρ. Μηλιώνη)	1255

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Πάργα	Τ. Τσιάκου	54, 175, 272
Σκέψεις	Joubert	
	(μετ. Δ.Σ)	68
Ἡ ὑψηλότατη Κυρὰ Νίτσα	Ἀγγ. Παπακώστα	69
Χριστιανικὰ στοιχεῖα στὴν ποίηση τοῦ Γιωσ. Ἐλιγιᾶ	Ι. Ε. Ἀναστασίου	73
Τέλλος Ἀγρας	Γ. Πράτσικα	81
15 ἀνέκδοτες ἐπιστολὲς τοῦ Τέλλου Ἀγρα		83, 310
Ὁ Παλαμᾶς καὶ ἡ ἑλληνικὴ παράδοση	Τ. Σιωμοπούλου	276, 405, 517
Τὸ 21 στὴν ποίηση τοῦ Παλαμᾶ	Ι. Ε. Ἀναστασίου	283, 414
Κ. Καβάφης	Τ. Σιωμοπούλου	502
Γεώργιος Χατζῆς - Πελλερὲν	Π. Φάντη	616, 740
Ὁ Δημοφῶν στὴ νεοελληνικὴ ποίηση	Τ. Σιωμοπούλου	642
Ἡ παρακμὴ τῆς Ρώμης καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ	Τ. Σιωμοπούλου	721
Τὸ ἀρχαῖο πνεῦμα καὶ ἡ νεοελληνικὴ ψυχὴ	Τ. Σιωμοπούλου	983, 1081
Δυὸ ποιητὲς γύρω ἀπὸ μιὰν ὥραία	Κλ. Παπαχρήστου	1076
Λορέντζος Μαβίλης	Αἰ. Savinio	
	(μετ. Β. Σφυρόρα)	1189
Τὸ πένθιμο σονέττο «Ζάκυνθος»	Β. Γκάτζαρου	1285

ΠΑΙΔΕΙΑ

Μάνα και άγωγή	Ι. Κιτσαρά	92
Σχολείο και στενότερη Πατρίδα	Δ. Δάνου	98
Λαϊκός πολιτισμός και άγωγή	Π. Γ. Κοροντζή	179

ΓΕΩΡΓΙΑ—ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ—ΓΕΩΛΟΓΙΑ—ΔΑΣΗ—ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ κλπ.

Αί δασικαί ὁδοί Ζαγορίου	Γ. Έξαρχοπούλου	100
Ἡ Ἡπειρωτικὴ οἰκοτεχνία	Φρ. Ἰωαννίδου	603
Αἱ κατολισθήσεις ἔδαφῶν εἰς Ἡπειρον	Ἄρ Βασιλειάδη	610
Ἡ ἱατροφαρμακευτικὴ περίθαλψις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ὑπαίθρου	Στρ. Ἀθανασάκου	612
Ὁ ὄρυκτός πλοῦτος τῆς Ἡπέρου	Γ. Α. Βάντζιου	970

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Γεωρ. Ι. Παπαγεωργίου: Μνημόσυνο τοῦ Δροσίνη 104, Ἡ συνωμοσία τῆς σιωπῆς 105, Τί γίνεται ἡ Βιβλιοθήκη 105, Ὁ κ. Ὑπουργός τῆς Παιδείας εἰς τὴν Ἡπειρον 652. Ν. Hammond 763.

Ἰωάν. Ν. Νικολαΐδου: Τὰ πνευματικὰ θέματα 105, Ἡ ἑβδομάδα τοῦ δασκάλου 314, Ἐνας χρόνος 426, Σὲ δευτέρη μοῖρα 539, Ἡ νέα Ζωσιμαία Σχολὴ 652, Κώστας Οὐράνης 764, Θὰ τὴν ὑποστηρίξη 998, Ἡ ἑφεινὴ περίοδος 1103, Ὁ δευτέρος τόμος 1317, Τὸ μέγαρον τῆς Ἐθνικῆς 1317.

Δημ. Σ. Σαλαμάγκας: Ἡρθαν οἱ Ἕλληνες! . . 209, Χρῦσανθος Λαϊνᾶς 210, Στέφανος Σαλαμάγκας 211, Ἡ Ριζάρειος Σχολὴ 315, Ἀρχὴ χειραφετήσεως 315, Ὁ Βελλᾶς Ἀθανάσιος 315, Μεθόδιος Ἀνθρακίτης 426, Μία ὁποιαδήποτε βιβλιοθήκη 426, Ἡ βιβλιοθήκη Λεχόβου 540, Τύχη ἀγαθῆ 540, Ὁ Ραδιοσταθμὸς 540, Τὸ Τασίτσιον 653, Ἐνας ἀπολογισμὸς 876, Τὸ Δημοτικὸ μας Μουσεῖο 997, Β. Φαληρέας 1220, Ἐνα ἀφιέρωμα 1221, Ἡ Παπαζόγλειος 1317.

Τάκη Σιωμόπουλου: Γρηγόριος Ξενόπουλος 210, Κ. Θεοτόκης 765, Θεόφιλος Καίρης 877.

Β. Β. Σφυρόερα: «Ἑλληνικά» 209, Θ' Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον 427.

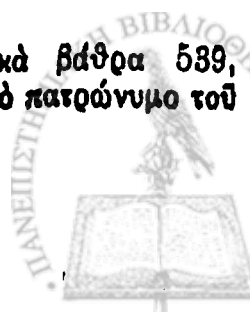
Πάνου Γ. Φάντη: Τὸ φιλολογικὸ μνημόσυνο τοῦ Κ. Παλαμά 814, Γιὰ τὸ Ἴόνιο 876.

Μιχ. Χαρ. Μάνου: Ἡ νυκτερινὴ Σχολὴ 653, ὁ Τουρισμὸς 653. Οἱ λαογραφικοὶ μας θησαυροὶ 858, Τὸ μνημεῖον τῆς Κρήτης, 1103, Εὐχάριστον ἄγγελμα 1220.

Παν. Χρήστου: Νέος ἡπειρώτης εὐεργέτης 878.

Γεωργ. Χ. Σούλη: Χρ. Ν. Λαμπράκης 997.

Τῆς Συντάξεως: Ἀναγκαῖες ἐξηγήσεις 427, Πνευματικὰ βάρβαρα 539, Ἐκδρομὲς στὴν Πάργα 654, Ἡ Ἑλληνικότης τῆς Β. Ἡπέρου 764, Τὸ πατρώνυμο τοῦ Ν. Ζωσιμά 1221.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Τηλ 'Αλαβέρα: Τ' ἀγρίμα τοῦ ἄλλου δάσους (Δ. Σαλαμάγκα)	108
Κ. Ἀντωνοπούλου: Ἡ ἐπαρχία (Κ. Κίτσου)	108
Γ. Καλυδοπούλου: Ἡ ἑλληνικὴ Ἡπειρος (Δ. Σαλαμάγκα)	109
Π. Κανβλλοπούλου: Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ ἐποχὴ μας (Ν. Πρωτόπαπα)	213
Ἰωάννας Μπέκου: Οἱ πῦλες δὲν ὀδηγοῦν πουθενὰ (Ν. Πρωτόπαπα)	214
Μητρο. Ἐρμουπόλεως Εὐαγγέλου: Ὁ πολέμαρχος Χατζημιχάλης Νταλιάνης (Δ. Σαλαμάγκα)	215
Νίκου Στρατάκη: Εἶπεν ἡ ψυχὴ μου (Ἰ. Ν. Νικολαΐδου)	215
Λεάνδρου Βρανούση: Ἀθανάσιος Ψαλίδας (Π. Μαρκάκη)	316
Π. Σπανδωνίδη: Τὸ κλέφτικο τραγούδι καὶ ἡ ἀρχαῖκὴ τέχνη (Τ. Σιωμοπούλου)	317
Μιχ. Περάνθη: Σκληρὴ βροχὴ (Β. Σφυρόερα)	317
Φ. Μπουμπουλίδη: Ἰούλιος Τυπάλδος (Β. Σφυρόερα)	318
Λιλίκας Νάκου: Ναυσικᾶ (Δ. Σαλαμάγκα)	318
Δ. Σιατοπούλου: Πενήντα χρόνια ἑλληνικῆς ζωῆς (Τ. Σιωμοπούλου)	319
Ἄλκη Κωτσάκη: Ἀρματοδρόμοι καὶ ἑλληνικὴ γῆ (Τ. Σιωμοπούλου)	430
Λ. Οὐσπένσκη: Ἡ εἰκόνα (Δ. Σαλαμάγκα)	430
Πάνου Σαμαρᾶ: Νύχτα (Ν. Πρωτόπαπα)	431
Κ. Δ. Στεργιοπούλου: Οἱ ὑπεύθυνοι πολέμου εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα (Γ.Ι. Παπαγεωργίου)	543
Δ. Σαλαμάγκα: Ἡ σπηλιὰ τοῦ Σκυλοσόφου (Π. Φάντη)	544
Π. Παναγιωτοῦνη: Ἡ Μπαλλάντα τῆς ἀγάπης (Β. Σφυρόερα)	654
Ἄλ. Γερνά: Κυνηγοὶ τῆς γαλήνης (Ν. Πρωτόπαπα)	655
Στ. Τηλικίδη: Δημοτικὰ μοτίβα (Δ. Σαλαμάγκα)	655
Ἄσερ Μωϋσῆ: Ἡ φιλία Ἑλλήνων καὶ Ἰσραηλιτῶν διὰ μέσου τῶν αἰώνων (Β. Κραψίτη)	655
Ρούντια Ρόντι: Γύρω ἀπὸ τὰ ἴδια (Δ. Σαλαμάγκα)	656
Β. Κραψίτη: Ἰκεσία (Π. Φάντη)	766
Δέσ. Πατρινοῦ: Δανάη Βραΐλα (Δ. Σαλαμάγκα)	767
Κ. Στεργιοπούλου: Κλειστὴ ζωὴ (Ν. Πρωτόπαπα)	768
Χρ. Σολομωνίδη: Ἴωνες ποιηταὶ (Τ. Σιωμοπούλου)	769
Α. Σπυροπούλου: Οἱ ἀντίπαλοι (Ι. Ἀναστασίου)	882
Π. Παπαδοῦκα: Ὁ ἄνθρωπος ποῦ μοῦ μοιάζει (Ν. Πρωτόπαπα)	882
Κλ. Μαρκίνα: Νοσταλγία (Δ. Σαλαμάγκα)	883
Δωρικοῦ: Ἄνθρωποι καὶ φαντάσματα (Δ. Σαλαμάγκα)	1001
Μαντᾶ: Πῶς εἶδα τὸ ἀναγνωστικὸ τῆς Στ' Δημοτικοῦ (Γ. Παπαγεωργίου)	1002
ημ. Γιάκου: Ὁ πρῶτος νεκρὸς καὶ ἄλλα διηγήματα (Ι. Ν. Νικολαΐδου)	1003
Ὀλγας Βατίδου: Ἀπὸ γῆς, Στὴ Σμύρνη προσκύνημα (Τ. Σιωμοπούλου)	1110
Ἀντιγ. Γαλανάκη-Βουρλέκη: Μνήμη αἰχμάλωτη (Τ. Σιωμοπούλου)	1110
Φιλῆς Βατίδου: Φέγγη στὴ νύχτα (Τ. Σιωμοπούλου)	1111
Β. Μουστάκη: Μονόλογοι τοῦ Ἐωσφόρου (Δ. Σαλαμάγκα)	1111
Κρίτωνος Ἀθανασοῦλη: Ἐσωτερικὴ περιπέτεια (Ι. Ν. Νικολαΐδου)	1112
Κ. Χρυσάνθη: Ἀποθεώσεις καὶ χορικά (Ι. Ν. Νικολαΐδου)	1224
Ἄλ. Παραφεντίδου: Ἐμεῖς κι' ἡ μοῖρα μας (Δ. Σαλαμάγκα)	1224
Γ. Καββαδία: Γεώργιος Μολφέτας (Τ. Σιωμοπούλου)	1225
Σοφ. Λώλη: Αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι τοῦ Νεοφύτου Δούκα (Δ. Σαλαμάγκα)	1225
Ὀλγας Βατίδου: Ἐνδόμυχα (Β. Κραψίτη)	1226
Α. Βουγιούκα: Στὰ προάστεια τῆς Βαβυλῶνος (Β. Κραψίτη)	1226

- *Αθ. Παπαχαρῖση: Ἱστορίες ἀπὸ τὸ χωριὸν (Γ. Ν. Νικολαΐδου)
 *Ἰωσ. Μάτσα: Γιαννιώτικα Ἑβραϊκὰ Τραγούδια (Δ. Σαλαμάγκα)
 Τάσου Κόρφη: Ταξίδι χωρὶς πολικὸν (Β. Σφυρόερα)
 Π. Ι. Μηλιοπούλου: Ὁ Κότσουφας ὁ κύρ Κώστας (Δ. Σαλαμάγκα)
 *Αναστ. Γεωργαντζῆ: «Ἀρχαῖα ἱστορικὰ κέντρα περιοχῆς Πρεβέ-
 ζης» (Τ. Σιωμοπούλου)

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

- Τὰ μνημεῖα τῶν Ἰωαννίνων—Ἡ ἱστορικὴ Μονὴ Μακρολέξη κινδυνεύει. — Αἱ προτομαὶ καὶ οἱ πρόσκοποι. 105 07
- Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῶν Κατσανοχωριῶν.—Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Ἰσμαήλ Κεμάλ Βλιώρα. — Τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα τῶν Ἰωαννίνων. — Ἀπὸ τῆς χριστιανικῆς ἱστορίας τῆς Ἡπείρου 211 13
- Σύβοτα - Ἀχερουσία λίμνη κτλ. — Τὸ σπήλαιον Περάματος — Ἄγνωστοι πρωταγωνιστὰ τοῦ προαπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα. — Ὁ ἐπίσκοπος Ἀρίστης. 540 42
- Σύβοτα - Ἀχερουσία λίμνη κλπ. — Τὸ ἀρχεῖο Γύλιππου. 66
- Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Διονυσίου τοῦ Φιλοσόφου καὶ οἱ Χριστιανοὶ τοῦ Κάστρου — Καὶ ἡ ἀπάντησις. 879 82
- *Ἄν ἡ ἐπαρχία δὲν ὀρθωθεῖ μόνη της. — Οἱ Τούρκοι στὴν Ἡπειρο. 998 96
- Ἡ ἐπανάστασις Διονυσίου τοῦ Φιλοσόφου καὶ οἱ Χριστιανοὶ τοῦ Κάστρου. — Οἱ ἔβραιοι τῶν Γιαννίνων — Ἰωάννινα ἢ νεώτερη Εὐβοία—Ἡ διδαχὴ τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ. 1103 - 10
- Σπηλαιολογικά 28
- *Ἐπανορθώσεις — Ἡ ἀπάντησις 18

ΔΙΑΦΟΡΑ

- Τὰ Γεγονότα 109, 216, 320, 431, 545, 657, 771, 884, 1113, 21
- Πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνησις 217, 322, 546, 770, 999, 1227, 2
- *Ἐκπαιδευτικὴ κίνησις
- *Ἀθλητικὴ κίνησις 321, 657, 1
- *Ἐκδηλώσεις διὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς «Ἡπειρο. Ἐστίας» 107, 213, 319, 542, 654, 884, 2
- *Ἀναγγελλία βιβλίων καὶ περιοδικῶν 112, 219, 324, 433, 548, 659, 774, 888, 1004, 7
- 1228, 2
- *Ἀλληλογραφία 110, 219, 323, 432, 547, 658, 773, 887, 1003, 1115, 1227, 2
- Παροράματα 112, 324, 548, 888, 1109, 1228, 2
- Διάφορα 874, 1227, 25

